

Trabzon Havzasında
Gümüşhânevî Dergâhı
ve
Ahmet Yaşar
Hocaefendi

Trabzon Kitaplığı: 13

Tarih Serisi: 5

Yayın Koordinatörü

Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı

Hasan SELİM

Trabzon Havzasında Gümüşhânevî Dergâhı ve Ahmet Yaşar Hocaefendi

Kapakta kullanılan mühürlerden öndeki Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye; arka planda gölge olarak yer alan mühür ise Hocaefendi'nin silsilesinin dayandığı Ahmed Ziyâuddin Gümüşhânevi Hazretleri'ne aittir.

Editörler

Doç. Dr. Mahmut AYYILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkerim MALKOÇ

Dr. Emrah BALIK

Arş. Gör. Furkan USTAKURT

ISBN: 978-975-7770-73-2

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım

Salih PULCU

8-9 Kasım 2024 tarihlerinde gerçekleştirilen "Cumhuriyet Dönemi Karadeniz Bölgesi Âlimleri ve Ahmet Yaşar Hocaefendi" sempozyumunda sunulan bildiriler, kitap editörleri tarafından gözden geçirilip 'kitap bölümü' olarak yayına hazırlanmıştır. Çalışmaların ilmî, fikrî ve dil yönünden sorumluluğu bölüm yazarına aittir.

1. Baskı, Şubat 2026

Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 124

Baskı-Cilt

Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi

Massit Matbaacılar Sitesi

4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL

Sertifika No: 44903

Trabzon Havzasında
Gümüşhânevî Dergâhı
ve
Ahmet Yaşar
Hocaefendi

Takdim

Şehirler, yalnızca fizikî mekânlardan ibaret değildir. Onlara asıl kimliğini kazandıran; yetiştirdiği ilim, irfan ve gönül insanlarıdır. Trabzon, tarih boyunca bu yönüyle temayüz etmiş; âlimleriyle, mütefekkirleriyle ve mânevî mimarlarıyla Anadolu'nun ilim ve hikmet merkezlerinden biri olmuştur.

Elinizdeki bu eser, Cumhuriyet Dönemi'nde Karadeniz Bölgesi Âlimlerini ve bu müstesna silsilenin önemli halkalarından biri olan Ahmet Yaşar Hocaefendi'yi, ilmî bir titizlik ve vefa duygusuyla ele almaktadır. Zor zamanlarda ilmi ayakta tutan, irfanı nesilden nesile taşıyan bu kıymetli şahsiyetlerin hayatları ve hizmetleri, sadece bir dönemin değil; bugünümüzün ve yarınımızın da yol haritasını sunmaktadır.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, ilmiyle amel eden, bilgiyi ahlâkla bütünleştiren, talebelerine yalnızca ders değil bir duruş kazandıran örnek bir âlimdir. Onun şahsında temsil edilen ilim anlayışı; tevazu, samimiyet ve hizmet şuuruyla yoğrulmuş köklü bir geleneğin devamıdır. Bu eser, Hocaefendi'nin ilmî mirasını ve Karadeniz havzasındaki ilim geleneğini kayıt altına alarak, kültürel hafızamıza kalıcı bir katkı sunmaktadır.

Trabzon Büyükşehir Belediyesi olarak bizler; şehrimizin tarihî, kültürel ve mânevî birikimini korumayı, yaşatmayı ve gelecek nesillere aktarmayı asli bir sorumluluk olarak görüyoruz. Bu anlayışla desteklenen her ilmî çalışma, geçmişle gelecek arasında kurulan sağlam bir köprü hükmündedir. Zira biliyoruz ki; kökleri sağlam olmayan toplumların istikbali de sağlam olmaz.

Bu kıymetli eserin hazırlanmasında emeği geçen başta akademisyenlerimiz olmak üzere, editörlerimize, yayın kuruluna ve katkı sunan tüm ilim insanlarına teşekkür ediyorum. Eserin, hem ilim dünyasına hem de gönül coğrafyamıza hayırlı olmasını; özellikle genç nesiller için ilham verici bir kaynak teşkil etmesini temenni ediyorum.

Bu vesileyle, Karadeniz Bölgesi'nin tüm âlimlerini ve merhum Ahmet Yaşar Hocaefendi'yi rahmet, minnet ve hürmetle yâd ediyor; ilim ve irfan yolunda verdikleri mücadelenin daim olmasını Yüce Allah'tan niyaz ediyorum.

Av. Ahmet Metin Genç

Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı

Sunuş

Hakkında böyle bir eseri yayınlama bahtiyarlığına kavuştuğumuz Ahmet Yaşar Hocaefendi bir sohbet meclisinde “İnsan Allah tarafından sevilmiş bir varlıktır”, “Müslüman da iradesini Allah’a teslim eden insandır” demiştir. Bu sözlerinden hareketle zannederim iradenin terbiyesi vicdanın sesini bünyeye hâkim kılmakla olmaktadır. Ahmet Yaşar Hocaefendi de âlim, arif ve mürşit olmasının yanında bir mücahit olarak yaşamıştır. Sohbetlerinde insanı daima doğru inanç, güzel ahlâk ve dengeli olmaya çağırmıştır.

Kendisiyle ilk gençlik yıllarında tanışıp az da olsa sohbet meclisinde bulunma imkanımız olmuştur. İlminden nasiplemeye, feyzinden istifade etmeye çalışmış ama araya giren muhtelif mesafeler ve meşgaleler istifadeye mani olmuştur. Biz ona gidememiş ama o bize gelircesine Ankara’ya göçmüş ve orada sohbet meclisleri kurmuştur. Mevzubahis sohbetlerine kısmen dahil olmuş ama büsbütün teslim olamamıştık.

Ahmet Yaşar Hocaefendi hem eser vermiş hem de insan yetiştirmiştir. Bir çırpıda sayılacak çok öncü insan hocamızın tedrisinden geçmiştir. Hatta bir kısmını toprağa vermiş, bir kısmı da hizmete devam etmektedir. Bunlar arasında, özellikle gençlik yıllarımızda bize sığınacak liman mesabesinde olan, haklarında şehitler diyeceğimiz ve şahitleri olduğumuz Adnan Demirtürk, Ali Soylu ve Muammer Topçu bulunmaktadır.

Ahmet Yaşar Hocaefendi’nin sohbetleri kitaba dönüşmüş, okumak isteyenler için âbide eserler hâline gelmiştir. Yavuz Selim Vakfı onun öncülüğünde nice güzel insana yuva olmuş ve halen olmaya devam etmektedir. Çileli ama bereketli bir hayat sürmüş, şikâyet etmemiş, sızlanmamıştır. Her imtihana “Bu da geçer Ya Hu” diyerek hamd ve şükür makamında yaşamıştır.

İnsan unutup ama kıymetli olanlar dâima hatırlanmalıdır. Cihannüma ailesi olarak bizler de değerlerimize vefalı olmayı kendimize vazife addetmekteyiz. Bu yüzden muhterem hocamızın mücadelesine devam etmeyi kendimize vazife biliyoruz. Bu vesileyle bir sohbetinden bize emanet olarak kalan şu kıymetli nasihatini hatırlatarak yazıma son vermek istiyorum:

“Bizler hakikatleri, hiçbir beşeri güç ve kuvvetten çekinmeden, korkmadan tebliğ etmekle mükellefiz. Tebliğ ettiklerimizden umduğumuz neticeyi alamayıp bizleri umutsuzluğa, arkasından da tebliği terk etme gibi bir hataya sürüklememelidir. Bilmelisiniz ki mucize gibi olağanüstü bir halle desteklenen, nebi ve resûller bile körleşen gözleri açmak, kalpleri uyandırmak ve kulakların paslarını silmek için tebliğe devam ettikleri hâlde, insanların pek azı hariç çoğu sapıklıklarında ısrar ediyorlardı. Söyleneni anlamayana, alıcılarını Hakk’a kapatanlara nebi ve resûllerin de yapacak bir şeyleri yoktu, bizim de olmayacaktır.”

Ahmet Yaşar Hocaefendi’ye Allah’tan sonsuz rahmet diliyor, hocamızın makamının âli, mekanın cennet olmasını niyaz ediyorum.

Selim Cerrah
Cihannüma Derneği Genel Başkanı

İÇİNDEKİLER

PROTOKOL KONUŞMALARI 16

Arb. Av. Bekir Gürsoy

Cihannüma Derneği Trabzon İl Temsilcisi

Prof. Dr. Salih Kesgin

Cihannüma Genel Başkan Yardımcısı

Selami Aydın

Trabzon İl Müftüsü

Prof. Dr. Hamdullah Çuvalcı

Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörü

Av. Ahmet Metin Genç

Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı

Aziz Yıldırım

Trabzon Valisi

AÇILIŞ KONFERANSI

Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu

Cumhuriyet Döneminde Karadeniz Bölgesi Âlimleri 27

TAKRİZ

Prof. Dr. Halil İbrahim Kutlay

Gönül Adamı, İlim ve İrşad Ehli Ahmet Yaşar Hocaefendi 43

Doç. Dr. Necdet Yılmaz

Hizmet Alanının Çeşitliliği ve Günümüze Tesirleriyle

Ahmed Ziyâeddîn-i Gümüşhânevî 47

TRABZON HAVZASINDA GÜMÜŞHÂNEVÎ DERGÂHI

Prof. Dr. Selami Şimşek

Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî'nin Tasavvuf Anlayışı ve Etkisi 57

Doç. Dr. Süleyman Gür

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin

Trabzon Havzasındaki Faaliyetleri ve Etkisi 91

Prof. Dr. Ahmet Turan Arslan

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin (1813-1893)

Trabzon Havzasındaki Halifeleri 111

AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN HAYATI, HOCALARI VE ESERLERİ

Furkan Ustakurt

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Hayatı 133

Dr. Emrah Balık

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Hocaları 141

Eğitim Gör. Bünyamin Öztürk

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Eserleri 161

AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN İLMÎ ŞAHSİYETİ

Doç. Dr. Seyit Ali Güşen

Gümüshânevî Dergâhında Hadis Dersleri

Ahmet Yaşar Hocaefendi Örneği 171

Doç. Dr. Muhammed İsa Yüksek

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Kur'an'ın Mahiyeti ve

Tefsir İlminin Gayesine Dair Görüşleri: Fâtiha Sûresi Örneği 181

Dr. Abdulrahman Acer

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Tasavvuf ve Tarikat Anlayışı 193

Dr. Ahmet Aydın

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Fetva Âdâbı 211

Abdurrahman Beşikçi

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Akîde Öğretimindeki Usulü:

Hulâsatun Li'L-Âbidîn Örneği 217

AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SOSYAL HAYATA ETKİLERİ

Ahmet Faruk Beşikçi

Yavuz Selim Vakfı'nın Kuruluş Gayesi ve Hizmet Alanı 227

Dr. Şafak Sünbül

Ücretsiz Sağlık Hizmetleri Denemesi Olarak Derman Polikliniği 231

Dr. Köksal Hamzaoğlu

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Etkisi ve

İrşad Yöntemi 235

Ahmet Er

Bir İrşad Aracı Olarak Reyhan Dergisi 241

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin

Vefat Haberleri Gazete Derlemesi 249

PROTOKOL KONUŞMALARI

Arb. Av. Bekir GÜRSOY

Cihannüma Derneği Trabzon İl Temsilcisi

Bismillahirrahmanirrahim

Sayın Valim, Sayın Rektörüm, Sayın Büyükşehir Belediye Başkanım, Sayın İl Müftümüz, muhterem hocalarım, saygıdeğer misafirler, kıymetli hâzirûn;

Cihannüma Derneği Trabzon Temsilciliği adına hepimizi en kalbi hürmetle-rimle, muhabbetle selamlıyorum. Bugün burada, Cumhuriyet Dönemi'nde Karadeniz Bölgesi'nde yetişen kıymetli âlimlerimizi ve aziz hocamız Ahmet Yaşar Hocaefendi'yi konu alan bu müstesna sempozyuma ev sahipliği yapma-nın derin huzurunu ve bahtiyarlığını yaşıyoruz.

Bu güzel buluşmaya katkılarından dolayı, Trabzon Büyükşehir Belediyemize ve kıymetli başkanımız Sayın Ahmet Genç'e; Karadeniz Teknik Üniversitemi-ze ve Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Hamdullah Çuvalcı'ya; Trabzon İl Müftülü-ğümüze ve muhterem İl Müftümüz Sayın Selami Aydın'a gönülden teşekkür-lerimi arz ediyorum.

Kıymetli hâzirûn,

Bu sempozyum sadece bir akademik toplantı değildir. Bugün burada bulun-mamızın en önemli sebebi, aynı zamanda bir vefa yolculuğuna çıkmaktır. Çünkü biz biliyoruz ki; geçmişlerine vefa göstermeyen toplumlar, geleceğe sağlam adımlar atamazlar.

Cumhuriyet Dönemi'nin zorlu şartlarında, Karadeniz'in hırçın dalgaları eşli-ğinde nice âlim, köy odalarında, camilerde, medreselerde, gönül meclislerinde ilmi ayakta tutma gayretinde bulundu. Onların her biri, sabırla ve gayretiyle birer kandil oldular. O kandiller ki kimi zaman bir köy camisinde, kimi zaman bir medrese odasında, kimi zaman bir gönül sohbetinde karanlıkları aydın-lattılar. İşte bugün bizler, o kandillerin ışığını yeniden hatırlamak, yeniden gönüllerimizde canlandırmak için bir aradayız.

Bu kutlu silsilenin en nadide şahsiyetlerinden biri de elbette ki Ahmet Yaşar Hocaefendi'dir. O, hayatıyla ve şahsiyetiyle bize sadece ilmi değil, ahlâkı ve irfanı da öğretti. Talebelerine kattığı ufuk, sohbetlerinde açtığı derinlik ve ör-

nek şahsiyetiyle bizlerin gönlünde müstesna bir iz bıraktı. Hocaefendi'nin hayatına bakıldığında şunu açıkça görürüz: İlim kuru bir aktarım değildir. İlim, ahlâkla birleştiğinde değer kazanır. Bilgi, tevazuyla bütünleştiğinde kalplere işler. Gayret sabırla birleştiğinde kalıcı bir iz bırakır. İşte onun hayatı da bu hakikatin ete kemiğe bürünmüş hâlidir.

Trabzon, tarih boyunca sadece bir şehir olmamış; ilmin, irfanın ve mânevîyatın harmanlandığı bir merkez olmuştur. Bu şehirde yetişen âlimler sadece Trabzon'a hizmet etmemiş; Anadolu'ya, İslâm coğrafyasına ışık saçmıştır. İşte bu âlimlerimizin gayreti, sabrı, sebatı bize şunu göstermektedir: Coğrafyalar ancak gönül erleriyle bereketlenir. Şehirler ancak ilim ve irfan insanlarıyla ruh bulur. Bugün biz burada Trabzon'un bu mübarek mirasını konuşmakla aslında kendi kimliğimizi, kendi hâfızamızı, kendi yolumuzu yeniden hatırlıyoruz.

Cihannüma Derneği olarak bizler, geçmişine vefalı, geleceğine sevdalı bir anlayışın temsilcileriyiz. Vefa, sadece bir duygunun değil, aynı zamanda bir sorumluluğun adıdır. Geçmişimizin âlimlerine, kültürüne ve değerlerine vefalı olmak; geleceğe umutla, sevdıyla bakmanın da en sağlam teminatıdır. Bugün bu sempozyumda bir araya geliyoruz, işte bu vefa ve sevda köprüsünü inşa etme çabasının bir nişanesidir. Bu nedenle, sempozyumlar sadece birer akademik toplantı değildir; aynı zamanda hâfızamızı diri tutan, gönüllerimizi birleştiren, geleceğe ışık tutan köprülerdir.

Çünkü biliyoruz ki; geçmişin mirasını doğru okuyamazsak, bugünün sorunlarına gerçek çözümler üretemeyiz. Âlimlerimizi, onların gayretlerini, çabalarını anmak, bu topraklarda ilmin ve irfanın izini sürmek, aslında istikametimizi ve yol haritamızı yeniden çizmek demektir.

Kıymetli misafirlerimiz,

Bu sempozyumda sunulacak bildiriler, paylaşılacak hatıralar, yapılacak müzakereler hem zihinlerimizi aydınlatacak hem de gönüllerimize ferahlık verecek. Özellikle Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin kutlu hayatı, eşsiz mücadelesi ve kalıcı mirası, yeni nesiller için ilham kaynağı olacaktır. Çünkü âlimleri anmak, sadece bir tarih okuması değildir. Onları anmak, aynı zamanda kendi yolculuğumuzu güçlendirmektir. Onların mücadelesini hatırlamak, bizi yeniden imanla, azimle ve hizmet aşkıyla geleceğe taşır.

Sözlerimi tamamlarken şükranlarımı bir kez daha ifade etmek isterim.

Program düzenleme kuruluna, bilim kuruluna, programın gerçekleşmesindeki gizli kahramanlara, çalışma arkadaşlarıma, bildirileriyle katkı sağlayacak hocalarımıza, bu anlamlı günde bizleri yalnız bırakmayan siz kıymetli katılımcılara gönülden teşekkür ediyorum.

Ve Cenâb-ı Allah'a yönelerek niyazda bulunuyorum:

Yüce Rabbim birlik ve beraberliğimizi daim eylesin. İlim yolundaki gayretlerimizi bereketli, her amel ve düşüncemizi rızasına muvafık kılsın. Rızasına aykırı olacak her sözden, her davranıştan bizleri emin ve muhafaza buyursun. Kalplerimize ihlâs, gönüllerimize huzur, toplumumuza birlik nasip eylesin.

Hepinize tekrar hoş geldiniz diyor, sempozyumumuzun hayırlara vesile olmasını Yüce Rabbimden niyaz ediyor, sizleri saygı, hürmet ve muhabbetle selamlıyorum.

Sizleri Allah için seviyorum. Rabbim hepimizden razı olsun.

Prof. Dr. Salih KESGİN

Cihannüma Genel Başkan Yardımcısı

Sayın Valim, Sayın Rektörüm, Sayın Büyükşehir Belediye Başkanım, Sayın İl Başkanım, değerli hocalarım... Öncelikle Trabzon'umuza, bölgemizde böyle değerli bir programın icra edilmesine emek veren bütün dostlarımıza, en kalbi şükranlarımızı, muhabbetlerimizi sunuyoruz. Hâssaten salonda Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin muhibbanı olan değerli dostlarımız olmakla birlikte genç kardeşlerimiz de var; onlara da Mevlam güzel bir gelecek ihsan eylesin diye duamızı ifade etmek istiyorum.

Bugün burada mânevî değerlerimizi, mânevî şehrimizin tarihinin mânevî zenginliğini ve ilmî mirasını daha yakından tanımak, genç nesillerimize aktarılacak değerleri yeniden hatırlamak için bir araya geldik. Ahmet Yaşar Hocaefendi'yi konuşmak demek, dünü konuşmak değil; aslında bugün ne yapmamız gerekiyor, yarına dair nasıl bir hareketlilik alanı ortaya koymamız gerekiyor, nerede eksikim var; bunu daha iyi tahayyül edeceğimiz bir birlikteliği icra etmektir.

Aslında hedefimiz, iyiliği emreden, kötülüğü nehyeden o mutlak ve kadim emre muhatap oluşumuzun gereğini yerine getirmek ve içinde yaşadığımız dönemin, modern çağın şahitleri olarak pasif bir varoluş değil, aktif bir varoluşla insanlığın bir adım daha iyiye yaklaşabilmesi için hep beraber emek verebilmektir. Dedelerimiz bin yıllık hayaller kurar, bin yıllık planlar yaparlardı. Sultan Alparslan'ın hayallerinden süzülen Malazgirt planı ve hedefi gereği bu topraklar bugün bizimdir. Ve biz bu toplantı vesilesiyle, aslında Müslüman bir coğrafyada bu toplantıyı yapabiliyorsak, bizden önce o dedelerimizin planlarıyla, bin yıllık hayalleriyle, emekleriyle bugün buralardayız.

İşte eğer biz bu planın, bu icraatın hayata dönüşmesini sağlamayı, korumayı hedefliyorsak, o zaman mânevî değerlerimizi daha da çok sahiplendiğimiz bir bilinçle emek vermek zorundayız. Çünkü biz bu şehrin, bölgenin, ülkenin bize miras değil emanet olduğunun bilincindeyiz. Bu bilinci kendimize şiar edinerek, üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirme hedefiyle gece gündüz koşmaya, gayret göstermeye, hedef benimseyerek yola devam etmeliyiz.

Bu bağlamda Cihannüma olarak bizler son yıllarda pek çok sempozyum, çalıştay (Göç Çalıştayı, Şehir ve Medeniyet Çalıştayı, Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu, Aile ve Gençlik Çalıştayı, İleri Teknoloji ve Sanayi Çalıştayı, yakın zamanda Rize’de icra ettiğimiz Gençliğe Yönelik Tehditler Çalıştayı, Düzce’de icra ettiğimiz Spor ve Ahlak Çalıştayı, Yapay Zekâ ve İnsanlığın Geleceği: Fırsatlar ve Tehditler Çalıştayı gibi) ve akademik faaliyetle, aslında biz hem gençlerimizin hem de ülkemizin yarınlarına dönük projeleri, programları oluşturmak için emek vermeye, gayret göstermeye çalışıyoruz.

Bu bağlamda, şehrimizin ve bölgemizin mânevî mimarlarından Ahmet Yaşar Hocaefendi’nin varlığını dikkate alarak icra edilen bu programın vücut bulmasında ciddi emeği olan Sayın Valimize, Sayın Büyükşehir Belediye Başkanımıza, Sayın Rektörümüze, üniversitelerimize, Sayın İl Başkanlığımıza, Sayın İl Müftümüze, İl Müftülüğümüze, Diyanet İşleri Başkanlığımıza ve hassaten programa ülkemizin pek çok bölgesinden teşrif ederek gelen akademisyen hocalarımıza, Ahmet Yaşar Hocaefendi’nin yetiştirdiği çok değerli gönül insanlarına en kalbi şükranlarımızı sunuyorum.

Bu birlikteliğin çok daha farklı, canlı, anlamlı etkinliklere vesile olmasını umut ediyorum. Trabzon’da yapılan bu faaliyetin Rize’de, Giresun’da, Ordu’da, Karadeniz’in ve ülkenin pek çok ilinde, o ilin mânevî mimarlarını tanıtmaya hedefiyle devam edeceği, böyle bir hedefle yürüneceği ümidiyle selamlarımı, hürmetlerimi arz ediyorum.

Selami AYDIN

Trabzon İl Müftüsü

Bismillahirrahmanirrahim.

Hamden lillah ve salâten ve selâmen ala Resulillah.

Sayın Valim, Sayın Büyükşehir Belediye Başkanım, çok kıymetli muhterem hocam, değerli başkanlarımız, İstanbul'dan gelen hocalarımız... Ben de sizleri hürmetle selamlıyorum. Allah'ın rahmeti, mağfireti hepimizin üzerine olsun.

Asırlardır İslâm'ın sancaktarlığını yapmışız, tarihin akışına yön vermişiz, gittiğimiz topraklarda büyük medeniyetler inşa etmişiz. Asil, necip bir milletin evlatları olarak bugün Ahmet Yaşar Hocamıza karşı bir vefa örneği gösteriyoruz. Allah'a hamd olsun, şükürler olsun. Şehrin müftüsü olarak bu anı yaşamayı Cenâb-ı Hak bize nasip ettiği için Allah'a hamd ve sena ediyorum.

Biraz önce başkanımız söyledi, ecdadımızın büyük hayal ve idealleri vardı. Çok uzun düşündüler. Fâtih Sultan Mehmet Han, on yedi-on sekiz yaşlarında İstanbul'a bakıyor: "Ey İstanbul! Ya sen beni alırsın ya da ben seni alırım." diyor. Annesi Hüma Hatun diyor ki: "Evladımın odasına her girdiğimde bakıyordum ki yatağı dümdüz. Dedim ki: Evladım, uyandığın zaman yatağını sen toplama, bu işi yapacak görevli hizmetçi var. Dedi ki: 'Anne, ben 6 aydır bu yatakta yatmıyorum. İstanbul için plan ve programlar yapıyorum.'"

İşte "İmtisâl-ı câhidü fillâh olupdur niyyetüm / Dîn-i İslâm'ın mücerred gayretidür gayretüm" deyip İstanbul'u fethettikten sonra Fâtih Sultan Mehmet Han, Trabzon'un fethine yöneliyor. Büyük payitahtın selameti için buranın fethini elzem görmüştür. Fetihden sonra ise bu coğrafya ilim ve irfan merkezi hâline dönüşüyor.

İşte bu merkezde yetişen çok değerli hocalarımız: Saçaklızadeler, Çalekli Dursun Efendi, Hacı Ferhat Efendi, Mehmet Rüştü Aşıkutlu Hocamız, Kalomerzade Mahmut Efendi, Ali Haydar Özak Hocamız... İşte bu halkaların birisi de Ahmet Yaşar Hocamız. Onunla beraber olanlar var aramızda, bana söz düşmez, onlar anlatacaklar; çünkü birebir yaşadık ve gördük. Ben de hayatını okudum.

Trabzon'a gelirken o zaman tünel açılmamıştı. Zigana Dağı'nın tepesinde iki rekât namaz kıldım, dua ettim. Sonra şehre indiğimde şehrin mânevî önderlerini ziyaret ettim, hepsini. Ahmet Yaşar Hocamız dâhil hepsini ziyaret ettim, selam verdim, Fâtiha okudum. Sonra görevimize başladık. Ahmet Yaşar Hocamızın hayatını okudum, çok etkilendim. Geçenlerde de Kalomerzade Mahmut Efendi'nin -doksn dört sene önce yaşamış - de eserlerine baktığımda, bu coğrafyada zor şartlar altında çok büyük âlimler yetişmiş ve taviz vermişler.

Ahmet Yaşar Hocamız, biraz önce hocamız okudu: "Ve men ahsenu kavlen mimmen de illlh" a muhatap olmuş, insan-ı kâmil yetiştirmek için Peygamberimizin mirasını başkalarına anlatmak üzere mücadele etmiş bir hocamız. Bugün biz bir arada onu anmak, hayatını öğrenmek, gelecek nesillere aktarmak üzere toplanmış bulunuyoruz. Bu coğrafyada din-i mübin-i İşlm'a hizmet eden bütün hocalarımızı, âlimlerimizi rahmetle, şükranla yd ediyorum. Sizlere saygı ve hürmetlerimi arz ediyorum.

Prof. Dr. Hamdullah ÇUVALCI

Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörü

Sayın Valim, Büyükşehir Belediye Başkanım, Cihannüma Teşkilatı'nın değerli Başkan Yardımcısı, üyeleri, uzaktan yakından gelen değerli bilim adamları, saygıdeğer hanımefendiler, beyefendiler, sevgili gençler... Öncelikle hepinizi saygı, sevgi ve muhabbetle selamlıyorum. "Cumhuriyet Dönemi Karadeniz Bölgesi Âlimleri ve Ahmet Yaşar Hocaefendi Sempozyumu" gibi anlamlı bir günde bizleri buluşturan ve bu mânevî havayı teneffüs etmemizi sağlayan Yüce Allah'a hamd eder, O'nun âli peygamberine salât ü selam getiririm.

Değerli konuklar, Karadeniz Bölgesi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde ilim ve irfanın yayıldığı, kültürel ve dinî değerlerin muhafaza edildiği önemli merkezlerden biri olmuştur. Bu dönemde yetişen âlimler, köklü İslâm ilim geleneğini sürdüren, ilimizin mânevî değerlerini koruyan ve toplumun çeşitli kesimlerine hizmet eden mümtaz şahsiyetlerdir. Cumhuriyet'in getirdiği modernleşme ve toplumsal dönüşüm süreci, bu âlimlerin karşılaştığı birçok zorluğu beraberinde getirmiştir. Ancak Karadeniz Bölgesi âlimleri, bu zorluklara rağmen ilmî çalışmalarıyla ve toplumsal irşad faaliyetleriyle dikkat çekmişlerdir.

Cumhuriyet Dönemi boyunca Karadeniz Bölgesi'ndeki âlimlerin toplumda üstlendikleri rol son derece önemlidir. Hızla modernleşen Türkiye'de dinî değerlerin korunması ve genç nesillerin bu değerlerle tanışması hususunda bu âlimler önemli bir görev üstlenmiştir. Modern dünyanın getirdiği değişimlerin içinde geleneksel İslâmî değerlerin yaşatılmasında Ahmet Yaşar Hocaefendi gibi şahsiyetlerin rolü büyüktür. Özellikle gençlerin mânevî terbiyesi ve dinî eğitiminde örnek bir şahsiyet olan Hocaefendi, toplumun her kesimine hitap eden bir dil geliştirmiştir. Gerek sohbetlerinde gerekse günlük yaşantısında gösterdiği tevazu, halka yakınlığı ve samimiyeti, onu yalnızca bir ilim adamı değil, aynı zamanda halkın gönlünde yer etmiş bir rehber yapmıştır.

Değerli konuklar, Ahmet Yaşar Hocaefendi, Karadeniz Bölgesi'nde İslâmî ilimlerin ve mânevî değerlerin öğrenilmesi ve yaşatılması için adanmış bir hayat süren örnek bir âlim olarak bilinir. İlim yolculuğuna genç yaşta başlayan Hocaefendi, gerek Kur'ân-ı Kerim ve hadis bilgisi, gerekse İslâmî disiplin-

lerdeki engin bilgi birikimiyle çevresine rehber olmuştur. Hem klasik İslâmî ilimlere olan vukûfiyeti hem de genç nesillerin eğitimi için gösterdiği gayret, onu yalnızca yaşadığı dönemde değil, günümüzde de saygı ve takdirle anılan bir âlim kılmıştır.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin hayatında dikkat çeken en önemli hususlardan biri, kendini tamamen ilme ve talebe yetiştirmeye adanmış olmasıdır. Karadeniz Bölgesi'nin pek çok şehrinde, bazen zor şartlar altında eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmiş, bilhassa gençlerin mânevî eğitimine öncelik vermiştir. Hocaefendi'nin ders halkaları, o dönem birçok gencin mânevî dünyasında derin izler bırakmış, onların İslâmî ilimlere olan ilgisini artırmıştır. Onun eğitim sistemi, yalnızca teorik bilgi vermekle kalmayıp, ahlâkî değerlerin pratik olarak yaşanması gerektiğini vurgulayan bir yaklaşıma dayanıyordu. Bu yaklaşımıyla öğrencilerine, İslâm ahlâkını bir hayat biçimi olarak benimsemeleri gerektiğini bizzat yaşam tarzıyla göstermiştir.

Sonuç olarak, Ahmet Yaşar Hocaefendi gibi âlimlerin bölgemizde üstlendikleri görev ve sahip oldukları mânevî miras, toplumun kültürel ve ahlâkî gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Karadeniz Bölgesi, bu değerli şahsiyetlerin İslâmî ilimlere katkıları ve toplumu irşad eden çalışmaları sayesinde bir ilim ve irfan merkezi olarak anılmaya devam edecektir. Bu sempozyumun, Ahmet Yaşar Hocaefendi gibi şahsiyetlerin daha yakından tanınmasına vesile olacağına ve onların mânevî mirasının gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlayacağına olan inancım tamdır. Bu duygu ve düşüncelerle sözlerime son verirken, sempozyumu düzenleyen Cihannüma Teşkilatı'na, Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na ve İl Müftülüğü'ne teşekkür ediyorum. Katkı sunan herkese şükranlarımı sunar, sempozyumun hayırlara vesile olmasını Yüce Allah'tan niyaz ederim.

Av. Ahmet Metin GENÇ

Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı

Saygıdeğer Valim, çok kıymetli Rektörüm, Cihannüma'nın çok kıymetli Genel Başkan Yardımcısı, il temsilcisi, çok kıymetli müdürlerimiz, kıymetli müftümüz, saygıdeğer hocalarım, Milli Eğitim camiamız, üniversitemiz, çok kıymetli hanımefendiler ve beyefendiler... Ben de bu güzel ve mübarek günde, çok çok kıymetli bir programda sizlerle birlikte bulunmakla, kıymetli hocalarımızla birlikte böyle bir programın paydaşı da olmanın mutluluğuyla sizleri selamlıyorum. Hepiniz hoş geldiniz, sefalar getirdiniz diyorum.

Tabii önemli bir şahsiyeti anıyoruz, ama anmakla değil, anlamakla da mükellefiz. Çünkü yeryüzünde Cenâb-ı Allah'ın sözünü, yeryüzünde insanın yaratılma sebebini anlatan çok muhterem bir büyüğümüz, kıymetli hocamız... Onun sözüyle söyleyeyim ki (bizzat sohbetinde de bulunma imkânımız oldu, 2016 yılıydı, Allah gani gani rahmet eylesin, ebedi âleme uğurladık kıymetli Yaşar Hocamızı): “Ne için koşuyoruz? Allah’a kavuşmak için mi, yoksa sınırlı bir dünya için mi? İşin sırrı bu.”

Zaten burada çok saygıdeğer hocalarımız var, kıymetli Nasrullah Hocamız var, hep onların değerli görüşlerinden de istifade edeceğiz. Haddimi de aşmak istemiyorum ama işin sırrı bu: Ne için yaşıyoruz? Sınırlı bir dünya için mi, yoksa Cenâb-ı Allah’a ulaşmak için mi? Mülk süresinde Cenâb-ı Allah bunun açıkça cevabını veriyor ve bize kendi iradesinden bahşettiği insana bu konuda yükümlülük veriyor: “Hanginizin daha iyi amel işleyeceğini sınamak için sizi yarattım” diyor, bu kadar net. “Hanginizin daha iyi amel işleyeceğini sınamak için sizi yarattım.” Peygamberimiz (sav) de bunun devamında buyuruyor: “İnsanların en hayırlısı insanlara hizmet edendir.”

Eğer inancımızı ve inancımızın bize yüklediği sorumluluğu, referansımızı buradan alabilirsek, alabilseydik, layıkıyla bugün Filistin'deki kardeşlerimiz şehit olmazdı. Tabii ki o da Cenâb-ı Allah'ın takdiridir. Ama buradaki herkes gibi bütün Müslümanlar bu âyetin mükellefi ve sorumlusudur ve Peygamber Efendimizin sözünün muhatabıdır, sorumlusudur. O nedenle inşallah daha büyük bir gayreti ortaya koyacağız. Bize bu yüce dinimizi, Cenâb-ı Allah'ın katında tek din olan İslâm'ı gerçek anlamıyla anlatabilenlerin yanında olacağız, destekçileri olacağız. Bugün olduğu gibi onlara hem vefamızı göstereceğiz

ama hem de onlarla beraber tevarüs eden bu anlayışı gerçek anlamda biz de hem bugünümüzü hem geleceğimize anlatacağız. Bizim de böyle bir yükümlülüğümüz var.

Bu vesileyle programımızı çok faydalı buluyorum. Cihannümamız bu manada tebarüz etmiş, ülkemizde büyük bir gayreti ortaya koyan bir kuruluşumuz. Değerli meslektaşım, Trabzon İl temsilcimiz Bekir Başkanımızı tebrik ediyorum, teşekkür ediyorum. İnşallah bu programlarımızla birlikte işe daha iyi hem vâkıf oluruz hem daha iyi sahipleniriz ve üzerimizdeki bu yükümlülüğü yerine getiririz.

Hepimiz çok şükür İslâm âleminin bir parçasıyız. Ancak Cenâb-ı Allah bu Türk milletine hem ayrı bir meziyet vermiş hem de bir sorumluluk yüklemiş. Dolayısıyla şu anda Kudüs'teki, Filistin'deki, Gazze'deki yaşananların da bir sorumlusuyuz.

Sayın Valim, 2015 yılında Allah nasip etti, umre vazifemizi yerine getirirken öncesinde Kudüs'ü ziyaret etme imkânı buldum, Mescid-i Aksa'yı ziyaret ettim. Ve orada, altmış beş yaşında, bize mihmandarlık yapan bir inşaat mühendisinin sözünü söylemek istiyorum burada önemine binaen. Aynen bana şunu söyledi: "Cenâb-ı Allah bu toprakların -ki âyetle sabit, 'çevresiyle beraber mübarek kıldık' diyor Cenâb-ı Allah Mescid-i Aksa'yı- hâkimiyetini, yani hâdimiyetini, hizmetkârlığını, siz Türklere nasip etti. Bize şu anda kızılıyorsunuz. Bize kızmayın, bu toprakları biz kaybetmedik, siz kaybettiniz. Her yıl buraya dört yüz bin tane Rus gelir ama otuz bin tane Türk gelir. Buraya daha fazla gelin."

Onun için böyle bir sorumluluk var üzerimizde. Bunu böyle bir hamaset, milliyetçi bir duyguyla söylemiyorum. Allah nasip etti, dört yüz sene sükûnet içerisinde Kudüs'ü ecdadımız yönetti. Yine bugünkü hadiselerde de bugünkü belki o yavrular, o anneler, o gençler, o çocuklar şehadete yürüyorlar, ama bunlarda belki Cenâb-ı Allah'ın bir takdiri vardır. İnşallah yine aynı şekilde huzur, sükûnet içerisinde, oraların idaresini de bize Allah nasip etsin. Bunu ben milliyetçilik olarak söylemiyorum, lütfen yanlış anlamayın.

Şu anda hem inancımızın hem medeniyetimizin bize yüklediği vazifeyi, bi-hakkın yerine getiren ecdadımızın vazifesini yapmak üzere, dünya geçirdiği bu konjonktür itibarıyla yeniden Türkleri bekliyor. Allah nasip etsin diyorum. Bu tür programlar da bu ufukları açarak hem bugünümüze hem geleceğe güzel katkılar sağlıyor.

Tekrar Cihannümamızı çok çok tebrik ediyorum, teşekkür ediyorum. Kıymetli genel başkan yardımcımız, değerli il başkanımız, bütün katkı sağlayanlar, değerli rektörümüze, il müftülüğümüze...

Hâzırunu saygılarımla selamlıyorum, hepinizi Allah'a emanet ediyorum.

Aziz YILDIRIM

Trabzon Valisi

Sayın Büyükşehir Belediye Başkanım, çok kıymetli İslâm Âlimleri Vakfı Başkanımız, hepimizin hocası Hocam, çok kıymetli rektörlerimiz, Cihannüma Başkanı, Başkan Yardımcısı, değerli hâzırın, hanımefendiler, beyefendiler, çok kıymetli mesai arkadaşlarım, kıymetli gençler... Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bu güzel vesileyle, bugün bu dua vaktinde, bu güzel vesileyle bizleri bir araya getiren Rabbimize hamd ediyor, O'nun Resulüne ve ehline salat ü selam ediyorum. Trabzon Büyükşehir Belediyesi ve Cihannüma Dayanışma ve İş Birliği Derneği'nin öncülüğünde, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Trabzon İl Müftülüğünün kıymetli katkılarıyla düzenlemiş bulunduğumuz Cumhuriyet Dönemi Karadeniz Bölgesi Âlimleri ve Merhum Ahmet Yaşar Hocaefendi Sempozyumu'nun açılışında sizlerle bir arada bulunmaktan duyduğum memnuniyeti öncelikle ifade etmek isterim. Bu vesileyle sizleri saygı, sevgi ve muhabbetle tekrar selamlıyorum.

İslâm'da ilim ve âlimin önemi, Kur'an ve Sünnet ışığında sıklıkla vurgulanmış temel değerlerden biridir. İlim, insanı Allah'a yaklaştıran, doğruyu yanlıştan ayıran ve kulun hayatını anlamlandırmasına katkı sağlayan yüce bir meziyettir. Kur'an-ı Kerim'de birçok âyette ilimden ve onu arayanlardan övgüyle bahsedilir. Zümer sûresi dokuzuncu âyet buna bir örnektir: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Bilgi sahibi olmanın insanlığa kattığı değeri bu âyet-i kerime veciz bir şekilde ifade ediyor.

Âlimler ise bu yolda rehberlik eden, bilgilerini insanlarla paylaşarak toplumun mânevî gelişimine katkıda bulunan örnek şahsiyetlerdir. Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem "Âlimin mürekkebi şehidin kanından üstündür" hadisiyle ilim sahiplerinin önemini ve ilmin İslâm toplumundaki yerini açıkça ifade eder. Âlimler yalnızca bilgiye sahip kişiler değil, aynı zamanda ilimle amel eden, toplumun ihtiyaçlarına rehberlik yapan kimselerdir.

İlim, insanın kendini ve Rabbini tanımaya vesile olan kutsal bir vasıta; âlim ise bu yolda topluma rehberlik eden ve onların kalplerini nurlandıran bir ışık kaynağıdır. Bugün bu anlamlı sempozyumda, Cumhuriyet Dönemi'nde Ka-

radeniz Bölgesi'nin irfan dünyasına, ilim geleneğine ve mâneviyatına değer katan kıymetli âlimlerimizi ve merhum Ahmet Yaşar Hocaefendi gibi gönül insanlarını anmak ve hatıralarını yaşatmak için bir aradayız.

Karadeniz Bölgesi, yüzyıllardır ilmin, irfanın ve mâneviyatın önemli bir merkezi olmuştur. Bölgemizin âlimleri topluma rehber olmuş, ahlâk, adalet ve insan sevgisi gibi değerlerin toplumumuzda kök salmasına öncülük etmişlerdir. Onların kıymetli hatıralarını yaşatmak, onların izinden giderek geleceğimizi şekillendirmek hepimizin ortak sorumluluğudur. Böyle bir çalışmanın bu kadar kapsamlı ve derinlemesine ele alınması, tarihimizin, kültürümüzün ve mânevî zenginliğimizin gelecek nesillere aktarılması açısından son derece kıymetlidir.

Tarihten aldığımız dersleri bugüne taşımak, bugünün meselelerine o perspektifle bakmak hayatımıza anlam katacak, yarınlarımızı daha sağlam temeller üzerine inşa etmemizi sağlayacaktır. Ahmet Yaşar Hocaefendi gibi değerli şahsiyetler, ömrünü topluma ve insanlığa adayan, gönüllerde iz bırakan, muhabbet ehli örnek insanlardır. Merhum Hocaefendi'nin hayata bakış açısı, ilim yolundaki mücadelesi ve insanlığa hizmet gayesi hepimize ilham vermektedir. Bugün burada onun ve diğer âlimlerimizin hayatları ve fikirleri üzerine yapılacak olan sunumlar ve değerlendirmeler, bizlere yeni ufuklar açacak, değerlerimizi daha iyi anlamamıza vesile olacaktır.

Bu vesileyle sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen tüm kurumlarımıza ve paydaşlarımıza şükranlarımı sunuyorum. Katılımcı akademisyenlerimize, hocalarımıza ve misafirlerimize en derin teşekkürlerimi iletmeyi bir borç biliyorum. Bu kıymetli çalışmanın Karadeniz Bölgesi'nin ilmî ve mânevî zenginliğine katkıda bulunacağına ve genç nesillere ilham olacağına yürekten inanmaktayım. Bu vesileyle hepinizi en kalbi duygularıyla, selamların en güzeliyle selamlıyor, sempozyumun hayırlara vesile olmasını, verimli ve muvafakiyetli geçmesini Cenâb-ı Allah'tan niyaz ediyorum. Allah'a emanet olunuz.

**AÇILIŞ
KONFERANSI**

Cumhuriyet Döneminde Karadeniz Bölgesi Âlimleri

Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu

İslam Âlimleri Vakfı Başkanı

Bismillahirrahmanirrahim.

Elhamdülillahirabbilâlemin, vessalâtü vesselâmu alâ Seyyidi'l-enbiyâi ve'l-mürselîn.

Sayın Valim, Belediye Başkanım, üniversitemizin değerli Rektörü, siyasi partilerimizin değerli temsilcileri, Müftüm, protokol mensupları ve aziz dinleyiciler...

Bizi burada, devletimizle iç içe olarak bir çatı altında buluşturan Cenâb-ı Hakk'a ne kadar şükretsek, secde-i şükranı dalarak ne kadar secdelerde bulunsak, öyle zannederim ki şükran borcumuzu Allah'a ödeyemeyiz. Çok karanlık günlerden geldim, sanırım salonda benden yaşlısı yok. Ahmet Hoca (Özdemir) bakıyor ama Ahmet Hoca benim torunum sayılır. Onun için "çok karanlık günler" diyorum. 1950'de beş yaşındaydım. Ama önceki 1925'le, özellikle yirmi beş-elli arasındaki mezalimi ailem her şeyiyle yaşadığı için merhum babamdan hep dinlerdim, dinledim. Ve ondan sonra bir rahatlama oldu. Çok şükür işte o rahatlamanın eseri olarak zaman zaman vâki olan müdahaleler olsa bile bugüne geldik.

Onun için devletimizin en üst seviyesindeki temsilcileriyle bir araya gelmek, siyasi teşekküllerimizle bir araya gelmek, bu bir lütf-i ilâhîdir. Bunun kıymetini bilelim. Ara rejimlerde, Kutlu Doğum münasebetiyle programlanan programlarda Erzurum'un Horasan ilçesine gitme durumum oldu. Müftü Efendi haklı bir şekilde kaymakamla iş birliği yaparak programı uygulayacak. Program, tam gideceğim gün ya da bir gün önce, Kaymakam Bey "Ben böyle bir program istemiyorum" dedi, "İstemiyorum, gelmesini istemiyorum." Yaşadı-

ğımı söylüyorum değil mi? Cumhuriyet Dönemi İslâm âlimleri var ya... Yani tam bir Cumhuriyet çocuğuyum ben. Ama ben bu geçiş döneminin neslinden, ulemasından söz edeceğim. Yani işin kahrını ve cefasını çok fazlasıyla yaşayan ve bize bugünleri miras olarak bırakan merhum ulemadan söz edeceğiz. Ruhları şad olsun hepsinin.

Tabii Müftü Efendi ne yapsın? Eli ayağı tutuştu, telefon açtı bana “Hocam,” dedi, “Böyle böyle bir durum var, ne yapacağız şimdi?” Benim konuşma arzumdan çok, nasıl kaymakam böyle bir faaliyeti engeller? Diyanet İşleri Başkanlığı anayasal bir kuruluş ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organize ettiği bir kültürel ya da bilimsel bir faaliyete nasıl engel olabilir! Ofluyum ne de olsa, direnmek bizim mizacımızda var. Çaykaralıyım da, Of doğumluyum yani. Ne demek, dedim Müftü Efendi? Ben geleceğim. Müftü Efendi bana da “gelme” diyemiyor. “Geleceğim” dedim. “Bana Kaymakam Bey'in telefonunu verir misiniz?” Aldım, Kaymakam Bey'e telefon açtım. Dedim ki, “Yarın bu program için gelecek olan kişiyim. Neden hayır diyorsunuz? -Ama artık ne olursa olsun- neden hayır diyorsunuz?” “Efendim ben âmirim, ben buranın işte son makamı...” “Sen öyle” dedim, “Ben de geleceğim, ben İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesiyim, bilimsel özgürlüğüm var. 2547 sayılı kanun bunu bize verdi, ilmî özgürlüğümüz var değil mi? İdari ve her ne kadar mali yönden devlet bize karışırsa da 2547 sayılı kanundaki metne göre bilimsel özgürlüğümüz var. Üniversite hocası her şeyi söyler, yani bilim adına her şeyi konuşur. Beni engelleyemezsiniz, ben yarın geleceğim, bu programı yapacağım. Ama siz bize yer vermeyebilirsiniz.”

Ertesi günü gittim, müftü efendiyle karşı karşıya kaldık. Dedim ki, “Senin Horasan'daki en büyük camin hangisi?” “Şurası hocam.” “Bize yeter, biz bu programı camide yapacağız. Salon vermezler, olmayabilir. Hiç o soruna da girme, camide yapacağız. Cami de bu bizim salondan çok daha büyük.” Tıklım tıklım. Şimdi halkımızda da şöyle bir şey var, hemen fiskos yayıldı, etrafı sardı: “Kaymakam Bey müsaade etmiyor fakat program camide yapılacak.” Cami altüst doldu, yani kahren lütuf oldu. Orada yaptık.

Şimdi bunu küçük bir hikâye olsun diye anlattım. Burada şimdi, yani cemîle olsun diye konuşmuyorum, duygularımı ben sizlere takdim ediyorum. Cenâb-ı Hak bugünleri bize nasip etti. Rabbim değiştirmez inşallah. Ama eğer verilen nimetin kıymetini bilmezseniz, Allah onu alır. Bunu da unutmayalım, alır. Umarım ki inşallah bu güzel imkânlar, bize bahşedilen bu güzel imkânlar ilâ yevmi'l-kıyâme daha da gelişerek devam edecektir.

Şimdi başlığa baktım, başlık “Cumhuriyet Döneminde...” Yani Cumhuriyet döneminde yetişen İslâm âlimleri ile sınırlı bir hadise değil. Çünkü bizim söz konusu edeceğimiz âlimler... Sizi korkutmak istemiyorum ama ben tabii böy-

le bir konuşma oldu mu hemen dosyayı... Şu dosya, bir tane daha dosya... Ve bu dosyalardan belki de 10'da biridir bunlar. İnşallah daha geniş bir zamanda, İslâm ulemasını buralarda konuşuruz.

Neden konuşmalıyız? İsterseniz oradan başlayalım. Neden konuşmalıyız? Müslüman olarak hep Kur'an'dan, hadisten dayanak ararız değil mi? Acaba yapılan bu hareketin başta tertip heyetine teşekkür ediyorum, Cihannüma'ya. Ama onlara destek veren Büyükşehir Belediye Başkanımıza, Rektörlüğümüze, Müftülüğümüze, yardımcı olan bütün gönül dostlarımıza teşekkürlerimi arz edeceğim. Çok güzel bir iştir bu: yâd etmek, anmak... Kur'anî temeli var mı bunun?

Yani hani birileri ahkâm kesiyor ya "Efendim bu nereden çıktı, işte bu bi-dattir! Falan... Yeni bir şeyler mi oluşturuyoruz?" Hayır, hayır, Kur'an-ı Kerim bunu emrediyor. Ne diyor? Birkaç âyetle hatırlatmak istiyorum. Mesela Kur'an-ı Kerim Peygamberimize diyor ki: "Sen kullarımızdan, peygamberlerimizden İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u an." An! Ne yapıyoruz şimdi biz? Hocayı anıyoruz. Neden? âlimdir. Efendim ömrünü hizmete vakfetmiştir, onun için peygamber vârisidir.

Eğer Kur'an-ı Kerim peygamberleri anın diyorsa, o zaman onların vârislerini de anacaksın. "Âlimler enbiyanın, peygamberlerin vârisidir." Peygamberlerin bıraktığı çiftliği yahut da serveti, parayı, bankadaki dolarları paylaşmak için değil. Yok öyle bir şey, peygamberlerin öyle bir serveti yok. Nedir peygamberlere vâris olmak, mirasçı olmak? İlmi omuzlamak, tebliği sağlamak, "emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker" vazifesini yapmaktır. Geçmiş ulema ömrünü bu iki şeye vakfetmiştir: emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker. Marufu emretmek kocaman üst başlıktır. Uluslararası bütün insanlık ailesinin kutsal kabul ettiği, üst kabul ettiği şeyleri yaymak; yasak olan şeyleri önlemek, yapılmasını önlemek.

Yeryüzünde İslâmî ya da gayr-i İslâmî hiçbir hukuk sisteminde insanın öldürülmesine cevaz yoktur, var mı? Avukatlarımız var... Falan hukuk sisteminde çok rahat insanı öldürebilirsin var mı öyle bir şey? Yok. O halde insanlık ailesinde insan öldürmek suçtur. Ama "Efendim falan hukuka göre kısas yoktur, işte yedi sene, on sene gibi ceza vardır." Bizde meriyetteki şeye ve suçun işleniş durumuna göre, işte ya müebbet olur ya yirmi-otuz sene olur filan falan... Ama her hâlükârda suçtur. Önemli olan burasıdır. Uygulanan ceza farklı olabilir. Kur'an-ı Kerim'de kısas var. E şimdi idam yok, ama sanırım dünyanın gidişatı idamı zorla getirecek; olmazsa olmaz çünkü. Kur'an-ı Kerim'de kısas var. Haksız yere birisini öldürürsen öleceksin kardeşim. Allah Allah, devlet de bunu affedemez. Benim kardeşim ölecek, devletteki adamlar oturup müzakerede edip benim yerime affedecek? Bu nasıl bir iştir, bu hukuk mudur yani? Sen

affediyorsun da acaba maktulün taraftarları bu affi kabul ediyor mu? Yoksa bir köşede siperde yatacak, hapishaneden çıkan adamı aynı anda öldürecek ve kan davası başlayacak. Daha mı güzel yapıyorsun? Neyse “tilke meseletun uhrâ” tabirini kullanınız, bu başka bir mesele.

Şimdi Kur’ân-ı Kerim’de demek ki bu anmalar mezkûr. Başka “Vezkur İsmaille Velyesea ve Zekifl...” İsmail’i an, İsmail aleyhisselamı, Zülkifl’i an. “Vezkur fil kitabi Musa, innehu kane muhlesan ve kane resulen nebiyya.” Musa’yı an. Hz. Musa, Yakup oğullarından, yani Yahudilere gelen bir peygamberdir. Büyük bir peygamberdir. Hatta Resul-i Ekrem’den önce ins ü cin her iki taifeye gönderilmiş bir peygamber olarak bizim kaynaklarımızda beyan edilir. Yani Hz. İbrahim’in İshak oğlunun, Yakup’tan gelen, İshak’ın oğlu Yakup tarafından gelen bütün peygamberlerin hepsi o ırka gelmiştir, o ırkı ıslah etmek için gelmiştir.

Maalesef bugün olduğu gibi, kendi peygamberlerini öldürme bakımından da rekor kırmış bir millettir. Yahya aleyhisselamı, Zekeriya aleyhisselamı biçerek öldürdüler. Hatta kendi inançlarına göre, anlayışlarına göre Hz. İsa’yı da öldürdüler, çarmıha gerdiler. Oysa Kur’ân-ı Kerim ona “vema katelûhu vema salebûhu” der. Ne öldürebildiler ne de çarmıha gerebildiler. –velakin şubbihe lehum- der. Kur’ân-ı Kerim, birisi ona benzetilmiş, öldürdüklerini zannederler. Onun için, “Musa’yı an”, Musa’nın Firavun’la verdiği, mutlak küfürle verdiği savaşı dillendir...

Bakın Kur’ân-ı Kerim’de o kadar mükemmel, tabiri caizse edebi açıdan baktığınız zaman öyle mükemmel senaryolar var ki. Firavun ile Musa’nın diyaloglarına bakın, mükemmel tiyatro sahneleri ortaya çıkar. Firavun ne diyor, Hz. Musa ne diyor, o ne diyor, sihirbazlar ne söylüyor, o ne cevap veriyor... Mükemmel sahneler. Bizim eksik tarafımız biraz da budur. Mesela senaryo, senaryo yazarımız yok, eksiktir. Bunu itiraf edeyim, mutlaka olması gerekir. Merhum üstat eğer o senaryolarını yazmasaydı, sahneye çıkaracağımız sahne yok. “Reis Bey”i oynarız, “9. Hariciye Koğuşu”nu oynarız, daha başka birkaç tane yani... Senaryosu yazılmış şeyler. Burada eksikliğimiz var.

“Vezkür fil kitabi İdris...” İdris Aleyhisselam’ı an... “Vezkur abdena Eyyub...” sayısız. Bu kadarla iktifa edelim. Bunları anın. Dolayısıyla Kur’ân-ı Kerim’e uyarak yapılan bu anma törenini de düşünenleri tebrik ederim, teşekkür ediyorum. Kur’ânî bir iş yapıyoruz. Herhalde bu fetva daha güzeldir değil mi? Kur’ânî bir iş yapıyoruz yani. Kur’an bize emrediyor bunu: “yapın, yaşatın, ulemayı yaşatın.”

Benim bu kısa zamanda -kısa, çünkü şu anda saat buçuk oldu, geçiyor yani- bir anlamda giriş yapmadan bitirmiş olacağım. Ama açık bir fikir verdim, inşallah daha geniş bir zamanda biz bu konuşmaları sürdüreceğiz, devam edeceğiz.

Ben mesela şayet zamanım olursa biraz geçmişten alayım dedim, ama oraya gitmeyeceğim. Yani 1800'lü yıllardan alalım. Neydi o zaman, sonra ne oldu, bugün neyiz? 1800'lü yıllardaki ulemanın toplum üzerindeki otoritesi, etkisi. Mesela 1903, şimdi Cumhuriyet dönemi değil ama 1903'te vefat eden diyelim ki Yusuf Şevki Efendi. Duydunuz bu ismi? Yusuf Şevki Efendi, Ahmed Ziyâud-dîn Gümüşhânevi'nin en önemli halifesidir.

Of'ta, o zaman Of'a bağlı, bugünkü Dernekpazarı-Kondu. Kondu, Dernek yani, Dernekli Şeyh Yusuf Şevki Efendi. Bana kalırsa bizim o vadide ulemanın üzerinde en çok etki bırakan bir âlimdi. Çünkü iki yönlüydü: Birincisi, fevkalade bir medrese âlimiydi, müderristi. İkincisi de mürşitti, tarikat sahibiydi, tasavvuf adamıydı.

Onun talebelerine ben kavuştum. Yani 1903'te vefat ediyor, düşünün ki yirmi yaşlarında bize birisini, bir Hocaefendi'yi bırakmışsa, 1950'li yıllarda, altmışlı yıllarda bu yetmiş-seksen yaşındadır, biz onların ilminden istifade ediyoruz. Ben daha çok karşılaştığım, kavuşabildiğim, görebildiğim ulemeden söz edeceğim çünkü zamanımız kısa.

Şimdi Yusuf Şevki Efendi, bu kıymetli âlimin üzerinde biraz durmak istiyorum. Çaykaralı olduğum için “ya, hoca kendi tarafını tutuyor” demeyin ama. Önemine binaen onu anacağım, Yusuf Şevki Efendi'yi. Bir defa “allâme”, muhteşem bir âlim. Bildiğiniz üzere *Râmûzü'l-ehâdis*'i bütün Of ulemasına okutan, yani Gümüşhânevi'nin ve Sultan Abdülhamid'in emriyle Of uleması, etraftaki ulema da dahil, yani sadece Of değil, işte Sürmene'yi, Sürmene'nin arka kısmında kalan bütün yerleri, Araklı'yı alın, oradaki ulema, hepsi, vali de, Trabzon Valisi Kadri Bey. Kadri Bey, aynı zamanda huzur hocalarından birisi, yani Sultan Hamid'in hocalarından birisi Trabzon Valisi. Sayın Valim, Trabzon, ben hep söylerim, Trabzon bir eyalettir, yani İstanbul'un simetriğidir. Onun için “İstanbul mu Trabzon mu?” Ben hep Trabzon diyorum, burayı tercih ediyorum yani. Kadri Bey devlet desteğini veriyor. Devlet desteği olmadı mı ilim olmaz. Devlet desteği veriyor, ulema da hiçbir maddi menfaat beklemeden azamî derecede kendini ilme veriyor, “emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker” vazifesine kilitleniyor. Ve bunu ayrıca tasavvufu süslüyor.

Şimdi tabii durup dururken birtakım şeyler ortaya çıkar, sanki tasavvufu ilim ayrı şeylermiş gibi sunulmak istenir. Tasavvuf bir ibadet disiplini, bunu ifade edeyim. Yani tasavvufun insana kazandırdığı şey bir ibadet disiplini. Namazını vaktinde kıl, değil mi? Şeyh Efendi, mürşid, bunu hemen söyler. “Aman yalan konuşma”, doğru mu? “Aman şuna buna kem gözle bakma, aman gönül kırma, aman yirmi dört saatine İslâm'ı uygula...” Bir ibadet disiplini bu.

Bilmiyorum ki böyle birtakım, yani işte “biz âlimiz, o tür şeylere iltifat etmeyiz”; bunu da hangi gerekçeyle söylediklerini anlamış değilim. Bu mesleğin, yani şunu söyleyeyim, 45 doğumluyum, 1950’de merhum anneme talebe oldum, Kur’ân-ı Kerim hocamdır annem. O tarihten itibaren hep bunun için de uğraşan birisi olarak söylüyorum. Yani beş yaşımdan itibaren işte Kur’an okumaya, babamla evin içinde mesleki dersleri almaya başladık. Ondan sonra merhum hocam Hacı Hasan Efendi’ye gittim, Çaykara’ya ve oradan da icazet almak bana nasip oldu.

Şimdi bu meslek içinde, yani beş yaşımızdan itibaren, tabiri caizse yer aldığımız bu meslekte benim mülâki olduğum, tanıştığım ulema, çevredeki âlimler Yusuf Efendi’yi görmedim. Onun damadı olan Hacı Ferhat Efendi’ye kavuşmadım -1929’da vefat ediyor, ondan çok sonra, yani Cumhuriyet döneminden sonra vefat ediyor Hacı Ferhat Efendi- iki cihetten kutup. Yusuf Şevki Efendi’nin damadıdır Hacı Ferhat Efendi. Bunlar Gümüşhânevi’yi temsil ediyorlar. Bizim Ahmet Yaşar Hoca da aynı ekolden, yani Gümüşhânevî ekolüdür.

Abdurrahman Efendi’yi, rahmetli babamın bana kazandırdığı en büyük kazanımlardan birisi de on yaşımdan itibaren ne kadar yaşayan âlim, fâzıl, kâmil, mürşid varsa hepsine götürdü, elini öptürdü. Onların elini öpme şerefine nail oldum. Beşikçi Abdurrahman, Beşikçizâde Abdurrahman Efendi, Kemeraltı’nda küçük bir yeri vardı, ilk oraya gittik, elini öptüm. Dua istedi babam, dua yaptı, çok da dua yaptı... Herhalde o dualar sayesinde bu mesleği, hizmeti Cenâb-ı Hak bize nasip etti. Ahmet Yaşar Hoca o ekolün müdâvimi, yani onu devam ettiriyor. Yanlış söylemiyorum herhalde, 1972 yılından itibaren.

Yapılan iş ne? Yapılan iş, dini yaşamak ve yaşatmak. Hani üç-dört kavram var: şeriat, tarikat, hakikat ve marifet. Bunlar çok anlatılır, bu kavramlar. Şeriat nedir, tarikat nedir, hakikat nedir? Bu üç kavram marifete götüren kavramlardır. Marifet nedir? Marifetullah, Allah’ı bilmektir. Daha doğrusu kişinin kendisini tanımasıdır. Tarikatta ve ilimde nihai hedef insanın kimliğini ortaya koymaktır.

Bakın şunu peşinen ifade edeyim: Eğer bir insan “ben kimim?”, “neyim?”, “nereden?”, “niçin?”, “nereye?” sorularını sormuyorsa, o ne okursa okusun marifete nail olamamış demektir. Marifet ile irfan aynı kökten gelir, marifeti yok demektir.

Şimdi şeriat olsun (yani dinin hukuki tarafı, uygulama), tarikat olsun (tasavufi intisap, ibadet disiplini), hakikat olsun, netice, nihai hedef marifettir, irfan sahibi olmaktır, ârif olmaktır. Âlim olmak başka şeydir, ârif olmak başka şeydir. Bir gayrimüslime “âlim” diyebilirsiniz, ilim erbabı ise. İyi bir fizikçi de âlim kelimesinin kapsamına girer. Bu sıfat ona yakışır. Ama acaba ârif midir? İşte orayı tartışmamız lazım. O irfanı İslâm’ı yaşamakla kazanabiliriz. Tasavufun nihai hedefi İslâm’ı yaşatmaktır.

Bakin güncel birtakım şeyler görüyoruz onlar bizi üzüyor: Tasavvuf adı altında birtakım farklı farklı dünyevî kavgalar, münakaşalar, taht-post kavgası... Bunlar bizde olmaz, bizim geleneğimizde yok, ulema bunu yapmaz.

Bakin şunu ifade edeyim: Of ulemasından bahsediyorum. Mesela ben Trabzon müftüsü merhum Salih Zeki İmamoglu'ndan söz edeceğim. Sürmene- li'dir, malum Köprübaşı'ndadır. Merhum allâme bir zattır, ruhu şad olsun. Ama hocalarına bakıyorum, mutlaka gene bizim oradan, yani Of tarafından... Zaten Göneşara o zaman Of'a, Çaykara tarafına bağlıydı. Ruhu şad olsun. Ama bunun Çaykaralısı yoktur.

Mesela bir Oslu Hasan Efendi var. Var mı Araklılı burada? Araklı'nın bir Os köyü var. Os, şimdiki ismini bilmiyorum. "Turnalı Köyü", Turnalı... Bu Hasan Efendi kimdir, biliyor musunuz? Bu Hasan Efendi tahsilini Hart nahiyesi var ya, şimdi ne deniyor ona? Aydın-tepe... Aydın-tepe'nin merkez câmiinin kible tarafında, Şehit Osman Efendi diye bir isim var. Şehit Osman Efendi'nin talebesidir. Neden şehittir bu Osman Efendi? Allâme Osman Efendi, Rus işgaline talebeleriyle birlikte karşı koydu, direndi ve orada şehit oldu. Ruhu şad olsun.

Bu Oslu Hasan Efendi onun talebesidir. Ve onun talebesi de kimdir, biliyor musunuz? Çünkü ilmin sınırı, hududu, coğrafyası yoktur. Onun da talebesi bizim Uzungöllü Kakoşimzade Muhammed Sırrı Efendi. Nereden nereye geliyor bakınız damar...

Bu Muhammed Sırrı Efendi kimdir? Bu da enteresan bir şey. Madem ulema- dan söz ediyoruz değil mi? Hâlet-i ruhiyyeleri inşallah ruhaniyetleri buradadır, yani onlardan istimdat ederiz, Rabbimizden istimdat eder, onların da ruhaniyetinden istimdat ederiz. Şimdi Oslu Hasan Efendi, allâme, Bayburt'ta tedrisat yapmış. Sonra bir geldim Bayburt'a, hani özgeçmişimiz var, fakülteyi kurduk. Yazmışlar "Oslu Hasan Baba" belediye başkanına dedim ki, "bu Hasan Baba kim?" Anladım ben, Hasan Efendi'yi kastediyorlar, bizim Hasan Efendi.

Hasan Efendi bakınız, Efendilik Osmanlı elkâbında, lakaplarında, icazet almış olan âlimin aldığı payedir. Âlimden başka kimseye kullanılmaz. "Hacı Hasan Efendi", "Yaşar Efendi"... Yaşar Bey değildir, tamam mı? Ahmet Yaşar Hocaefendi, yani icazet alan bir âlim, efendilik payesini kazanıyor. Gene annemle babamı rahmetle yâd edeceğim: İcazet aldım, annem bana yine normal düz isimle seslendi. Babam "bir dakika" dedi, "bir dakika, bu delikanlı icazet aldı. Bundan sonraki bütün seslenişim 'Nasrullah Efendi' olacak."

Neden hatırlatıyorum bunu? Efendilik ilmî bir payedir. O tek ağadır, o tek beydir. Tamam, vali beydir, belediye başkanı beydir, yani bürokratik elkâp "Bey"dir. Öteki "Efendi"dir. Öyle bir hâle gelindi ki şimdi "Efendi" dediğiniz zaman adam hakaret telakki ediyor. İşler çok farklı...

Şimdi bu mübarek adam, Oslu Hasan Efendi, çok icazetler vermiş... İcazet verdiği talebelerden bir tanesi de Uzungöl'den... Uzungöl'e doğru çıkarken, orada Rize bezi satılır bir yerde, farkında mısınız? Bir yerde Rize bezi, fabrikada bir şeyler satılır, küçük de bir cami var o mahallede. Hâlâ evi duruyor hocanın, orijinal evi klasik. Kakoşim, "Kakoşimzade" 1900'lü yıllarda şeyhülislâmın fetvasını durmadan Uzungöl'den bozuyor. Şeyhülislâm fetva veriyor İstanbul'da, Hocaefendi orada bozuyor. Vâkıf oluyor Sultan Hamid, Kadri Bey'e diyor ki, "Kim bu Hocaefendi? Sen bunu İstanbul'a gönder, bunu şeyhülislâm yapalım." Yani oradan, o zaman Uzungöl böyle çok maruf, meşhur bir yer değil ki... Araba yolu da yoktu düne kadar. Çok güzel, manzarası güzel. Biz çocukken gider orada gezer, dönerdik köyümüze.

Kadri Bey de Hocaefendi'yi alıyor, özel bir elbise diktiriyor. Elbisesini, ayak-kabılarını, her şeyini, huzura gidecek çünkü. Şeyhülislâm olacak, şakası yok. Gidiyor, tabii huzura alınıyor Muhammed Sırrı Efendi. Tabii Sultan Hamid geldi, şimdi bakacak Hocaefendi hoca da acaba diplomatik tarafı nasıl? Çünkü şeyhülislâm malum başvezir sayılıyor, yani padişahın sağında oturuyor. Hocanın da biraz kulakları ağır işitiyormuş herhalde...

Şimdi Sultan Hamid konuşuyor bununla, yani diplomatik dil arıyor. Hocaefendi de padişah gelmiş, kim gelirse gelsin, "Ben âlimim!" ve hiç umurunda değil. Yani saygısızlık yapmaz, ama öyle şeyleri bilmiyor. Hatta arada sırada duymadığı için de Sultan Hamid'e "Hah, ne diysun?" Allah Allah... Bizim burada meşhurdur değil mi? Eğer anlamazsa hemen bir "hah" deriz ya, "ne diysun sen ya, ben anlamayırım..."

Sohbet bittikten sonra Abdülhamid, Vali Bey'e bildiriyor, diyor ki "Hocaefendi'ye iyi bak, bizim fetvaları oradan bozsun." Diplomasiden kaybetti, ama bir hâkimiyeti var."

Yetiştirdiği bir talebe var, sonradan "Zilik" lakabıyla maruf. O da Muhammed... Onun da ismi Muhammed Efendi, muhteşem bir âlim. Şimdi biz ulemanın geçmişinden söz ediyoruz değil mi?

Hacı Salih Efendi'yi duydunuz, çoğunuz bilirsiniz. "Çökenderli Hacı Salih Efendi" derler ama, yani Erzurum Çökender oralı değildir, Çaykaralı'dır, Hopşeralı'dır. Çaykara Müftüsü Hacı Yusuf Efendi'nin öz amcaoğludur, Hâ-necizâde'dir yani. Hacı Salih Efendi'den bizzat dinlediğim bir hikâyedir bu. Yani kitaplarda yazmaz. Ben şimdi şu kısa zamanınızı kendi müşahedelerimle doldurmaya çalışıyorum. Yoksa hiç kimsenin hayatına giremeyeceğim çünkü hayatta Sayın Valim hiç yarışmadığım ve kavuşmadığım şu iki sıska bacak, yelkovan, şu saatin yelkovanları... Hiç bunlara kavuşamadım. Bunlar hep önde gitti, yenildim. Yani bu sıska bacaklılara...

Bitiyor, şimdi vakit bitti. Hacı Hasan Efendi mübarekten dinledim, dedi ki Gargar Müslüm Efendi vardı Çaykara'da. Gene büyük bir âlim. Gargar Müslüm Efendi kimdir? İsterseniz daha iyi tanımanız için Cansız'ı biliyorsunuz değil mi? Cansız Mustafa Efendi, Mustafa Sıdkı Cansızoğlu... Onun hocası.

Mustafa Sıdkı Cansız daha yeni vefat etti, yani Cumhuriyet döneminin hocalarından. Ama 1924'ten önce icazet aldığı için fakülte mezunu kabul edilmiş. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan önce icazet alanlar ilahiyat fakültesi mezunu kabul edilmiş. Ama diyelim ki icazet senesinde ya da bir gün sonra icazet alacaktı, kanun çıktı, cahil kabul edildi. Bir gün önce icazet alanlar fakülte mezunu, bir gün sonra icazet alanlar tahsili yok, cahil... Bunlar realitedir. Konuşacağız bunları. Avukatlarımız iyi konuşuyor şimdi çok şükür...

Şimdi bu Zilik dediğimiz zat çok acayıp bir âlim. Gerçekten bütün ulemaya karşı, böyle keskin kılıçla kimseyi konuşurmaz. Bu Kakoşim'in talebesi. Kakoşim kimin talebesi? Kakoşim biraz evvel Oslu Hasan Efendi'nin... Oslu Hasan Efendi kim? Araklılı. Kimden okumuş? Bayburt'taki Hacı Osman Efendi'den, Şehit Osman Efendi'den...

Gargar Müslüm Efendi bütün meclislerde tasavvufi ciheti de var. Fakat herhalde o cihet bizim Cansız'a geçmedi. Cansız o işe karşıydı yani. Cansız yakinen tanıdığım için söyleyeceğim, o rahmetliden de belki bir iki söz yapmam icap edecek.

Bu Zilik de pek tasavvufa şey değil, yani yatkın değil. Biraz daha aklı ilimlere meyyal, felsefeyi çok seven, kelam... Talebeleri çok iyi bir âlim. Neden, ben nereden biliyorum? Benim dedem, babamın babası, Müftüzade Hacı Salih Efendi ders-i âmm, müderris... Bunlar hep arkadaş, müderrisler, birbirleriyle mektuplaşıyorlar. O kütüphanenin mirasçısı da ben oldum. Orada belgeleri okuyorum, hazır buldum yani. Yoksa öyle çok fazla emek vermiş de değilim.

O belgeleri okurken baktım, Kakoşim'in mektubu, Zilikzade Muhammed Sırırının mektubu, yok kimin mektubu, şu mektubu... Onlar bana yetti. Onlardan istifade ederek sizlere ben bunu aktarıyorum, bir görev telakki ediyorum bunu. Ama bu hikâyeyi bizzat Hânevizâde Hacı Salih Efendi'den dinledim. Tanıyanları vardır, çok mübarek bir zattı, 90'da vefat etmiştir, 1990. Hacı Ferhat Efendi'nin müritlerinden, Gümüşhânevî'dir.

Yani bütün icazet merasimlerinde mutlaka Gargar Müslüm Efendi konuşur. Mezarı da Çaykara'daki caminin altındadır. Sayın Valim, eğer giderseniz Çaykara'ya, "Müslüm Efendi'nin kabrini ziyaret etmek isterim" diyebilirsiniz. Altında. Niye altında? Onu da anlatacağım.

Bu Zilik, biraz da tasavvufa karşı olması cihetiyle, talebelerine dedi ki, "Nedir bu Gargar Müslüm Efendi, tekeline almış bütün ilmi meclisleri?"

O zaman icazet merasimlerinde bütün ulema gelirdi ve orada tabiri caizse bir ilim panayırını kurulurdu. Ulema meselelerini tartışır, yirmi dört saat, iki gün yer içer, meseleleri tartışırlardı. Ve ben o meclislere katıldım yani. Bizzat yaşadım. Bazen dövüşürlerdi. Ya, biraz da inatlı oluyorlar, “bu budur”, “şudur”, “şöyledir...”

Mesela Holo dediğimiz, Holo Maktanus Mahallesi var. Şimdiki ismini bilemiyorum, Hopşara'nın arkası. Orada talebeyken, Hacı Hasan Efendi'de... İşte on altı-on yedi yaşındayım, bir icazet merasimine katıldım. Hocalar bir meselede takıştı, halledemediler. Dışarı çıktılar. Orda kavga devam etti. Bu sefer sille tokat başladı. Sarıklar, baktım bahçede yuvarlanmaya başladı. Ya, öyle bir durum...

Sonradan değerlendirirken dedim ki, “Adamlar kendilerine güveniyor ya.” Diyor ki, “Bu budur.” Öteki diyor ki, “Yok canım, bu budur.” Şimdi kimse tartışmıyor, korkularından tartışmıyorlar. Yani, aman bilgisizliğimiz ortaya çıkmamasın.

Neyse, “Biz bunu alaşağı edeceğiz” diye bir karar almışlar. Şur, yani şimdi Şahinkaya. O yukarıdaki güzel süslü cami var ya, orada icazet merasimi toplandı. Fakat merasime gitmeden önce Müslüm Efendi bir rüya görüyor o akşam. Yani onların kalbi açıktır. Sarığının yere düştüğünü, çamurlandığını görüyor. “Yarın ben konuşmayacağım,” diye karar veriyor kendine. Ya, yorumu öyle yapıyor, “Yarın konuşmayacağım.”

E, şimdi teâmül var, kim konuşacak? Müslüm Efendi konuşacak. Vakti geldi tabii. Hoca Efendi katıldı, “Hocam buyurun” dediler. “Bugün konuşmayacağım” demiş. Ötekiler de bıçağı bileyip bekliyorlar, kürsüye çıkıp alaşağı edecekler onu. İsrar, ısrar... “Hayır, hayır, konuşmayacağım.”

Bu defa Muhammed Sırrı Efendi, yani esas aleyhte iş planlayan müderris, demiş ki, “Gargar” –lakaptır. “Gargar oğlu”- demiş, “Gargar, niye çıkmıyorsun kürsüye?” “Sana o fırsatı vermeyeceğim” dedi. Çok enteresan. Nedir bu? Buna keramet diyoruz değil mi? “Sana o fırsatı vermeyeceğim.” İşi bozdu, çıkmadı kürsüye. Dolayısıyla durum icra edilemedi.

Şimdi Trabzon müftüsünden de biraz söz edeyim. Trabzon müftüsü, Trabzon'un bir iki müftüsünden biraz, epeyce bahsetmek istiyordum. Muallim Cudi Efendi var. Okulu da var değil mi? O da Trabzon müftülerinden birisidir. Muhteşem bir âlim. Lakin Müftü Cudi Efendi'den çok, ne olarak tanınır? “Muallim Cudi Efendi.” Ama muhteşem bir âlim. Sözlüğü var, kitapları var. Ve çok önemli benim kütüphanemde “Nevadir-i Nefise”si var. “Nevadir-i Nefise”, nadir görülen önemli makaleler... O kadar tatlı bir üslup, yani başımın ucunda onlar. Yatarken mutlaka bir makalesini okur, uyurum. Benim uyku hapım, yani tabiri caizse. Bu Trabzon müftüsüdür.

Sonra Maçka müftülüğünden buraya gelen Salih Zeki Efendi var. Kimden okudu, şundan okudu, bundan okudu... Bunlar hayatlarını okuduğunuz zaman göreceksiniz. Ama Salih Zeki Efendi 1950'de Trabzon müftülüğüne geliyor. Yani İmamoğlu, İmamzâde, Salih Efendi, Hacı Salih Efendi... 1950'de Trabzon müftüsüdür, 1960 ihtilaline kadar.

Oğlu Ahmet Hilmi Bey benim İmam Hatip'ten edebiyat hocamdı. Ama hiç bana hocalık yapmak istemiyordu, biliyordu... Merhum babasına karşı olan bağlılığı, hürmetimi, babamın dostluğunu... Benimle arkadaş olmaya çalışıyordu Ahmet Hoca. Ahmet Hilmi Bey'i tanıdınız, bilmiyorum birçoğunuz tanırırsınız Ahmet Hilmi Efendi, İmamoğlu, Ahmet Hilmi İmamoğlu.

Burada müftülüğe geldi, 10 yıl müftülük yaptı. Ve tabii müftü olur olmaz bir değişiklik oldu, iktidarın değişikliğiyle. Ne olmuş? Ezan-ı Muhammedî aslına ircâ edildi. Yani bizim ezanımız neydi? Bugün dinlediğimiz ezan Resul-i Ekrem'den kalma. Tüm İslâm âleminin ortak parolası. Suudi Arabistan'da ne söyleniyorsa Trabzon'da da o söyleniyor. Saraybosna'da nasıl ezan okunuyorsa burada da aynısı okunuyor.

Romanya'ya gittik, Romanya'da, Köstence. Köstence'de baktım ezan aynı bizim ezan. Baktım, ya, yani başka bir şey var mı? Hatta Erzurumlu hacca gitmiş, demiş ki, "Yahu, bu Araplar aynen bizim gibi", "Bizim ezanı okirler." Ezan onun olmuş artık bizim ezanı okurlar ya, bizim namazı kılarlar, aynen bizim gibi... Biz "onlar gibi" demiyor Erzurumlu. Erzurumlu kendine din imal etmeye çalışıyor yani, "Onlar bizden almış gibi..." Bu Erzurum'u sevdiğim için, 50 senedir oradayım. Çok böyle kararlıdırlar.

Şimdi ne yaptı Salih Zeki Efendi? Tabii yıllarca bu işin ızdırabını çekmiş, yani ezan-ı Muhammedî'nin orijinal elfâzıyla okunması gerekiyor. Kanun çıkar çıkmaz bütün imamlara, müftülere çok tatlı bir yazı yazıyor. Çok güzel bir yazı yazıyor. Zamanım yok ki, o yazıyı okumak isterdim. Ama diyor ki, öyle bir gerekçe veriyor ki, "Ezan-ı Muhammedî ruhuna kavuşmuştur. Ey imamlar, ey müezzinler, ey müftüler, ezan-ı Muhammedî'yi kendi ruhuyla okuyun."

İşte o müftü benim gözümde ciddi bir müftüdür. Ama ne yaptılar? "Sen misin bunu yazan?" 1960'ta Trabzon'dan aldılar, Bayburt'a sürdüler. Bayburt müftüsüydü bir zamanlar. Orada da hikmet var. Rahmetli babam götürdü, elini öptürdü bana. Oraya gelmeseydi belki de göremeyecektim. Babam o zaman Bayburt'ta bulunuyordu. Elini öpmek nasip oldu, 1960-61. Zaten iki sene kaldı, ondan sonra Ankara'ya gitti. Merhum ruhu şad olsun. Çok değerli çocuklar yetiştirdi, kız tarafından olsun, erkek tarafından olsun. Ömer Raci Bey'in babası... Ömer Raci Bey hukukçu, biliyorsunuz. Hatta torunlarından, kız tarafından bir torunu da burada, Fatih Bey, Vali Bey'in küçük kardeşi...

Evet, ruhları şad olsun. Onların verdiği mücadele, verdikleri kavga... Benim tanıdığım âlimlerden bir tanesi de Akçaabat'tan bir Hocaefendi. Söylemeden geçmeyeyim, Habipoğlu Ziya Hoca. Ziya Hoca genç bir âlimdi. Şimdi o taraftan bir hoca söylemesek, hani hep ben, yani bir oradan bir buradan olsun, yani hep Trabzon'un doğusu mu yani? Hayır, bu tarafı da var, hem de çok âlim var. Ama ne yapayım, zaman yok.

Şimdi Ziya Hoca'yı tanıdım. Ziya Hoca'nın Çaykara uleması nezdinde çok özel bir yeri vardı. Mesela Ziya Hoca, benim hocamın ya da Çaykara Müftüsü Yusuf Efendi'nin ki bunu da ifade edeyim, Çaykara Müftüsü Yusuf Efendi kayınpederim oldu sonra... Onların icazet merasimlerine mutlaka davet edilirdi. Kim? Ziya Hoca. Mutlaka davet edilirdi.

Hatta benim dikkatimi çekerd: Ziya Hoca çok farklı giyinen, hani klasik ulemanın giyimi değil. Çok modern, çok güzel giyinen, genç, ama klasik ulema ona hep saygı duyuyor. İlmî karakteri mükemmel, ilim seviyesi ve davası, inancı mükemmel. Hep icazet merasimlerinde Ziya Hoca konuşturulurdu. Ruhü şad olsun. Sonra bir kaza sonucu ruhunu teslim etti çok yakın zamanda. Allah rahmet eylesin. Çok talebe yetiştirdi, muhteşem hizmetlerde bulundu. Allah ruhunu şad eylesin.

Tabii Cansız'dan da bir iki laf etmemi istersiniz. Cansız Mustafa Efendi, Trabzon'da onu bilmeyen, tanımayan yok. Cansız Mustafa Efendi yine Of uleması nezdinde. Yani Of uleması, şimdi neden bunu söylüyorum? İşte hem ilim hem tasavvuf... Yani onların İslâm'ı yaşamaları, itikatları biraz daha farklı. Ama Cansız Hoca biraz farklı bir tipti. Yani sanki o dönemin şartlarına göre Mutezile... O dönemin şartlarına göre... Bugünkü şartlara göre, yani bugünkü aşırılarına göre mükemmel bir Mâtürîdî âlim... Bu kadarını söyleyeyim. Siz incellerseniz. Mutezile olarak kabul edilir.

Fakat vefat ettiği zaman benim hocam günlerce ağladı. Böyle bir âlim... Hatta merak ettim, sordum. Dedim ki, "Efendi Hazretleri, pek de size, hani sizin bir ilmiye sınıfı anlayışınız var, onun da farklı bir durumu var." "O imanı kuvvetli birisiydi" dedi, onu duyduktan sonra Cansız hocayı takip ettim, vaazlarında... Bir gün kürsüde dedi ki (hocanın bir planı vardı merhumun, Cansız Hoca'nın, Mustafa Sıdkı Efendi'nin bir planı vardı): "Ne konuşacağım?" Bu, bugün şunlar... Onlar bitti mi, ezan okunmasa dahi inerdi kürsüden. Böyle bir prensibi vardı. Yani ezan okunsun, okunmasın, "Bugün şunları anlatacağım"; onları anlatır, kürsüden inerdi. Hani "üç dakika, beş dakika geçsin, toparlayayım..." Öyle bir hikâyesi yoktu. Allah rahmet eylesin.

Bir gün dedi ki, "Cemaat, bu kürsü makâm-ı peygamberidir. Buradan sadece peygamber konuşur. Ben onun mirasçısı olarak konuşuyorum. Sokaktaki Cansız değilim!" Anlıyor musunuz şu zarafeti, şu ilmi, şu asaleti... Onun için

dedim ki, demek ki mutasavvıf ulema onun için Cansız'a değer veriyor. "Ben sokaktaki Cansız değilim. Burada Resulullah ne demişse, Kur'an ne söylemişse onu söylerim ben. Başka bir şeyi söylemem."

Ve son... Mübarek zatın imtihanından çok büyük bir korkuyla bir imtihan geçirdim. Şükür o imtihanı kazandım. Ondandır cesaret geldi bana. Sene 1964. İşte medresede okuyorum, ama epeyi ilerlettim işi. *Şerhu'l-Akaid* okuyorum o zaman. Geldim işte bizim Meydan Câmii'nde, o zaman Cafer Hoca vardı baş imam. Bilmem tanıdınız mı, tanıyan var mı Cafer Hoca'yı? Cafer Hoca baş imam.

Dedi ki, "Sen bugün vaaz edeceksin burada, Meydan Câmii'nde." "Ya abi, ben nasıl vaaz edeceğim? Burası Trabzon Meydan Câmii!" "Edeceksin!" İmam Hatip'ten hocalar geldiler. "Yapacaksın, yoksa senin bütün notlarını kırarız." Şaka yapıyorlar tabii.

La havle ve la kuvvete illa billah... En son dedim ki, "Ya vaaz ederken Cansız gelirse ne yapacağım?" O zaman dediler, "Ona göre tedbirini al."

Kürsüye çıktım, tabii vaaz ediyorum. Bir de baktım Cansız içeri girdi. Dışarıda biraz dinledi, baktı üslup farklı. "Kim bu?" Ne... Hani biraz yeni bir üslupla çıktık ya, daha işte Osmanlıca deyimler yerine daha bugün anlaşılabilir bir üslup...

Şimdi mübarek adam 1.90 boyunda, bıyık yok, sakal yok, bakışları zaten insanı emir altına alır. Saçlar uzun... Geldi, geldi, geldi, ama ben tabii içeri girince benim şirazem bozuldu. Bozmamaya çalışıyorum, fakat frekans değiştirdim, daha çok felsefi konulara girdim. Hocanın gönlü olsun diye derin konular... Cemaati artık düşünmüyorum, bir tek Cansız Hoca'nın gönlünü almaya çalışıyorum.

Şimdi o geldikçe birinci safa doğru böyle bir bakıyor. Baktıkça ben güya görmüyorum, ama göz ucuyla hep onu takip ediyorum. En ön sırada oturdu. Ezan-ı Muhammedî imdadıma yetişti. Üç beş dakika içinde indim, ben de yanına gittim, oturdum. Namazdan sonra (sormadan), "Aferin oğlum" dedi, "Ne güzel konuştun..."

Şimdi bu böyle deyince... Onun öyle bir huyu vardı: Eğer beğenmezse kürsüden indirir. Ya, kürsüden indirmedir. Hadi ezan-ı Muhammedî bize kavuştu, ama bu "Aferin" almak Cansız'dan icazet almaktır. Ondandır Cansız Hoca'yla muhabbetimiz çok gelişti. Rahmetliyle çok özel sohbetlerimiz vardı. Onları başka bir sohbeta bırakacağım inşallah.

Beni dinleme lütfunda bulunduğunuz için teşekkür ediyorum. Yaşar Hoca'dan hiç söz edemedim. Onunla çok özel sohbetlerimiz vardı, bütün merasimlerde buluşurduk. Yani benden çok daha fazla büyük değildi size söyleyeyim. 34

doğumluydu galiba değil mi? 1934. 45... Ne kadar var ki? On bir sene... “küllü âtin karîb” pat diye gelir geçer. Onun için abi durumundaydı. O aynı hocalardan okumuş, aynı hocalardan. Hatta “Hasan Efendi” diye bahseder. Hasan Efendi benim hocam Hacı Hasan Efendi'dir. Çalekli Hacı Dursun Efendi'den söz etmedik, Allâme Çalekli Hacı Dursun Efendi... Onları da başka bir zamana bırakıyorum.

Hepinize dinlediğiniz için tekrar teşekkürlerimi sunuyorum. Allah'a emanet olunuz.

TAKRİZ

Gönül Adamı, İlim ve İrşad Ehli Ahmet Yaşar Hocaefendi

Prof. Dr. Halil İbrahim Kutlay

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Başkanı

Allah'a hamd.. Rasûlüne salât ile...

8 Mart 2016 Salı günü bir değer daha bu dünyadan göçüp gitti. Gönül adamı, ilim ve irşad ehli Ahmet Yaşar Hocaefendi, 82 yaşında ahirete irtihal etti. 9 Mart 2016 Çarşamba günü Trabzon İskenderpaşa Camii'nde Lütfü Doğan hocamızın kıldırıldığı cenaze namazı sonrasında Of'un Ballica Köyü'ndeki aile kabristanına defnedildi. Allah rahmet eylesin.

Her kayıp değer ardından taziyeler, dualar ve hatıralar nakledilir ama gidenin yeri bir türlü doldurulamaz. Son yıllarda uğurladığımız nice güzel insanın hizmet yeri ve makamı bugün maalesef boş kaldı. Doldurulamaz olsa da boş bırakılmamalı, diye düşünüyorum.

İlmin ortadan kaldırılacağını kıyamet alâmetlerinden biri olarak zikreden Efendimiz (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bu dünyadan göçen âlimlerin yerinin boş kalması şeklinde açıklıyor, şöyle buyuruyordu:

“Allah, ilmi insanların kalbinde çekip almaz. İlim adamlarının canlarını almak suretiyle ilmi çekip alır. Sonunda hiçbir âlim bırakmaz ve halk birtakım cahilleri kendilerine başkan edinirler. Onlara sorular sorulur. Onlar da bilgisizce fetva verirler. Hem kendileri hak yoldan sapar, hem de başkalarını saptırlar.”¹

1 Buharî, “İlim” 34; Müslim, “İlim” 13.

Ama Ahmet Yaşar Hocaefendi böyle olmadı. Bu dünyadan göçüp giden birçok ilim ve irşad erbabından farklı olarak; o, ardında şuurlu bir cemaat, kendisinden manevî açıdan istifade eden seçkin insanlar, *Yavuz Selim Vakfı* ismiyle hem üniversite hem de medrese ayağı olan bir vakıf, *Reyhan* isimli İslâmî bir dergi ile bu vakfın bünyesinde yetişen genç bir ekip yanında on bir kitap ve yüzlerce sohbet bıraktı.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'yle ilk defa 1984 yılı hac mevsiminde Avrupa Milli Görüş Teşkilatı Hac Organizasyonu'nun Arafat'taki çadırında tanışmış, kısa özlü ve anlamlı sohbetini ilk defa orada dinlemiştim. Daha sonra İstanbul'da defalarca sohbetinde bulunmuş, hayır duasını almıştım. Son olarak yoğun, mümtaz bir cemaatin katılımıyla gerçekleşen hüzün dolu cenazesinde Trabzon İskenderpaşa Camii'nde Hocaefendi hakkında konuşma yapmak bana nasip olmuştu.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, müstakîm ilim adamı idi. O, tek kelimeyle "istikamet" aşıliyordu. Trabzon'da babası Hüseyin Yaşar'dan aldığı Kur'an-ı Kerim eğitimiyle başladığı ilim yolculuğuna, Mehmet Hanefi Kutluoğlu, Süleyman Çıkrık ve Süleyman Sula Hocaefendilerle devam etti. Özellikle Muhammed Sula Hocaefendiden yıllarca ders aldı ve 25 yaşında kendisinden icazet almaya hak kazandı. Çileli ve meşakkatli bir ilim tahsili sebebiyle ilme, ilim talebelerine ve âlimlere büyük değer veriyordu. Merhum Mehmet Emin Saraç hocamızla sık sık görüşür ve onun Fatih Camindeki derslerini takdir eder, İstanbul'da okuyan talebelerini ona yönlendirirdi.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, iyi bir müderristi. Sürekli Fıkıh, Hadis, Tefsir ve Tasavvuf dersleri veriyor, ilim, takva ve ihlas sahibi gençlerin yetişmesine gayret ediyordu. Trabzon'da Yavuz Selim Vakfı merkezinde özellikle genç talebesi Hafız Sadettin Parlak ve hoca arkadaşlarının programlı bir şekilde verdikleri Fıkıh, Hadis, Tefsir ve Akaid derslerini takdir ederdi. 'Mesuliyetimiz, Rasûlullah Efendimizin mirasını kökleştirmektir.' düsturuyla, Kur'an ve İslam davasını ülkemizin farklı köşelerinde anlatmak için ömür boyu her türlü çile ve meşakkate katlanmıştı. Bir trafik kazası sonrası defalarca ameliyat olduğu halde derslerine ve sohbetlerine ara vermemişti.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, takva sahibi, irşad erbabı idi. O, kâmil bir mürşid idi. Gümüşhanevî dergâhından Abdurrahman Beşikçi (ö. 1972) Hocaefendi'den aldığı tasavvuf dersini layık gördüğü kimselere veriyor, evrad ve ezkâra büyük önem veriyordu. Ona göre "Bu yol, ilme'l-yakîn şeklinde öğrenilen iman esaslarını hakka'l-yakîn mertebesine çıkartma yolu idi". Eserlerinin ve sohbetlerinin çoğu itikat, sünnete ittiba, ölüm ve ahiret ahvaline dairdi.

Trabzon, Bursa, İstanbul ve Samsun sohbetlerinde Iraklı fıkıh ve davet ustası Abdülkerim Zeydan (ö. 2014) Hocaefendi gibi; "*Gündemde boğulmayalım, gö-*

zümüzün önünde mahşer gününü daima canlandıralım.”² anlamında uyarılarda bulunuyordu.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, sohbet ve maneviyat ehli idi. Sözlerini âyet ve hadislerle delillendirir, bid’at ve hurafelere şiddetle karşı çıkardı. Görünüşte özellikle talebelerine karşı müsamahkâr bir eda sergilese de; gerçekte dirayetli, ilkeli, prensipli ve en önemlisi tavizsiz idi. Hakkın hatırını her şeyden üstün tutar, hak yolda sözünü esirgemezdi. Üslûbu tatlı-sert idi. Etkili bir üslubu vardı, yeni uydurulan kelimeleri kullanmazdı ama zaman zaman mahallî üslupla konuşurdu.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, şuurlu bir dâvâ adamı idi. Türkiye’de 1969 yılında doğan yeni İslâmî harekete (Millî Nizam Partisi) ve sonrasındaki gelişmelere siyasî bir hareket olarak değil, ülkemizde İslâm’ın daha iyi yaşanmasında önemli katkısı olacak bir dâvâ olarak bakıyordu. Bu sebeple olmalı ki, merhum Necmettin Erbakan (ö. 2011) her ilde imanlı, şuurlu, idealist gençler yetişmesi için Millî Gençlik Vakfı açılmasını tavsiye ederken; Trabzon’da Millî Gençlik Vakfı’nın açılmasına gerek olmadığını, zira Ahmet Yaşar Hocaefendi’nin kurduğu Yavuz Selim Vakfı’nın, gençliğe iman, şuur ve ideal aşılama konusunda çok daha fazla rol oynadığını söylüyordu.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, muhabbet dolu, kucaklayıcı bir cemaat adamı idi. Sık sık dile getirilen “ehl-i sünnet âlimlerinin buluşması” arzusunu küçük çapta da olsa zaman zaman bizzat gerçekleştiriyor, Osman Öztürk (ö. 2014), Ali Nar (ö. 2015), Enver Baytan (ö. 2016), Abdullah Hatiboğlu (ö. 2017) Mehmet Emin Saraç (ö.2021), Lütfü Doğan (ö. 2023) ve Mehmet Cevat Akşit gibi İslâmî camiada sevilen ve takdir edilen Hocaefendilerle gerek Eyüp Sultan ilçesi Rami semtindeki *Reyhân* Dergisi merkezinde, gerekse Fatih Camii yakınlarındaki Yavuz Selim Vakfı İstanbul Şubesi’nde verimli ve feyizli istişare toplantıları düzenliyordu.

“*Cumhuriyet Dönemi Karadeniz Bölgesi Âlimleri ve Ahmed Yaşar Hocaefendi Sempozyumu*”nun (8-9.Kasım 2024) merhum Ahmet Yaşar Hocaefendi’nin hayatı, eserleri ve ilmî mirası yanında, toplumu aydınlatan ve şuurlandıran ilmî ve irşadî çalışmalarına ışık tutması açısından faydalı ve verimli olduğunu değerlendiriyor, hoca efendinin makamının Firdevs Cennetleri olmasını, başlattığı müstesna ilmî ve irşadî çalışmaların talebeleri tarafından devam etmesini, Rabbimden niyaz ediyorum. Rabbim rahmet ve mağfiretine nail eylesin. Rûhu şâd olsun.

2 Orijinal ifade: “*Aleynâ istihdâru’l-gâib ve tagyibü’l-hâdir*” şeklindedir.

Hizmet Alanının Çeşitliliği ve Günümüze Tesirleriyle Ahmed Ziyâeddîn-i Gümüşhânevî

Doç. Dr. Necdet Yılmaz

Ahmed Ziyâeddin Efendi, Osmanlı Devlet-i Aliyyesi'nin, resmî olarak son bir asrını idrak edeceği bir zaman diliminde, ötelere gelen hayat yolculuğunun dünya denilen sahnesine ayak bastı. Bu sıralarda Osmanlı'nın batısında yer alan Avrupa halkları, kendi aralarında gerçekleşen uzun savaşlar, zulümler, katliamların ardından bitap düşmüş ve yeni arayışlar içerisine girmeye başlamıştı. Yerkürenin Osmanlı alanları dışındaki bölgelerinin insanlarını köleleştiriyor, yer altı ve yer üstü varlıklarını ülkelerine taşıyorlardı. Haksızlık ve zulüm üzerine oluşan birikimleriyle zenginleşen bu toplumlar yeni savaş cihazları, eğitim müesseseleri ve askerî teşkilatları ile ümmet anlayışına dayanan Osmanlı toplum düzenini de tehdit etmeye başladılar. Bir taraftan etnik yapıların hassasiyetlerini kaşırken diğer taraftan da şarkiyatçılık (oryantalizm) çalışmalarıyla toplumun dinamliğini oluşturan ilmî ve fikrî düşünceler ile kurumlar üzerinde araştırmalar yaparak yine kaşıyabilecekleri hassas noktalar tespit etmeye çalışmaktaydılar.

Geleceğinde sömürme, zulüm, haksızlık ve benzeri zemmedilmiş ahlâkın hiçbirini kabul etmeyen Osmanlı, pek çok alanda girdiği yeni mücadelelerde hasımlarına karşı üstünlük sağlayamıyor, aksine girişimleri başarısızlıklarla sonuçlanıyordu. Ayartılan birtakım etnik yapılar bağımsızlık sevdasına düşüyor, Osmanlı'nın üzerinde yükseldiği bir değerler sorgulanmaya başlıyordu. Adına "modernlik" denen bu yapı, kendini merkeze alan yeni bir değerler sistemini bütün dünyaya dayatıyordu. Ferdî olarak, toplumsal olarak ve devlet olarak yeni gelişmeler karşısında nasıl bir tutum takınılmalıydı? Yapılabilecek bir şey/şeyler var mıydı?

Aklı eren, sorumluluk taşıyan, iz'an ve sağduyu sahibi her entelektüel bu sorunlar karşısında bir duruş göstermeye, bir çıkış yolu bulmaya çalışıyordu. Doğan her insanın bu mesuliyet bilincini kuşanması gerekiyordu. İşte bu vasatta Gümüşhane'de dünyaya gelen Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin omuzlarında da dev bir yük vardı. O, çok büyük olan bu yükün altında ümitsizlik girdabına kapılmamalıydı. Dağ ne kadar büyük olursa olsun aşmanın bir yolunun bulunabileceği ümidini taşımalıydı.

Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin dedesinin dedesi olan İsmail Efendi, günümüzde Giresun'a bağlı bir ilçe olan Tirebolu'dan göç ederek Gümüşhane'ye yerleşir. Dedesi Abdurrahman ile onun da dedesi olan İsmail'in "Hacı" nisbeleriyle anıldığına bakılırsa aile dîni değerlere sıkı sıkıya bağlıdır. Baba Mustafa Efendi, Ruslar'ın Ahıska'yı işgal etmesi üzerine aile fertlerini alarak Trabzon'a hicret eder. Kayıtlar bize Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin doğumu ile ilgili muhtelif tarihler verse de tespitlerimize göre o, 1233/1818 tarihinde dünyaya gelmiştir ve ailenin Trabzon'a naklettiğinde, o on yaşlarındadır. Geleneğin icâbı beş yaşında Kur'ân-ı Kerîm öğrenerek başladığı eğitime, *Delâil-i Hayrât*, *Kaside-i Bürde* ve *Hizb-i A'zam* okuyarak devam eder. Trabzon'a geldiklerinde yeni şehir şartlarına uyum sağlayarak ayakta kalmaya çalışan babasının ticârî işlerine yardımcı olmak durumunda kalır. Aynı zamanda birtakım hocaların derslerine devam ederek Arapça sarf ve nahiv tahsil eder. On beş yaşına geldiğinde Kur'ân-ı Kerîm'i hıfzeder ve akabinde, tahsilini ilerletmek için 1247/1832 tarihinde İstanbul'a gelir. İlk işi bir medreseye intisab etmek olan Ahmed Ziyâeddin Efendi, Bâyezid Medresesi'ne kaydını yaptırır. Burada Mehmed Emin el-İstanbulî, Hoca Abdurrahman Efendi, Laz Osman Efendi, Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî, Yusuf el-Harpûtî ve İbrahim Efendi adında dönemin mâruf ulemâsının derslerini takip eder. Dîni ilimlerin tamamından icâzetnâmeler alarak tahsilini tamamlar. Mahmud Paşa Medresesi'nin bir hüccesine yerleşerek Bâyezid Camii ve medresesinde de dersler vermeye başlar.

Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin gönül dünyasını geliştirmeye yönelik temâyülü daha küçük yaşlarda başlar. Sekiz yaşlarında iken temel vird kitaplarından *Delâil-i Hayrât*, *Kaside-i Bürde* ve *Hizb-i A'zam*'ı okuyarak bunlardan icâzet almış, İstanbul'a geldiğinde yerleştiği Bâyezid Medresesi'nde aynı odayı paylaştığı sâlih bir zâtın hâlinde etkilenmiştir. 1261/1845 senesinde Şam'dan İstanbul'a gelen ve Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerinden olan Abdülfettah el-Akrî ile tanışarak onun sohbetlerine gidip gelmeye başlar. Bu sıralarda yine Şam'dan İstanbul'a gelen Hâlidî halifelerinden Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî ile el-Akrî vasıtasıyla tanışır. El-Ervâdî'nin derslerini takip eder, onun gözetiminde peş peşe halvetlere girer ve neticede derslerinden icâzet ve yetkili

bulunduğu tasavvuf ekollerinden de “hilâfet-i tâmmе” ile tam yetkili olarak hilâfetnâme alır.

Ahmed Ziyâeddin Efendi bir yandan bir hücrelerinde ikâmet ettiği Mahmud Paşa Medresesi ve camiinde diğer yandan da Bâyezid Medresesi ve camiinde sıralı dersler okutur. Yanısıra muhtelif alanlarla ilgili kitaplar telif eder. En fazla yoğunlaştığı, en çok kitap telif ettiği dinî ilim alanı hadis olur. Tedris ettiği gelenekli kitaplara ek olarak cem ve telif etmiş olduğu kitaplarını da talebelerine okutarak bunlardan icâzetler verir.

Mahmud Paşa Medresesi’ndeki mekânı, yaptığı tasavvufî irşad çalışmaları için yeterli gelmemeye başlar. 1850’li yılların sonlarına doğru, arkadaşı, yakın dostu ve aynı zamanda müridi de olan Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi’nin, görevlisi olmadığı için bakımsız ve cemaatsiz bir durumda bulunan Sadâret’in karşısındaki Fatma Sultan camiiini gönüllü olarak ibadete açması üzerine kimi toplu tasavvuf çalışmaları bu mekânda icra etmeye başlar. İlk önce caminin üst mahfeli içerisine birtakım hücreler eklenir ve böylece caminin dergâha dönüşme süreci başlamış olur. Ahmed Ziyâeddin Efendi’nin yaşının ilerlemesiyle de birtakım faaliyetleri gerçekleştiremediği medrese hücrelerinden ayrılmak durumunda kalır. Her ne kadar dergâh kabul etmese, bir medresede ders okutmak suretiyle maaş alarak geçimini temin etmeyi istemese de derslerden geri kalmamak, tarikat faaliyetlerini gerçekleştirmek ve cemaatin meseleleriyle ilgilenmek için kendisine yapılan, Fatma Sultan Camii’nin bahçesine bir bina yaptırılması yönündeki teklifi kabul eder. 1280/1863 tarihinde inşa edilen bu yapıya yerleşir. Bundan üç yıl sonra cami mahfeline birkaç oda inşa ettirilerek otuza yakın insanın kalmasına müsait hâle getirilir. Bilâhare cami yanındaki bir konak satın alınarak dergâha harem ve selamlık kısımları eklenir. Tekkenin oluşum süreci bu şekilde tamamlanmasına rağmen genel teâmülün aksine bu mekânın resmî tekkeler listesine eklenmediğini, tam bir sivil yapı örneği olarak husûsî dergâhlar kategorisinde işletildiğini görüyoruz. Bu da, devlet ve vakıfların ödeneklerinden herhangi bir dış yardım almadan, faaliyetlerini kendi imkân ve geliştirdiği birtakım yöntemlerle sürdürdüğünü göstermektedir ki gerçekten de öyle olmuştur.

Fatma Sultan Camii’nin dergâha dönüşüm süreci ve sonrasında, Ahmed Ziyâeddin Efendi’nin çalışmalarını birkaç başlık altında incelemek mümkündür.

1. Tedris faaliyetleri.

Ahmed Ziyâeddin Efendi, Fatma Sultan Camii’ni faaliyetlerinin merkezi olarak kullanmaya başlayıp hemen yanına inşa edilen birimlerle de tam bir dergâh hüviyeti kazandırmasıyla tedris çalışmalarına sıralı kitaplar okutarak

devam eder. Bunun yanında kendi telifi olan eserleri de istekliler için düzenli bir şekilde tedris eder. Medreselerin genel tatil günleri olan Salı ve Cuma günleri yoğun şekilde ders okutulur. Bu iki günde, her sabah işrak vaktini müteakip öğleye kadar *Râmûzü'l-ehâdîs*, öğleden sonra da *Garâibü'l-ehâdîs* okutulur. Bu derslere İstanbul'un belli başlı bilinen medreselerinin talebeleri yanında müderrisleri de ilgi gösterir.

2. İrşad faaliyetleri.

Dergâhta günlük faaliyetler sabah namazının kılınmasıyla başlar. Müteakiben katılanlara cüzler dağıtılarak Kur'an-ı Kerîm hatmedilir, hatm-i hâcegân icra edilir ve vaktin girmesiyle işrak namazı edâ edilir. Cuma günleri Cuma namazını müteakip Ahmed Ziyâeddin Efendi, mihraba geçer, seyr ü sülûk ve hâllerine dair nasihatlerde bulunur. Ardından da hatm-i hâcegân ve teveccüh icra edilir.

Mübarek gecelerde vaaz ve nasihatlerde bulunulur, Kur'an-ı Kerîm tilâvet edilir, tehliil hatmi yapılır, gece namazları kılınır.

Her sene Receb ayının başında "sülûk" da denilen halvet açılır. Bu halvetlere ulemâdan, ilim talebelerinden ve sâir her kesimden insan "sülûka girer." Sülûk çıkaranlardan gerekli şartları tamamlayanlara hilâfetnâme verilir. Gerek halifelik ihraz edenler gerekse diğer bütün halvetnişinler halvete girdikleri üç ayların Ramazan'ını bu şekilde irşad faaliyetlerinde bulunmak için memleketlerine veya sâir beldelere dağılırlar.

Halifelik verilmiş insanlar başta olmak üzere ilmiyyeden olup derslere ve halvetlere katılmış olanların dergâhın hizmetlerini İslâm coğrafyasının muhtelif yerlerine taşımaları istenir.

3. Sosyal faaliyetler.

Ahmed Ziyâeddin Efendi, faaliyetlerini, geleneğin sürdürüğü gibi vakıflar ve birtakım vakıf/yardımlaşma sandıkları kurdurarak gerçekleştirmiştir. Dergâh'ın vakıf sûretiyle tescillendirilmesinden başka özellikle Karadeniz havâlisinde, Bayburt, Rize ve Of'da birer kütüphane kurmuş, bu kütüphanelere kitap yanında para da vakfederek devamlılığını sağlayacak her türlü tedbiri almıştır.

Vefatından hemen önce bir kol saati ve üzerindeki giysisi haricinde kalan bütün eşyalarını listeleyip satmış, bunların paralarını da vakfetmiştir. Mustafa Fevzi Efendi, onun vakıf kişiliğini şu manzume ile ifadeye döker:

Vücûdun vakf idübdü mü'minîne.

İşi hep hidmet idi ehl-i dîne.

Dergâhın mutfağında, devamlı vazifeli olanlar yanında haftalık toplu zikirler, kandil geceleri, Ramazan iftarları, mevlid ve hatim cemiyetlerine katılanlara, konaklayanlara ve civardaki yoksul insanlara yemek verilir.

Ahmed Ziyâeddin Efendi, başta kendi kitapları olmak üzere başka bazı kitapların bastırılıp yaygınlaşmasını temine dönük çalışmalar yapar. Müslüman coğrafyanın her bölgesine, özellikle tespit edilen gayretli ulemâya kitaplar gönderilir.

Sultan Abdülmecid, Abdülaziz ve Abdülhamid ile teması olan Ahmed Ziyâeddin Efendi, onlara nasihatlerde bulunur. Özellikle Sultan Abdülhamid derslerini takip etmiş, zaman zaman yanına davet ederek görüş alışverişinde bulunmuştur. Bu yönüne işaret sadedinde halifelerinden Ankaralı Ahmed Hilmi Efendi, “Umûr-ı Hâriciyye ve siyâsiyyede misli nâ-mesbûk idi.” ifadesini kullanır.

Yaptığı faaliyetler için gelir temini yanında borç batağında olan devlete ve iktisâdî kriz yaşayan halka yön ve yol göstermek için yardımlaşma sandığı kurar. Yastık altındaki âtil paraların değerlendirilmesi için kurulan bu sandıklardan müteşebbis kişilere borç verilerek nemalandırılması sağlanır.

Ahmed Ziyâeddin Efendi, 8 Zilkâde 1311/13 Mayıs 1894 tarihinde vuslata erer. Durum Sultan Abdülhamid’e haber edilir. Sultan tarafından Süleymaniye Camii haziresine defni yönünde bir ferman çıkarılır. Kânûnî Sultan Süleyman Türbesi’nin giriş kapısı soluna defnedilir.

Ahmed Ziyâeddin Efendi, arkasında sayısı 140’a yaklaşan halife, kâmilen işleyen bir dergâh, onlarca kitap, kütüphaneler, onbinlerce talebe ve milyonlarca mürid bırakır. Halifelerinden Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi (1824-1911), Safranbolulu İsmail Necati Efendi (1840-1919), Dağistanlı Ömer Ziyâeddin Efendi (1850-1920) ve Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi (1851-1926) sırasıyla postnişin olarak dergâhların ve türbelerin seddolunduğu tarih olan 1925’e kadar müşidlerinin hizmetlerini aynı usûl üzere devam ettirirler. Pek çok halife ve talebesi de başta Anadolu olmak üzere, Balkanlar, Suriye, Mısır, Hicaz, Kırım, Kazan ve Mâverâünnehir bölgesinde aynı usûlü ya yaptırdıkları mescid-tekke-medreselerde ya da evlerinde sürdürürler.

Ahmed Ziyâeddin Efendi’nin her bölgeden her kesimden bağılısı bulunmaktadır. Ancak onun rahle-i tedrisinden ve terbiyesinden geçen insanların büyük bir kısmı Doğu Karadeniz havalisindedir. Bu bölgeden halifeleri arasında Hemşinli Ahmed Efendi, Oflu Ahmed Efendi, Trabzonlu Ahmed Efendi, Sürmeneli Ahmed Kibar Efendi, Rizeli Ali Sâfi Efendi, Oflu Cafer Efendi, Bay-

burtlu Hasan Efendi, Rizeli Hüseyin Efendi, Giresunlu Hüseyin Efendi, Sürmeneli İsmail Efendi, Hemşinli Mahmud Efendi, Of lu Mehmed Efendi, Of lu Mehmed Talib Efendi, Of lu Mustafa Efendi, Trabzonlu Mustafa Efendi, Of lu Osman Efendi, Trabzonlu Osman Efendi, Rizeli Osman Niyazi Efendi, Sürmeneli Şaban Efendi, Trabzonlu Tahir Efendi, Ünyeli Yusuf Bahri Efendi, Of lu Yusuf Şevki Efendi gibi pek çok isim vardır.

Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin halifeleri, buldukları bölgelerde kabiliyet ve kapasiteleri oranında merkez dergâhın temsilciliğini yaparlar. Kendisinden sonra Fatma Sultan Dergâhı'na postnişin olmuş bulunan halifeleri de aynı tarzı devam ettirerek çok sayıda insana hilâfetnâme ve icâzetnâme verirler. Bunlar içerisinde çoğunluğu yine Doğu Karadeniz bölgesi oluşturur. Bayburt, Rize ve Of'un Çufaruksa (Uğurlu) beldesindeki kütüphanelerin düzenli işlemesi için büyük gayret gösterilir. Ne yazık ki Rus işğaline uğrayan Bayburt ve Rize'deki kütüphanelerin kitapları yağmalanır.

Yaygınlık ve etkisi bakımından bu oluşum Ziyâiyye olarak tarihe mâl olur. Ziyâiyye'nin temsilcileri Cumhuriyet döneminde de, ortamın şartlarına münasip bir irşad siyaseti geliştirir. Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'nin mânevî terbiyesinden geçen Serezli Hasib Efendi 1926-1949 yıllarında, Kazanlı Abdülaziz Bekkine Efendi 1949-1952 yıllarında, Bursalı Mehmed Zahid Efendi 1952-1980 yıllarında Ziyâiyye'yi İstanbul merkezli olarak temsil ederler. 1980-2001 yılları arasında Mahmud Es'ad (Coşan) Efendi tarafından sürdürülen yol, bilâhare Muharrem Nureddin (Coşan) Efendi'ye emanet edilir.

Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'nin hilâfet verdiği başka kimseler de bulunmaktadır. Bunlar arasında Samsunlu Açıkbaş Ömer Şevki Efendi ile Trabzonlu Abdurrahman Beşikçi Efendi de vardır.

Trabzonlu Abdurrahman Efendi 1890 tarihinde Trabzon'da dünyaya gelmiş, ilk eğitimini burada gerçekleştirdikten sonra 1913'de ilim tahsili için İstanbul'a gitmiştir. 1924 senesinde Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'ye intisab ederek seyr ü sülûkünü tamamlamış, 16 Şaban 1342/22 Mart 1924'de hilâfetnâme almaya muvaffak olmuştur. Ardından Trabzon'a dönen Abdurrahman Efendi, burada kitapçılık ve muhtelif camilerde imam-hatiplik yapmıştır. Pırdaşı Mehmed Zahid Efendi ile sıkı temas hâlinde olan Abdurrahman Efendi 1972 yılında emaneti teslim ederek âlem-i cemâl'e intikal etmiştir.

Abdurrahman Efendi'den sonra onun emanetini Ahmed Yaşar Hocaefendi (1934-2016) üstlenmiştir. Ahmed Yaşar Efendi 1973 ve 1974 senelerinde Mehmed Zahid Efendi'nin İstanbul'da açtığı halvetlere iştirak etmiştir. Uzun yıllar görev yaptığı memleketi Of'tan Trabzon merkeze nakletmiştir. 1979 senesinde kuruluşuna ön ayak olduğu Yavuz Selim Vakfı bünyesindeki tedris ve

irşad faaliyetlerini 2016 yılında âlem-i cemâle göçünceye kadar, kuruluşuna öncülük ettiği müesseseler, yetiştirdiği insanlar ve telif ettiği eserlerle devam ettirmiştir.

Bu satırların yazarı, bendeniz Ankara'da üniversite tahsiline başladığım 1984 yılının Şubat tatilinde, ilk defa İstanbul'a geldim. İskender Paşa Camii'nde Es'ad Coşan Hocaefendi'nin hadis dersine katıldım. Ders tamamlandıktan sonra camiden dışarıya çıkmaya yönelen Merhum Hocaefendi gördüğü bir zâta doğru yönelerek kucaklarını açtı ve muhabbetli olduğu her hâlden anlaşılabilir bir muânaka yaptı. Uzun sakalı ve gözlükleriyle dikkat çeken bu zâtın kim olduğu merakımı mûcib olsa da sorabileceğim kimse yoktu. Bir sene sonra bir yaz kampı yapmak üzere Fakülte'den arkadaşlarımızla Trabzon'a giderek Yavuz Selim Vakfı'nın bir yurdunda kaldık. Ankara'da ve İstanbul'da gördüğümüz usûl üzere sabahları evrâd-ı şerîfin okunması, Mehmed Zâhid Efendi'nin telif ettiği *Tasavvufî Ahlâk* kitabının takip edilmesi ve özellikle Pazar günleri ikinci namazını müteakip hadis dersi yapılması dikkatimi çekti. Hadis dersine katıldığımızda, bu dersi yapan Hocaefendi'nin bir yıl önce İskender Paşa Camii'nde gördüğüm, kimliğini merak ettiğim halde öğrenemediğim kişi olduğunu anladım. O da Ahmed Yaşar Hocaefendi'dir. Bu vesileyle özel sohbetlerinde de bulunma şerefine nâil oldum.

Yıllar sonra da 2010 yılında, alan araştırması için Doğu Karadeniz bölgesine bir seyahat yapmış ve Merhûm Ahmed Yaşar Hocaefendi'yi Of'un Melinos (Ballica) Köyü'ndeki evinde ziyaret etmiş, nasihatlerini dinlemiştik.

Mâzîdeki büyük şahsiyetler ve değerlerimizi tanımak/tanıtmak borcunun bilincinde olan bağluları ve sevenlerinin, onları anmaya ve anlamaya yönelik her türlü çalışması takdire ve tebriğe şâyandır.

Mevlâ cümlesinin ruhunu şâd ve mesrûr, merkad-i pâklerini pür-nûr, mânevî makamlarını âlâ eylesin.

**TRABZON HAVZASINDA
GÜMÜŞHÂNEVÎ DERGÂHI**

Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî'nin Tasavvuf Anlayışı ve Etkisi

Prof. Dr. Selami Şimşek

Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Tasavvuf Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Giriş

Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî, Osmanlı'nın son devrinde yetişmiş önde gelen Nakşî-Hâlîdî âlim ve şeyhlerinden birisidir. O, ilmiyle olduğu kadar, tasavvuf anlayışı, yazdığı eserleri, yetiştirdiği talebeleri ve halifeleri, kurduğu kütüphaneleri ve matbaası, ihdas ettiği yardım sandıkları, Ruslar'a karşı verdiği mücadelesi, devlet yöneticileriyle münasebetleri ile gerek İslâm dünyasında gerekse Anadolu'da derin izler bırakmış, tesirleri bugün de devam eden, bundan sonra da devam edecek gibi gözükten büyük bir Allah dostudur.

İrşad faaliyetleri, dinî, tasavvufî, ilmî, siyasi, sosyal, iktisadî, askerî ve kültürel sahaları kapsayacak kadar çok yönlü olan Gümüşhânevî'nin tasavvuf anlayışı ve tesirlerinin anlaşılmasında söz konusu hususlar hiç kuşkusuz büyük bir önem arz etmektedir. Bu hususları on bir başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar; ilim, ticaret, medrese-tekke, insan (talebe/halife), eser (kitap), kütüphane, matbaa, yardım sandığı (banka), cephe (cihad), siyaset ve şahsiyettir.

Şimdi söz konusu bu on bir başlığı sırasıyla ele alıp inceleyelim.

1. İlim

Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî denilince ilk akla gelen ilimdir desek abartmış olmayız. Zira seksen yıllık ömrünün hemen hepsinde ya ilim-irfan tahsili görmüş yahut bunun eğitimini vermiştir. Nitekim kaynaklar Gümüşhânevî'nin, beş yaşında iken Kur'an-ı Kerim'i okumaya başladığını, sekiz yaşında

Delâil-i Hayrât, Kasîde-i Bürde ve Hizb-i Azam'ı ezberleyip icazet aldığını haber vermektedir.¹

Onun Gümüşhane'deki tahsili hakkında yeterli bilgi olmamakla birlikte kendisinin talebelerine verdiği icazetnâmelerde Şeyh Sâlim, Şeyh Ömer Bağdâdî, Şeyh Ali Vefâî ve Şeyh Ali efendilerin isimlerine yer vermesinden ilk tahsiline tasavvufi bir çevre içerisinde başladığını söylemek mümkündür. On yaşında iken yukarıda ifade edildiği üzere ailesinin Trabzon'a göçmesi sebebiyle -Gümüşhânevî'nin halifelerinden Oflu Yusuf Şevki Efendi'ye göre Gümüşhânevî ailesinin Gümüşhane'den Trabzon'a göçü 1828 yılında Ruslar'ın Ahıska'yı istila etmesi üzerinedir- burada ilim tahsiline devam etmek istemişse de babasının ticaret işlerine yardım etmek durumunda kalmıştır. Bu arada "Laz Hoca" lakaplı Şeyh Osman Efendi ve Şeyh Hâlid Saîdî gibi âlimlerden sarf, nahiv ve fıkıh dersleri alan ve ilim yolunda ilerleme arzusu bulunan Gümüşhânevî'nin bu talebini babası makul karşılayarak büyük ağabeyinin askerden dönmesiyle birlikte ilim tahsil etmesine müsaade edeceğine söz vermiştir. Babasının iş yerinde ona yardım etmenin yanında kendi eliyle para kesesi örüp bunları satan ve paralarını bir kenara koyup biriktiren Gümüşhânevî, on beş yaşında iken Kur'an-ı Kerim'i hifzetme şerefine nail olmuştur.²

Gümüşhânevî'nin öncelikle ilimle hatırlanmasının altında yatan sebeplerden birisi de hiç kuşkusuz Şâzelî meşrep oluşudur. Şöyle ki Şâzeliyye tarikatının iki önemli özelliği olup, bunlardan birincisi ilimdir ki hilâfet verilecek bir halife bile mânevî yönlerin hâl eğitimine ehliyetten önce zâhiri ilimlerde icazet ehliyeti aranmaktadır.³

Gümüşhânevî'ye göre, kişiyi Cenâb-ı Hakk'ın birliğine ermeye götüren sebeplerin başında ilim gelmektedir. Gerek meşrebi gerekse tasavvuf ve tarikat anlayışı bakımından ilme ve ilim tahsiline oldukça ağırlık veren ve talebelerinden bunu isteyen Gümüşhânevî, eserleri, sohbetleri ve halifelerinin hususiyetleri itibariyle de ilmî değerlere önem vermiş bir kâmil mürşiddir. Onun bütün eserlerini Arapça kaleme almış olması, Mısır'daki derslerini Arapça

1 Hocaazâde Ahmed Hilmi, "Mevlânâ Ahmed Ziyâüddin el-Gümüşhânevî", *Ceride-i Süfîyye*, 8-24, 6.

2 Yusuf Şevki Efendi, *Levâmi u'l-Envâr ve Menâzilü'l-Ebrâr*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar No: 8053. 439; Mustafa Fevzi b. Nu mân, *Hediyetü'l-Hâlidîn fî Menâkibi Kutbi'l-ârifîn Mevlânâ Ahmed Ziyâüddîn b. Mustafa el-Gümüşhânevî*, İstanbul, 1313, 15-16; İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî Ahmed Ziyâüddîn, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı ve Hâli-diyye Tarikatı*, İstanbul: Seha Neşriyat, 1996, 12-13; Necdet Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet Ahmed Ziyâeddîn-i Gümüşhânevî Hayatı, Dergâhı, Halifeleri, Eserleri ve Tasavvufî Yolu (Ziyâiyye)*, Ankara: İlâhiyat Yayınları, 2020, 47-48, 50.

3 Mustafa Sâlim Güven, "Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî'nin ve Şâzeliyye", *Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhane)*, Ankara: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2014, 175.

takrir etmesi ve bu dile onu hem yazacak hem de okutacak derecede vâkıf olması, ilmî güç ve kudretinin ispatına kâfi bir delil olarak görmek mümkündür. Müridlerine; “Amelleriniz, tahsiliniz ve ahlâkınızla âlim olup, insanlara seviyelerine göre hitap ediniz. Âlimlerin, zâlim ve inatçılarından olmayınız. Dâima müzâkere, Hakk ve hakikati izhâr için ilminizi ve araştırmalarınızı artırınız.” şeklinde yaptığı vasiyeti de bu konudaki hassasiyetini açıkça göstermektedir. Ondaki bu düşünce, hadis ilmiyle iştigâli tarikatının bir rûknü hâline getirmiş, kendisinden sonra aynı çağırı devam ettiren halifeleri tarafından, bu hassasiyet günümüze kadar intikal ettirilebilmiştir.⁴

Gümüşhânevî'nin ilme düşkünlüğüyle alakalı olarak kaynaklarda pek çok rivayete rastlamak mümkündür. Nitekim onun, Ebü'l-Hasan eş-Şâzeli gibi ilme çok önem verdiği, yirmi sekiz sene süren telif hayatında, yatağa, yastığa pek rağbet göstermediği, nice gecelerini sırf bu yüzden uykusuz geçirdiği nakledilmiştir. Yine ilk eseri *Necâtü'l-Gâfilîn*'i 1265/1848'de, son eseri *Levâmi'u'l-Ukûl*'ü de 1292/1875'te neşrettiği anlaşılan Gümüşhânevî'nin, bu zaman zarfında durup dinlenmeden çalıştığı, ilmî eserler tertip ve telifiyle meşgul olduğu, çoğu zaman geceleri sabaha dek uyumadığı kaydedilmiştir. Halifelerinden Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi de onun bir defasında, altı ay boyunca geceleri hiç uyumadığını, sabahlara kadar kitap yazmakla meşgul olduğunu söylemiştir.⁵

2. Ticaret

Bu hususta dikkatleri ilk olarak Gümüşhânevî'nin ailesi çekmektedir. Şöyle ki 1233/1818 yılında Gümüşhâne'nin Emirler (Halkkent-bugün Eskibağlar) Mahallesi'nde -adını Gümüşhânevî'nin Emirler sülalesinden aldığı da kaydedilmektedir- dünyaya gelmiş olan Gümüşhânevî'nin babasının ismi Mustafa, dedesinin Hacı Abdurrahman, büyük dedesinin Mustafa ve onun babasının ismi de Hacı İsmail'dir. Onun dedelerinin isimlerinin başında yer alan “Hacı” unvanlarından dindar bir aileden geldiğini söylemek mümkündür. Ancak babası Mustafa Efendi'nin, Gümüşhânevî henüz on yaşlarında iken ailesini alarak Trabzon'a ticaret için gitmesi, ailenin ticaretle meşgul olduğunu göstermektedir.⁶

Gümüşhânevî'nin Trabzon'da iken babasının iş yerinde ona yardım etmenin yanında kendi eliyle para kesesi örüp bunları sattığını, paralarını bir kenara koyup biriktirdiğini ve 1247/1831 yılında ise on dört -bazı kaynaklarda on altı yahut on sekiz yaşlarında olduğu da zikredilir- yaşında iken amcasıyla birlik-

4 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 85-86.

5 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 49-50; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 62-63.

6 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 11, 74; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 47, 52.

te İstanbul'a ticaret için gittiğini, akabinde alış verişi tamamlayıp dönecekleri zaman, ağabeyinin askerden dönüşü haberini aldığını ve amcasına babasının sözünü hatırlatarak satın aldığı mallar ile kazandığı, biriktirmiş olduğu bütün parayı teslim ettiğini ve Trabzon'a dönmeyeceğini söylediğini biliyoruz.

İrfan Gündüz'e göre Gümüşhânevi'nin Trabzon'daki hayatından itibaren, hemen ömrünün sonuna kadar tasavvufi çevrenin kendisinde tesirlerini hissettirdiğini ve devam ettirdiğini görmek mümkündür. Hatta onun ilim ve irfan tahsiline, helâl lokma ile girilmesi zaruretine olan inancı, babasının kazancından faydalanmasına engel olmuş, rızasız ve şüpheli lokmadan uzak durma hassasiyeti, kendi el emeği ve alın teri ile kazandığını biriktirmeye sevk etmiştir ki on beş yaşlarında, çocuk denilecek bir yaştaki bu müstağni tavır, tahsilindeki tasavvufi muhitin tesiriyle olmuştur.⁷

Hocazâde Ahmed Hilmi, Gümüşhânevi'nin çok kanaatkâr bir şahsiyet olduğunu, çoğu vakit katıksız ekmek yediğini ve eline geçen paraları, fakir fukaraya dağıttığını belirtirken,⁸ Necdet Yılmaz, bazen uzun süre parasız kaldığını ancak bu durumu kimseyle paylaşmadığını yazmaktadır.⁹

3. Medrese-Tekke

Amcasıyla İstanbul'a gittiğinde elindeki tüm birikimini onunla babasına gönderen ve bu sebeple parasız pulsuz kalan Gümüşhânevi, burada çok arzuladığı ilim tahsiline başlamış, önce Beyazıt Medresesi'ndeki odalarda ikamet eden bir velî kişinin yanında kalarak hikmet, tasavvuf ve fen tahsil etmiş ve daha sonra Mahmud Paşa Medresesi'nde tahsil görmüştür. Sultan Abdülmecid'in hocası ve "Şehrî Hâfız" diye de meşhur İstanbullu Muhammed Emin Efendi-tasavvufi yönü de olan bu zatın, önce Nakşî-Hâlidî şeyhi Abdullah Mekkî Erzincânî'den hilafet aldığı hâlde, daha sonra Gümüşhânevi'ye de bağlandığı bilinmektedir- II. Mahmud'un hocası ve "Kürt Hoca", "Dersiâm" lakaplı, Seyyid Muhammed Sâdık Erzincânî'nin bağlılarından, Üveysî meşrep Abdurrahman Harpûtî, Yûsuf Harpûtî, İbrahim Halil Efendi, Mustafa Mübellât Efendi ve Laz Osman Efendi gibi devrin önde gelen âlimlerine talebelik de yapmış olan Gümüşhânevi, alet ilimleriyle yüksek din ilimlerini tahsil etmiş, icazet almıştır. Ardından Beyazıt Câmii ve medresesinde, Mahmud Paşa Medresesi'nde dersler vermeye başlayan Gümüşhânevi, okuttuğu kitaplardan talebelerine de icazetler vermiştir.¹⁰

7 Gündüz, *Gümüşhânevi*, 13-14.

8 Hocazâde, "Mevlânâ Ahmed Ziyâüddin el-Gümüşhânevi", 6.

9 Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 63.

10 Rukiye Aydoğdu Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi*, Ankara: DİB Yayınları, 2019, 19; Hocazâde, "Mevlânâ Ahmed Ziyâüddin el-Gümüşhânevi", 7; Gündüz, *Gümüşhânevi*, 15, 30; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 50-51.

İstanbul'daki tahsili süresince tasavvufi muhitlerle irtibatını asla kesmeyen Gümüşhânevî bu yolda ilk önce Beyazıt Medresesi'nde tedrisi sırasında adı tespit edilemeyen bir şeyhten el almıştır. 1261/1845 yılında Üsküdar Alaca Minare Tekkesi'nde postnişin olan Nakşî-Hâlidî şeyhlerinden Şeyh Abdülfettâh Akırî'yle (Ukârî) (v. 1281/1864) tanışarak kendisinden el almak arzusunda olmuşsa da Akırî, kendisini irşad etmeye İstanbul'a gelecek başka bir şeyhin yetkili olduğunu söyleyerek dostluklarının sohbet ve samimiyet sınırları içinde devam etmesini istemiştir.

Gümüşhânevî, bir süre sonra aynı tekkede "Trablusşam Müftüsü" diye meşhur olan, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin (v. 1242/1827) halifelerinden Ahmed b. Süleymân Ervâdî'ye (v. 1275/1858) kapılanmış, 1848'de Mahmud Paşa Medresesi'nde bulunan hücrelerinde gerçekleştirdiği iki halvetten sonra Ervâdî'den icazet almıştır.¹¹

Burada yeri gelmişken hemen ifade edelim ki Ervâdî zaman zaman, müridi Gümüşhânevî'nin Mahmud Paşa Medresesi'ndeki derslerine devam etmiştir. Ancak Ervâdî bir süre sonra ortadan kaybolmuş, nereye gittiği bilinmemiştir. Hocazâde, Ervâdî'nin Gümüşhânevî'yle sohbet etmesi için yerine Abdülfettâh Akırî'yi tayin ederek memleketi tarafına gittiğini ve bir yıl sonra döndüğünü yazmaktadır.¹²

Bir yıl sonra tekrar İstanbul'a dönen Ervâdî, iki sene Ayasofya Câmii'nde hadis dersleri okutmuş, Gümüşhânevî de bu derslere katılarak teberrüken icazet almıştır. Gümüşhânevî, Ervâdî'nin kaybolduğu bir yıllık süre içerisinde ise Abdülfettâh Akırî'nin sohbetlerine katılmıştır. Ervâdî ile Gümüşhânevî arasındaki yaşanan bu durumu ise âdeta ikinci bir Mevlânâ-Şems-i Tebrizî örneği olarak göstermek mümkündür.¹³

Levâmi' u'l-Ukûl adlı eserinde "tarîkaten Nakşibendî, meşreben Şâzelî" olduğunu ifade eden Gümüşhânevî, mürşidi Ervâdî'nin gözetiminde gerçekleştirdiği ikinci halvetin sonunda 1264/1848 yılında Nakşibendiyye'nin Hâlidîyye, Müceddidiyye kolları ile Müceddidiyye'nin Mazhariyye şubesinden, Kâdiriyye,

11 İrfan Gündüz, "Gümüşhânevî, Ahmed Ziyâeddîn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, 14/276; Lütfi Doğan, "Hacı Ahmed Ziyaüddin Efendi (r.a.) ve Ramuzu'l-Ehadis Adlı Eseri", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu (13-17 Haziran 1990)*, İstanbul: Seha Neşriyat, 1992, 571-572; Dündar Alikılıç, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi: Hayatı-Eserleri-Kurduğu Kütüphaneler ve Ruh-ul Arifin Risalesi*, İstanbul: Alioğlu Yayınları, 2016, 13-14; Mustafa Fevzî, *Hediyetü'l-Hâlidin*, 20-21; Gündüz, *Gümüşhânevî*, 31-33; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 50-51, 71-72.

12 Hocazâde, "Mevlânâ Ahmed Ziyâüddin el-Gümüşhânevî", 7.

13 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 33.

Kübreviyye, Çeştiyye, Sühreverdiyye, Rifâiyye, Şâzeliyye, Bedeviyye, Desûkiyye ve Halvetiyye tarikatlarından da tam icazet almıştır.

Ancak açıklamakta yarar var ki Ervâdî, Gümüşhânevî'ye biri mücmel biri mu-fassal olarak hem tarikat hem de ilme dair birlikte olmak üzere iki adet ica-zetnâme vermiştir. Mücmel olan bir sayfadan ibaret olup, hamd ve salavâtla başlamakta, icazetin önemi ve değeriyle ilgili sözlerle devam etmekte, ardın-dan söz Gümüşhânevî'ye getirilerek Ervâdî'nin yanında seyrüsülûkun ger-çekleştirildiği, kendisinin sahip olduğu bütün dinî, edebî ilimleri tahsil ettiği kaydedilmektedir. İkinci ise on beş varaktan teşekkül etmektedir.¹⁴

Gümüşhânevî her ne kadar “meşreben Şâzeli” olduğunu ifade etmişse de esasen “Ekberî meşrep”tir. Şöyle ki mürşidi Ervâdî, Ekberîyye yolundan da icazetli olduğu gibi tasavvuf ilmine dair okuduğu eserler arasında İbnü'l-A-rabî'nin *Fütûhâtü'l-Mekkiyye* başta bütün eserleri olup, Gümüşhânevî'ye yüz yirmi kadar telifâtından yetki verdiği eserler içerisinde de İbnü'l-Arabî'nin ve düşüncesine dair eserler vardır.¹⁵ Gümüşhânevî'nin telif ettiği *Mecmûa-tu'l-Ahzâb* adlı üç ciltlik eserinin bir cildi *İbnü'l-Arabî Hizbi* adını taşımaktadır. Ayrıca *Câmi'ü'l-Usûl* adlı eserinin kaynakları arasında İbnü'l-Arabî'nin tasav-vuf ıstılahlarıyla ilgili eserini de görmekteyiz.

Gümüşhânevî icazetini aldıktan sonra ilk etapta Mahmud Paşa Medresesi'n-deki hücresiyle yetinerek burada eser telif etmekle meşgul olmuş, tarikat ve tekke faaliyetleriyle uğraşmamıştır. Ancak sevenlerinin ve müridlerinin za-manla artması üzerine 1276/1859 yılında Cağaloğlu'ndaki ibadete kapalı ve terk edilmiş hâlde bulunan Fatma Sultan Câmii'ni irşad faaliyetlerine merkez ittihaz edininip harekete geçmiş, bilâhare burası halifelerinden Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi'nin (v. 1911) gayretleriyle beş vakit ibadete açık hâle geti-rilmiş, 1292/1875 yılında câminin batı tarafına yapılan tekke ve meşrutahâ-ne ile dergâhı oluşumunu tamamlamıştır. Hemen belirtelim ki bu tarihten önce “hatm-i hâcegân” ve sohbetler muayyen vakitlerde câmide, halvetler ise medrese hücrelerinde gerçekleştirilmiştir.¹⁶

4. İnsan (Talebe-Halife)

Nakşibendiyye'nin Hâlidîyye kolunun Ziyâiyye şubesinin kurucusu olarak gösterilen Gümüşhânevî, aşağıda da ifade edileceği üzere pek çok eser kale-

14 Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 74-75.

15 Nazim Çınar, “Nakşibendî Hâlidî Şeyhi Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'nin Râbita ile ilgili 'Hakku's-sülûk ve'r-râbita ve şemâilî cemî'i silsile' Risalesi”, *Ağrı İslami İlimler Dergisi* 5 (Aralık2019), 46.

16 Hülya Yılmaz, *Dünden Bugüne Gümüşhânevî Mektebi*, İstanbul: Seha Neşriyat, 1997, 58; Gündüz, *Gümüşhânevî*, 44, Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 23; Yılmaz, *Câ-miü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 85-87.

me almış bir âlim ve mutasavvıf olmanın yanında bir milyondan fazla kişiye inâbe vermiş,¹⁷ yüz otuz yedi kadar kişiye -Revnakoğlu'nun tespitine göre bu sayı yüz kırktan fazladır-¹⁸ hilafet tacı giydirmiş bir zattır. Bu sebeptendir ki Gümüşhânevî'nin ismini, ilmini, tarikatını ve tasavvufî düşüncelerini, etkisini başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun pek çok yerinde, Kazan'dan Komor Adaları'na, Mısır'dan Medine'ye, Çin'den Afrika'ya kadar olan geniş bir yelpazede görebilmek mümkündür.¹⁹

Mezkûr durumun daha iyi anlaşılması adına Gümüşhânevî'nin evvela Anadolu dışına yahut içerisine gönderdiği bazı önemli halifelerine değinelim, ardından bütün halifelerini doğdukları şehir yahut memleketlerine göre isim isim sıralayalım.

Gümüşhânevî'nin Anadolu dışına gönderdiği halifelerinden en dikkat çeken, yirmi sene memleketi Lüleburgaz'da müderrislik de yapmış olan Muhammed Eşref Efendi (v. 1935) olup Pekin'e irşad faaliyeti için gönderilmiş, bundan dolayı da "Çinli Hoca" diye meşhur olmuştur. Gümüşhânevî'nin halifelerini Anadolu dışına gönderdiği bir diğer yer Afrika kıtasına bağlı Komor Adaları'dır. Bu halifelerin her ne kadar isimleri bilinmiyorsa da burada faal bir Gümüşhânevî Dergâhı'nın olduğunu 1976 yılında İstanbul'da düzenlenen İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Toplantısı'na katılan Komor Adaları dışişleri bakanı tarafından, Gümüşhânevî'nin halifelerinden Tekirdağlı Mustafa Feyzî Efendi'den (v. 1926) tarikat icazeti almış olan Mehmed Zâhid Kotku'ya (v. 1980) yapılan ziyarette durumu bildirmelerinden öğreniyoruz.²⁰

Gümüşhânevî'nin, Anadolu dışına halifeler göndermenin yanında özellikle hac yolculuğu dolayısıyla uğradığı ve bir süre kaldığı memleketlerde de dersler vermenin yanında halifeler yetiştirdiğini biliyoruz. Nitekim o, 1877 yılındaki ikinci ve son hac yolculuğu dönüşünde -ilk haccı 1863 yılındadır- Mısır'a ve Tanta şehrine uğramış buralarda üç yıl kadar kalmış, yedi zata tarikat icazeti vermiştir. Bu zatlar, Mısır Müftüsü Şeyh Muhammed Buhît, Muhammed b. Sâlim Tamum Menûtî, Şeyh Cûde İbrahim Azizî, Seyyid Muhammed b. Abdurrahim Tantâvî, Şeyh Mustafa b. Yûsuf Saîdî, Şeyh Mahmûd Mısırî ve Şeyh Rahmetullâh Hindî'dir.²¹

17 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr*, haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006, 2/334; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 107.

18 Cemaleddin Server Revnakoğlu, Dosya No: 212.

19 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 141.

20 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 304.

21 Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 2/334; Gündüz, *Gümüşhânevî*, 143, 165; Yılmaz, *Dünden Bugüne Gümüşhânevî Mektebi*, 73; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 56, 170-171.

Hocazâde Ahmed Hilmi, Gümüşhânevî'nin Mısır'da iken Nâsriyye ve Câmîü'l-Ezher'de kendi telif ettiği *Râmûzü'l-ehâdis*'i yedi defa baştan sona okutarak her defasında üçer yüz Arap âlimine icazet verdiğini ve yine Arap zatlardan beşine tarikat tacını giydirdiğini belirtmektedir.²²

İrfan Gündüz ve Hülya Yılmaz'ın naklettiklerine göre Mısır'ın Tanta şehrinde 1980-1990'lı yıllarda faal bir Gümüşhaneli Dergâhı olup, buranın irşad vazifesini Ezher Üniversitesi tefsir profesörü ve Usûlü'd-din Fakültesi Dekanı olan Cûde Ebu'l-Yezîd Mehdî adında bir zat yürütmüştür.²³

Gümüşhânevî'nin bunlardan başka Zeynullah Resulev Kazânî'yi (v. 1917) Kazan ve Kafkasya'da (Volga-Ural bölgesi) tarikat neşri için gönderdiğini biliyoruz. Ayrıca imamlıktan yaş haddi dolayısıyla emekli olmuş adaşı Hâfız Ahmed Ziyâüddin Efendi (v. 1921), Medine'de kırk yıl mücâvir kalmış ve pek çok hizmette bulunmuştur. Kabri, Süleymaniye Câmii avlusundaki Gümüşhânevî'nin halifelerine ait mezarlıktadır.²⁴ Gümüşhânevî'nin Şeyh Abdülaziz Efendi (v.?) adlı halifesini Girit'e gönderdiğini de burada zikretmeden geçemeyeceğiz.

Gümüşhânevî'nin Anadolu'da irşad faaliyeti yürüten önemli halifelerine gelince, aynı zamanda son devir Osmanlı âlimlerinden olan Muhammed Zâhid Kevserî'nin (v. 1952) babası olan Hasan Hilmi b. Ali Kevserî (v. 1926) Düzce'de yıllarca *Râmûzü'l-ehâdis ve Garâib* okutmuşken, Ünyeli Yûsuf Bahri Efendi (v. 1922), memleketi Ünye'de Sadullah Bey Medresesi'nde müderrislik yapmış, 1872'de Ünye Müftülüğü'ne tayin olmuş, hem ilim hem tarikat neşrine çaba göstermiştir. Yine Ankara Nallıhanlı Hasan Ziyâüddin Efendi (v. 1911), memleketi Nallıhan'a giderek Hacı Mehmed Ağa Medresesi'nde müderrislik yapmanın yanında müftülük görevinde bulunmuş, bir taraftan ders okuturken bir taraftan tarikat faaliyetlerini yürütmüştür.²⁵

Ankaralı Ahmed Hilmi Efendi (v. 1916) ise Gümüşhânevî'den icazet aldıktan sonra İzmit'e giderek burada Gâzi Süleyman Paşa Medresesi'nde müderrislik, Fevziye, Taşçılar Başı ve Yeni Cuma câmilerinde imamlık vazifesinde bulunduğu gibi tarikatı yayma hususunda büyük gayret göstermiş, salı ve cuma günleri yatsı namazını müteakip hatm-i hâcegân da yaptırmıştır.²⁶

22 Hocazâde, "Mevlânâ Ahmed Ziyâüddin el-Gümüşhânevî", 7.

23 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 73; Yılmaz, *Dünden Bugüne Gümüşhânevî Mektebi*, 73.

24 Zafer Erginli, "Siyâsetle Tasavvufun Bir Kesişme Noktası Olarak Gümüşhâne", *Gümüşhâne Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/14 (2018), 22; Yılmaz, *Dünden Bugüne Gümüşhânevî Mektebi*, 74; Yılmaz, *Câmîü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 169-170.

25 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 158-161; Yılmaz, *Câmîü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 130-132, 165-166.

26 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 163; Yılmaz, *Câmîü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 119-120.

Gümüşhânevî'nin bir diğer halifesi eski Çanakkale Bayramiç Müftüsü Çırpırlı Ali Efendi'dir (v. 1945). Ali Efendi Gümüşhânevî'den icazet aldıktan sonra köyüne dönmüş, burada bir câmi ile yirmi dört odalı bir medrese inşa ettirerek tâlim-terbiye ve irşad hizmetlerinde bulunmuştur. Mahmud Esad Coşan'ın (v. 2001) babası Halil Necati Efendi'nin (v. 2008), babası Molla Abdullah Efendi tarafından on yedi yaşlarında iken bu medreseye tahsil için verildiğini ve Molla Abdullah Efendi'nin Gümüşhânevî'nin müntesiplerinden olduğunu burada zikretmek gerekir.²⁷

Tarsus yöresinde yarım asırdan fazla ilmi, ahlâki ve edebiyatla toplum üzerinde derin izler bıraktığı ifade edilen, "Hocazâde" yahut "Müftüzâde" diye tanınmış olan Hamza Efendi (v. 1955) de Gümüşhânevî'nin halifelerindedir.²⁸

Gümüşhânevî'nin Karadeniz Bölgesi'nin irşadı için görevlendirilen "Şeyh Efendi" diye meşhur Osman Niyâzi Efendi'ye (v. 1909) de burada temas etmeden geçmek istemiyoruz. Niyâzi Efendi icazetini aldıktan sonra bugün Rize'nin İkizdere ilçesine bağlı bir belde olan Güneyce'ye (eski adı Varda'dır) gelmiş, Büyük Câmiî'nin imamlığını ve medresesinin müderrisliğini üstlenmiştir. Burada bir süre hizmet ettikten sonra beldenin Kolekli (Kurtuluş) Mahallesi'ne geçmiş, bir câmi-tekke inşa ettirmiştir. Burada 1 Nisan 1909 tarihinde vefatına kadar on dört yıl hizmette bulunan Niyâzi Efendi, Gümüşhânevî'nin vakıf kütüphanelerinin mütevelliliğini de yapmış ve mezkûr tekkesinde sağlığında kendisinin de kullandığı bir vakıf kütüphane dahi kurmuştur.²⁹

Bu zatların dışında Nakşî-Hâlidî-Ziyâî yolunu kendi beldelerinde neşretmiş bir çok halife vardır ki bazılarını zikretmek yerinde olacaktır: Şam'da Yûsuf Efendi (v. 1900), Kırım'da İsmail Kırımî (v. 1900), Erzincan'da Hasan Erzincanî (v. ?) ve Mahmud Bosnevî (v. ?), Adapazarı'nda Harputlu Mustafa Sabri Efendi (v. 1910), Trabzon Of'ta Sultan II. Abdülhamid tarafından Mekke, Medine, Mısır ve Musul'a görevli olarak gönderilmiş olan, *Hediyetü'z-Zâkirîn Hüccetü's-Sâlikîn* ile *Levâmiu'l-Envâr* adlı eserler de telif etmiş bulunan Yûsuf Şevki Efendi (v. 1903).³⁰

Bu bilgilerden sonra şimdi Gümüşhânevî'nin gerek yukarıda isimleri geçen halifeleri olsun gerekse olmasın isimleri tespit edebildiğimiz yüz otuz yedi

27 Yılmaz, *Dünden Bugüne Gümüşhânevî Mektebi*, 75-76.

28 Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 129-130.

29 İsmail Kara, *Gümüşhânevî Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce-Rize'deki Tekkesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004, 24-46; Yılmaz, *Dünden Bugüne Gümüşhânevî Mektebi*, 76.

30 Yılmaz, *Dünden Bugüne Gümüşhânevî Mektebi*, 72; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 121, 140, 143, 154, 167-168.

halifesini, doğdukları memleketlerine göre isim isim zikretmek istiyoruz:

Adıyaman: Abdurrahman Efendi.

Afyonkarahisar: Mehmed Efendi.

Alanya: Hüseyin Efendi.

Ankara: Ahmed Hilmi Efendi.

Arapkir (Malatya): Ahmed Efendi, Mehmed Efendi.

Bartın: Mehmed Efendi.

Bayburt: Hasan Efendi.

Bosna: Mahmud Efendi.

Buhara (Özbekistan): Ahmed Efendi, Mehmed Hâlid Efendi, Mehmed Yûsuf Efendi, Seyfeddin Efendi.

Burdur: Mehmed b. Hasan Efendi, Mehmed Hâlid Efendi, Raşid Efendi.

Çanakkale: Mustafa Efendi.

Çankırı: Hüseyin Efendi.

Dağistan (Rusya): Ömer Ziyâüddin Efendi, Abdullah Efendi, Hacı Abdullah Efendi.

Demirci (Manisa): Mehmed Hâlid Efendi.

Düzce: Hasan Hilmi Efendi.

Eğir (Erzincan): Süleyman Hilmi Efendi, Şakir Efendi.

Erzincan: Hasan Efendi.

Erzurum: Hacı Muhammed Şevket Efendi.

Eyüp (İstanbul): Hacı Muhammed Emin Efendi.

Filibe (Bulgaristan): Ahmed Şükrü Efendi.

Gediz (Kütahya): Murad Efendi.

Girit: Abdülaziz Efendi.

Gümölcine (Yunanistan): Osman Efendi.

Gümüşhane: İbrahim Efendi, Süleyman Efendi, Mustafa Zühdi Efendi.

Güneyce (Rize): Osman Niyâzi Efendi.

Harput (Elâziğ): Mustafa Sabri Efendi.

Hemşin (Rize): Ahmed Efendi, Mahmud Efendi.

Isparta: Feyzullah Efendi, Mehmed Feyzi Efendi.

İçel (Mersin): Mustafa Efendi.

İslimye (Bulgaristan): Muhammed Şâkir Efendi.

İsmaili (Romanya): Yûsuf Efendi.

İstanbul: Ahmed Efendi.

İzmir: Ali Ziyâüddin Efendi.
Kahramanmaraş: Muhammed Hilmi Efendi.
Kastamonu: Hasan Hilmi Efendi, Mehmed Efendi.
Kavala (Yunanistan): Said Efendi.
Kayseri: Mehmed Efendi, Ömer Feyzi Efendi.
Kazan (Tataristan): Âlimcan Efendi, Gâzi Muhammed Efendi, Mekârim Efendi, Nasruddin Efendi, Rahim Efendi, Ramazan Efendi, Raşid Muhammed Efendi, Zeynullah Efendi.
Kırım (Ukrayna): Hasan Efendi, diğer Hasan Efendi, İsmail Efendi, Müctebâ Efendi.
Konya: Abdullah Efendi.
Köprülü (Kuzey Makedonya): Yûsuf Ziya Efendi.
Köstendil (Bulgaristan): Ali Rasih Efendi.
Kütahya: Halil Vehbi Efendi.
Lüleburgaz (Kırklareli): Muhammed Eşref Efendi.
Manyas (Balıkesir): Müctebâ Efendi.
Mercan (Erzurum): İsmail Efendi.
Mısır: Cûde İbrahim, Muhammed Menûti, Muhammed Tantavî, Mustafa Saîdi, Mahmûd Mısri. Keyrâne (Hindistan): Rahmetullah Efendi.
Nallıhan (Eskişehir): Hasan Efendi.
Nogay (Kuzey Kafkasya): Abdülaziz Efendi, Abdussâlih Efendi, Abdüsselâm Efendi, Hasan Efendi, İsmail Efendi.
Of (Trabzon) Ahmed Efendi, Hoca Ahmed Efendi, Cafer Efendi, Mehmed Efendi, Mehmed Tâlib Efendi, Mustafa Efendi, Osman Efendi, Yûsuf Şevki Efendi.
Pazarcık (Kahramanmaraş): Hasan Efendi.
Pirlepe (Kuzey Makedonya): Ali Efendi, Osman Necati Efendi.
Rize: Ali Sâfi Efendi, Hüseyin Efendi, diğer Hüseyin Efendi.
Rusya (Çerkez): Hasan Efendi, İsa Efendi, Mehmed Ali Efendi, Mehmed Efendi, Musa Efendi, Yûsuf Efendi.
Safranbolu (Karabük): İsmail Necâti Efendi, Mehmed Şükrü Efendi.
Serez (Yunanistan): Yûsuf Efendi.
Sivas: Mustafa Efendi.
Sungurlu (Çorum): Hasan Efendi.
Sürmene (Trabzon): İsmail Efendi, Şaban Efendi, Sürmeneli Ahmed Kibar Efendi.

Şam (Suriye): İsmail Hakkı Efendi, Âbid Efendi, Yûsuf Efendi.
Şebinkarahisar (Giresun): Muhammed Hilmi b. Yûsuf Hulûsi Efendi.
Şehri belli olmayan: İbrahim Efendi, Mustafa Sabri Efendi.
Şumnu (Bulgaristan): Bekri Efendi.
Tarsus (Mersin): Hamza Hazmi Efendi.
Tavas (Denizli): Mustafa Efendi.
Tekirdağ: Mustafa Feyzî Efendi.
Tırnova (Bulgaristan): Ahmed Âmiş Efendi.
Tortum (Erzurum): Halil Fahri Efendi.
Trabzon: Mustafa Efendi, Osman Efendi, Tahir Efendi, Hâfız Esad Efendi, Ahmed Efendi,
Tuzla (İstanbul): Osman Efendi.
Ustrumca (Kuzey Makedonya): Hasan Tahsin Efendi.
Ünye (Ordu): İbrahim Efendi, Yûsuf Bahri Efendi.
Ürgüp (Nevşehir): İbrahim Efendi, İsmail Efendi, Mehmed Efendi, Mustafa Efendi.
Yemişeni (Muş): Mustafa Efendi³¹

5. Eser (Kitap)

Velûd bir müellif olan ve daha tahsilini bitirmeden kitap telifine başlayan, yirmi sekiz yıl aralıksız bir şekilde bu faaliyeti sürdüren Gümüşhânevî, tasavvuf ve hadis alanları başta olmak üzere ahlâk, fıkıh, kelâm-akaid ve Arap dili sahalarında elliye aşkın eser kaleme almıştır. Hocazâde Ahmed Hilmi, onun altmışı aşkın eser telif ettiğini söylemektedir.³² İrfan Gündüz, Gümüşhânevî'yle ilgili eserinde bunlardan on dokuzu hakkında ve Necdet Yılmaz ise kırk ikisi hakkında yer yer ayrıntılı, yer yer derli toplu bilgiler vermişlerdir.³³

Gümüşhânevî'nin tasavvuf ve ahlâkla ilgili olarak *Câmi'ü'l-Usûl fi'l-Evliyâ ve Envâihim*, *Rûhu'l-Ârifîn*, *Mecmûatu'l-Ahzâb* (3 c.), *Kitâbu'l-Ârifîn fi Esrâr-i Es-mâi'l-Erbâin*, *Necâtü'l-Gâfilîn*, *Devâü'l-Müslimîn*, *Netâicü'l-İhlâs*; hadis alanında *Râmüzü'l-ehâdis*, *Levâmî'ü'l-'Ukûl* (5 c.), *Garâibü'l-Ehâdis*, *Hadîs-i Erbâin*; fıkıh

31 Nuh Mehmet Güzel, *Fevzi Efendi'nin Menakıb-ı Ahmed Ziyaeddin Eserinin Araştırılması (İnceleme-Metin)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, 103-107; Demir, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevî*, 43; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 107-173; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 2/187, 189-190; Revnakoğlu, Dosya No: 212; Gündüz, *Gümüşhânevî*, 140-166.

32 Hocazâde, "Mevlânâ Ahmed Ziyâuddin el-Gümüşhânevî", 6.

33 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 87-136; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 175-217.

ve akaid alanında ise *Câmi'ü'l-Mütûn*, *Kitâbu'l-Âbir*, *Kitâbü Matlabü'l-Mücâhidîn* adlı eserleri meşhûrdur.³⁴ Gümüşhânevî'ye *Hatemât*, *Şerh-i İsağoci*, *Risâletü'l-Hicâme* (*Hacamat Risâlesi*) adlı eserler nispet olunmuşsa da aidiyeti kesinleşmediği için ihtiyatla karşılamak gerekir.³⁵

Eserlerinin hemen hepsini Arapça kaleme alan Gümüşhânevî'nin kitaplarının birçoğu günümüz Türkçesine de tercüme edilmiş durumdadır. Bunlardan tespit edebildiklerimiz sırasıyla şunlardır:

1. *Câmiul-Usûl (Veliler ve Tarikatlarda Usûl)*, trc. Rahmi Serin, Pamuk Yay., İstanbul 2005, 472 s.
2. *Cami'ul Usûl ve Eki*, trc. Hüsameddin Fadiloğlu, Milsan Basın Sanayi A.Ş., İstanbul 2007, 544 s.
3. *Rûhu'l-Ârifîn (İlahî Aşk)*, trc. Rahmi Serin, Pamuk Yay., İstanbul 2002, 296 s.
4. *Rûhu'l-Ârifîn (Ariflerin Ruhü)*, trc. İbrahim Eken, Mavi Yay., İstanbul 2004, 120 s.
5. *Râmûz'ül-Ehâdis (7101 Hadis)*, trc. Arif Pamuk-Naim Erdoğan, İstanbul 2010, 799 s.
6. *Râmûzü'l-Ehâdis (Hadisler Deryâsı)*, c. I-II, trc. Abdülaziz Bekkine, haz. Lutfi Doğan-M. Cevat Akşit, Gonca Yayınevi, İstanbul 1982, 712 s.
7. *Mecmûatü'l-Ahzâb (Büyük Dua Kitabı)*, trc. Ahmet Faik Arslantürkoglu, İslamoğlu Yay., İstanbul 1990, 530 s.
8. *Câmiü'l-Mütun (Ehl-i Sünnet İtikadı)*, trc. Abdülkadir Kabakçı-Fuat Günel, Bedir Yayınevi, İstanbul 1996, 7. Baskı, 300 s.
9. *Necâtü'l-Gafilîn (Gafillerin Kurtuluşu)*, trc. Ali Kemal Saran, Seha Neşriyat, İstanbul 1995, 180 s.
10. *Gönüllerin İlacı (Devâü'l-Müslimîn)*, trc. Fetullah Yılmaz, Gümüşhane Valiliği Yay., Gümüşhane 2013, 55 s.
11. *Mektup*, sad. Arif Pamuk, Pamuk Yay., İstanbul 2013, 35 s.
12. Niyazi Karabulut, "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî'nin Kırk Hadis'i ve Kaynakları", *I. Uluslararası Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî Sempozyumu, 03-05 Ekim 2013-Gümüşhane: Bildiriler Kitabı*, 2014, s. 565-575.

34 Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri-1*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333, 1/157; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 2/189; Gündüz, "Gümüşhânevî, Ahmed Ziyâeddîn", 276-277; Doğan, "Hacı Ahmed Ziyaüddin Efendi (r.a.) ve Ramuzu'l-Ehadis Adlı Eseri", 578, Alıkcı-İç, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 17-21; Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 45-61.

35 Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 213-214.

13. *Kırk Hadis (Hadis-i Erbaîn)*, trc. Niyazi Karabulut, (Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî içinde), Gümüşhane Belediyesi Yay., Gümüşhane 2015, s. 99-105.
14. Gümüşhaneli Ahmed Ziyâüddin, *Kırk Hadis ve Şerhi*, ed. Mahmut Yazıcı, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul 2015.
15. *Hadisler Deryasında Saklı İnciler (Letâifu'l-Hikem ve'l-Mevâiz Şerhi Garâibi'l-Ehâdis)*, trc. Hüsamettin Fadiloğlu, Kalem Yay., İstanbul 2017, 720 s.
16. *Mecmûatü'l-Ahzâb (Şâzelî Dua Kitabı-İbn Arabî Dua Kitabı-Nakşibendî Dua Kitabı)*, trc. Osman Çakır, Ensar Neşriyat, İstanbul 2021, c. I-III, 908, 1000, 1024 s.
17. *Levami'u'l-Ukûl Râmüzü'l-Ehâdis Şerhi (Zekâ Parıltıları Hadis-i Şerifler ve Açıklamaları)*, ed. Mustafa Cevat Akşit, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul 2019, c. I-III (Kalan 4 cildin tercümesi devam ediyor).
18. *Levâmiu'l-Ukûl Ramûzu'l-Ehadis Şerhi*, trc. Hüsamettin Fadiloğlu Ayıntabî, Mevsimler Kitap, İstanbul 2021, 2022, c. I-V, 1184, 1136, 1064, 1168, 924 s.

6. Yardım Sandığı (Banka)

Yaptığı birçok uygulama ile farklı bir tarikat şeyhi olduğunu her fırsatta ortaya koyan Gümüşhânevî'nin dikkat çeken uygulamalarından birisi de dergâhında bir yardımlaşma fonu/sandığı (avâriz sandığı) bugünkü şekliyle katılım bankasını ihdas etmesidir. Şöyle ki tamamen iktisadî ve ticarî bir zekânın ürünü olan ve tasavvuf kültüründeki Fütüvvet-Melâmet anlayışının ve Âhlik teşkilatının farklı bir tezahürü olarak kabul edebileceğimiz bu uygulama ile Gümüşhânevî, hem mensuplarının iş yapmak veya ihtiyaçlarını gidermek hususunda gerek duydukları para için o dönemlerde yeni yeni kurulmaya başlayan ve faiz odaklı bir sistem üzerine işleyiş gösteren bankalara muhtaç olmalarının önüne geçmiş hem de biriken paranın bir kısmıyla matbaa kurup neşriyat faaliyetlerine girişmiştir.³⁶

36 İsmail Pırlanta, "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî'nin Hayatı, Eserleri ve Yapmış Olduğu Etkileri", *Uluslararası Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhane)*, Ed. İhsan Günaydın-Ali Kuzudişli-Adem Çatak, Ankara: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2014, 33; Emel İftar, "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî Hazretlerinin İktisadî Alandaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme", *I. Uluslararası Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhane)*, Ed. İhsan Günaydın-Ali Kuzudişli-Adem Çatak, Ankara: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2014, 839.

İrfan Gündüz, söz konusu eserinde Muhammed Zâhid Kevserî'ye dayanarak bu yardım sandığıının kuruluş ve işleyişini şu şekilde anlatmaktadır:

Sayılarının bir milyonu aştığı söylenen müridlerine, Gümüşhânevî, ev yahut işyerlerinde âtil durumda olan menkul servetlerini, dergâhta toplamalarını emretmiş, ihtiyaç sahibi müridlerin, burada biriken paradan, ihtiyaçları ölçüsünde ve mâli güçlerine göre bilâhare ödemeleri şartıyla karz-ı hasen usulü üzere borç almalarını temin etmiştir. Böylelikle Gümüşhânevî, hem evlerde beklemekte olan ufak sermayenin bir araya gelerek büyümesini ve iş hayatına intikâlini sağlamış hem de toplumsal hayatta önemli hizmet ifa eden tekkelerin, ortak yardımlaşma ve yatırım usulü ile iktisâdî ve ticârî hayatta da rol atabilecek birer müessese olduğunu göstermiştir.³⁷

Nitekim toplanan sermayeyle aşağıda da zikredileceği üzere büyükçe bir matbaa kurulmuş, neşredilen ilmî eserlerin, erbabına bedelsiz dağıtılmasına gidilmiş, ilmin verimli ve yaygın hâle getirilmesine çalışılmıştır. Aynı sermayeden, her biri için ayrılan beş yüzer altınlık vakıflarla, İstanbul, Trabzon/Of, Rize ve Bayburt'ta, on sekiz bin cildi aşkın eseri ihtiva eden dört ayrı kütüphane tesis olunmuş, böylelikle Anadolu'da da kültür merkezlerinin kurulması sağlanmıştır.

Kurduğu bu matbaa, kütüphaneler ve ihdas ettiği yardım sandığıyla yaşadığı devrin kültürel, iktisadî ve içtimâî gelişmelerinden uzak kalmayan Gümüşhânevî'nin âdeta devrim niteliğindeki atılımları kendisinden sonra gelen halifeler tarafından da sürdürülmüştür. Nitekim halifelerinden Tekirdağlı Mustafa Feyzî Efendi'den (v. 1926) icazet almış olan Mehmed Zâhid Kotku (v. 1980), dış ekonomik baskılardan kurtulmanın yolunun yerli teşebbüslerden geçtiğini belirtmiş, Gümüş Motor (Pancar Motor Sanayi) Fabrikası'nın kurulmasına öncülük yapmıştır.

1956'da Necmettin Erbakan tarafından, iki yüz ortak sermayeyle kurulan söz konusu fabrikaya Gümüş-Motor ismi, Ahmed Ziyâuddin Gümüşhânevî'nin nisbesine izafeten verilmiştir. Fabrikanın adı 1964'te "Pancar Motor" olarak değiştirilmişse de 2012 yılında tekrar "Gümüş Motor A.Ş." adını almıştır. Halen faaliyetini başarıyla sürdüren Gümüş Motor'da, başta dizel motor olmak üzere motopomp ve tarımsal makineler üretilmektedir.³⁸

37 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 50-51.

38 İftar, "Ahmed Ziyâuddin Gümüşhânevî Hazretlerinin İktisadî Alandaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme", 840.

7. Matbaa

Osmanlı zamanında tekkelerin matbaalarla ilişkisinin devlet eliyle kurulan Üsküdar Matbaası'yla başladığını öncelikle ifade etmek gerekir. Sonraki dönemlerde İstanbul'da yedi tekke matbaası kurulmuştur ki Nakşibendiyye'ye mensup Üsküdar ve Sultanahmet'teki Özbekler, Eyüp'teki Kalenderhâne, Karyagdı, Edirnekapı'daki Mustafa Paşa, Rifâilîge mensup Kıztaşı Rifâî Tekkesi matbaaları bunlardandır.³⁹ İşte böylesi matbaalardan birisi de Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî tarafından tesis olunan matbaadır.

Gümüşhânevî'nin, müridlerinin âtlı durumdaki sermayeleriyle satın alarak kurduğu bu büyük matbaayla neşriyat dünyasına adım atmasının hedefi dinî, ilmî, tasavvufî eserlerin ilim ve irfan erbabına bedelsiz ve hediye usulü dağıtılması, ilmin daha verimli ve yaygın hâle getirilmesidir.⁴⁰ Nitekim Gümüşhânevî, Şemseddin Sivâsî'nin (v. 1597) *Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam*'ından başka Nakşî-Hâlidî yolunun önemli eserlerinden Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin *Risâle-i Hâlidîyye*'sini ve Hamdi Efendi'nin *Hasbühâlû's-Sâlik*'ini bu matbaada bastırarak bedelsiz olarak dört bir tarafa dağıttırmiştir.⁴¹

Gümüşhânevî'nin matbaa, basın yayın faaliyetlerinin kendisinden sonra gelen halifeler yoluyla da sürdürüldüğünü görmekteyiz. Kotku'nun halifesi ve damadı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı anabilim dalında uzun yıllar öğretim üyeliği görevinde de bulunmuş olan, 4 Şubat 2001 yılında Avustralya'da geçirdiği bir trafik kazası sonucunda ebediyet âlemine göç eden Mahmud Esad Coşan Gümüşhânevî'nin yolunda önemli çalışmalar ve atılımlarda bulunmuş, alanıyla ilgili ilmî eserler kaleme almanın ve akademisyenler yetiştirmenin yanında özellikle dergi, gazete, radyo gibi basının alanındaki faaliyetlere ağırlık vermiştir. Başta Mehmed Zâhid Kotku'nun külliyyâtı olmak üzere pek çok dinî-tasavvufî eserlerin basımını gerçekleştiren Seha Neşriyat, uzun süre yayımlanan *İslâm, İlim Sanat, Kadın ve Âile, Gül Çocuk, Panzehir* dergileri ve halen yayına devam eden Akra Fm, Coşan'ın öncülüğünde kurulup faaliyet göstermiştir. Şimdilerde ise oğlu Muharrem Nurettin Coşan'ın öncülüğünde kurulan Server Yayınları dinî, ilmî, tasavvufî, edebî alanlarda çeşitli eserler neşretmektedir.

Gümüşhânevî'nin kitap, kütüphane ve matbaa atılımlarının semeresinin tecessülü ettiği bir başka şahsiyet de son devrin ilim ve irfan adamlarından Nuret-

39 Mustafa Üzel, *İstanbul Tekke Matbaaları*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2019, 15.

40 Tülay Berberoğlu, "Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî Hazretleri ve Peygamber Sevgisi", *Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhane)*, Ed. İhsan Günaydın-Ali Kuzudışlı-Adem Çatak, Ankara: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2014, 278.

41 Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 214-216.

tin Topçu (v. 1975) ve onun şahsıyla bütünleşen *Hareket* dergisidir. Şöyle ki Topçu, bir öğretmen ve akademisyen olmanın, pek çok eser kaleme almanın yanında Gümüşhânevi'nin yolundan da nasiplenmiş bir şahsiyettir. O, Paris'te doktorasını tamamlayıp Türkiye'ye döndükten sonra (1934) tasavvufi düşünce sistemini daha yakından tanımak istemiş ve kader onu bu yolda mürşid olarak İstanbul'da Gümüşhânevi'nin halifelerinden Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'nin yetiştirdiği iki güzide zat, Hasib Efendi (v. 1949) ile Abdülaziz Bekkine'yi (v. 1952) çıkarmıştır. Topçu, Hasib Efendi'den feyizlenmekle birlikte daha ziyade kendisine bağlandığı Bekkine'nin etkisinde kalmıştır. Şubat 1939 İzmir'de Topçu'nun öncülüğünde yayıma başlayan *Hareket* dergisi, zaman zaman yayın hayatına ara vermişse de 1981 yılına kadar çıkmıştır. Topçu'nun vefatından sonra talebeleri tarafından 1977 yılında kurulmuş olan Dergâh Yayınları ile 1990 yılında başlayıp Şubat 2022'de yayınına ara veren *Dergâh* dergisinin yine Topçu'nun fikir ve hareketinin bir devamı niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz.

Gümüşhânevi'nin kurduğu matbaanın bir tezahürü olarak Kalem Yayınevi, *Reyhan* dergisi ile Gümüşev Yayıncılık'a da kısaca temas etmek istiyoruz. Kalem Yayınevi, Gümüşhânevi'nin halifelerinden Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'den icazet alan Hacı Abdurrahman Beşikçi'nin (v. 1972) Trabzon'da 1925 yılında başlayan kitapçılık mesleğinin bir devamı niteliğinde olup –halen Beşikçi Kitabevi olarak devam etmektedir- evlatları tarafından 1990 yılında kurulmuş, Gümüşhânevi'nin *Mecmûatü'l-Ahzâb*'ından başka Abdurrahman Beşikçi Efendi'nin yetiştirdiği önde gelen zatlardan Ahmet Yaşar Efendi'nin (v. 2016) kitaplarını, pek çok dinî, tasavvufi içerikli eserleri neşretmiştir. *Reyhan* dergisi ise Ahmet Yaşar Efendi'nin teşvikleriyle 2006 yılında yayın hayatına başlamış olup halen üç aylık periyotlarla yayınlanmaya devam etmektedir. Ahmet Yaşar Efendi'nin 1979 yılında Trabzon'da Yavuz Selim Vakfı'nın kurulmasına öncülük ettiğini, Türkiye'nin her köşesinden şehre gelen yüzlerce üniversite öğrencisinin barınmasına, yetişmesine ve hizmetine vesile olduğunu da ayrıca zikretmek gerekir.

Gümüşev Yayıncılık'a gelince, müezzinlik göreviyle bulunduğu Ümmü Gülşüm Mescidi'nde Şeyh Mehmed Zâhid Kotku'dan ilim tahsil eden, uzun yıllar İslâm Hukuku akademisyeni olarak farklı üniversitelerde görev yapan, halen Gümüşhaneli Araştırma Yardımlaşma ve Eğitim (GAYE) Vakfı mütevelli heyeti başkanlığını yürüten M. Cevat Akşit'in öncülüğünde kurulmuş olup, Gümüşhânevi'nin *Levâmiu'l-Ukûl*'unun yanında fıkıh ilmi, dinî ve tasavvufi ilimlerle ilgili eserler yayımlamaktadır.

8. Kütüphane

Osmanlı'nın son döneminde tekke kütüphanelerinde gözle görülür bir artışın olduğu bilinmektedir. Asırlardır başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yörelerinde faaliyet gösteren tarikatlara ait büyük âsitânelerde kitap koleksiyonlarının olduğu, zamanla bunların kütüphane hâlini alarak hizmet gördüğü de mâlumdur. İstanbul Yenikapı Mevlevîhanesi Kütüphanesi, Konya Mevlânâ Dergâhı Kütüphanesi, Kastamonu Şeyh Şa'bân-ı Velî Kütüphanesi bunlardan ilk akla gelenlerdir (Demir, 2019: 90). XIX. asrın sonlarında üç yüz tekke bulunan İstanbul'da çeşitli tarihlerde Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilen İstanbul tekke kütüphanesinin sayısı on dördtür. Nakledilen bu kütüphaneler içerisinde Gümüşhaneli Tekkesi'ne ait kitaplar da bulunmaktadır.⁴²

Ömrünü ilme, irfana, kitap ve kütüphaneye âdeta adanmış bulunan Gümüşhânevî de gerek bu geleneğin etkisinde olan bir âlim-sûfî gerekse yaşadığı dönemin şartları icabı İstanbul'dan başka Bayburt, Rize ve Trabzon/Of'ta on sekiz bin sekiz yüz elli ciltlik eseri içeren dört ayrı kütüphane tesis etmiş, bunlar için beşer yüz altın vakıfta bulunmuş, böylelikle Anadolu'da kültür merkezlerinin teşekkülünü sağlamaya çalışmıştır. Kastamonu civarında Gümüşhânevî adına yaptırılmış bir kütüphaneden bahsediliyorsa da⁴³ henüz belgelerle ispatlanmış değildir.

Gümüşhânevî'nin bu faaliyetleri Osmanlı Sarayı tarafından da takdirle karşılanmış olacak ki talebelerin ihtiyaçlarını gidermek için, kütüphanelerine saray tarafından çeşitli kitaplar vakıf ve hediye olunmuştur.⁴⁴

Hemen ifade edelim ki mezkûr kütüphanelerden Trabzon-Of'taki bina olarak ayaktaadır. Diğer kütüphanelerin binaları ve kitaplarının akıbeti belli olmakla birlikte son zamanlarda bazı umut verici bilgilere ulaşılmış ve gelişmeler yaşanmıştır. Şöyle ki Trabzon/Of, Bayburt ve Rize'deki kütüphanelerin kitaplarının Rus işgali sırasında yerlerinden alınarak Tiflis'e götürüldüğünü dönemin kütüphaneler müfettişi, aynı zamanda Gümüşhânevî'nin talebelerinden olan Hacı Feriâd Efendi'nin (v. 1929) Kâzım Karabekir Paşa'ya yazdığı bir mektupta (1337 tarihli olan bu mektubun orijinal şekline ait fotoğrafı ve

42 Fulya İbanoglu, "Yenikapı Mevlevîhanesi Nafiz Paşa Kütüphanesi ve Koleksiyonundaki Akli İlimlere Dair Kitaplar Üzerine", *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 6/1 (2021), 27.

43 İsmail E. Erünsal, *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri Tarihi Gelişimi ve Organizasyonu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, 312.

44 Muhammed Zâhid Kevserî, *et-Tahrîrül-Vecîz fî mâ Yebteğîhi'l-Müsteciz*, Kahire: Matbaatu'l-Envâr, 1360, 27; Gündüz, *Gümüşhânevî*, 51; Alıklık, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevî*, 23.

Latin harfli şekli yayımlamıştır)⁴⁵ dile getirmiş ve bunların tekrar alınması yolunda kendisinden ricada bulunmuştur. Necdet Yılmaz ise Tiflis'ten bir şekilde Amerika'ya götürülen kitapların Gümüşhânevi Vakfiyesi mühürlü olanlarının bir kısmını tespit ettiğini, 2020 yılının başlarında Rusya'da açları bir sergide bu kitapların akibeti hakkında önemli ipuçlarına ulaştığını ve kitapların bir kısmının belki de müellif hattı olabileceğini söylemektedir.⁴⁶

Şimdi söz konusu kütüphaneler hakkında kısaca bilgiler verelim.

1. İstanbul Kütüphanesi

Gümüşhânevi'nin İstanbul'da Fatma Sultan Câmii'nde inşa ettirdiği odalardan birinde kurduğu kütüphane olduğu tahmin edilmektedir. Alikılıç'a göre bağışlanan yahut basılan kitapların hepsi göz önüne alındığında sonradan ilave edilen odalardan birinin kütüphane olması büyük ölçüde muhtemeldir. Kütüphanenin varlığı, halifelerinden Mustafa Fevzi Efendi'nin kaleme aldığı eserde Gümüşhânevi'yi "taşradaki kütüphanelerin mütevellisi..." şeklinde takdim etmesinden anlaşılmaktadır.⁴⁷ İsmail Kara'nın *Din ile Modernleşme Arasında Çağdaş Türk Düşüncesinin Meseleleri* adlı eserinde verdiği "İstanbul'daki merkez Gümüşhaneli Tekkesi'nin zengin kitaplığı 1925'te tekke ve zâviyelerin kapatılması üzerine Süleymaniye Kütüphanesi'ne devredilmiştir."⁴⁸ bu bilgi ile Alikılıç'ın, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki 590 nolu defterin otuz yedinci sayfa yirmi altıncı sırasında 4 Zilkade 1302 tarihli Fatma Sultan Câmii Vakfiyesi'ne dayanarak verdiği bilgiler kütüphanenin varlığını teyit etmektedir. Alikılıç, eserinde bu vakfiyenin hem orijinaline hem de Latin harfli çevirisine yer vermiş, beş yüz ciltten müteşekkil kütüphanedeki eserlerin isimlerini ayrı ayrı yazmıştır.⁴⁹

2. Trabzon/Of Kütüphanesi

Kaynaklarda Trabzon/Of Hacı Ahmed Kütüphanesi adıyla da geçen bu kütüphane, Of'un Çufaruksa köyünde -bugün Uğurlu Mahallesi'dir- Gümüşhânevi tarafından 1866 yılında tesis olunmuştur. Kütüphanenin ilk vakfiyesi Gurre-i Muharrem 1285/24 Nisan 1868 tarihlidir. Vakfiyeye göre kütüphane, Câmii-

45 Yusuf Şevki Yavuz, "Ferşad Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, 12/ 414; Alikılıç, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi*, 29-30.

46 Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 216-217.

47 Mustafa Fevzi, *Hediyetü'l-Hâlidin*, 90.

48 İsmail Kara, *Din ile Modernleşme Arasında Çağdaş Türk Düşüncesinin Meseleleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2003, 388.

49 Alikılıç, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi*, 24-25, 121-164.

Kebir'in yanında halkın desteğiyle inşa edilmiş olup Gümüşhânevi buraya yazma ve basma şeklinde çeşitli risâleleri ihtiva eden iki yüz cilt kitap bağışlamıştır. Kütüphanenin 26 Safer 1287/28 Mayıs 1870 ve 7 Şaban 1289/30 Ekim 1872 tarihli vakfiyeleri de vardır.

1318 tarihli *Maârif Salnâmesi*'ne göre ise Gümüşhaneli merhum Hacı Ahmed Efendi tarafından yaptırılan kütüphanede sekiz yüz kitap bulunmaktadır. Kitaplar başta akaid, kelâm, hadis, tefsir, fıkıh, ilmihâl, siyer, mantık, belagat, Arapça gramer ve tasavvuf gibi hemen İslâmî ilimlerin her dalında ayrıca astronomi, edebiyat ve diğer ilimleriyle ilgilidir. Kitapların bir listesi Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde mevcuttur. Halen ayakta olan kütüphaneden istifade edilememektedir. Şöyle ki kütüphane binası 1970'li yıllarda Halkevi tarafından işgal olunmuş, bin beş yüz civarında yazma-basma eserin bin iki yüz kadarı imha edilmiş yahut gelişigüzel halka dağıtılmıştır. Vakıflar Bölge Müdürlüğü ise 1979 yılında mahkeme yoluyla Halkevi'ni binadan çıkarmıştır. Geriye kalan yüz yirmi adedi yazma diğerleri basma olmak üzere üç yüz beş adet eser Uğurlu Kültür ve Dayanışma Vakfı binasında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Mehmet Rüştü Aşıkkutlu Kur'an Kursu'nda muhafaza altına alınmıştır. Resmî bir görevlisinin olmaması hasebiyle kapalı olan kütüphane, boş olmasına rağmen çeşitli zamanlarda hırsızlık olaylarına mâruz kalmıştır. Bu durumdan dolayı koruma heyeti, kitapların zimmetlerinden çıkarılması talebiyle Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğüne müracaat etmiş ve eserlerin buradan alınmasını sağlamıştır.⁵⁰

Alikılıç'ın verdiği bilgiye göre Uğurlu Belediye binasının da bulunduğu ana caddenin kenarındaki kütüphane, kesme taştan olup boyutları kareye yakın 6,4 x 7,2 m. ve yüksekliği 2,5 m. dir. Çatısı çinko üzerine oluklu kiremitle kaplıdır. Ön cephesinde ortada bir kapı ile girilen kütüphanenin üç taraftan ikişer adet demir parmaklıklı küçük pencereleri bulunmaktadır. Kapının sağındaki pencerenin üzerindeki kitabede "Ve bi-hamdillâhi ve'l-minneti (Allah'a hamd ve şükürle); soldaki pencere üzerindeki kitabede "Tamam oldu kütübhâne, sene 1284"; kapı üzerindeki kitabede ise "Fî-hâ kütübün kayyimeh" (Orada çok kıymetli kitaplar vardı, Beyyine sûresi, 98/3) ifadeleri yer almaktadır.⁵¹

50 Yusuf Sağır, "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevi'nin Kurduğu Kütüphaneler", *I. Uluslararası Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevi Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhane)*, Ed. İhsan Günaydın-Ali Kuzudişli-Adem Çatak, Ankara: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2014, 913-914; Kara, *Din ile Modernleşme Arasında*, 388; Alikılıç, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevi*, 25-28.

51 Dündar Alikılıç, "Ahmed Ziyâeddin-i Gümüşhânevi ve Kültür Mirasımıza Katkıları", *Doğumunun 200. Yılı Hatırasına Uluslararası Gümüşhânevi Sempozyumu (1-2 Haziran 2013)*, ed. Hür Mahmut Yücer, İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları, 2014, 499.

3. Bayburt Kütüphanesi

Kaynaklarda Ziyâiyye Kütüphanesi olarak da adı geçen kütüphanenin varlığından vakıf kayıtları ve salnâmeler yoluyla haberdar olunmaktadır. Vakıf kaydına göre Gümüşhânevi, 26.05.1281 (27.10.1864) tarihinde kendi ismiyle anılan vakfı kurmuş ve vakfın mütevelliliğine Of lu Hacı Osman Efendi b. Ömer'i tayin etmiştir. Alikılıç'ın söz konusu eserinde belirttiğine bakılırsa kütüphane kurma hususunda ilk düşünülen uygulama Of'un Paçan (Maraşlı) köyünde Câmi-i Kebir yanında bir medrese ve kütüphanenin yapılmasıdır. Ancak bu düşünce gerçekleşmemiş, mevcut olan 2.148, tamamı yedi yüz seksen dört cilt olan yazma ve basma eser Bayburt'ta Yeni Medrese'de oluşturulan kütüphaneye aktarılmıştır.⁵²

1318 tarihli *Sâlnâme-i Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiyye*'de de bu medrese ve kütüphanesine yer verildiğini görmekteyiz. Buna göre Erzurum sancağına bağlı Bayburt kazasında Ziyâiyye Mektebi Kütüphanesi Gümüşhaneli Şeyh Hacı Ahmed Efendi tarafından şehir merkezinde Yakutiye Câmii'nin yanında 1871 yılında kurulmuş olup bin sekiz yüz yetmiş altı adet kitabı vardır.⁵³ Bu kitap rakamı dönem itibarıyla bir tekke kütüphanesi için kayda değer bir miktardır.⁵⁴

Ayrıca yakın zamanda Abdussamet Varlı tarafından yayınlanan "Bayburt'un Kayıp Ziyâiyye Kütüphanesindeki Tefsir Eserleri" adlı makalede yer alan "Ahmed Gümüşhânevi'nin halifesi Kondulu Yusuf Şevki Efendi'nin kendi el yazısıyla kaleme almış olduğu kütüphanede bulunan eserlerin dökümüne ait risaledir" ifadelerinden kütüphane ve kayıtlı eserlerinden haberdar olunabilmektedir.⁵⁵

4. Rize Kütüphanesi

Bu kütüphanenin varlığıyla ilgili olarak ilk bilgileri Gümüşhânevi'ye bağlanıp on beş sene hizmet etmiş ve onun halifesi Kastamonulu Hasan Hilmi'den icazet almış Eğinli (Kemaliye) Kâtib Mustafa Fevzi Efendi'nin (v. 1924) *Hediyyetü'l-Hâlidîn* adlı "Menâkıb-ı Ziyâiyye" olarak bilinen manzum eserinden öğreniyoruz. Fevzi Efendi, bu eserinde Gümüşhânevi'nin Trabzon/Of ve Bayburt'ta da kütüphanede kurduğuna temas etmiştir:

52 Alikılıç, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi*, 29.

53 *Sâlnâme-i Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiyye*, Dâru'l-Hilâfeti'l-Âliyye: Matbaa-i Âmire, 1318, 1017.

54 Müşerref Avcı, "Osmanlı Dönemi Vakıf Kütüphaneleri ve Bu Kütüphanelerin Toplum Hayatına Etkileri", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/2, (2021), 243.

55 Abdussamet Varlı, "Bayburt'un Kayıp Ziyâiyye Kütüphanesindeki Tefsir Eserleri", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/16, (2022), 9.

*Dahi inşâ edilmiş üç şehirde
Kitabhâne ki misli yok dehirde*

--

*Biri Bayburt kazasında biri Of
Biri de Rize'de ber-vech-i ma'rûf⁵⁶*

Alikılıç'ın verdiği bilgiye göre bugün yeri ve kitaplarının akıbeti bilinmeyen kütüphanenin kayıtları Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunmaktadır. Buna göre 1877 yılında kurulmuş bir vakıf kütüphanesi olan mekân, eski adresi "Piri Çelebi Mahallesi'nde bulunan Semerkandî Şeyh Ali Efendi türbesi civarında Altıkulaç Hâcî Ali Efendi Medresesi bitişiği", şimdilerde Rize Şeyh Câmii'nin sol üst tarafıdır. Kütüphane ilk olarak 27 Muharrem 1294 (11 Şubat 1877) tarihinde yüz yazma ve basma kitap ve yirmi cilt risale ile hizmete açılmıştır. 15 Rebiülâhîr 1299 (6 Mart 1882) tarihinde yazılan yeni bir vakfiyeye göre ise Gümüşhânevî'nin yeniden kitaplar vakfedip gönderdiği anlaşılmaktadır. Gönderilen bu kitaplarla da kitap sayısı beş yüze, risale sayısı otuz sekize ulaşmıştır. Vakfın mütevellisi de Gümüşhânevî'nin Bayburt'ta kurduğu kütüphaneye müteveli tayin ettiği Ömeroğlu Osman Efendi adlı bir zattır. Bu zat, Fevzi Efendi'nin mezkûr eserinin sayfa kenarında da kaydedilen "Cenâb-ı pîr-i destgîrin taşrada bulunan kütüphaneleri mütevellisi Hacı Osman Efendi Hazretleri" olup, daha sonraki zamanlarda Rize-Güneyce'de kendisi de bir kütüphane kuracak olan Şeyh Osman Niyâzi Efendi'dir.⁵⁷

Alikılıç'ın yine Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarına dayanarak verdiği bilgiye göre Gümüşhânevî, kütüphanenin hizmete devam edebilmesi için para vakfettiği gibi, bu paranın gelirinden müteveliye ve kütüphane görevlisine maaş verilmesini, arta kalan paranın da kitapların tamirine sarf olunmasını vakıf şartlarına yazdırmıştır. Hemen belirtmek gerekir ki her vakfiyenin yazılışından sonra vakfedilen kitapların isimleri ile el yazması mı yahut matbu mu olduğu tek tek liste hâlinde verilmiştir. Bunlar incelendiğinde ise eserlerin tasavvuf, tefsir, ilm-i ferâiz, hadis, askerî, manzum, cebir, cevşen, fetva, Kur'ân-ı Kerim'den peygamberelere ait kıssalar, medrese derslerine ait bilgiler ve bunlara ait şerhler gibi çeşitlilik arz ettiği görülmüştür.⁵⁸

9. Cephe (Cihâd)

Gümüşhânevî, hemen her sûfi gibi nefis ve şeytan adlı iç düşmanlarla sürekli mücadele hâlinde olduğu gibi bunların askerleri olan insanlarla, yani dış

56 Güzel, *Fevzi Efendi'nin Menakab-ı Ahmed Ziyaeddin*, 71.

57 Alikılıç, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi*, 31.

58 Alikılıç, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi*, 31.

düşman, küffârla da yeri geldiğinde cepheye mücadele etmesini bilmiştir. Bir başka deyişle o, yıllarca kalemi ve kelâmıyla sürdürdüğü mücadelesini icap ettiği kılıçla da ifa etmiştir. Nitekim onun tarihte 93 Harbi olarak da bilinen 1877-78 (1293) Osmanlı-Rus Savaşı'nda cepheye gidip bizzat silahıyla savaştığı, düşmana kurşun sıktığı ve askere büyük moral desteği verdiği mâlumdur.⁵⁹

Gümüşhânevî'nin bu yönüyle ilgili olarak, annesi Fatma Emsâl Hanım da Gümüşhânevî'nin bağlılarından olan, son devrin önde gelen sûfi şahsiyetlerinden, kaleme aldığı *Sefîne-i Evliyâ* adlı eseriyle meşhur, Gümüşhânevî'yi hayatta iken görme şerefine de nail olmuş bulunan Hüseyin Vassâf Efendi (v. 1929), mezkûr eserinde şu bilgileri vermektedir:

Hicâz'dan döndü. Vezirlerden Şeyhülharem Emin Paşa'nın kızıyla -Seher Hanım'dır- evlendi ki, 1293/1876 tarihine denk gelmektedir. 1294/1877 senesinde muharebe münâsebetiyle Trabzon yoluyla Batum'a gazâyâ gittiler. Orada Ramazan'da askere hadîs-i şerîfden özel telkinlerde bulundu. Döndüğünde, iyâliyle birlikte tekrar Hicâz'a gittiler ve Hasan Hilmi Efendi'yi halifeleri olmak itibâriyle yerlerine vekil bıraktılar. Mekke-i Mükerrime ve Medîne-i Münevver'e de hadîs ilmi tadrîs eylediler. Mısır'a döndüğünde üç sene kaldılar. Burada dahi hadîs ilmi okutup, Arap evlatlarından beş zâta hilâfet verdiler.⁶⁰

Gümüşhânevî'yle ilgili önemli bir monografi çalışması hazırlamış olan Necdet Yılmaz da ulaştığı menâkıb kitaplarından yola çıkarak onun, Osmanlı-Rus Savaşı'na bir grup ihvanıyla birlikte İstanbul'dan hareket ederek Trabzon yoluyla Kars cephesinde muharebeye katıldığını, kış şartlarının ağırlaşması üzerine duraklayan harp alanından Of'a döndüğünü ve kış boyunca burada onlarca âlim ve iki yüz civarında talebeye hadis okutup icazet verdiğini ve tarikat neşrinde bulunduğunu, Ramazan bayramı sonrasında ise Trabzon'dan hareket ederek tekrar Batum ve Çürüksu cephesine gittiğini, burada sıcak çatışmalara girdiğini, savaşın komutanı olan Müşir Derviş Paşa'nın ve diğer subayların kendisine hürmette bulunduğunu, hizmetçiler tayin ettiğini, kalabalık bir grup askerin Gümüşhânevî'nin yürürken düşen ayakkabısını hemen yerden alarak teberrûken yüzlerine gözlerine sürüp öptüklerini ve savaşın sona ermesinin ardından da bir buharlı gemiyle İstanbul'a döndüğünü belirtmiş,⁶¹ dolayısıyla bu hususta daha detaylı bilgiler sunmuştur.

Gümüşhaneli araştırmacı-yazar Sabri Özcan San ise Gümüşhânevî'nin Osmanlı-Rus Harbi'ne seksen atlısı ile Kars Cephesi'ne bizzat katılmakla birlikte

59 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 75-76, 79-80.

60 Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 2/334.

61 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 76; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 53.

bu atlıların masrafını da kendisinin karşılamış olması onun sosyal hizmetler konusundaki cömertliğini gözler önüne serdiğini söylemektedir.⁶²

10. Siyaset

Osmanlı Devleti'nde tarihî seyri içerisinde tarikat-siyaset ilişkilerinin çift yönlü bir gelişim gösterdiğini öncelikle belirtmek gerekir. Şöyle ki bazı zamanlarda tasavvuf zümrelerinin siyaset üzerinde etkili olduğu gözlemlenirken bazı zamanlarda da devlet kurumları tasavvuf zümrelerini çeşitli şekillerde etkisi altına aldığı müşâhede edilmiştir.⁶³

Osmanlı'da 15. asırda Bedreddiniyye, 16-17. asırlarda Melâmiyye-i Bayrâmiyye ve 19. asırda Yeniçeri Ocağı'nın mânevî eğitimini üstlenen Bektâşiyye yollarının merkezî yönetimle ilişkileri pek olumlu olmasa da Mevlevîlik, Halvetîlik, Kâdirîlik ve Nakşibendîlik gibi tasavvuf yollarının zaman içerisinde Osmanlı'nın hem idarî kadroları hem de geniş halk kitleleri üzerinde müspet tesirleri olmuş, bu durum ilim, kültür ve sanat alanlarında olduğu kadar siyaset alanında da kendini hissettirmiştir.

Gümüşhânevî'nin Nakşî-Hâlidîlik yoluna mensup olması hasebiyle Nakşibendîlik ve Hâlidîliğin siyasetle irtibatına kısaca değinmeyi yararlı görüyoruz. Hemen belirtelim ki 14. asırdan itibaren Yeseviyye, Kübreviyye ve Nakşibendiyye tarikatı şeyhleri dahil Orta Asya bölgesi şeyhlerinin büyük bir kısmı şeriata bağlılık, bir şeyhin gözetiminde olmak ve bazı durumlarda siyasi faaliyette bulunmaktan ibaret olan esasları paylaşmaktaydılar. Bu durum Nakşibendiyye tarikatının kurucusu Muhammed Bahâüddin'den (v. 1389) sonra Hâce Ubeydullah Ahrâr (v. 1490) ve İmâm-ı Rabbânî'de (v. 1624) korunarak merkezî bir doktrin niteliği kazanmış,⁶⁴ 19. asırda tarikatın Hâlidîyye kolunun kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (v. 1827) tarafından da etkili bir şekilde devam ettirilmiştir.

İşte Hâlid-i Bağdâdî başta olmak üzere onun sayısı üç yüz on altıyı aşan halifesi ve bunların takipçileri olan sûfilerin şeriata, bir başka ifadeyle Kur'an ve Sünnet'e bağlı bir tasavvuf anlayışına sahip olmaları dolayısıyladır ki tarikat daha çok medrese çevrelerinde yayılmış ve bu durum da tarikat ehli ile ulema arasındaki münasebetleri yumuşattığı gibi yönetim, ulema ve halk tarafından desteklenen bir tarikat hâline gelmesini sağlamıştır. Mesela, 1826 yılında

62 Sabri Özcan San, "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî'nin Hayatı Hakkında Kaynaklarda Bulunamayan Mahallî Tespitler ve Şahsi Tereddütlerimiz", *Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî Sempozyum Bildirileri (11-12 Temmuz 1992)*, İstanbul: Seha Neşriyat, 1992, 58.

63 Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 82-83.

64 Hamid Algar, "Nakşibendiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, 32/335-336.

Vak'a-i Hayriyye ile Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması üzerine Bektâşî tekkelerinin kapatılmasını müteakip tekke şeyhliklerine Mevlevî ve Kâdirîlerin yanında özellikle Nakşibendîlerin atanmış olması merkezî yönetimin bu tarikata duyduğu güvenin yanında desteğini de göstermektedir.

Osmanlı'nın ve sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, içtimai, dinî ve tasavvufî hayatında önemli rol oynayan, eğitim, öğretim, neşriyat, ilim, sanat ve edebiyat dünyasında derin izler bırakan Nakşî-Hâlidîlik yolunun Mevlânâ Hâlid'den sonra en etkili olmuş simalarından birisi de onun halifelerinden Ahmed b. Süleyman Ervâdî'nin yetiştirdiği Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî'dir.⁶⁵

Yukarıda da ifade edildiği üzere bir milyondan fazla kişiye inâbe veren, yüz kırktan fazla kâmil mürşid yetiştiren Gümüşhânevî, siyasetle doğrudan ilgilenmemiş olsa da uluslararası siyaset etkisi altında meydana gelen durumlarda, fiilen askerî mücadele de dâhil olmak üzere aktif rol üstlenmiştir.⁶⁶

Gümüşhânevî'nin siyasi bakımdan ilk adımını, Bâbiâlî'nin tam karşısında ki metruk hâlde bulunan bir mekânı/câmiyi kendisine dergâh seçmesinde müşâhede etmek mümkündür. Şöyle ki o, irşad mahallini Bâbiâlî'nin karşısında bulunan Fatma Sultan Câmi'ne taşıyarak hem devlet erkânı hem de toplum hayatıyla ilgilenen bir irşad anlayışı benimsediğini göstermiştir. Tekkesinde bağlı bulunduğu yolun pîrleri ve kâmil mürşidlerinde olduğu gibi şeriate bağlılık esasını uygulaması, ilmî faaliyetleri yoğun bir şekilde sürdürmesi, özellikle de hadis ilminin tedrisine ağırlık vermesi hasebiyle ulema arasında yayılan bir tarikat hâline gelmiş, bu faaliyetler aynı zamanda yüzlerce hadis âliminin yetişmesine, birçoğunun huzur dersleri muhatap ve mukarrirliğine bazılarının da Dâru'l-hilâfeti'l-aliyye Medresesi hadis ve hilâfiyat dersleri müderrisliğine yükselmelerine vesile olmuştur.⁶⁷

Gümüşhânevî'nin müridleri arasında Arap Mehmed Ağa, Erkân-ı Harb Lîvâlarından Münib Paşa gibi devlet adamları ile reisü'l-ulema Tikveşli Yûsuf Ziyâeddin Efendi (v. 1920) ve saray hekimlerinden Emin Paşa gibi zatların bulunması, sohbet ve derslerine zaman zaman Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid'in devam etmesi, bilhassa Sultan Abdülhamid'le yapılan sohbet ve istişareler dolayısıyla özel bir yakınlığının olması, onun devlet yöneticileri ve âlimler nezdindeki itibarını gösterdiği kadar onların teveccüh ve desteklerini de ortaya koymaktadır.⁶⁸

65 Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 84.

66 Erginli, "Siyâsetle Tasavvufun Bir Kesişme Noktası Olarak Gümüşhâne", 28.

67 Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 84-85.

68 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 65-66.

Burada yeri gelmişken hemen belirtelim ki Gümüşhânevî'nin dinî, tasavvufî, ilmî, harsî, içtimai, siyasi, hatta iktisadî alanlardaki söz konusu göze çarpan faaliyetleri bazı çevreleri rahatsız etmiş olacak ki hakkında Sultan Abdülhamid'e şikâyetle bulunmuş, en azından "Bâbiâlî civarından teb'îdi (uzaklaştırılması)" istenmişse de bu talep, gerek Sultan Abdülaziz annesi tarafından şikâyetle bulunan zevata tezkire gönderilmesi gerekse Sultan Abdühamid'in Şeyh'e itibar ve hürmetinden dolayı yerine getirilmemiştir.⁶⁹

Dünyanın dört bir yanına gönderdiği şeyhler, özellikle Nakşi-Hâlidî şeyhler vasıtasıyla oralardaki Müslümanları hilafete bağlama başarısını göstermiş olan Sultan Abdülhamid'in Gümüşhânevî'ye olan hürmet ve bağlığını halifelerinden Lüleburgazlı Muhammed Eşref Efendi'yi Pekin'e göndermesinden anlayabildiğimiz gibi 1280/1863 yılında devlet tarafından özel bir vapurla hacca gönderilmesinden de anlayabilmekteyiz. Bunlardan öte Osmanlı arşivlerinde yer alan 1279/1862 tarihli bir vesika ile 1293/1877 tarihli bir mektuptan Gümüşhânevî-Sultan Abdülhamid dostluğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.⁷⁰

Sultan Abdülhamid'in Gümüşhânevî'ye olan hürmetini ve verdiği değeri vefat ettiğinde dahi görebilmekteyiz. Nitekim Gümüşhânevî vefat edince naaşı Sultan'ın emriyle Süleymaniye Câmii haziresine defnolunmuştur. Buraya defnolunmak, o dönem için de günümüz için de bir ayrıcalık olarak görülmektedir. Sultan, Gümüşhânevî'nin cenaze merasimine, kendini temsil edecek özel bir temsilci göndermiş ve cenaze masraflarını bizzat karşılamıştır. Sultan'ın Gümüşhânevî Tekkesi'ne yardımları onun vefatından sonra da devam etmiştir.⁷¹

Esas itibariyle önceleri Nakşi-Hâlidilik yoluna pek sıcak bakmayan Sultan Abdülhamid'in Gümüşhânevî'yle irtibatları sonrası bu yaklaşımı değişmiş, İslâm birliğini sağlama siyasetini uygulayabilmesinde Gümüşhânevî ve halifelerinin büyük katkısı olmuştur. Nitekim yukarıda da bahsi geçen halifesi Zeynullah Resulev'in Kazan bölgesinde etkili olduğu bilinmektedir. Resulev'in ilme önem veren ve Rus yöneticilerle çatışmayan uyumlu siyaseti, kendisinden sonra oğlu Abdurrahman Resulev'in Sibirya Müslüman Nazırlığı'nın ilk müftüsü olarak atanmasında etkili olmuştur. Öte taraftan Gümüşhânevî'nin Mısır'daki halifeleri olan İbrahim Cûde ile Şeyh Hâce Rahmetullah yoluyla o bölgede faaliyetlerde bulunmuştur.⁷²

69 Gündüz, *Gümüşhânevî*, 66; Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 85.

70 Osman Gördebil, "Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin Toplumsal Hayata Yönelik Padişaha Gönderdiği Mektubu", *Uluslararası Gümüşhânevî Sempozyumu, Bildiriler, 1-2 Haz. 2013*, İstanbul: Bağcılar Belediyesi, Seçil Ofset, 2014, 224-226.

71 Kemal Karpat, *İslam'ın Siyasallaşması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, 204.

72 Karpat, *İslam'ın Siyasallaşması*, 204; Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 85-86.

Osmanlı'nın son dönem siyasi, içtimaî, dinî ve tasavvufî hayatına damgasını vurmuş olan Gümüşhânevî'nin tüm bu tesirlerini kendisinden sonra gelen halifeleri ve bunların takipçileri üzerinde de görmek mümkündür. Mesela halifelerinden Ömer Ziyâüddin Dağıstânî'ye (v. 1920) intisap edip terbiye gören, onun vefatı üzerine bir diğer halifesi Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'den seyrusülûkünü tamamlayarak icazet alan İskender Paşa Câmîi imamı diye de meşhur olan Bursalı Mehmed Zâhid Kotku'yu (v. 1980) yetiştirmiştir, Kotku'nun birçoğu din âlimi, öğretim üyesi, şair, yazar ve sanat erbabı mün-tesiplerinden bazıları siyasete atılmış, birçok devlet ve siyaset adamı, başbakan, bakan, milletvekili, üst düzeyde bürokrat ondan etkilenmiştir. Nitekim Millî Görüş Hareketi'nin mânevî arka planında Kotku vardır. Bundan dolayıdır ki Kotku, Necmeddin Erbakan, Turgut Özal ve onun kardeşi Korkut Özal gibi üst düzey siyasiler ve bunların kadrolarından çok sayıda siyasiyi doğrudan yahut farklı yollardan etkilemiştir.⁷³

11. Şahsiyet

Yukarıda başlıklar hâlinde üzerinde durduğumuz hususlar esasen Gümüşhânevî'nin nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu göstermekle birlikte burada derli toplu olarak vermeyi faydalı buluyoruz. Ancak konumuza geçmezden önce onun şemailini kısaca vermek istiyoruz. Zira insanın fizikî yapısıyla kişiliği arasında bağlantı olduğu görüşü öteden beri kabul edilen bir yaklaşımdır. Kaynaklarda Gümüşhânevî'nin şemaili ana hatlarıyla şu şekilde verilmektedir:

Gümüşhânevî'nin uzuvları birbiriyle dengeli ve mutedil, orta boylu, boyu uzuna yakındır. Yüzü parlak renkli, hürmeti galip güleç, kırmızılığı beyazlığına karışmış gül renklidir. Açık alınlıdır. Yanakları düz ve elmacık kemikleri çıkıntısızdır. Dişleri beyaz, ön dişleri seyrek ve parlaktır. Ayakları pürüzsüz, ayak tabanı yüksektir. Çekme burunlu, kaşları hilâl gibi uzun ve sıkı, uzuna yakın, gür, burnunun üzerinde ve alınının ortasında birbirine bitişmeden yayılmış, ağarmış ve parlaktır. Kirpikleri uzun, saç tıraşlı, iki kaşının arası açık ve kavisli, burnunun ortası bir miktar kalkık, sakalı beyaz ve uzunca, bıyıkları sünnet üzre tıraşlı, gözü siyah ve orta büyüklüktedir. Sağ gözünün altında siyah bir ben olup, burnu ile sol gözüne bitişik vaziyette bir başka ben daha vardır. Aynı şekilde yüzünün çeşitli yerlerinde küçük benler bulunmaktadır. Başına Nakşî tacı ve beyaz imame sardığı, cübbe, hırka ve uzun entari giydiği, kışları yeşil, yazları ise beyaz renkli elbiseyi tercih ettiği, ayağında devamlı ayakkabı

73 Kenan Aydın, *Gümüşhanevi Dergâhı'nın Türkiye'de İslam Ekonomisine Katkıları*, Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, 62; Erginli, "Siyasetle Tasavvufun Bir Kesişme Noktası Olarak Gümüşhane", 22; Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 89-90.

bulunduğu, siyah renge hiç rağbet etmediği, yavaş, vakarlı ve sekinetle yürüdüğü, yanında asâ bulundurduğu nakledilenler arasındadır.⁷⁴

Gümüşhânevî'nin şahsiyetine gelince, öncelikle onun Rabbâni bir âlim, fazilet ve nura müstağrak vakar ve sekinet sahibi takvada emsali nadir bulunan bir şahsiyet olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim o, ikaz ve irşad maksadıyla yaptığı sohbetlerinde şeriat, tarikat ve hakikatten başka bir şey söylememiş, tâlipleri, sâlikleri daima şeriat ve tarikatın güzel, temiz ahlâkına, prensiplerine davet etmiş, müridlerinin mânevî hâllerine göre kimilerine meşakkatli ibadetler tavsiye ederken, kimisini de kabiliyetlerine diğer tasavvufî terbiye metotlarına göre irşada çalışmıştır.⁷⁵

Kaynaklarda Gümüşhânevî'nin züht ve takva hayatıyla ilgili de detaylı bilgiler bulabilmekteyiz. Buna göre Gümüşhânevî, yemeğe tuzla başlamış, her zaman hizmetçileriyle yemek yemiş, misafirsiz sofraya oturmamıştır. Yatsıdan sonra asla konuşmamış ve dünya kelamı işitmemiştir. Gereksiz sözlerden hoşlanmamış, ahlâkı düzgün olmayanlarla görüşmemiştir. Helâl yollardan iş görüp mübahlara tenezzül etmemiştir. Yatağa girdiğinde mutlaka Yâsin sûresini okumuş, hastalandığı zaman ise münasip birisinden bu sûreyi dinlemiştir. Hz. Peygamber'in sünnetine sıkı sıkıya bağlıdır. İlimde asrının İmâm-ı A'zam'ı, irfanda piri Muhammed Bahâüddin Nakşibend gibidir. Hadis ilminde muhaddislerin hâtimi, Nakşilik yolunda ise pîrân ve sâdâtın hâtemi gibidir. Azîmetle amel edip ruhsatlardan kaçınmıştır. Kandil geceleri ile bayram gecelerinde uyumayıp müridlerle birlikte zikretmiştir. Recep, Şaban aylarını, Şevvâl'in ilk altı, Muharrem'in ilk on gününü, haftanın pazartesi, perşembe günleri ile her ayın 13, 14, 15. günlerini oruçla geçirmiştir. Çok zayıf düştüğünde bu oruçları tutamamıştır. Şafak vaktinden kuşluğa kadar hep zikirle meşgul olmuş, başka söz söylememiş, kerahet vakti çıkınca, yani kuşluktan sonra kırk kadar müridiyle hatm-i hâcegân yaparak ardından mutlaka iki rekât namaz kılmış ve bu âdetini vefatına kadar hiçbir zaman terk etmemiştir. Cuma günlerinde hınca hınç dolan Fatma Sultan Câmîi'nde namazdan sonra cemaatle grup grup görüşmüş ve bu uygulaması her tarafa yayılıp tatbik edilmiştir. Salı geceleri uzaktan yakından gelen bütün müridleriyle beraber hatm-i hâcegân yaparak akabinde yetmiş bin adet kelime-i tevhîd çekmiştir. Hiçbir zaman ayaklarını uzatarak yatmamıştır. Zaman zaman gözlerine sürme çekmiş, sünnete uymak için yılda bir ya da iki defa sakalına kına yakmıştır. Zilhicce ve Recep aylarında yılda iki defa halvete girmiş, İstanbul'da Yûşa Tepesi'nde

74 Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 2/337; Gündüz, *Gümüşhânevî*, 78; Güzel, *Fevzi Efendi'nin Menakıb-ı Ahmed Ziyâeddin*, 79-80; Yılmaz, *Câmîi't-Turuk Bir Şahsiyet*, 58.

75 Hocazâde, "Mevlânâ Ahmed Ziyâeddin el-Gümüşhânevî", 7-8; Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 30.

geçirdiği yazılarında son zamanlarına kadar *Râmûzü'l-ehâdis* derslerine devam etmiştir.⁷⁶

Burada yeri gelmişken Gümüşhânevî'nin sûfî ve muhaddis kişiliği üzerinde de kısaca durmak istiyoruz. Onun tasavvuf cihetinden en belirgin özelliği, *câmiu't-turuk* bir hilafet ve tarikat silsilesine sahip bulunması, bundan dolayı tarikat erbabı arasındaki iç çekişme ve rekabeti önlemeye çalışmış olmasıdır. Nitekim Gümüşhânevî, *Câmi'u'l-Usûl* adlı eserinde bütün tarikatlara ait esas usulleri bir araya getirmiş ve *Mecmûatu'l-Ahzâb*'ında müridlerine diğer tarikatların evradını da okumalarını tavsiye etmiştir ki bu durum onun birleştirici şahsiyetini ortaya koymaktadır.

İlme ve sünnet-i seniyyeye ittibaya büyük ehemmiyet veren Gümüşhânevî'nin muhaddislik yönü ise tekkesinde hadis ilminin tahsil ve tedrisiyle ağırlık vermesiyle kendisini göstermiştir. Şöyle ki ömrünün yirmi sekiz yılını (1847-1875) neşriyat ve ilmî çalışmalara adayan Gümüşhânevî, ilk mürşidi Abdülfetâh Akri'nin vefatına kadar tarikat neşrinden ziyade ilmî çalışmalarla meşgul olmuş, bütün eserlerini söz konusu tarihlere kadar tamamlamıştır. O, hadisle ilgili telif ettiği *Râmûzü'l-ehâdis*'i *Levâmiu'l-Ukûl* adıyla şerh etmiş ve bu şerhini 1864'te başlayıp 1875'te tamamlamıştır. Onun müstakilen tarikat neşrine 1864'te başladığını, haftalık sohbetlerde *Râmûz*'un şerh edilmesi ve yorumlanmasıyla *Levâmiu'l-Ukûl*'ünü meydana getirdiğini söylemek mümkündür. Hayatı boyunca *Râmûz*'u yetmiş defa baştan sonra bitiren, bundan icazetler de vermiş olan Gümüşhânevî, "Muhaddisîn-i Rûm (Anadolu'nun hadis Âlimi)", "Hâtimetu'l-Muhaddisîn (Muhaddislerin Sonuncusu)" diye tanınmıştır. Tüm bu faaliyetler neticesinde olsa gerek ki onun tekkesi âdeti bir "dâru'l-hadis" hüviyeti kazanmış, yüzlerce hadis âliminin yetişmesine vesile olmuştur.⁷⁷

Gümüşhânevî'nin âlim ve muhaddis bir sûfî oluşu bizlere ilk dönem sûfilelerinden Seriyü's-Sakatî'nin (v. 865) yeğeni Cüneyd-i Bağdâdî'ye (v. 909) söylediği şu önemli nasihatleri hatırlatmakta, dolayısıyla onun şeriatı sıkı sıkıya bağlı bir sûfî olduğunu teyit etmektedir: "Önce muhaddis, sonra sûfî ol! Önce sûfî sonra muhaddis olma!"⁷⁸

Gümüşhânevî'nin şahsiyetiyle ilgili son olarak onun kerametten ziyade istikamete önem veren bir kâmil mürşid olduğunu zikretmek gerekir. Bu hususta

76 Güzel, *Fevzi Efendi'nin Menakıb-ı Ahmed Ziyaeddin*, 80-81, 83-86; Demir, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*, 29-30; Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 59-61.

77 Rukiye Aydoğdu Demir, *19 YY. Osmanlı Toplumunda Tasavvuf-Hadis İlişkisi -Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî Özelinde-*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal İlimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, 74.

78 Hasan Kâmil Yılmaz, *300 Soruda Tasavvufî Hayat*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2011, 105.

Gümüşhânevî'nin Mısır'da iken oradaki meşâyihin kendisi hakkındaki kanaatlerini içeren bir menkıbe bize ışık tutmaktadır. Halifelerinden Oflu Yusuf Şevki Efendi'nin naklettiğine göre Gümüşhânevî Mısır'da bulunduğu sıralarda bazı tarikat erbabı şeyhler bir mecliste toplanmışlar ve "Gümüşhaneli gibi şöhretli bir zat dünyada yoktur. Hâlbuki kendisinden keramet olarak hiçbir hârikulâde hâl zuhur etmiyor. Bizler ise her birimiz günden güne bir hârikulâdelikler göstermekteyiz." şeklinde sözler sarf ederler. Bunun üzerine mecliste bulunan bir Rifâî şeyhi: "Her birimiz ateş yemek, havada durmak, vücuda kılıç vurmak gibi çeşit çeşit hârikulâdelikler gösteriyoruz. Bunların dünyada ve ahirette ne faydası var? Hâlbuki o zatta bir keramet var ki bu hiçbirimizde bulunmuyor." der. "Nedir o keramet?" diye sorduklarında ise Rifâî şeyhi şu cevabı verir: "Civarında şeriatle tarikati bir araya getirip hiçbirini birisinden ayırmayarak birini diğerine üstün tutmayarak bir mizan üzere istikamette bulunmaktan büyük keramet olmaz. El-İstikâmetü a'zamü'l- kerâmeti, yani istikamet kerametlerin en büyüğüdür, sözünü biliriz. O zat zâhirini şeriatla bânınını tarikatla süsleyen bir zattır." Bunun üzerine mecliste bulunan Mısır meşâyihî bu sözü tasdik edip "Hakikat öyledir." deyip Gümüşhânevî'nin kemâl ve fazlını tasdikte bulunurlar.⁷⁹

Sonuç

Son devir tasavvuf tarihinin önde gelen simalarından olan Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî, ilim ve irfanla dopdolu hayatı, elliyi aşkın eserleri, Kur'an ve Sünnet'e dayalı tasavvuf/tarikat anlayışı, yüz kırktan fazla yetiştirdiği halifeleri, kurduğu kütüphaneleri ve daha nice hizmetleriyle dünden bugüne etkin olmuş bir şahsiyettir.

İrşad ve hizmetleri, dinî, ilmî, tasavvufî, içtimaî, iktisadî, askerî, siyasi ve harsî sahaları kapsayacak kadar çok yönlü olan Gümüşhânevî, Nakşî-Hâlîdî tarikat ve Şâzelî meşrep, Hanefî mezhep ve Mâtürîdî itikada (Ehl-i Sünnet inancına) sahip olmanın yanında Kâdiriyye, Kübreviyye, Çeştiyye, Sühreverdiyye, Rifâiyye, Bedeviyye, Desûkiyye ve Halvetiyye tarikatlarından da tam icazet almış câmi'ü't-turuk bir Allah dostudur.

Nakşî-Hâlîdî yolunun Ziyâiyye şubesinin kurucusu da olan Gümüşhânevî, bütün tarikatlara ait prensip yahut virdleri Câmiü'l-Usûl ve Mecmûatu'l-Ahzâb adlı eserlerinde toplamış, müridlerine bunları okumalarını tavsiye ederek geniş meşrepli ve birliğe önem veren bir zat olduğunu göstermiştir. Bu sebeplerdir ki o, yaşadığı dönemde müşâhede ettiği tasavvuf ve tarikat çevrelerindeki yozlaşmaya da samimiyet ve cesaretle işarette bulunmuş, bunun telafisi için elinden gelen her türlü gayreti sarf etmiştir.

79 Yılmaz, *Câmiü't-Turuk Bir Şahsiyet*, 57.

Gümüşhânevî'nin ismini, ilmini, tarikatını ve tasavvufî düşüncelerini, etkisini başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun pek çok yerinde, Kazan'dan Komor Adaları'na, Mısır'dan Medine'ye, Çin'den Afrika'ya kadar geniş bir yelpazede görebilmek mümkündür. Bunda onun tasavvuf ve tarikat anlayışının tesiri olduğu kadar yetiştirmiş olduğu yüz kırkı aşkın halifesinin hizmetlerinin olduğu muhakkaktır.

Ömrünün yirmi sekiz yılını ilim tahsiline ve kitap çalışmalarına ayıran Gümüşhânevî, Bâbîâlî karşısında metruk hâlde bulunan Fatma Sultan Câmîi'ni kendisine irşad merkezi ittihaz ederek on altı yıl bizzat irşad faaliyetinde bulunmuş, sayıları bir milyonu aşan müntesiplerinin âtil duran servetlerini bir araya getirmek suretiyle ortak bir avâız sandığını, yani yardımlaşma/yatırım fonunu oluşturmuş ve bu yatırımlar sayesinde bir matbaa, içinde on sekiz bin cildi aşkın kitabın bulunduğu İstanbul, Bayburt, Rize ve Trabzon/Of'taki kütüphanelerini kurarak bunlara çeşitli vakıflar bağlamış, böylelikle Anadolu'da kültür merkezlerinin teşekkülünü sağlamaya çalışmıştır. Onun matbaa, kitap ve kütüphane yolunda açmış olduğu bu çığır halen basın-yayın organlarından başka Seha Neşriyat, Server Yayınları, Dergâh Yayınları, Kalem Yayınevi ve Gümüşev Yayınıncılık isimleri altından sürdürülmektedir.

Gümüşhânevî, ilim, irfan ve iktisat dünyasına hizmetlerinin yanı sıra askerî alanda da hizmette bulunmuş, tarihte 93 Harbi olarak da adlandırılan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Batum/Kars cephesine giderek bizzat silahıyla çarpışarak askere büyük moral kaynağı olmuştur.

Gümüşhânevî, ilim, irfan, yani medrese, tekke muhitlerinde olduğu kadar devlet yöneticileri nezdinde, bir başka deyişle siyaset alanında da büyük bir teveccüh ve itibara sahip olmuştur. Nitekim o, siyasetle doğrudan ilgilenmemiş olsa da yeri geldiğinde devlet yöneticilerinin görüşme, sohbet ve istişare etme talebini geri çevirmediği gibi intisap etmek isteyenlere de kapıyı açık bırakmıştır. Müridleri arasında Arap Mehmed Ağa, Münib Paşa gibi devlet adamlarıyla reisü'l-ulema Tikveşli Yûsuf Ziyâeddin Efendi ve saray hekimlerinden Emin Paşa gibi zatların bulunması, sohbet ve derslerine zaman zaman Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz ve özellikle Sultan II. Abdülhamid'in katılması bunun neticesindedir.

Gümüşhânevî, ferdî planda nefsin ve maddenin esaretinden kurtularak gönül safiyetine ermiş kâmil insanlar yetiştirmeyi amaç edinmiş, şerîat, tarikat ve hakîkati, bu hedefin gerçekleşmesinde birbirini takip eden ve tamamlayan kemâl merhaleleri olarak telakki etmiş bir âlim ve sûfidir.

Gümüşhânevî bir tarikat şeyhi olarak yürüttüğü irşad faaliyetlerinde ise, ilme özellikle de hadis ilminin tedrisine büyük bir önem vermiş, toplumun maddî ve mânevî her türlü ihtiyacına cevap vermeye çalışmış, toplumu ve hatta dev-

let ricâlini kendi düşüncesi istikametinde yönlendirmek istemiş, fedakârlığı ve insanlara hizmet anlayışını ön planda tutmuş, diğer tarikatlara karşı birleştirici ve hoşgörülü bir tavır sergilemiş, pasifliğe, tembelliğe ve miskinliğe asla yer vermemiş, İslâm ve iman esaslarına ve Sünnet-i seniyyeye sıkı sıkıya bağlılığı şiar edinmiş, böylelikle beden ile ruh, madde ile mânâ, dünya ile ahiret arasında gerçek bir denge kurmayı gaye edinen aktif bir tasavvuf ve tarikat anlayışını benimsemiştir.

Velhâsıl Gümüşhânevî'nin tasavvuf anlayışını ve tesirlerini bilmenin yolu, onun ilim, ticaret, medrese-tekke, insan (talebe/halife), eser (kitap), kütüphane, matbaa, yardım sandığı (banka), cephe (cihad), siyaset ve şahsiyet alanlarındaki düşüncelerini ve hizmetlerini bilmekten geçmektedir.

Kaynakça

- Algar, Hamid. "Nakşibendiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006. 32/335-336.
- Alikılıç, Dünder. "Ahmed Ziyâeddin-i Gümüşhânevî ve Kültür Mirasımıza Katkıları". *Doğumunun 200. Yılı Hatırasına Uluslararası Gümüşhânevî Sempozyumu (1-2 Haziran 2013)*, ed. Hür Mahmut Yücer. İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.
- Alikılıç, Dünder. *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevî: Hayatı-Eserleri-Kurduğu Kütüphaneler ve Ruh-ul Arifin Risalesi*. İstanbul: Alioğlu Yayınları, 2016.
- Avcı, Müşerref. "Osmanlı Dönemi Vakıf Kütüphaneleri ve Bu Kütüphanelerin Toplum Hayatına Etkileri". *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/2, (2021). 241-267.
- Aydın, Kenan. *Gümüşhânevî Dergahi'nin Türkiye'de İslam Ekonomisine Katkıları*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Berberoğlu, Tülay. "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî Hazretleri ve Peygamber Sevgisi". *Uluslararası Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhane)*. Ankara: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2014, 275-281.
- Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri-1*. İstanbul: Matbaa-i Âmire 1333.
- Çınar, Nazim. "Nakşibendi Hâlidî Şeyhi Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'nin Râbita ile ilgili 'Hakku's-sülûk ve'r-râbita ve şemâilî cemî'i silsile' Risalesi". *Ağrı İslami İlimler Dergisi* 5 (Aralık 2019), 35-56.
- Demir, Rukiye Aydoğdu. *19. YY. Osmanlı Toplumunda Tasavvuf-Hadis İlişkisi -Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî Özelinde-*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal İlimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Demir, Rukiye Aydoğdu. *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî*. Ankara: DİB Yayınları, 2019.
- Doğan, Lütfi. "Hacı Ahmed Ziyaüddin Efendi (r.a.) ve Ramuzu'l-Ehadis Adlı Eseri". *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu (13-17 Haziran 1990)*, İstanbul: Seha Neşriyat, 1992.
- Erginli, Zafer. "Siyâsetle Tasavvufun Bir Kesişme Noktası Olarak Gümüşhane". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/14 (2018), 11-39.

- Erünsal, İsmail E. *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri Tarihi Gelişimi ve Organizasyonu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.
- Gündüz, İrfan. *Gümüşhânevi Ahmed Ziyâüddin, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı ve Hâlidîyye Tarikatı*. İstanbul: Seha Neşriyat 1984.
- Gündüz, İrfan. "Gümüşhânevi, Ahmed Ziyâeddin". *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 1996, 14.
- Güven, Mustafa Sâlim. "Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi'nin ve Şâziliyye". *Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhâne)*, Ankara: Gümüşhâne Üniversitesi Yayınları, 2014, 175-195.
- Güzel, Nuh Mehmet. *Fevzi Efendi'nin Menakıb-ı Ahmed Ziyâeddin Eserinin Araştırılması (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Gördebil, Osman. "Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi'nin Toplumsal Hayata Yönelik Padişaha Gönderdiği Mektubu". *Uluslararası Gümüşhânevi Sempozyumu, Bildiriler, 1-2 Haz. 2013*, İstanbul: Bağcılar Belediyesi, Seçil Ofset, 2014.
- Hocazâde Ahmed Hilmi. "Mevlânâ Ahmed Ziyâüddin el-Gümüşhânevi". *Ceride-i Süfiyye*, Sayı: 8-24 (1328), 6-7.
- <https://www.cevataksit.com/hakkinda> (Erişim Tarihi, 23.06.2025)
- İbanoğlu, Fulya. "Yenikapı Mevlevihanesi Nafiz Paşa Kütüphanesi ve Koleksiyonundaki Akli İlimlere Dair Kitaplar Üzerine". *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 6/1 (2021), 19-43.
- İştar, Emel. "Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi Hazretlerinin İktisadi Alandaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme". *I. Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhâne)*, ed. İhsan Günaydın-Ali Kuzudişli-Adem Çatak. Ankara: Gümüşhâne Üniversitesi Yayınları, 2014, 837-842.
- Kara, İsmail. *Din ile Modernleşme Arasında Çağdaş Türk Düşüncesinin Meseleleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2003.
- Kara, İsmail. *Gümüşhânevi Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce-Rize'deki Tekkesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004.
- Karpat, Kemal. *İslam'ın Siyasallaşması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Muhammed Zâhid Kevserî. *et-Tahrîrül-Vecîz fîmâ Yebteğihî'l-Müstecîz*. Kahire: Matbaatu'l-Envâr, 1360.
- Mustafa Fevzî b. Nu'mân. *Hedîyyetü'l-Hâlidîn fî Menâkibi Kutbi'l-ârifîn Mevlânâ Ahmed Ziyâüddin b. Mustafa el-Gümüşhânevi*. İstanbul, 1313.
- Pırlanta, İsmail. "Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi'nin Hayatı, Eserleri ve Yapmış Olduğu Etkileri". *Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhâne)*, ed. İhsan Günaydın-Ali Kuzudişli-Adem Çatak. Ankara: Gümüşhâne Üniversitesi Yayınları, 2014, 27-42.
- Sağır, Yusuf. "Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi'nin Kurduğu Kütüphaneler". (Ed. İhsan Günaydın-Ali Kuzudişli-Adem Çatak), *I. Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi Sempozyumu Bildiriler Kitabı (03-05 Ekim 2013 Gümüşhâne)*, ed. İhsan Günaydın-Ali Kuzudişli-Adem Çatak. Ankara: Gümüşhâne Üniversitesi Yayınları, 2014.

- Sâlnâme-i Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiyye*. Dâru'l-Hilâfeti'l-Âliyye: Matbaa-i Âmire, 1318.
- San, Sabri Özcan. "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî'nin Hayatı Hakkında Kaynaklarda Bulunamayan Mahalli Tespitler ve Şahsi Tereddütlerimiz". *Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî Sempozyum Bildirileri (11-12 Temmuz 1992)*. İstanbul: Seha Neşriyat, 1992.
- Üzel, Mustafa. *İstanbul Tekke Matbaaları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2019.
- Varlı, Abdussamet. "Bayburt'un Kayıp Ziyâiyye Kütüphanesindeki Tefsir Eserleri". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/16 (2022), 6-25.
- Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr*. Haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Ferşad Efendi". *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 1995, 12.
- Yılmaz, Hasan Kâmil. *300 Soruda Tasavvufî Hayat*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2011.
- Yılmaz, Hülya. *Dünden Bugüne Gümüşhânevî Mektebi*. İstanbul: Seha Neşriyat, 1997.
- Yılmaz, Necdet. *Câmîü't-Turuk Bir Şahsiyet Ahmed Ziyâeddîn-i Gümüşhânevî Hayatı, Dergâhı, Halifeleri, Eserleri ve Tasavvufî Yolu (Ziyâiyye)*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020.
- Yusuf Şevki Efendi. *Levâmi'ü'l-Envâr ve Menâzilü'l-Ebrâr*. Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar No: 8053.

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin Trabzon Havzasındaki Faaliyetleri ve Etkisi

Doç. Dr. Süleyman Gür

Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Giriş

Osmanlı'nın son döneminde ilim, irfan ve tasavvuf alanında derin etkiler bırakan Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî (1813-1894), sadece İstanbul merkezli faaliyetleriyle değil, aynı zamanda Anadolu'nun taşra bölgelerindeki hizmetleriyle de dikkat çeken müstesna bir şahsiyettir. Doğup büyüdüğü coğrafyanın bir parçası olan Trabzon havzası -Bayburt, Of ve Rize üçgeni- onun ilmî, kültürel ve tasavvufî faaliyetlerinin önemli merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Gümüşhânevî'nin bu bölgeye yönelik özel ilgisi, kurduğu vakıf kütüphaneleri, ücretsiz kitap dağıtımı, halifeleri aracılığıyla yürüttüğü irşad faaliyetleri ve arşiv belgelerine yansıyan uygulamalarıyla açıkça görülmektedir. Bu çalışma, Gümüşhânevî'nin Trabzon havzasındaki çok yönlü hizmetlerini ve bu hizmetlerin yöredeki ilmî ve dinî hayata etkilerini ele almayı amaçlamaktadır.

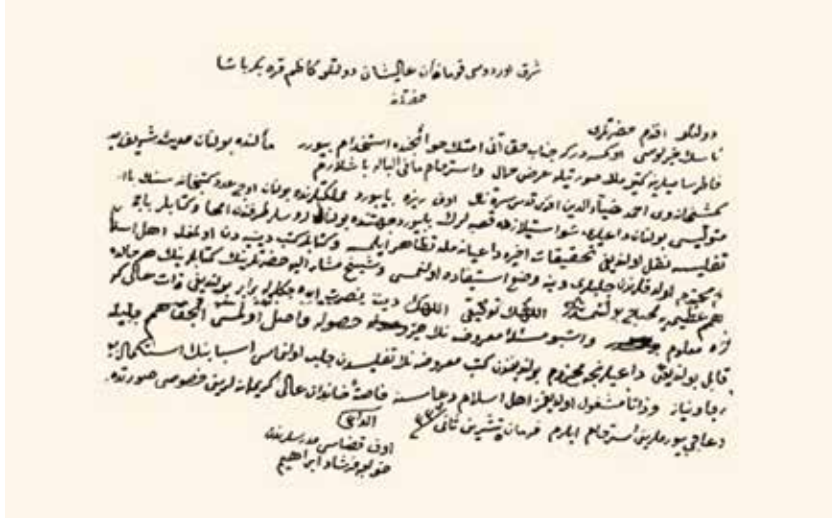
I. Gümüşhânevî'nin Trabzon Havzasındaki Kütüphane Hizmetleri

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî, ilmî ve tasavvufî faaliyetlerinin yanı sıra eğitim ve kültürün yaygınlaştırılması amacıyla kütüphane kuruculuğu sahasında da kayda değer bir misyon üstlenmiştir. Gümüşhânevî'nin bu alandaki en dikkate şayan yönü, yalnızca kendi çevresine değil, yetiştirdiği ve hizmet ettiği coğrafyalara da ilmî mirasını vakfetmesidir. Nitekim müridlerinden topladığı nakit bağışlarla oluşturduğu havuz sistemi sayesinde ihtiyaç sahiplerine

borç temin etmiş, oluşan bu kaynakla İstanbul'da matbaa kurarak eserlerini basmış ve ilim erbabına ücretsiz olarak dağıtmıştır. Aynı sermaye ile Trabzon havzasında yer alan Rize, Of ve Bayburt'ta üç ayrı kütüphane tesis etmiş, bu kütüphanelere toplamda on sekiz bin ciltlik kitap bağışlamıştır.¹ Gümüşhânevî'nin bu kütüphaneleri doğup büyüdüğü ve bir dönem yaşadığı yerlerde kurmuş olması hem bölgedeki ilmî canlılığa hem de şahsî aidiyet duygusuna işaret etmektedir.

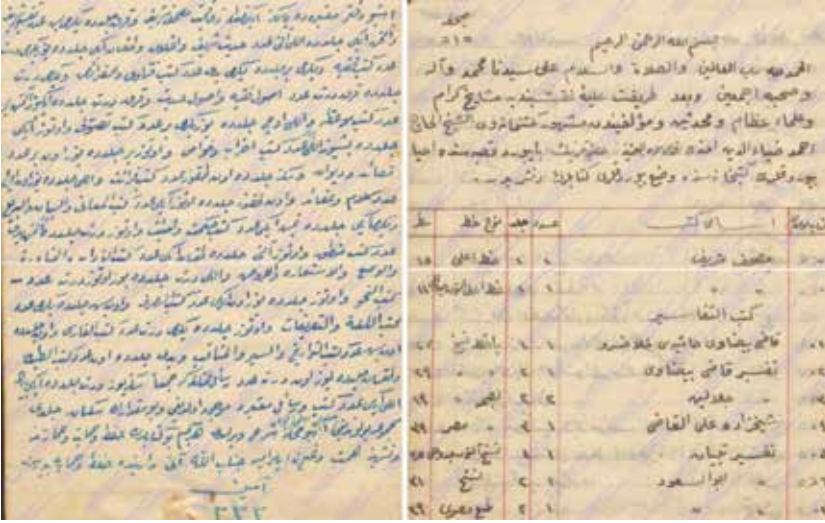
1. Bayburt Kütüphanesi (1864)

Gümüşhânevî'nin kurduğu ilk kütüphane Bayburt'tadır. Bu kütüphane için ilk vakfiye H.1281/M.1864 tarihlidir. Başlangıçta kitapların Çaykara'nın Paçan (günümüzde Maraşlı) köyünde inşa edilmesi planlanan bir külliye (kütüphane, dersane ve iki yüz hücreli medrese) vakfedilmesi öngörülmüşse de inşa gerçekleşmediğinden kitaplar Bayburt'taki Yeni Medrese'nin "Yusuf Efendi" adlı dershanesine nakledilmiştir. Vakfiyeye göre kütüphaneye yedi yüz seksen dört cilt hâlinde toplam iki bin yüz kırk sekiz adet yazma ve basma kitap ile risale vakfedilmiş, görevlilerin maaşları ve kitapların muhafazası için on beş bin kuruş tahsis edilmiştir. 1287/1870 tarihli ek vakfiyede, ilk şartların gerçekleşmediği ve kitapların bu nedenle Bayburt'a taşındığı ifade

Ferîşad Efendi'nin 5 Kasım 1921 tarihinde Kazım Karabekir Paşa'ya Bayburt Kütüphanesi'nden çalınan kitaplarla ilgili yazdığı mektup.

1 İstek, Emrah vd., "Rize Güneyce Osmân Niyâzî Efendi Tekke Kütüphanesi El Yazması ve Matbu Eserlerin Tespit ve Değerlendirilmesi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* (2017), 21/1: 513-538.

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi'nde (TDA) yer alan Bayburt Kütüphanesi'nden çalınan kitapları gösterir listeden örnek iki sayfa (Tarih 1922-01-01)

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi'nde (TDA) bulunan 1922-10-10 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından Tiflis Mümessili Fevkeladeliği'ne gönderilen Bayburt Kütüphanesi'ndeki kayıp kitaplarla ilgili belge.

edilmektedir. Herhangi bir aksilik durumunda kitapların Sivas, Trabzon veya Tokat'taki kütüphanelere nakli şart koşulmuştur.²

Bayburt'taki bu kıymetli koleksiyonun akıbetine dair en net bilgi, kütüphaneye mütevellisi Hacı Ferşad Efendi'nin (1866-1930), 5 Kasım 1921 tarihinde Kazım Karabekir Paşa'ya (1882-1948) yazdığı mektupta yer almaktadır.

2 Yusuf, Sağır, "Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî'nin Kurduğu Kütüphaneler", *I. Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî Sempozyumu Bildirileri*, (2013, Ekim 3-5), 912-913; İstek, "Rize Güneyce Osman Niyâzî Efendi Tekke Kütüphanesi El Yazması ve Matbu Eserlerin Tespit ve Değerlendirilmesi", 518.

Buna göre, I. Dünya Savaşı sırasında Rus işgali esnasında kütüphane talan edilmiş ve eserler Tiflis'e götürülmüştür.³ Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi'nde yer alan⁴ iki bin beş yüz kitabın ismini havi kırk yedi sayfalık kitap listesi ile⁵ 1922-1923 yılları arasında Tiflis'te yürütülen araştırmalar bu durumu teyit etmektedir.⁶ Nitekim 4 Ekim 2020 tarihli bir basın haberine göre, Moskova'daki Rusya Devlet Müzesi'nde açılan "Sınırsız Tasavvuf: Nakşibendi Şeyhi Ahmed Gümüşhânevi ve Elyazmaları" adlı sergide, kayıp kütüphaneye ait 30 el yazması eser sergilenmiştir.⁷

2. Of (Çifaruksa/Uğurlu) Kütüphanesi (1868)

Gümüşhânevi'nin ikinci kütüphane teşebbüsü Of'un Çifaruksa (bugünkü Uğurlu) Mahallesi'nde gerçekleşmiştir. İlk vakfiye 1285/1868 tarihli olup, kütüphane halkın desteğiyle Merkez Câmii yanında inşa edilmiştir. Bu vakfiyeyle iki yüz cilt yazma ve basma eser bağışlanmış, iki hâfız-ı kütüb tayin edilerek beş bin kuruşluk kaynak ayrılmıştır. 1287/1870 tarihli ek vakfiye ile yüz cilt daha kitap ve beş bin kuruş daha eklenmiştir. Müteveli el-Hâc Osman Efendi'nin gözetiminde işler yürütülmüş, maaşlar artırılmıştır. Kitapların başka bir beldeye naklini gerektirecek bir durumda, Tokat, Sivas veya Elâzığ'daki kütüphanelere, yerel âlimlerin onayıyla taşınması hükme bağlanmıştır. Of'taki bu yapı, Gümüşhânevi'nin kurduğu üç kütüphaneden günümüze ulaşan tek binadır. Ancak kütüphane binası tarihin belli dönemlerinde farklı maksatlarla kullanılmış; kütüphanede yer alan yaklaşık bin beş yüz eserin büyük kısmı ya yok edilmiş ya da halk arasında dağılmıştır. 1979 yılından sonra kütüphanede kalan üç yüz kadar kitap önce Mehmet Rüştü Aşıkkutlu

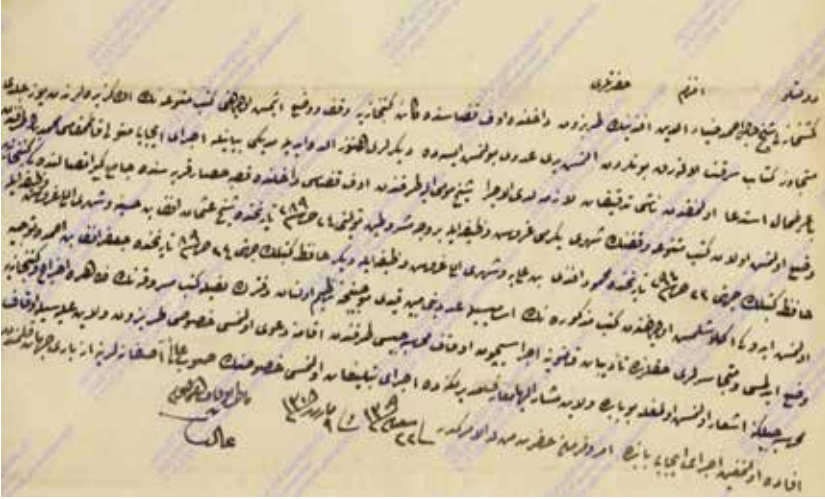
3 Abdussamet Varlı, "Bayburt'un Kayıp Ziyâiyye Kütüphanesindeki Tefsir Eserleri", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2022/2), 16: 11-12.

4 Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA), 36251 - 143862 - 189.

5 Bu listenin bizzat kütüphane sorumlusu Yusuf Şevki Efendi tarafından kendi el yazısı ile oluşturulmuş halinin orijinali de Abdussamet Varlı'nın kişisel arşivinde bulunmaktadır. Yaptığımız karşılaştırmada arşivdeki hattın bu nüshadan farklı olduğu görülmüştür. Bu durumda arşivdeki nüshanın başka bir kişi tarafından muhtemelen orijinal nüshadan istinsah edildiği düşünülmektedir. Kitap listesi ve içeriği hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Varlı, "Bayburt'un Kayıp Ziyâiyye Kütüphanesindeki Tefsir Eserleri", 6-25.

6 Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi'nde (TDA) ilki 1922-10-10, ikincisi 1922-12-16, sonuncusu 1923-03-17 tarihli olan "Ahmed Ziyaeddin tarafından yaptırılan Bayburt Kütüphanesi'nin çalınan kitapları için yapılan araştırma" başlıklı sekiz adet belge bulunmaktadır.

7 <https://www.zdergisi.istanbul/makale/yagmalanan-gumushanevi-kutuphanesinin-akibeti-459>. Erişim 05 Kasım 2024.

Gümüşhânevî'nin vakıf kitaplarından olup Of'taki kütüphaneden çalınan kitapların bulunması için gerekenin yapılmasına dair belge. 22 Şaban 1309 (9 Mart 1308/ 21 Mart 1892).

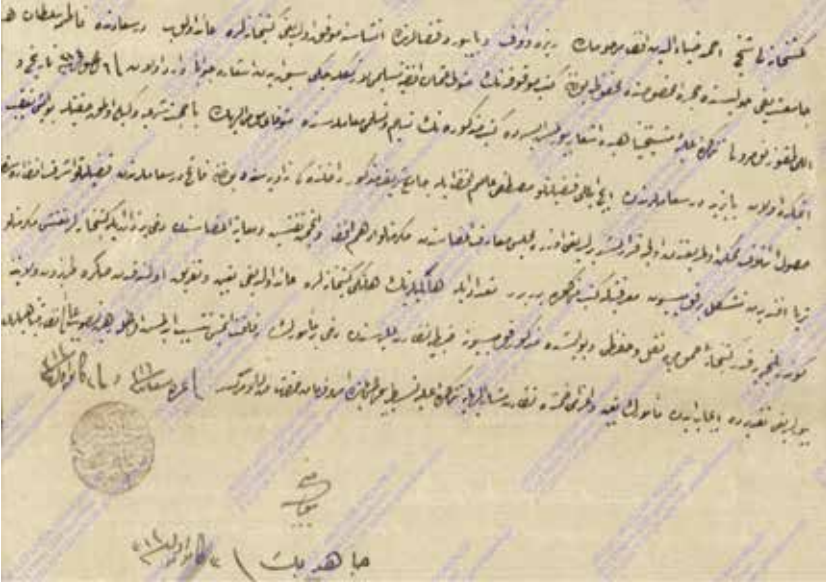
Kur'an Kursu'na, ardından da Ankara Millî Kütüphane'ye taşınmıştır.⁸ Ayrıca, 1309/1892 tarihli bir Osmanlı arşiv belgesinde, Of'taki kütüphaneden çalınan yüzü aşkın kitabın geri alınması için girişimde bulunulduğu görülmektedir.⁹

3. Rize Kütüphanesi (1877)

Rize'deki kütüphane için düzenlenen ilk vakfiye 1294/1877 tarihlidir. Gümüşhânevî, burada Altıkulaç Medresesi civarında, halk tarafından inşa edilen bir muvakkithanenin üst katına kütüphane tesis etmiştir. İlk vakfiyeye göre yüz cilt kitap ile içinde çeşitli risaleleri barındıran yirmi cilt kitap ve beş bin kuruş vakfedilmiştir. Hâfız-ı kütüb olarak Trabzon Müftüsü Ali Efendi'nin yeğeni Hüseyin Efendi ve Altıkulaç Câmîi İmamı Ali Efendi görevlendirilmiştir. 1299/1882 tarihli ikinci vakfiye ile üç yüz cilt daha kitap ve ek beş bin kuruş vakfedilmiş; 1302/1885 tarihli üçüncü vakfiye ile de yüz cilt kitap daha eklenmiştir. Ancak bu kütüphane binası günümüze ulaşmamıştır. Vakfiyelerde bahsi geçen medrese ve cami yapıları da ortadan kalkmış, bu alanın yerine Şeyh Câmîi inşa edilmiştir. Kütüphaneye ait kitapların nerede olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, Varda (bugünkü Güneyce) köyündeki Osman Niyazi Tekkesi'nde, Gümüşhânevî vakfına ait mühür taşıyan bazı

8 Sağır, "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî'nin Kurduğu Kütüphaneler", 913-914; İstek, "Rize Güneyce Osmân Niyazi Efendi Tekke Kütüphanesi El Yazması ve Matbu Eserlerin Tespit ve Değerlendirilmesi", 518.

9 DAB, BOA, MF. MKT. 138-111.

Rize, Of ve Bayburt kütüphanelerine ait olup Dersaadet'te Fatma Sultan Câmii avlusundaki hücrede bulunan kitapların sayım ve ayrımı yapıldıktan sonra Trabzon'a gönderilinceye kadar Kütübhaneye-i Umumi'de muhafaza edilmesiyile ilgili belge. H-03-08-1316 (5 Kanunuevvel 1314/ 17 Aralık 1898).

kitaplara rastlanmıştır. Fakat bu kitapların doğrudan Rize Kütüphanesi'ne ait olup olmadığı kesinlik kazanmamıştır.¹⁰

Rize, Of ve Bayburt kütüphanelerine vakfedilen kitapların İstanbul'daki Gümüşhânevi merkez dergâhından müteveli el-Hâc Osman Efendi aracılığıyla teslim edildiği anlaşılmaktadır. Bu süreçle ilgili bir Osmanlı arşiv belgesi, kitapların önce Fatma Sultan Câmii¹¹ avlusundaki bir hücrede tasnif edildiğini,

10 ağır, "Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi'nin Kurduğu Kütüphaneler", 914-915; İshak Güven Güvelioğlu, "Osmanlı Devri Rize Kütüphaneleri", I. *Rize Sempozyumu*, (2007), 76-77; İstek, "Rize Güneyc Osman Niyâzi Efendi Tekke Kütüphanesi El Yazması ve Matbu Eserlerin Tespit ve Değerlendirilmesi", 519.

11 Fatma Sultan Câmii, 1859 yılında Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi'nin öncülüğünde Nakşibendî-Hâlidî tarikatının Ziyâiyye kolunun merkezi hâline gelmiştir. Daha önce Mahmud Paşa Medresesi'ndeki hücrelerinde ilim ve irşad faaliyetlerini sürdüren Gümüşhânevi, bu camiyi ihya ederek meşihat merkezi yapmış; böylece câmi, tekke hüviyeti kazanmıştır. Uzun süre bakımsız ve ibadete kapalı olan yapı, onun gayretleriyle yeniden hayat bulmuştur. Gümüşhânevi bu câmiye, 1875 yılında on altı odalı bir ev ve tekke yaptırıp vakfetmiş ve sonrasında burada yaşamıştır. Bundan dolayı bu tarihten itibaren câmi "Gümüşhaneli Dergâh-ı Şerifi" olarak tanınmıştır. <https://mec.foundation/Projeler/Fatma-Sultan-Camii-ve-Dergahini-ihya-Projesi/fatma-sultan-camii-hakinda>. Erişim 05 Kasım 2024.

ardından Trabzon'a gönderilene dek Kütübhan-e Umumi'de muhafaza edildiklerini belirtmektedir.¹²

Gümüşhânevî'nin kurduğu bu üç kütüphane, yalnızca ilmî hizmet sunmakla kalmamış, aynı zamanda Osmanlı taşrasında kitap dolaşımını sağlamış, vakıf kültürü ile ilim geleneğini buluşturmuştur. Bu kütüphanelerin akbeti, dönemin siyasi, askerî ve toplumsal çalkantılarının kültürel mirasa nasıl zarar verdiğini de gözler önüne sermektedir.

II. Gümüşhânevî'nin Trabzon Havzasındaki Diğer Faaliyetleri

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin Karadeniz Bölgesi'nde yürüttüğü faaliyetler, sadece vakıf kütüphaneleri kurmakla sınırlı kalmamış, aynı zamanda ilmî ve tasavvufî alanlarda da derin izler bırakacak şekilde genişlemiştir. Bu faaliyetler, matbu eserlerin ulemaya ücretsiz dağıtımından başlayarak, halifeleri aracılığıyla ilmî tedrisatın devamına, hatim cemiyetlerinden halvethanelere kadar çok yönlü bir yapıya sahiptir.

1. Kitap Vakfı ve Dağıtımı

Gümüşhânevî, İstanbul'daki merkez tekkede matbaasında bastıracağı eserleri Anadolu'nun çeşitli bölgelerine, özellikle de Karadeniz havzasındaki ulemaya ücretsiz olarak göndermiştir. 26 Mayıs 1891 tarihli bir belgede, Samsun, Ünye, Trabzon ve Çarşamba'daki ulemaya tevzi edilmek üzere gönderdiği toplam 246 cilt eserin gümrükten muaf tutulması talep edilmiştir. Bu kitaplar arasında *Metn-i Râmûzü'l-Ehâdis*, *Şerh-i Râmûzü'l-Ehâdis*, *Garâibu'l-Hadis*, ve *Şerh-i Garâib* bulunmaktadır. Gümüşhânevî, bu kitapları "rızâen lillâhi Teâlâ" gönderdiğini özellikle belirtmiş, ilim adamlarının bu eserlerden istifade etmesini amaçlamıştır.¹³

Belgenin çeviri yazısı şöyledir:

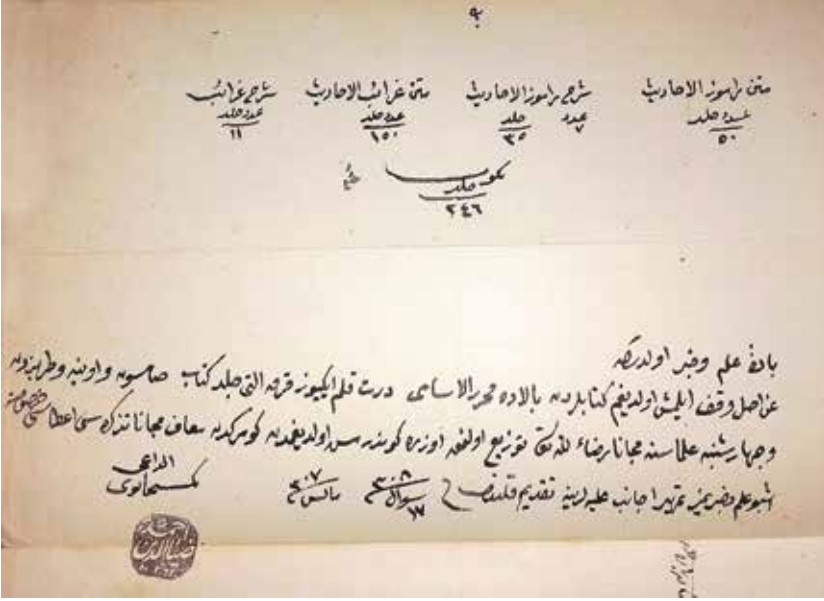
Metn-i Râmûzü'l-Ehâdis 50 aded/cilt, Şerh-i Râmûzü'l-Ehâdis 7 aded, 35 cilt, Metn-i Garâib'l-Hadis 150 aded/cilt, Şerh-i Garâib 11 aded/cilt. Yekün 246 cilt.

Bâdi-i ilm-i haber oldur ki;

'An asl vakf eylemiş olduğum kitaplardan bâlâda muharreru'l-esâmi dört kalem iki yüz kırk altı cilt kitap Samsun, Ünye, Trabzon ve Çarşamba ulemasına meccanen rızâen lillâhi Teâlâ tevzi' olunmak üzere göndermiş ol-

12 DAB, BOA, MF. MKT. 428-22/1.

13 Ayrıntılı bilgi için bk., Süleyman Gür, *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrak-ı Metrûkesi*, (Ankara: Hayat Yayınları, 2016), 177-178.

Gümüşhânevî'nin Karadeniz Bölgesine meccanen gönderdiği ve ulemaya dağıtılmasını istediği kitapların gümrükten muaf tutulmasını talep ettiği 26 Mayıs 1891 tarihli belge (Yusuf Şevki Efendi Arşivi).

duğundan gümrükten muaf meccânen tezkiresinin i'tâsı hususunda işbu ilm-u haberimiz temhiren canib-i aliyelerine takdim kılındı. Fi 17 Şevval 308, Mayıs 307.

Ed-Dâ'î Gümüşhânevî (mühür) Ahmed Zıyâuddin.

Yukarıdaki belgeden daha önceki tarihlerde de merkez tekkeden bazı kitapların ulemaya dağıtılmak üzere gönderildiği anlaşılmaktadır. Gümüşhânevî'nin halifelerinden Oflu (Kondulu) Yusuf Şevki Efendi tarafından 14 Kasım 1888 tarihinde tutulan şu liste de bunu göstermektedir:

10 Rebiülevvel 306 tarihiyle Of ulema ve müderrisi efendilere şerh verilip şerhler için tayin olunan mahalleri beyan eder:

- Şerah Medresesi müderrisi Hacı Sâlih Efendi
- Ogene Medresesi müderrisi Şeyhzâde Hacı Tahir Efendi
- Şinek Medresesi müderrisi Abbafendizâde Mehmet Bahauddin Efendi
- Hoşşera-i Ulya Medresesi müderrisi Veliefendizâde Hacı Osman Efendi
- Holaysa Medresesi müderrisi Ferşadzâde İbrahim Hakkı Efendi
- Kondu müderrisi Karahasanzâde Mustafa Efendi
- HOLA Mezrası müderrisi Hâfız İsmail Efendi

Gümüşhânevi'nin bazı kitaplarının dağıtılacağı Of ulema ve müderrislerini gösterir 10 Rebiülevvel 306 tarihli belge (Yusuf Şevki Efendi Arşivi).

- Şur müderrisi Müftizâde Mahmut Lamii Efendi ibn Hacı Mustafa Efendi
- Zeno müderrisi Gürcizâde Ahmed Efendi
- Zisino müderrisi Balakzâde Hacı Mustafa Efendi
- Haksa Keler müderrisi Hacı Mahmut Efendi
- Maki müderrisi Alırıza Efendi
- Gorgoras karyesi müderrisi Mahmut Vehbi Efendi
- Samri'ye gidecek kitap Hastikoz Medresesi'ne münasip görüldü Mustafa Zühdi Efendi'ye teslim oldu.
- Melinoz'a gidecek kitap için müderris ma'zur olup adam dahi göndermedi. Kitap tashi olunup şimdilik kitap elimizdedir. Melinoz ile Zeleka beyinde mütereddid bulunuyoruz.

Yusuf Şevki Efendi'nin kütüphanesinde bulunan konuyla ilgili başka belgeler de bulunmaktadır. Bu belgelerden çeşitli kitap

isimleri ve bu kitapların okutulduğu, dağıtıldığı kimselerin ve yerlerin isimleri ve buna benzer daha başka malumatlara da ulaşılabilmektedir.¹⁴

2. İcazet ve Tedris Faaliyetleri

Halifelerinden Yusuf Şevki Efendi, Gümüşhânevi'nin ilim anlayışını Karadeniz yöresinde sürdüren önemli bir âlimdir. 11 Kasım 1888 tarihli kayıtlarda, *Râmûzü'l-ehâdis* adlı hadis mecmuası üzerine icazet verdiği 85 âlimin isimleri bizzat kendi el yazısıyla listeye kaydedilmiştir. Ayrıca on beş kişilik bir grup için *Kasîde-i Bürde* icazeti verdiği bir başka liste de bulunmaktadır. Bu durum, taşrada Gümüşhânevi menşeli ilmî faaliyetlerin ne kadar organize yürütüldü-

14 Detaylı bilgi için bk., Gür, *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrak-ı Metrûkesi*, 164-194.

ğünü ve geniş bir ulema kitlesine ulaştığını göstermektedir. Seksen beş kişilik listede aşağıdaki isimler yer almaktadır.¹⁵

- 7 Rebiülevvel 1306. *Râmûzü'l-ehâdis* kitabını kemâliyle tashih edip icazetnâmelerini nîrân hocaları beyan eder:
 1. Müderris-i kiramdan Hopşera karyesinden Veliefendizâde Hacı Osman Efendi ibn Mustafa Veliefendi
 2. Yeğeni Mustafa Sıdkı Efendi müderris ibn Bekir Efendi
 3. Diğer yeğeni Muhammed Efendi ibn Bekir Efendi
 4. Kubanzâde Hacı Ahmed Efendi ibn Mustafa Efendi
 5. Kubanzâde Mahmut Şükri Efendi ibn Mustafa Efendi
 6. Hâfizzâde Mustafa Efendi ibn Hacı İsmail Efendi
 7. Hâfizzâde Mustafa Fehmi Efendi ibn müfti Mahmut Efendi
 8. Melikzâde Mustafa Hilmi Efendi ibn Ali Efendi
 9. Biraderi İsmail Hakkı Efendi ibn Ali Efendi
 10. Hocazâde Ali Hilmi ibn Ali Efendi
 11. Hanecizâde İbrahim Hakkı Efendi ibn Ahmed Efendi
 12. Veliefendizâde Tayyip Zühtü Efendi ibn Hoca Hacı Osman
 13. Kadohorlu İlyas Hilmi b. Ali Efendi Nuhzâde
 14. Nuhzâde İbrahim Efendi ibn İsmail
 15. Gorgoras müderrisi Mahmut Vehbi Efendi ibn Hacı İsmail Efendi
 16. Sürmenelizâde Hasan Zühdi Efendi ibn İsmail Efendi
 17. Kondu karyesinden müderris Mustafa Zühdi Efendi ibn Süleyman
 18. Aliefendizâde İsmail Efendi ibn Ahmed
 19. Aliefendizâde Ahmed Zühdi ibn Mahmut Zühdi
 20. Biraderi Ali Hilmi Efendi ibn Mahmut Zühdi
 21. Efendizâde Hüseyin Efendi ibn Mehmet Efendi
 22. Karamustafazâde Hamdi Efendi ibn Hacı Yusuf
 23. Müderris Ferşadzâde İbrahim Hakkı Efendi ibn Hasan
 24. Ali Zühdi ibn Sâlih Efendi Hacıahmedzâde
 25. Hasan Rüşdi ibn Mustafa Efendi Kalmukzâde
 26. Karahasanzâde Sâlih Zühdi Efendi
 27. Ahmed Hamdi Efendi ibn Abdullah Vizanazâde
 28. Şaban Şevki ibn Mehmet Bakkaloğlu

15 Gür, *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrak-ı Metrûkesi*, 179-190.

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

Yusuף Şevki Efendi'nin Râmûzû'l-ehâdis icazeti verdiği seksen beş âlimin adını kendi el yazısıyla kaydettiği 11 Kasım 1888 (7 Rebiülevvel 1306) tarihli liste.

29. Mehmet Nuri ibn Ahmed Efendi Baltacızâde
30. Hasan Rıfka Efendi ibn Mehmet Hulebzâde
31. Hâfız Mehmet Şükri Efendi ibn Hacı Hasan Efendi Rencemizâde
32. Takzâde Hasan Hüsni Efendi ibn Mustafa Efendi
33. Takzâde Mehmet Efendi ibn Ahmed Osman Efendi
34. Hudekzâde Hâfız Numan Vehbi Efendi ibn Mahmut Efendi
35. Huşolu Hüseyinzâde Ahmed Kâmil Efendi ibn Hacı Mehmet Efendi
36. Hocahasanzâde Hüseyin Hamdi Efendi ibn Hacı Abdurrahman Efendi
37. Terzizâde Ömer Zühdi Efendi ibn Mustafa
38. Zeno müderrisi Gürcizâde Ahmed Rahmi Efendi ibn Mustafa
39. Küçükömerzâde Hâfız Numan Hilmi Efendi ibn Muhammed Efendi
40. Biraderi Hüseyin Efendi ibn Mehmet Efendi
41. Mailzâde es-Seyyid Ömer Hulusi Efendi ibn Mustafa
42. Güvelizâde Hasan Hilmi Efendi ibn Hüseyin Efendi
43. Fotinos karyesinden Kukulzâde Ahmed Efendi ibn Hulusi
44. Mudizâde Yusuf Zıyâuddîn Efendi ibn Ahmed
45. Mudizâde Hasan Hilmi Efendi ibn Ahmed
46. Cincizâde Mehmet Tevfik Efendi ibn Hüseyin Efendi
47. Tabanzâde Hâfız Süleyman Zühdi Efendi ibn Mehmet Efendi
48. Şinek müderrisi Mehmet Bahauddin Efendi ibn Mustafa Efendi
Abbasefendizâde
49. Mehmet Tevfik Efendi ibn Ali Mollasüleymanzâde
50. Paçanlı Hüseyin Efendizâde Mehmet Dursun Şükri Efendi ibn Mustafa
Efendi
51. Bakkalzâde Mustafa Sıdkı Efendi ibn Mehmet Efendi
52. Azaklızâde Hasan Efendi ibn Mehmet Efendi
53. Hacımustafazâde Yusuf Zıyâuddîn Efendi ibn Ahmed Efendi
54. Hacı Mehmet Sabri Efendi ibn Hüseyin Efendi Ziliczâde
55. Şerah müderrisi Hacı Sâlih Efendi ibn Hacı Mehmet Efendi
56. Ogeneli Şeyhzâde Hacı Ahmed Hulusi Efendi ibn Hacı Şeyh Mustafa
Efendi
57. Oğlu Mustafa Hilmi Efendi ibn Hacı Ahmed Efendi
58. Şeyhzâde Mustafa Sıdkı Efendi ibn Hacı Osman Efendi el-Hâlidî
59. Ömerefendizâde Sabit Efendi
60. Hacıkrazzâde İsmail Hakkı Efendi ibn Mehmet Efendi
61. Çifaruksalı Hacımuradzâde Bekir es-Sıddık Efendi ibn Ömer Efendi

62. Hastikozlu Mustafa Zühdi Efendi ibn İbrahim Hakkı Mustafa
63. Zisinolu Balakzâde Hacı Mustafa Hulusi Efendi ibn Ali
64. Camıçoğlu Ahmed Hulusi Efendi ibn Ahmed
65. Mapsinolu Kaltabanzâde Hasan Efendi ibn Mehmet (icazeti almadı kaydı düşülmüş)
66. Kadohorlu Mehmet Ziyâuddîn Efendi ibn Mahmut Vehbi Kofzâde
67. Holalı Körömerzâde Mehmet Bahauddin ibn Ali
68. Hacıhüseyinzâde Hâfız Mehmet Nuri Efendi ibn Hüseyin Efendi
69. Hacıhüseyinzâde Hâfız Mehmet Hilmi Efendi ibn Mustafa Efendi
70. Feyzullahzâde Hâfız İbrahim Efendi ibn Ali
71. Karahmedzâde Ahmed Efendi ibn Ali
72. Mollaalizâde Hâfız Ali Efendi ibn Sâlih
73. Likodzâde Hâfız İsmail Hakkı Efendi ibn Mehmet
74. Karabacakzâde Sâlih Efendi ibn Ali
75. Hâfız Sâlih Şükri Efendi ibn Şaban
76. Şur karyesi müderrisi es-Seyyid Mahmut Lamii Efendi ibn Hacı Mustafa Efendi Müftizâde
77. Zazzâde Ahmed Şevki Efendi ibn Bilal Efendi
78. Tatarzâde Mehmet Hilmi Efendi Hasan Efendi
79. Şahinzâde Mustafa Hulusi Efendi ibn Mehmet Efendi
80. Sulazâde Ahmed Rüşdi Efendi ibn Mustafa Efendi
81. Dumanzâde Ahmed Hamdi Efendi ibn Mehmet
82. Eskipazar müderrisi Birhancizâde Ahmed Hilmi Efendi ibn Mehmet Rahmi? Efendi
83. Maki müderrisi Alırıza Efendi ibn Ahmed
84. Haksalı Uzunalizâde Hamit Efendi ibn Hacı Mehmet Ali
85. Huşolu Hocazâde Ahmed Efendi ibn Mehmet Efendi

3. Tarikat Yapılanması ve İhvan Kaydı

Yusuf Şevki Efendi'nin tuttuğu ve "Defter-i İhvan"¹⁶ olarak adlandırılan kayıt defteri, Nakşî-Hâlidîliğin bir şubesi olan Ziyâiyye'nin Trabzon havzasındaki

16 Söz konusu defter hakkında detaylı bilgi için bk., Hür Mahmut Yücer, "Oflu Yusuf Şevki Efendi ve Doğu Karadeniz Bölgesindeki Tesirleri", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı (8-10 Ekim 2015)*, ed. Şenol Saylan-Betül Saylan, İstanbul: Değişim Yayınları, 2016, 1: 103-118; Gür, *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrak-ı Metrûkesi*, 72-87.

Bu konudaki bir gelgenin çeviri yazısı şu şekildedir:

1306 Recep ayından 1306 Ramazan ayına kadar kadınlar için tertip olunan hatimleri beyan: Şinek 4, erkek 1; Paçan 2, erkek 1; Şur-i Ulya 3, erkek 1; Şur-i Kaban 3, erkek1; Fotinos 4; Zeno 4, erkek 1; Vecceno 2, erkek 1; Hopşera-i Ulya 3, erkek 1; Hopşera-i Süfla 3, erkek 1; Holo Kalanas 1, erkek 1; Zenozena 3, erkek 1. Kadın 32, erkek 9. Toplam 41.

5. Halvet ve Tekke Faaliyetleri

Nakşî-Hâlidî gelenekte her kademede ki tarikat mensubunun, imkânları ölçüsünde her sene halvete girmesi yaygın bir gelenektir. Gümüşhânevî'nin Karadeniz yöresindeki en önemli halifelerinden Vardalı Şeyh Osman Niyazi Efendi de bu geleneğin devamı olarak hayatının son on dört yılında (1909'a kadar) her yıl Varda'daki (Güneyce/Rize) câmii/tekkede halvet yaptırdı. Halvet, üç ayların ilki olan Recep'in ilk Cuma gecesi (Regaip Kandili) başlar, kırk gün devam ederdi. Doğu Karadeniz'in hemen bütün şehirlerinden, Erzurum ve Bayburt'tan, hatta Tekirdağ ve Adapazarı'ndan gelip burada halvete girenler olurdu. Halvete girenler arasında şeyhlik mertebesine yükselmiş, hilafet almış kişiler, hatta bizzat Gümüşhânevî'nin terbiyesinde yetişmiş zevat da vardı. Halvete girenler, bu müddet içinde oruç tutar ve caminin içinde kalırlardı.

1. Zeno (Bölümü) karyesinden Şeyh Mehmet Efendi	1. Şur (Şehinşar) karyesinden Zarzide reşadeti Han Mehmet Efendi
2. Kadoloca (Çaykara) Hocazide reşadeti Şeyh Mehmet Efendi	2. Paçan (Akbaş) karyesinden Süflide reşadeti Mahmut Efendi
3. Zeno (Bölümü) Övünürde reşadeti Şeyh Mahmut Efendi	3. İnanç (Ağaçören) karyesinden Hüseyinde reşadeti Saad Efendi
4. Zeno (Akköy) karyesinden Övünürde reşadeti Ahmed Hilmi Efendi	4. İnanç karyesinden Hüseyinde reşadeti Han Mehmet Efendi
5. Zeno (Akköy) karyesinden Bölükde Muhammed Efendi	5. Zeno karyesinden Camuzide Ahmed Efendi
6. Holayisa (Yapılın) karyesinden müderris reşadeti Ferihte İbrahim Hakkı Efendi	6. Hopşera karyesinden Kızılköy Yusuf Efendi
7. Holayisa karyesinden Han Alizide reşadeti Han Mustafa Efendi	7. Öpene ülya (Kapanı) müderris Bölükde Hacı Mith Efendi
8. Holayisa karyesinden Vınazide reşadeti Ahmed Efendi	8. Rıza Kaba (Çaykara) Amudun Selimide Recep Efendi
9. Kadoloca karyesinden Köfide reşadeti Ziya Saif Efendi	9. İstikbal devresinde Övünürde İsmail Hakkı Efendi
10. Konda (Demek) karyesinden Ali Efendide Ali Efendi	10. Çörlük (Çiğirli) karyesinden Han İsmazide Bekir Efendi
11. Holayisa karyesinden Bölükde reşadeti Mehmet Efendi	11. Çörlük karyesinden Yarıncıde Hacı Tahir Efendi
12. Biraderi Reşadeti Osman Efendi	12. Zekela karyesinden Halukide Hacı Nusret Efendi
13. Diğer biraderi İbrahim Efendi	13. Yarıncı (Çiğirli) Ahmed Efendi
14. Holayisa karyesinden Bölükde İsmail Hakkı Efendi	14. Yarıncı Erenlerde? (Çörlükde öbürü) Osman Efendi
15. Holayisa karyesinden Karı Mustafaide Han Ahmed Efendi	15. Karadeniz (Paşalar) Tuluhan Ömeride Şeyh Efendi
16. Holayisa karyesinden Kapuzide Hüseyin Efendi	16. Bayburtlu İdris (Kıyık) Ülya Hasan Efendi
17. Holayisa karyesinden Manazide Han Hacı Ahmed Efendi	17. Holayisa karyesinden Karahisaride Han Hasan Hilmi Efendi
18. Holayisa karyesinden Terziide Han Ömer Vahit Efendi	18. Vardalı Amudunide Han Recep Hilmi Efendi
19. Holayisa karyesinden Kumlanıde Hüseyin Efendi	19. İstikbal Amudunide Mahmut Hilmi Efendi
20. Holayisa karyesinden Han Ahmedide Kamil	20. Holo karyesinden Han Hasanide Hacı Hüseyin Efendi
21. Holayisa karyesinden Karahisaride Mehmet Nuri Efendi	21. Zeno (Akköy) karyesinden Süflide Mehmet Hilmi Efendi
22. Zekela (Tapınca) karyesinden Zendeide Hacı Hakkı Mehmet Efendi	22. Sünneci Bifera karyesinden Bölükde Ahmed Efendi
23. Zekela karyesinden Han Mustafaide Han Mustafa Efendi	23. Holo Kalanas (Çalçınlar karyesinden) Mendenide Hacı Mahmut Efendi
24. Mepino (Göyünar) karyesinden Molla Alizide reşadeti Ahmed Efendi	24. Rıza Serdar (Göyünar karyesinden) Molla Ahmedide Han Ahmed Efendi
25. Holo Fot (Yapılın) mahalvesinden Hanuzide Hacı Hasan Efendi	25. İnanç (Vardalı) karyesinden Kar Alizide Han Mustafa Hilmi Efendi
26. Haka (Ovacık) karyesinden Uzun Alizide reşadeti Hasan Efendi	26. Zeno karyesinden müderris Bölükde Han Mustafa Efendi
27. Sünneci Bifera (Tosunla Aralık) karyesinden Han Mahmutide reşadeti Han Hasan Efendi	27. Holo karyesinden Süflide Hacı Hilmi Efendi
28. Sünneci Serayır (Yalıbeyi Aralık) karyesinden Sünneciide reşadeti Yusuf Efendi	28. Holayisa karyesinden Han Alizide Kamil Efendi
29. Şinek (Ataköy) karyesinden Hanuzide Bilal Efendi	29. Zeno karyesinden Süflide Han İbrahim Efendi
30. Hopşera (Akdoğan) karyesinden Mustafaide Mahmut Efendi	30. Holayisa karyesinden Han Ahmedide Ali Efendi
31. Fotinos (Kabaşak) karyesinden Han Ömeride Süleyman Efendi	31. Zeno (Uluçam) karyesinden Övünürde Hasan Efendi
32. Varda (Güneyce) karyesinden Sipazide reşadeti Han Hacı Yusuf Efendi	32. Konevi (Çiğirli) İzzetide Ali Efendi
33. Gorgona (Eğirdere) karyesinden Süflide Mustafa Efendi	33. Kadoloca karyesinden Toprakide Mahmut Efendi
34. Zeno (Uluçam) müderris Küçükmenide reşadeti Han Hacı Nusret Efendi	34. Zeno karyesinden Övünürde İbrahim Efendi b. Mahmut Efendi
35. Zeno karyesinden reşadeti Han Ahmed Efendi	35. Vardalı karyesinden Hanuz Efendi
36. Oğru Kevil Efendi	36. Holayisaide Hoca Hüseyinde İbrahim Efendi
37. Diğer üçlü Müd Efendi	37. Kadoloca karyesinden Süflide İnanç Efendi
38. Öpene-i Süfla (Köknar) karyesinden reşadeti Han Mustafa Efendi b. Şeyh Han Osman Efendi	38. Vardalı karyesinden İnanç Efendi
39. Biraderi reşadeti Ömer Efendi	39. Vardalı İzzetide Hacı Yahya Efendi
40. Diğer biraderi Mehmet Efendi	40. Sünneci reşadeti Şeyh İbrahim Efendi
41. Öpene şeyh Han Osman Efendi'nin şefi Mustafa Efendi	41. Sünneci Serayır (Yalıbeyi Aralık) İzzetide İbrahim Efendi
	42. Sünneci Bifera karyesinden Molla Mahmutide Mehmet Efendi
	43. Rıza Han Mahmutide Hacı Kemal Efendi
	44. Rıza Eyyubide Hasan Efendi

1326'da Varda'da halvete girenlerin listesinin çeviri yazısı.

Aslı Nasrullah Hacımüftüoğlu'nun arşivinde bulunan halvet listesinin görseli.

Günümüzde halen ayakta olan Varda'daki (Güneyce/Rize) tekkenin fotoğrafı.

Halvetin bitiminde, civar bölgelerden de gelen cemaat, hoca ve ehl-i tarik insanların iştirakiyle bir dua merasimi düzenlenirdi.¹⁷

Varda'da yapılan halvetlerden 1326/1908 tarihli olana katılanların listesi Ogeneli müderris Hacı Salih Efendi tarafından tutulmuş olup Nasrullah Hacımüftüoğlu'nun arşivinde bulunmaktadır.¹⁸ Halvete katılan seksen altı kişiye dair çok önemli bilgilerin bulunduğu bu liste, Gümüşhânevi meşrebinde riyazet ve inzivaya büyük önem verildiğini

17 İsmail Kara, *Gümüşhânevi Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce-Rize'deki Tekkesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009, 37.

18 Liste hakkında detaylı bilgi için bk. Kara, *Gümüşhânevi Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce-Rize'deki Tekkesi*, 67-79; Nasrullah Hacımüftüoğlu, "Varda'da Halvete Giren Çaykara Uleması", *Çaykara'nın Manevi ve Kültürel Değerleri Sempozyumu-1 (16-19 Temmuz 2012)*, Çaykara Müftülüğü Yayınları, s. 281-91; Gür, *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrak-ı Metrûkesi*, 88-94.

ortaya koymaktadır. Varda'daki tekkenin günümüze ulaşan görüntüsü ve bu halvethanenin işleyişine dair belgeler, bölgedeki tarikat yapılanmasının derinliğini ve sürekliliğini göstermektedir.

6. Halifeleri Üzerinden Devam Eden Etki

Gümüşhânevi'nin bölgedeki etkinliği, onun vefatından sonra da halifeleri vasıtasıyla devam etmiştir. Özellikle Yusuf Şevki Efendi, Osman Niyazi Efendi, Hacı Feriştad Efendi, Kalomerzade Mahmud Efendi, Mapsinolu Hacı Ahmed Efendi, Ali Galip Yücel Efendi, Abdurrahman Beşikçi Efendi ve Ahmet Yaşar Efendi gibi şahsiyetler bu mirası taşımışlardır. Nakşî-Hâlidî geleneğin yörede Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında güçlü bir biçimde varlığını sürdürdüğü; ancak zamanla bu etkinin azaldığı gözlemlenmektedir.

Sonuç

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi'nin Trabzon havzasında yürüttüğü faaliyetler, onun sadece bir mutasavvıf veya âlim değil, aynı zamanda sistemli ve stratejik düşünen bir ilim ve hizmet adamı olduğunu ortaya koymaktadır. Kitap ve kütüphane vakfiyeleri, ilmi eserlerin ücretsiz dağıtımı, yerel halifeler aracılığıyla yürütülen irşad çalışmaları ve binlerce müridi kapsayan bir mânevî yapı, onun bu bölgede kalıcı bir etki bıraktığını göstermektedir. Özellikle arşiv belgeleri ve şahsi defterler gibi birincil kaynaklar, Gümüşhânevi'nin bu hizmetleri planlı bir şekilde organize ettiğini ve yöre halkının hem ilmi hem tasavvufi gelişimine büyük katkı sunduğunu belgelemektedir. Bugün bu faaliyetlerin izini sürmek, sadece Gümüşhânevi'nin değil, aynı zamanda Osmanlı taşrasındaki dini-medenî yapıların işleyişine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Kaynakça

- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, DA, BOA, MF. MKT. 428-22/1.
- Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA), 36251 - 143862 - 189.
- Gür, Süleyman. *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Mûderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrak-ı Metrûkesi*. Ankara: Hayat Yayınları, 2016.
- Güvelioğlu, İshak Güven. "Osmânî Devri Rize Kütüphaneleri". *I. Rize Sempozyumu*. Rize. 2007.
- Hacimüftüoğlu, Nasrullah. "Varda'da Halvete Giren Çaykara Uleması". Çaykara'nın Manevi ve Kültürel Değerleri Sempozyumu-1 (16-19 Temmuz 2002) kitabı içinde, Eser Ofset, Trabzon 2002.
- <https://mec.foundation/Projeler/Fatma-Sultan-Camii-ve-Dergahini-ihya-Projesi/fatma-sultan-camii-hakkinda>. Erişim 05 Kasım 2024.

<https://www.zdergisi.istanbul/makale/yagmalanan-gumushanevi-kutuphanesinin-akibeti-459>. Erişim 05 Kasım 2024.

İstek, Emrah, M. Emin Türklü, Alper Ay. “Rize Güneyce Osmân Niyâzi Efendi Tekke Kütüphanesi El Yazması ve Matbu Eserlerin Tespit ve Değerlendirilmesi”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* (2017), 21/1: 513-538.

Kara, İsmail. *Gümüşhanevî Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce-Rize'deki Tekkesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, İkinci Baskı, 2009.

Sağır, Yusuf. “Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî'nin Kurduğu Kütüphaneler”. *I. Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî Sempozyumu Bildiri Kitabı*. (911-918). Gümüşhane: 2013.

Varlı, Abdussamet. “Bayburt'un Kayıp Ziyâiyye Kütüphanesindeki Tefsir Eserleri”. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2022/2) 16: 6-25.

Yücer, Hür Mahmut. “Of lu Yusuf Şevki Efendi ve Doğu Karadeniz Bölgesindeki Tesirleri”. *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı (8-10 Ekim 2015)*. Ed. Şenol Saylan-Betül Saylan. (1: 103-118). İstanbul: Değişim Yayınları, 2016.

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin (1813-1893) Trabzon Havzasındaki Halifeleri

Prof. Dr. Ahmet Turan Arslan

Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Kurucu Dekanı

Giriş

Dünyanın değişik bölgelerinde tarihin hemen her devrinde, içinde yaşadıkları toplumlara örnek olmuş ve onlara liderlik yapmış şahsiyetler çıkmıştır. Yaklaşık 16. asırda Trabzon havalisine gelerek bölgede İslâmiyet'i yaymak için gayret göstermiş olan Maraşlı Kardeşlerden sonra 19 ve 20. asırlarda etkisi en fazla görülen âlimler Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin yolunu devam ettiren talebeleri olmuştur.

Önce Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi'yi¹ kısaca tanıyalım:

Gümüşhane'nin Emirler Mahallesi'nde 1228/1813 yılında doğan ve dolayısıyla Gümüşhânevî nisbesiyle meşhur olan zatın adı Ahmed, babasının adı Mustafa, onun babasının adı ise Abdurrahman Efendi'dir. Ahmed Efendi henüz on yaşında iken ailesi Trabzon'a göç etmiş ve bir taraftan ticaretle meşgul olan babasına yardım ederken bir taraftan da tahsiline devam etmeyi ihmal etmemiştir. Yaklaşık on beş yaşında iken Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemiş ve *Kaside-i Bürde*, *Delâilu'l-Hayrât* ve *Ahzâb* icazeti almış, Trabzon'da da

1 Emirler Mahallesi ve Gümüşhânevî'nin soyu hakkında edindiğim bilgileri daha önceki çalışmalarında kaydetmiştim; Ahmet Turan Arslan, "Gümüşhaneli Ahmed Ziyaeddin Efendi Hakkında Yeni Bazı Bilgi ve Belgeler: I", *Reyhan Dergisi* 4/40 (İstanbul: 2015), 62-69; Ahmet Turan Arslan, "Gümüşhaneli Ahmed Ziyaeddin Efendi Hakkında Yeni Bazı Bilgi ve Belgeler: II", *Reyhan Dergisi* 4/44 (İstanbul: 2016), 44-52.

sarf, nahiv, fıkıh gibi ilimlerin ilk bilgilerini/derslerini okumuştur. Rivayete göre 1247/1831 senesinde amcasıyla İstanbul'a gelen Ahmed Efendi, alışverişi tamamlayıp ticaret mallarını amcasına teslim ettikten sonra ağabeyinin askerden gelmiş olduğunu öğrenmesiyle artık kendisinin ilim tahsili için İstanbul'da kalmak istediğini söylemiş ve öyle yapmıştır. Önce Bâyezid daha sonraları Mahmud Paşa Medreselerinde ikamet ederek tahsilini tamamlamak için Hâce-i Şehriyârî lakabıyla meşhur Hâfız Mehmed Emîn, Laz Osman, Abdurrahman Efendiler gibi ileri gelen âlimlerin derslerine devam etmiştir. İcazetini Şehrî Hâfız Mehmed Emîn Efendi'den almıştır. Hocası Şehrî Efendi, icazet almadan önce kendisinin ders vermesine izin vermiştir.

1. Tasavvufa Bağlanmaları

Ahmed Ziyâeddin Efendi İstanbul'a geldikleri zaman önce, Bâyezid Medresesi'nde mazınneden mübarek bir zatın hücreğine girmişlerdi. Bu zattan aldığı zâhidâne neş'eler onun tasavvufa bağlanma isteğinin başlangıcını oluşturmuştur. Esasen yaratılış itibarıyla zâhit ve tasavvufa meyilli olan Gümüşhaneli Ahmed Efendi, bir mürşid-i kâmil bulma arayışı içinde bulunuyordu. 1261/1845 yılında İstanbul'a gelmiş bulunan, Türkiye'de daha çok Hâlid-i Bağdâdî, kabrinin bulunduğu Şam'da ise Hâlid en-Nakşibendî diye anılan zatın yeğeni ve halifelerinden biri olan Abdülfettâh-ı Akırî hazretleriyle tanışan Gümüşhaneli bu zattan çok istifade etmiş ve tasavvuf yolunda kendisine intisap etmek istemiş, lakin Abdülfettâh Efendi kendisine feyzinin başka bir mürşitten olacağını bildirmesi üzerine o mürşidi beklemeye başlamışlardı. Gerçekten de bir müddet sonra Hâlid-i Bağdâdî'nin en ilerde halifelerinden olan Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî İstanbul'a gelmiş, Gümüşhaneli de adaşı bu şeyhe intisap etmiş ve Mahmud Paşa Medresesi'nde halvet görmüşlerdir. Şeyh Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî muhaddis, fakih, mutasavvıf, pek mübarek ve feyizli bir mürşid-i kâmil ve mükemmel bir zattı.

Ervâdî, Ayasofya'da hadis okuturken Gümüşhaneli Ahmed Efendi de o dersleri düzenli bir şekilde dinlerdi. Nihayet hocasından hadis icazeti almıştı. Gümüşhaneli Ahmed Efendi talebelerine ders okuturken, Şeyhi Ahmed el-Ervâdî de onun derslerini dinlerdi. Şeyh Ahmed el-Ervâdî, Gümüşhânevî'ye tasavvuftan Nakşibendiyye, Kâdiriyye ve Sühreverdîyye, Kübreviyye ve Çeştiyye tarikatlerine ait icazet verdi. Ayrıca kendi telifleri olan iki yüz kırk kitabın tamamını okutması için Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi'ye izin vermişlerdir.

Gümüşhaneli Ahmed Efendi, şeyhinden tasavvuf icazeti aldıktan sonra başta kendi hocalarından Şehrî Mehmed Efendi olmak üzere Rahmetullah el-Hindî'nin de aralarında bulunduğu başka ilim ehli ona intisap etmişlerdir. Öte yandan Gümüşhânevî, hacdan dönüşünde Mısır'da üç yıl kalmış, bu zaman

zarfında Nâsiriyye ve el-Ezher câmilerinde kendi eserlerinden *Râmûzü'l-Ehâdis* kitabını yedi defa hatmetmek suretiyle okutmuş ve binlerce Arap âlimine icazet vermiştir. Öte yandan yedi Arap talebesine de tasavvuftan icazet ve tarikatını yayma yetkisini vererek İstanbul'a dönmüşlerdir.

Gümüşhânevî 1280/1863 senesinde Mahmud Paşa Medresesi'nden 'Salkım Söğüt' denilen mahalde bulunan Fatma Sultan Câmii'ne intikal ederek ömrünün sonlarına kadar orada kalmışlardır. Kendileri mezheben "Hanefî", itikaden "Mâtürîdî", tarikaten "Nakşibendî", meşreben "Şâzeli"ydi. Kanaatkâr, müttakî, sadaka vermeye çok önem verir, oruca ve genel olarak ibadete düşkün bir müridi. Az söyler, çok düşünür, ziyaretine gelenlere bir müddet hâl hatır sorduktan sonra dâima dinî konularda bilgi verirdi.

Nihayet 1311/1893 yılı Zilkade ayı Pazar günü sabah namazı vaktinde ruhu nu rahmet-i Rahmân'a teslim etmiştir. Vasiyetleri gereği Süleymaniye Câmii mezarlığında Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi'nin bitişiğine defnedilmiştir. Techiz ve tekfin (cenaze) masraflarının bizzat Padişah II. Abdülhamid tarafından karşılandığını gösteren belgeyi ve talebelerinden Bolulu Mehmed Reşad b. Abdullah'a verdiği icazetnâmeyi asıllarıyla birlikte daha önce neşretmiştim.²

2. Eserleri

Arapça olarak yazılan ve çok tanınmış eserlerinden şunları zikredebiliriz:

- 1- *Câmi'u'l-mütûn*: İtikadî meseleler ve bazı fikhî hükümlerden bahseder. İlk baskısı 1273'te Dârü't-Tıbâati'l-âmire'de Mehmed Recâi Efendi nezaretinde basılmıştır. Kenarlarında münhûvât ve mütemmimât vardır.
- 2- *Câmi'u'l-usûl*: Tasavvufa ait önemli bir eserdir. Bütün tarikatlerin usullerine ve seyrusülûk âdâbına dair mühim bilgiler vardır. Yine sayfa kenarlarında "el-mütemmimât" başlığı altında alfabetik tertiple kaleme alınmış tasavvufî istihlâhlar ve bin makam açıklanmıştır. Eserin sonunda Gümüşhânevî'nin dostlarından önemli kişilerin takrizleri vardır.
- 3- *Câmi'u'l-menâsik 'alâ ahseni'l-mesâlik*: 1289/ 1872 yılında İstanbul'da Vezir Han'ında bulunan "Mahmûdiye" matbaasında el-Hac Ömer Dağstânî nezaretinde ilk baskısı yapılmıştır.
- 4- *Necâtü'l-gâfilîn*: Büyük ve küçük günahlardan ve kötü huylardan bahseden bir eserdir. *en-Necâtü'l-kebir* adı da verilmiştir.

2 Ahmet Turan Arslan, "Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin Verdiği Bazı İcazetnâmeler", *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî Sempozyum Bildirileri*, Haz. Necdet Yılmaz, (İstanbul: Seha Neşriyat, 1992), 9-119.

- 5- *Râmûzü'l-ehâdis*: İçinde alfabetik olarak toplanmış sekiz bin hadis-i şerif vardır. Birçok baskısı yapıldığı gibi Türkçeye tercüme edenler de olmuştur. Üçüncü kere tercümesi '*Râmûzü'l-ehâdis Hadisler Deryası*' adıyla Hacı Abdülazîz Bekkine tarafından yapılmış; Lütfi Doğan- M. Cevad Akşit tarafından neşre hazırlanmıştır (Milsan Basın Sanayii A.Ş. Veb Ofset Tesisleri, İstanbul 1982).
- 6- *Levâmi'u'l-'u'ül Şerhu Râmûzü'l-e'âdis'i'r-Rasûl*: Beş cilt hâlinde Mekteb-i Sanâyi' Matbaası'nda basılmıştır. İstanbul müftülerinden merhum Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı'nın ifadesine göre³ müellif Gümüşhaneli hazretleri bu eserine 1281 tarihinde başlamış ve nihayet 1290 tarihine doğru hitam bulmuştur. Tab'ına 1292'de başlanmış, 1294 senesinin Aşure gününde tamamlanmıştır.
- 7- *Mecmû'atü'l-a'zâb*: Üç ciltten oluşmakta ve tarikatların virdlerini ihtiva etmektedir. Sayfa kenarlarında bazı açıklamaların yanında çeşitli yazarlara ait çoğunluğu tasavvufî alakalı risaleler yer almaktadır. İki kere de tıpkı basım yayımlanmış, son baskısında ise dizgi yapılmış ancak bu baskıda kenarında bulunan risaleler yer almamıştır.

3. Trabzon Havzasındaki Halifeleri

Zâhir ilimleriyle uğraşan birçok âlimin hayatında görüldüğü gibi tasavvuf ehlinde bazıları kitap telifiyle hiç uğraşmamış, devamlı gönülleri tenvire çalışmışlar, bazıları da kitap telifiyle uğraşırken bir yandan da sözleri ve sohbetleriyle insanları irşadla meşgul olmuşlardır. Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi'yi bu ikinci grup tasavvuf âlimleri arasında görüyoruz. O kendisini zâhir ve bâtın ilimler alanında yetiştirip icazet aldıktan sonra daha gençliğinden itibaren ilim yolunda olanlara ders okutma ve genç-ihtiyar sohbetine gelen herkesi mânevî yönden irşad etmeye çalışmıştır. Gümüşhaneli, çevresindeki insanların mânevî ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken bir yandan da onların maddî açıdan yol göstermiş ve yardımcı olmuştur. Yazdığı eserlerde, kurup vakfettiği kütüphaneler ve yazılan eserlerin basılıp yayılması için matbaa kurup çalıştırması bağlılarını ve çevresindeki herkesi ilme teşvik ettiğini gösterir. Öte yandan Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi'nin yaşadığı devirde halkın yoksulluğu ve ihtiyaçları durumlarını sömüren tefeci ve faiz müesseselerine karşı tekke bünyesinde muhtaç insanların ihtiyacını karşılamak üzere karz-ı hasen/yardımlaşma sandığı kurmuş olması onun içinde yaşadığı zamanın şartlarını kavradığını ve insanların ihtiyacını gidermek için uygulamalı bir tedbir aldığını gösterir. Yetiştirdiği yüz on altı halifesi de dünyanın çeşitli yerlerine

3 Arslan, "Gümüşhaneli Ahmed Hakkında Yeni Bazı Bilgi ve Belgeler: I", 62-69.

mensup kimselerdir.⁴ Onlar da gittikleri yerlerde hocalarından görüp öğrendiklerini uygulamışlar o hayırlı işleri dünyanın çeşitli yörelerine yaymışlardır. Tataristan'dan Komor Adaları'na, Rumeli'den Anadolu'ya, Kırım'a ve Buha-ra'ya varıncaya kadar çeşitli bölgelere maddî ve mânevî ilimleri yaymışlardır.

Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin Trabzon havzasından olan talebe ve halifelerinin çalışmalarının daha bereketli meyveler verdiği dikkatimizi çekmektedir. Biz de bu sebeple makalemizde Gümüşhânevi'nin Trabzon havzasındaki halifelerinden ve onların faaliyetlerinden kısaca bahsedeceğiz:

3.1. Yusuf Şevki Efendi

Gümüşhânevi'nin Trabzon havzasındaki halifelerinden tesiri en fazla olan halifesi diyebileceğimiz Yusuf Şevki Efendi 1256/1840 yılında Of-Kondu (Dernekpazarı) köyü Ekşiali Mahallesi'nde dünyaya geldi. İlk öğrenimini Of'ta aldı. Ondan sonra İstanbul'a giderek Gümüşhânevi Tekkesi'ne intisap ederek Ahmed Ziyâeddin Efendi'ye (vefatı 1311/1893) talebe oldu. Bu talebeliği oldukça uzun sürdüğü söylenebilir. Yusuf Şevki Efendi Gümüşhânevi'den icazet alarak onun halifelerinden biri oldu. Hilafet almasının zamanı belli olmasa da rivayetlere göre Gümüşhânevi'nin en fazla değer verdiği talebe ve halifelerinden biridir. İstanbul'da kalması istendiği hâlde anne ve babasının memleketinde olduğunu söyleyerek köyünü tamamen terk etmemiştir.

Yusuf Şevki Efendi köyünü terk etmediği gibi bir medrese açıp orada çok ilim adamı yetiştirerek hizmet etmiş, bir de tasavvuf âdâb ve erkânını ele aldığı *Hediyetü'z-Zâkirîn ve Hüccetü's-Sâlikîn* adını verdiği Arapça bir kitap yazmıştır. Bu kitap Yusuf Şevki Efendi hayatta iken basıldığı gibi Of'un Mapsino (Gürpınar) köyünden olan merhum Hacı Mustafa Durmuş tarafından 2000'li yıllarda İstanbul'da tıpkı basım yapılarak hayırına dağıtılmıştır. Bu kitabın ilim yolcularına ulaştırılmasında -bu satırların yazarı- aracı olduğumdan meccanen dağıtıldığını çok iyi biliyorum. Bu kitap son zamanlarda İsmail Kara ve Hür Mahmut Yücer tarafından Türkçeye çevrilerek neşredilmiştir.

Yusuf Şevki Efendi'nin eserleri arasında henüz neşredilmeyen *Râmûzü'l-ehâdis Hâşiyesi* de vardır. Ders okuturken kullandığı *Râmûz* nüshasına yazdığı çeşitli notlar müstakil bir kitap oluşturacak hacimde görülmektedir. Bu *Râmûz* nüshasında baş tarafında bu eseri övmek için kendisinin yazdığı yetmiş sekiz beyitlik Arapça bir şiir yer almaktadır. Onun şiir yazma özelliğini gösteren delillerden biri de gözetimi altında basılan *Râmûzü'l-ehâdish'in* şerhi olan *Levâmi'u'l-'u'ûl'* un beşinci cildinin sonunda kitabın basımının bitişine tarih

4 Mustafa Kara, "Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi'nin Halifeleri", Haz. Necdet Yılmaz, *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi Sempozyum Bildirileri*, 121- 129.

düşürmek için yazdığı beş beyitlik şiiridir. Ayrıca onun bu kitabın birinci cildinin zahriyesinde kitabın takdimini yaptığı ifadelerinin sonuna kendi ismini yazarken harfleri ayrı ayrı bitiştırmekten (ي و س ف- ش و ق ي) yazması da dikkatimizi çekmiştir.

Yusuf Şevki Efendi'nin bir diğer eseri de *Levâmiü'l-envâr ve menâzilü'l-ebrâr* adını verdiği *Râmûz*'daki hadislerin râvileri olan sahâbileri tanıtmak üzere kaleme aldığı yüz doksan iki varaktan oluşan bu eser halen yazma olarak durmaktadır. 1296'da tamamladığı bu esere ayrıca otuz varaklık bir zeyli de 3 Safer 1297'de tamamlamıştır.

Yusuf Şevki Efendi'nin kaleme aldığı önemli bir eseri de kendisine intisap edenleri kaydettiği yaklaşık on iki bin ismi içeren "*İhvan Defteri*"dir. Dört yüz elli sayfa civarında olan böyle bir defter bölgenin sosyal ve dinî yapısının tahlili bakımından önemli olduğu gibi yazarının ve dolayısıyla onun şeyhi olan Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin bölge insanları üzerindeki etkisini göstermesi açısından da önemlidir. Zira Yusuf Şevki Efendi Gümüşhânevî'den hilafet aldıktan sonra irşad için dolaştığı şehir, kasaba ve köylerde kendisine intisap eden kişilerin isimlerini yer ve tarihlerini belirterek bu defterlere kaydetmiştir. Kütüphanesindeki belgelerden anlaşıldığına göre Yusuf Şevki Efendi, Gümüşhânevî'nin Trabzon havzasında kurduğu müesseselerin gelişip yayılmasına ciddi mânâda katkı sağlamıştır. Of, Çaykara, Dernekpazarı, Sürmene, Maçka, Akçaabat başta olmak üzere Türkiye ve dünyanın birçok yerinden müderris, memur, esnaf ve çiftçi gibi değişik meslek gruplarından kadın-erkek binlerce kişi kendisine intisap etmiştir. Ayrıca ömrü boyunca gittiği yerlerde çok sayıda talebe yetiştirmiş, diğer taraftan İstanbul'daki merkez tekkeden gönderilen kitapların dağıtılmasını sağladığı gibi yörede ilim adamlarına da bazı kitapları okutmuştur.

Rivayete göre Yusuf Şevki Efendi, Sultan Abdülhamid'in takdirini kazanmıştır. Mekke, Medine, Kahire, İskenderiye, Tanta ve Musul gibi önemli şehirlere seyahatlerde bulunmuş, Ziyâiyye tarikatını bu bölgelerde neşretmiştir. Aralıklarla geldiği ve ikamet ettiği memleketinde de ders okutmayı hiç bırakmamış, *Râmûzü'l-Ehâdis* hatimleri yapmıştır. Memleketinde hürmet görmesine rağmen bazı haset edenler de olmuştur. Bununla birlikte zamanla onun mânevî makamının yüceliğini takdir edip özür dileyen yöredeki ilim adamlarının çoğu kendisine bağlanmıştır. Gümüşhânevî dergâhının önde gelen isimlerinden birisi olarak Yusuf Şevki Efendi'nin diğer dervişlerin bazı işleriyle meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Bu işlerden birisi de halvet sonrası hilafet verilecek olanların sadâkat ve salâhına kefil olmak, icazet alabileceğine dair kanaat izhar etmektir. Bu konuda birkaç halifeye beraber kanaatlerini yazılı ve imzalı olarak belirtirlerdi. Mesela Yusuf Şevki Efendi, 1301/1884 yılı halvetinden

sonra Kırımlı Hacı İsmail Efendi, Za'feranbolulu İsmail Necâti Efendi ve Ankaralı Ahmed Hilmi Efendi'nin de bulunduğu kimselerin hilafete layık olduğunu, şartlara riayet edeceklerine kefil olup belgeyi mühürleyen beş kişi içerisinde bulunmaktadır.

Yusuf Şevki Efendi, bölgesinde ilmî faaliyetlerinin yanında maddî hayır işlerinde de önder ve örnek olmuştur. Mesela Araklı'da Merkez Büyük Câmii'ni ve Bayburt'ta Yâkutiye Câmii'ni yaptırmıştır.

Yusuf Şevki Efendi 22 Ocak 1904/4 Zilkade 1321 tarihinde altmış üç yaşında iken doğduğu köyde vefat etmiştir. Bölgenin meşhur âlimlerinden Ogeneli Hacı Tahir Efendi'nin kıldırıldığı cenaze namazından sonra kendi yaptığı evinin alt tarafına defnedilmiştir. Halen ziyaret edilmektedir.⁵

Yusuf Şevki Efendi'nin nesli Of, Taşova, Kavak, Maçka, Trabzon, Samsun ve başka vilayetlere dağılmış olup "Yücel" soyadını almışlardır. Birinci hanımından olan üçüncü çocuğu Emine Hanım Hacı Ferşad Efendi'yle evlenmiş, dördüncü çocuğu olan Halide isimli kızı ise Kondu köyünde evlenmiş ve orada kalmıştır.

Yusuf Şevki Efendi'nin vefatından sonra tasavvufî yolunu son devir müderris ve şeyhlerinden olan damadı Ferşad Efendi (1866-1929) devam ettirmiştir. Ferşad Efendi ilk olarak kayınpederine intisap etmiş, sonrasında ise İstanbul'da Gümüşhânevî Tekkesi'nde İsmail Necâti Efendi'nin yanında halvete girerek hilafet almıştır. Ferşad Efendi de yetiştirdiği talebeleriyle halkın dinî hayatı üzerinde unutulmaz tesirler bırakmıştır. Onun etkileri ölümünden sonra da devam etmiştir. Şöyle ki, Çaykara'da müderris ve mürşid Hasan Râmî Yavuz, Of'ta Çalekli Dursun Fevzi Güven, yine Of'ta ünlü kıraat âlimi Mehmet Rüşdi Aşıkcutlu, Samsun'da Açıkbaş diye tanınan Ömer Efendi, Suluova'da daha çok irşad faaliyetleriyle bilinen kayınbiraderi Ali Galip Efendi, Ferşad Efendi'ye bağlı önemli ve çevrelerinde etkili kişilerdendir. Yusuf Şevki Efendi'nin yolunu kendi neslinden olarak Ali Galip Efendi ve onun oğlu Süleyman Yücel devam ettirmiştir. Ali Galip Efendi dinî eğitimini Samsunlu Ömer Efendi'den icazet alarak tamamlamış, elli yıl Amasya Suluova'da vazife yapmıştır. Kendisi aynı zamanda Gümüşhânevî yolunu İstanbul-İskenderpaşa Câmii'nde devam ettiren Mehmed Zâhid (Kotku) Efendi'ye bağlı olup sık sık ziyaretine gitmiş, 1960-1970 yılları arasındaki halvetlere katılmıştır. 2 Mart 1993 yılında vefat edince babasının köyü olan Kondu'da Ekşiali Mahallesi'n-

5 Biz de 09.11.2024 Pazar günü Süleyman Gür ve Furkan Ustakurt'un da dahil bulunduğu bir grup arkadaşla beraber kabrini ziyaret ettik. Oğlu Ali Galip Efendi'nin kabri de yanındaydı.

deki aile kabristanına defnedilmiştir. Aynı şekilde onun oğlu Süleyman Yücel de vefatında babasının yanına defnedilmiştir.⁶

3.2. Şeyh Osman Niyazi Efendi (Varda/ Güneyce-Rize)

Yörede 'Şeyh Efendi' diye tanınan Osman Niyazi Efendi, 1244/1828 yılında günümüzde Rize-İkizdere ilçesinin bir beldesi olan Güneyce'nin (Varda) Kurtuluş (Kolekli) Mahallesi'nde doğdu. Babası Sipahizâde Molla Hüseyin'dir. Hâfızlığını bitirmediği, bir süre çobanlık yaptığı ve İstanbul'a gitmeden önce evlendiği rivayet edilmektedir.

Osman Niyazi Efendi İstanbul'a giderek Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi'ye intisap eder ve yaklaşık 25 yıl burada kalır. Tasavvuf alanındaki seyrusülükü sırasında Arapça ve dinî ilimleri de tahsil eder. İstanbul'da iken iki üç kere hacca gider.

Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi hilafet verdiği Osman Niyazi Efendi'yi Karadeniz Bölgesi'ni irşad için memleketine gönderir (Takriben 1297-8/1879-80 yılı). Bunun üzerine Şeyh Osman Niyazi Efendi, Varda Büyük Câmii Medresesi müderrisliği ve imamlığı ile meşgul olur. Tarikat faaliyetlerine de burada başlar. Bir müddet sonra, Şeyh Efendi kendisinin doğduğu Kolekli Mahallesi'ne taşınır ve günümüze ulaşan ahşap câmii/tekkesini yaptırarak faaliyetlerine burada devam eder. Burada da düzenli olarak *Râmûzü'l-ehâdis* kitabını okutur ve her yıl vefatına kadar (14 yıl) bu câmii/tekkede halvet yaptırır.

Şeyh Efendi bölgenin hem mânevî büyüğü hem de en itibarlı kişisiydi. Trabzon Valisi Sırrı Paşa'nın 1880 yılında hazırlayıp İstanbul'a gönderdiği "kıdem ve haysiyet ve emlak ve servetçe ahâlî-i sâireden mümtaz olanların isim ve şöhretleri" başlıklı listede Şeyh Efendi için kullanılan "servetçe üçüncü de-

6 Yusuf Şevki Efendi hakkında daha geniş bilgi için bkz. Hür Mahmut Yücer, "Ofu Yusuf Şevki Efendi ve Doğu Karadeniz Bölgesindeki Tesirleri", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan (İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016), 1/103-115; Nasrullah Hacımüftüoğlu, "Ofu Hoca Efendi İsmi Markalaştıran Âlimler", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan (İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016), 2/27-58; Muhammet Yılmaz- Ali Kumaş, "Trabzon'un Manevi Mimarlarından Hacı Feriâd Efendi'nin Hayatı ve Hizmetleri", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan (İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016), 145-160; Dündar Alkılıç, "Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi'nin Karadeniz Havalisindeki Dini Faaliyetleri", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan (İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016), 2/811-823; Süleyman Gür, *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrâk-ı Metrûkesi*, (İstanbul: Hayat Yayın Grubu, 2016), 53-158.

recede ise de haysiyetçe birinci derecededir.” şeklindeki ifadesi de bu gerçeğe işaret etmektedir.

Osman Niyazi Efendi h.1327/1 Nisan 1909 yılında vefat etti. Techiz ve tekfin işlerini halifelerinden Hacı Ferşad Efendi yaptı; cenaze namazını da o kıldırdı. Kabri Varda Câmii'nin arkasındaki mezarlıktadır. Osman Niyazi Efendi'nin üç evliliğinden ikisi erkek sekizi kız olmak üzere on çocuğu olmuştur. Kızlarından Halime ilk Rize Müftüsü M. Hulusi Alemdar'la evlenmiştir.

Şeyh Efendi'nin güzel bir hatla yazılmış tarikat taçlı mezar taşında şu ibare yazılıdır:

Hüve'l-hayyü'l-lezi Lâ yemût
Basîretle nazar eyle makâm-ı ilticâdır bu
Huzûr et kalbine cânâ ki makbûl-i Hüdâdır bu
Tarîk-i Nakşibend'in rehnümâsı Ziyâeddin Ahmed'den
Hilâfet tâcını giymiş reis-i evliyâdır bu
Ederdi zâhir u bâtın müzeyyen ilm u irfanla
Hârîm-i kudsiyândır vârisi hem enbiyadır bu
Tarîkat-ı aliyye-i Nakşibendiye-i Hâliidiye Meşâyih-ı kirâmından Şey-
hü'l-meşâyih Ârif-i billah el-Hâc Osman Niyazi Efendi Hazretlerinin rûh-i
şeriflerine
El-fâtîha 1327
Mustafa Kara'nın, Şeyh Efendi'nin vefatına düştüğü iki tarih kıtası:
Osman Niyâzi idi Hâlidilerin Piri
Güneyce'de yaşadı işbu gönül eri
Üçler geldi söyledi ufûlüne
“Osman Halid'i âh vah” cennettir şimdi yeri
1327
Garip kaldı hey dostlar Kolekli'deki dergâh
Uçtu Osman Niyâzi diyerek Allah Allah...
Geldi Üçler söyledi vefat tarihini “göçtü şeyhu's-şüyûh âh”
1909⁷

3.3. Mapsinolu (Gürpınarlı) Hacı Ahmed Efendi (1277-1376/ 1861-1958)

Of'a bağlı Mapsino (Gürpınar) köyünde 1277/1860 yılında doğdu. 1323/1905 ve 1326/1908 tarihlerinde Varda-Güneyce'nin (Rize) Kolekli (Kurtuluş) Ma-

7 Osman Niyazi Efendi'nin tercüme-i haline dair geniş bilgi için bkz. İsmail Kara, *Gümüşhânevi Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce- Rize'deki Tekkesi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009); Gür, *Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi*, 159-163.

hallesi'ndeki tarihî câmii-tekkede halvete girenlerin listesinde "Mapsino Müderrisi Molla Alizâde Reşâdetlü Hacı Ahmed Efendi" diye tanıtılmıştır. 1905 yılında hacca gittiği bilinmektedir.⁸

Şeyh Ahmed Efendi'nin asıl adı Ahmed Fehmi'dir. Nakli bilgilerden edinilen sonuçlara göre bu zat yazışmalarında sadece Fehmi adını kullanmıştır. Kendisi Mollaalioğullarındandır. Babasının adı Ali, annesinin ise aynı köyden Kuroğullarından Ayşe Hanım'dır.

İlme ve âlimlere muhabbeti olan bu anne-babanın çocukları Ahmed Fehmi Efendi küçük yaştan itibaren ilim tahsiline başlamıştır. Anne ve babasının çok mütevazı ve takva sahibi kimseler olduğu rivayet edilmektedir. Bir müddet çocukları olmayan bu çiftin ilk çocukları olan Ahmed Efendi dünyaya gelince çok sevinmişler ve çocuklarını itinayla büyütmüşlerdir.

Ahmed Efendi henüz beş-altı yaşlarında iken, annesi köyün hocasına götürmek üzere yemek hazırlayıp kendisine verirlerdi. Hatta "Hocanın artığından sende ye, sende âlim olursun." şeklinde tavsiyede bulunurlardı. Bu şekilde henüz küçük yaşta ilim tahsiline yönlendirilen Ahmed Efendi, ilk olarak Kur'an-ı Kerim öğrenmeye başlamış, daha sonra Arapçayla ilgili olarak sarf ve nahiv ilimlerine ait yörede okutulması âdet olan kitapları okutmuştur. "Zilîk" adıyla meşhur olan bir kurrâdan da ta'lim ve tecvid dersleri, İslâmî ilimler tahsiline devamla on sekiz yaşında iken ilmî icazetini, meşhur hocalardan Hopaşeralı Tâlib Efendi'den almıştır. İcazetini aldıktan sonra takriben 1878 yılında Ukşul (Baltacı) köyünde imam-hatiplik görevi yapmaya başlamıştır. Burada üç yıl kalmıştır. Bu vazifesi yanında dinî ilimler de okutmuştur. Onun şöhreti burada başlamış ve saygı duyulan âlimler arasına katılmıştır. Daha sonra Baltacı Deresi'nin Haksa eşrafından Hacı Salih Efendi ağırlığını koyup Ahmed Fehmi Efendi'yi Ukşul'dan alıp Haksa'ya imam-hatiplik görevine getirmiştir. Burada beş sene kalan Ahmed Efendi birçok talebe yetiştirmiştir. Haksa köyünde beş sene imamlık yaptıktan sonra kendi köyü olan Mapsino'ya (yeni adı Gürpınar) gelmiş ve burada imam-hatiplik ve müderrislik görevine vefatına kadar altmış beş yıl devam etmiştir. Ancak bu vazifesi Rus işgali sırasında kesintiye uğramış, bu sebeple köyünden ayrılarak iki yıl Fatsa'da yaşamış, burada belediyenin cenaze işlerini yürütmüştür. Kendi köyünde ders okuttuğu yaklaşık üç yüz senelik ahşap medrese 1980'li yıllara kadar varlığını sürdürebilmiştir.

Tasavvuf ehli olan Ahmed Efendi'nin tarikata intisabı ilk olarak Yusuf Şevki Efendi eliyle olmuştur. Kondu'da Yusuf Şevki Efendi'ye intisap eden Ahmed Efendi takriben 1880'den sonra İstanbul'a gitmiş ve Nakşibendiliğin o zaman

8 Gür, *Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi*, 28.

İstanbul'daki en önde gelen şeyhlerinden olan Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin (1813-1893) huzuruna gelerek onun yanında halvete girmiş ve burada tasavvufun inceliklerini öğrenmiştir. Bu esnada ondan hadis dersleri de almıştır. Hocası Gümüşhânevi'yi çok sevmiş ve onunla olan hatıralarını unutamaz, zaman zaman meclisinde bulunanlara nakledermiş. Aslen, Ahmed Efendi ile aynı köyden (Mapsino/ Gürpınar) olan merhum ve Abdülhakim Arvâsi'nin oğlu Kadıköy Müftüsü Mekkî Efendi'nin dünürü Bakırcılardaki Köşe Han esnafından Hacı Mustafa Durmuş (1928-2013) Efendi'den dinlediğime göre Ahmed Efendi bir sohbetinde şöyle demiş: Ben Ahmed Ziyâeddin Efendi ile bir öğlen yemeği yedim ki!.. Bütün hayatım bir tarafa, o yemekte geçen zamanım bir tarafa!.. (Hacı Mustafa amca çocukluğunda dinlemiş olduğu bu hatıra sözleri naklederken gözyaşlarını zor tutuyordu).⁹

İşte Şeyh Gümüşhaneli ile aralarındaki ileri derecedeki muhabbet ve itimat-tan dolayı olmalı ki, Ahmed Ziyâeddin Efendi, pek çok talebesi arasından Ahmed Fehmi Efendi'yi seçerek bir Ramazan ayında Selânik'e irşad vazifesi için görevlendirmiştir. Bu da Mapsinolu Ahmed Efendi'nin ilmî ve dinî açıdan önemli bir seviyede olduğunu gösterir.

Gümüşhânevi'nin halvetinde bulunduğu sırada, memleketinden bir mektup gelir. Mektupta babasının çok hasta olduğu bildirilmektedir. Gümüşhânevi hazretlerine böyle bir mektup geldiği haber verilmiş; bunun üzerine Şeyh Efendi, Ahmed Efendi'yi çağırıp babasının kendisini çağırdığını ve gitmesi gerektiğini, halvet işini Rize'nin Varda (yeni adı Güneyce) köyünde bulunan Osman Niyazi Efendi'nin yanında tamamlamasını tembih etmiştir. Mapsinolu Ahmed Efendi de memleketine döndükten sonra Varda'da halvete girmiş ve tarikattaki seyrine böylece devam etmiş, nihayet buradan hilafet alarak köyüne dönmüştür. Mapsinolu Ahmed Fehmi Efendi köyündeki irşad faaliyetlerine hayatının sonuna kadar devam etmiş, uzaktan yakından kendisine intisap için gelenlere derslerini vermiştir. O her cuma hatm-i hâcegân yapmaktaydı. Ancak kendisi halvet açmadı. Bu itibarla kendisinin hilafet verdiği bir kimse bilinmemektedir. Ayrıca kendisi kitap telif etmekten ziyade talebe okutmayı, medreseler kapandıktan sonra da o talebe okutmanın sıkıntılına katlanmayı tercih etmiştir.

Ahmed Efendi 1905 yılında hac vazifesini yapmak üzere mukaddes beldelere gitmiş, hac dönüşü Mısır'a giderek Câmîu'l-Ezher'de bir müddet hadis dersleri almıştır. Arapça ve Farsçaya bu dillerle konuşacak seviyede vâkıf olduğu icazetnamelerinden anlaşılmaktadır. Zâhirî ve bâtinî ilimlere olan vukûfiyeti dolayısıyla "iki kanatlı" anlamında "Zü'l-cenâheyn" diye nitelenmiştir.

9 Arslan, "Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi Hakkında Yeni Bazı Bilgi ve Belgeler", 61.

3.3.1. Vefatı

Mapsinolu (Gürpınarlı) Ahmed Fehmi Efendi'nin hayatının son zamanlarına doğru ayağı kangren olmuştu. Doktorlar ayağının kesilmesine karar vermelerine karşı o, "Ayağımı kestirmem, zira bizim doktor başka" diyerek ayağının kesilmesine razı olmamıştır. Trabzon'un Yenice Mahallesi'nde oğlu Ali Rıza Efendi'nin evinde 19 Ocak 1958 tarihinde 98 yaşında vefat etmiş, cenazesi 66 yıl vazife yaptığı dershaneye götürülmüş, cenaze merasiminden sonra Mapsino/Gürpınar köyü câmiinin kible tarafına defnedilmiştir. Cenaze hizmetleri büyük oğlu ile talebelerinden Ahmed Kiroğlu tarafından yerine getirilmiştir.

Ahmed Fehmi Efendi'nin mezar taşında teyzesinin kızının oğlu olan Reîsu'l-Kurrâ Çifaruksalı (yeni adı Uğurlu) Mehmed Aşıkutlu tarafından yazılan şu ifadeler yer almaktadır:

Huve'l-Bâki

Gönül odur ki sâatin/ geçirmez gâfil Allah'dan

Kemal bulayım dersin/ Gönül çek Mâsivallah'dan

Bu cismin fânidir ruhun/ Dâimdir Bâki Allah'dan

Rızâ-yı Hakk'ı isersen/ Gönül çek Mâsivallah'dan

Bir asrı ikmâl eden Meşâyih-ı Nakşibendiyye'den müderris Mollaalioglu

el-Hâc Ahmed Efendi Rûhuna

Fâtiha/ 1958¹⁰

3.4 Kalomerzâde (Ganiömerzâde) Hacı Mahmud Efendi (Of-Zisino/ Bölümlü)

1838 yılında Of'un Zisino (yeni adı Bölümlü) köyü Mithat Paşa Mahallesi'nde doğdu. Yöre halkı arasında Kalomer/Kalamer şeklinde telaffuz edilen kelimenin "Ganimeroğlu/ Ganiömerzâde" kelimesinin zamanla Kalamer şeklini aldığı tahmin edilmektedir. Bazı eski belgelerdeki ifadeler bu tahminin doğruluğunu işaret etmektedir. Abdulgani Ömerzâde Mahmud Efendi'nin tahsilini nerede ve kimden tamamladığı bilinmemekle beraber Of bölgesinde yetmişmiş olan âlimlerin büyüklerinden olduğu konusunda genel bir kanaat hâkimdir. Önceleri evinin yanında bulunan Kalanas Medresesi'nde ders okuttu. Rivayete göre 1886 yılında Karadere Medresesi'nin kurucusu ve ilk müderrisi olan

10 Salih Sabri Yavuz, "Mapsinolu Ahmed Efendi (1861-1958) ve Dini Hayat Açısından Değerlendirilmesi", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan (İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016), 161-166; Hacımüftüoğlu, "Of lu Hoca Efendi İsmi ni Markalaştıran Âlimler", 54-55; bkz. Kara, *Şeyh Osman Niyâzi Efendi ve Güneyce Rize'deki Tekkesi*.

Güvelioğlu Hüseyin Efendi (ö. 2 Aralık 1888) tarafından Karadere Medresesi'ne davet edildi. İki yıl kadar Hüseyin Efendi'yle beraber ders okuttu. Karadere Medresesi o yıllarda Rize bölgesinin en büyük ve en çok talebeye sahip medresesi olarak şöhret buldu. Kayıtlara göre 1305/1887 yılında burada 74 talebe okumaktaydı. 1916 yılında Rusların bölgeyi işgaline kadar müderrisliğe devam edip çok sayıda talebe yetiştirdi. Ayrıca bölgenin muteber kişisi olarak sosyal fonksiyonlar icra etti. Bu tarihten sonraki hayatı doğduğu köyde imamet, irşad hizmetleri ve ders vermekle geçmiştir.

Ganiömerzâde Mahmut Efendi cömert ve insanlara hizmeti seven bir kimseydi. Civardaki köylerden Rize'de işi olup Karadere'den geçenler Mahmut Efendi'ye misafir olur, medresede kalırlardı. Böylece yoldaki yorgunluklarını giderir, ertesi gün köylerine dönerlerdi. Mahmut Efendi Karadere'de müderris iken gördüğü bir rüya üzerine Varda'ya giderek Şeyh Osman Niyazi Efendi'ye intisap etti ve seyrusülûkünü tamamlayarak Şeyh Osman Niyazi Efendi'nin dört halifesinden biri oldu. Ayrıca İstanbul'a giderek Gümüşhânevi'nin merkez dergâhında 1920-1926 yılları arasında postnişin olan Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'den¹¹ hilafet aldı. Mahmud Efendi müderrisliği ve irşad faaliyetleri yanında yeni açılan mektepleri de desteklemiş ve 1910 yılında Karadere nahiye merkezinde açılan Rüşdiye Mektebi'nde 1916 yılına kadar ders okumuştur.

Ganiömerzâde İbrahim ve Muhammed Efendiler Mahmud Efendi'nin oğullarıdır. Mahmud Efendi'nin aile fertleri Okudan /Okutan soyadını almıştır. 6 Cemâziyelâhîr 1349/19 Ekim 1930 Çarşamba günü köyünde vefat eden Mahmud Efendi, Kalanas Câmii arkasındaki mezarlığa defnedildi.¹²

Ganiömerzâde Mahmud Efendi çevresinde sevilen ve hürmet edilen bir kimseydi. Nitekim İstanbul'un Çarşamba semtinde bulunan İsmailâğa Câmii'nde 1960'tan itibaren imamlığa başlayan ve yetiştirdiği cemaatiyle de şöhret bulan Mahmud Efendi'ye de (Ustaosmanoğlu) ismini verdiği bilinmektedir. Bu konuyla ilgili olarak *Kaside-i Bürde* şerhi derslerimize devam eden arkadaşlarımızdan İbrahim Çelik Hoca kardeşimiz şöyle yazıp bize getirmiştir:

“Mahmud Efendi Hazretleri (Hacı Mahmud Ustaosmanoğlu) yeni dünyaya geldiği zaman onu Kalomer Mahmud Hocaefendi'nin yanına getirirler. O da onu kucığına alarak şu üç cümleyi ona söyler:

11 Ahmet Turan Arslan, “Gümüşhânevi'nin Halifelerinden Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi”, *Doğumunun 200. yılı Hatırasına Uluslararası Gümüşhânevi Sempozyumu 1-2 Haziran 2013*, ed. Hür Mahmut Yücer (İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 2014), 360-371.

12 Haşim Albayrak, *Oflu Hoca Kavramını Oluşturan Din Adamları* (İstanbul: Sahaflar Kitap Sarayı, 2008), 222, 321-6; Müftüoğlu, “Ofllu Hoca Efendi İsmi Markalaştıran Âlimler”, 34.

'Adın benim adım olsun!
İlmin benim ilmim olsun!
Takvan benden fazla olsun"'¹³

3.5. Hacı Ferşad Efendi (Ferşadzâde İbrahim Hakkı) Of-Holaysa (Çaykara-Yeşilalan)

Hacı Ferşad Efendi takriben 1283/1866 tarihinde Holaysa köyünde dünyaya geldi. Huşolu Numan Efendi'den medreselerde okutulması âdet olan ilimleri okurken bir taraftan da imamlık ve vaizlik yapmaya başladı. Tasavvufa intisabı Gümüşhânevi halifelerinden Vardalı Osman Niyazi Efendi ve aynı zamanda kayınpederi olan Kondulu Yusuf Şevki Efendi yoluyla oldu. Ayrıca tekke de şeyh olan İsmail Necâti Efendi'den de hilafet aldı. Varda/Güneyce Büyük Câmii'nde ve medresesinde imamlık ve müderrislik yaptı. Şeyh Osman Niyazi Efendi vefat ettiğinde hem şeyhinin defin işleriyle ilgilendi hem de tarikat faaliyetlerini ve Gümüşhânevi kütüphanelerinin mütevellilik görevini devraldı. Ayrıca şeyhinin Güneyce'deki kütüphanesini de tasnif ederek el yazısıyla deftere kaydetti. Halen kütüphane ve kitapların kaydedildiği defter mevcuttur.

Bir müddet sonra kendi köyüne döndü ve orada uzun yıllar ders okutarak birçok talebe yetiştirdi. Birinci Cihan Savaşı sırasında Rusların Bayburt'taki Gümüşhânevi kütüphanesindeki kitapları götürmeleri üzerine kütüphanenin mütevellisi olması hasebiyle götürülen kitapların geri getirilmesi konusunda Şark Ordusu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'ya mektup yazarak yardım istedi.¹⁴

Hacı Ferşad Efendi, kayınpederi Yusuf Şevki Efendi'nin yolunu devam ettirmiştir. Ayrıca Gümüşhânevi Tekkesi Postnişini İsmail Necâti Efendi'nin vefatından sonra postnişinliğe teklif edilmesine rağmen o bu görevden kaçınmış, ömrünün sonuna kadar memleketinde tedris ve irşad faaliyetlerine devam etmiştir. Üç yüze yakın talebeye icazet vermiştir. Kırk yıl müderrislik yapmış, toplumun kültür değişimine maruz kaldığı hassas bir dönemde yetiştirdiği talebeleriyle Karadeniz yöresinde halkın dinî hayatı üzerinde unutulmaz tesirler bırakmıştır.

Bir yıl kadar süren hastalığından sonra kayınbiraderi Hacı Ali Galip Yücel'in düştüğü kayda göre 1 Temmuz 1930 tarihinde altmış üç yaşında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Tesirleri ölümünden sonra da devam etti. Çaykara'da müderris ve müşşid, Hacı Hasan Râmi Yavuz, Çalekli Dursun Feyzi Güven, Of'ta ünlü kıraat âlimi Mehmed Rüşdü Aşıkkutlu, Amasya Suluova'da daha

13 Ahmet Turan Arslan, "Gümüşhaneli Ahmed Ziyaeddin Efendi Hakkında Yeni Bazı Bilgi ve Belgeler: II", 62.

14 Kütüphanenin akıbeti hakkında bkz. Hacımuftuoğlu, "Oflu Hoca Efendi İsmi Markaştırın Âlimler", 46.

çok irşad faaliyetiyle meşgul olan kayınbiraderi Ali Galip Yücel ve Samsun'da Açıkbaş diye tanınan Ömer Efendi ona bağlı olan önemli kişilerdendir.¹⁵

3.6. Abdurrahman Beşikçi Efendi

Trabzon'un önde gelen mânevî simalarından Hacı Abdurrahman Efendi, 1890 yılında Arafılboyu Mahallesi'nde doğdu. Arsin ilçesinin Gölcük köyünden Ali Osman Efendi'nin ve Fatma Alime Hanım'ın oğludur. Abdurrahman Efendi küçük yaşlarında mahallelerinde bulunan bazı kadın hocalardan Kur'an-ı Kerim okumayı öğrendi. On yaşlarında ise Trabzon'un Pazarkapı Mahallesi'nde bulunan Islahhane Mektebi'nde öğrenime başladı. Burada dört sene okuduktan sonra babasının yanında beşikçilik mesleğine girdi. Daha sonra mektep muallimi olan Dağıstanlı Ali Hoca'dan Arapça öğrenmeye başladı. Müftü Câmii Medresesi'ne kaydoldu. 1913 yılında ağabeyi müderris Mehmed Efendi ile İstanbul'a gelen Abdurrahman Efendi oradan Şam'a gitti. Şam'dan Dâru'l-hadis Medresesi'nde, ondan sonra gittiği Medîne-i Münevvere'de İrfâniyye Medresesi'nde öğrenimine devam etti. Bu şekilde iki buçuk yıl süren ilim yolundaki seyahatini tamamlayarak Trabzon'a döndü. Ancak 1915 yılında seferberlik sebebiyle Trabzon'da kaldı ve askere gitti. Kafkas Alayı 2. Tabur 6. Bölük hocalığına tayin edildi. 1915 yılında ailesiyle birlikte Samsun'a göçtü. Tokat'ın Erbaa ilçesinin Eksel köyünde Muhammed Bahrullah isimli bir Nakşî şeyhin bulunduğunu duyunca, Muhammed Efendi'yi ziyarete gitti. Tekkesinde beş gün kaldığı Muhammed Bahrullah Efendi'ye intisap etti. Bu Şeyh Efendi'nin vefatı üzerine bu defa Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi dergâhına bağlı olan Hacı Ferşad Efendi'ye intisap etti. Hicrî 1342, miladi 1924 yılının Cemâziyelâhir ayında Gümüşhaneli dergâhında postnişin olan Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'nin yanına gitti ve ona intisap etti. Abdurrahman Efendi Trabzon'a dönünce önce Kunduracılar Caddesi'nde daha sonra da Çarşı Câmii'nin karşısında kitapçılık yapmaya başladı. Bu işi yaparken bir yandan da Konak Câmii, Tabakhane Câmii ve son olarak da Çarşı Câmii'nde imamlık yaparak irşad vazifesini sürdürdü. Hacı Abdurrahman Efendi, Karadeniz Bölgesi'nin tamamı yanında Gümüşhane ve Erzurum bölgelerinde büyük bir kitleye hitap etti. İstanbul'da halvet arkadaşı olan Bursalı Mehmed Zâhid Kotku Efendi ile de görüşüp gerekli görülen bazı hususlarda istişare ederdi. 8 Eylül 1972 Cuma günü torunu Faruk Beşikçi'yle birlikte sabah erkenden evinin ihtiyaçlarını almak üzere çarşıya çıkınca rahatsızlandı. Pazar-

15 Hacımüftüoğlu, "Ofu Hoca Efendi İsmi Markalaştıran Âlimler", 46-47; Mehmet Akif Bal, *Trabzonlu Ünlü Simalar ve Trabzon'un Ünlü Aileleri* (İstanbul: Çatı Yayınları, 2007), 328-330; Albayrak, *Ofu Hoca Kavramını Oluşturan Din Adamları*, 222-230; Hacı Ferşad Efendi hakkında tafsilat için bkz. Şahmeran Baltacıoğlu, *Hacı Ferşad Efendi Destanı- yahut- İbrahim Hakkı*, Ulusal Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2019.

kapı Mahallesi'nde bulunan evine getirildikten sonra 82 yaşında vefat etti. Cenazesi büyük bir cemaatin iştirakiyle 9 Eylül 1972 Cumartesi günü Toklu köyündeki aile kabristanına defnedildi.¹⁶

3.7. Ahmed Yaşar Efendi

Trabzon'un önde gelen dinî şahsiyetlerinden olan Ahmed Yaşar Hocaefendi, 1934 yılında Of kazasının Ballıca köyünde doğdu. Babası Hüseyin Efendi, annesi Elmas Hanım'dır. Dört yaşında Kur'an okumaya, on yaşında ise Arapça ve dinî ilimleri öğrenmeye başladı. Doğduğu yerdeki hocalardan Süleyman Sula ve Süleyman Çıkrık'tan ders aldı. Muhammed Sula Hoca'dan derslerini tamamlayarak ilmî icazet aldı. Ahmed Yaşar Efendi'nin bizzat kendisinin anlattıklarından da kısaca aktarmanın faydalı olacağını düşünüyorum: "Bu dönemler Arapçanın, elifbanın, Kur'an okumayı öğrenmenin yasak olduğu günlerdi. Bu sebeple köylüler, 'biz bunları nasıl okuturuz' diye meşveret ettiler ve bazen yatsı namazından sonra, bazen sabah namazından sonra değişik evlerde ve saatlerde büyük çile ve meşakkatler içerisinde hocalarının fedakârlıkları ile öğrenciler tahsillerini tamamladılar..." Muhammed Sula Hoca Efendi daha evvel Süleyman Hoca'dan okunan dersleri yeniden okuttu. Bu dönem çalışmalarında sarf, nahiv kitaplarını ve mefhumlarını tamamen ezberlediler. Daha sonra *Molla Camii* (kitabını) okumaya başladılar. Bunun yanında *Halebî-i Sağîr'i*, *Tarikat-ı Muhammediye* ve şerhini, *Berika'nın* tamamını okudular. *Halebî'yi* bitirince *Mültekâ'yı* okumaya başladılar. *Mültekâ'nın* evvelinden ibadetle ilgili on yedi faslı ezberleyerek kitabın tamamını bitirdiler. *Berika'nın* tamamlanmasıyla da Hadis'ten *Meşârîku'l-Envâr* isimli hadis kitabını okudular. *Molla Camii'yi* bitirince Meânî, Beyân ve Bed'î ilimleriyle ilgili ezberleri tekrarladılar. Bunlara devam ederken bir yandan da felsefeden *İsagoci*, *Fenâriyye* ve *Şemsiyye*'den belli bölümleri, arkasından da *Alâka'yı* okuyup bitirdiler. Bu arada İmam-ı Âzam'ın *Fıkh-ı Ekber'ini* ve Teftazânî'nin akaidinin metinlerini ezberleyerek okuduktan sonra *Cemâl Alel Celâl'i*, arkasından da Kur'an-ı Kerim'i yüzünden tefsir ederek okumaya başladılar. Tefsir dersini bir müddet *Hâzin'den* takip ettiler. Arkasından *Kâdî Beyzâvî* tefsirini okudular. Bu arada *İhyâü Ulûmi'd-Dîn'i* de baştan sona okuyarak bitirdiler. Ferâiz okurken *Kasîde-i Bürde'yi* de şerhiyle birlikte okuyup ezberlediler. Üç sene de *Mirkâtu'l-Usûl'ü* okuyarak hocalarının icazet vermesiyle on yedi sene süren ilim tahsili tamamlandı.

Ahmed Yaşar Efendi icazetini aldıktan sonra Trabzon'da çeşitli köylerde imamlık yaptı ve talebe okuttu. Kendisi önce Of'un Taşhan nahiyesine bağlı

16 Bal, *Trabzonlu Ünlü Simalar*, 189-190; Torunu Faruk Beşikçi'den alınan yazılı Tercüme-i Hâl belgesi, 06.02.2025.

Güzelce köyünde Hacı Ahmed Efendi isminde bir şeyhe intisap etmişti. Arkadaşlarıyla birlikte ders okudukları Hacı/Muhammed Sula Efendi ise Hacı Abdurrahman Beşikçi'ye bağlıydı. İcazet almalarına birkaç gün kala hocaları Hacı Abdurrahman Efendi'yi icazet merasimine davet etti. Mezun olacak kırk beş arkadaşıyla birlikte bir halka hâlinde Abdurrahman Efendi'ye intisap biatı yapıldı. Böylelikle Hacı Abdurrahman Beşikçi Efendi'yle irtibatı başlamış oldu.

İcazet aldıktan iki sene sonra Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemeye başladı. O arada acil askere çağrıldı. 1972 yılında şeyhinin vefatından sonra beş sene her hafta Of'tan Trabzon'a gelerek hatm-i hâcegânlara iştirak etti. 1972'de Trabzon'daki Nurdoğdu Câmii'nde imamlık vazifesine başlayınca irşad vazifesini buradan devam ettirmiştir. Yayınlanmış eserleri şunlardır: *Akaid Sohbetleri*, *Çam Kozalağındaki Sır*, *Ölümden Gömülü Hayat*, *Siyah Ayna*, *Varlık Dairesinin Kalbi*, *Kuyudaki Yusuf*.¹⁷

Ahmed Yaşar Efendi'yle tanışma hatıramı da buraya kaydetmek isterim:

1984 yılı Temmuz ayında Millî Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Genel Müdürlüğüne Trabzon'da açılan Meslek İçi Eğitim Kursu'nda bazı arkadaşlarla birlikte Arapça Öğretim Teknikleri dersini vermek üzere görevlendirilmiştim. O zaman Ahmed Yaşar Efendi'nin de Nurdoğan Câmii'nde Cuma'dan önce vaaz verdiğini duydum. Bir arkadaşına bir Cuma Hoca Efendi'ye götürmesini söyledim, gittik. Hocaefendi kürsüde vaaz ediyordu. Daha önce tanışmıyorduk ama bir kimse söyledi mi, nasıl oldu bilmiyorum. Bir de baktım bir kişi sarığı cübbeyi getirdi: "Hoca Efendi hutbeyi sizin okumanızı istedi," dedi. Cuma namazını kıldırıktan sonra elini öptük, odasında biraz oturduk. Bir başka günkü ziyaretimde Rize'ye gitmek istediğimizi söylemiştim. "Arkadaşlığı kabul ederseniz beraber gidelim," dedi. "Hay hay efendim!" dedim. Orada bulunanlardan biri demişti ki: "Abdurrahman (Beşikçi) Efendi derdi ki: Evliya görmek isteyen Kendirli'de Enes Efendi'yi görsün!" "Öyleyse beni de götürün," dedim. Meğer o gün Ahmed Yaşar Efendi de Kendirli'de dargın iki kişiyi barıştırmaya gidecekmiş. Bir minibüse bindik, beraberce Kendirli'ye gittik. Enes Efendi'nin evinde misafir olduk; elini öpüp sohbetini dinledik. Ahmed Yaşar Efendi'nin tavır ve sözlerinden aklımda kalanları da buraya kaydedeyim; Rize'ye giderken minibüste üç kişiydik: şoför, o ve ben. Of'tan Rize'ye sapacak dereye bir kamyonet yuvarlanmıştı. Onu görünce şoför arkadaş; "Eyvah, adam ölmüştür!" dedi. Ahmed Efendi'de; "Maşaallah, barometre çok sağlammış!" Hemen şoföre dedi ki: "Böyle bir hadise görünce, âh vâh gibi laflar etmemeli. Böyle durumlarda hemen; İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn! (Biz Allah'ın kullarıyız

17 Bal, *Trabzonlu Ünlü Simalar*, 189-190; Haşim Albayrak, *Oflu Hoca Kavramını Oluşturan Din Adamları*, 88-91.

ve biz yine O'na döneceğiz) demeli. Allah herkese bir ecel vakti, ölüm zamanı takdir etmiştir. Demek ki, Cenâb-ı Hak, o kişi için ölüm saati olarak bu saatı takdir etmiş; o şahıs evinde de olsa, yatağında yatıyor da olsa onun ölme zamanı geldiği için yine ölecekti. Ama sebebi bu kaza olmuş; onun için hemen ecel vaktimizi hatırlamalı, Allah'ın kaza ve kaderine karşı olmayı ifade eden sözler söylememeliyiz. Biz her zaman Allah'ın kulu olduğumuzu, O'na döneceğimizi düşünmeli, bunu aklımızdan çıkarmamalıyız” demişti. Kendirli köyünde ziyaret ettiğimiz Enes Efendi doksan yaş civarındaydı. Allah rahmet eylesin o köyde herkese Kur'an okumayı öğrettiği gibi, hâfızın bulunmadığı bir ev de kalmamış diyorlardı. O ziyaretimizde unutamadığım hatıra da şu: Yatsıyı kılıp yatmıştık, çok geçmeden uyandım baktım ki, Ahmed Efendi kalkmış teheccüd kılıyordu. Sabah namazında imam oldu; sonunda dualar okudu. O saatteki okuyuş tarzı merhum Mehmed Zâhid Kotku Efendi'yi o kadar andırıyordu ki, sanki Zâhid Efendi Hocamız Kendirli'ye gelmişti...

Sonra, dönüşte Trabzon'a geldiğimi duyup ziyaretime gelen ve benim başka bir yerde olduğumu öğrenince dönmüş olan sevgili ve vefakâr asker arkadaşım (Burdur'daki- Medine-i Münevvere'de kurulduğu söylenen 58. Tugay Uçaksavar Taburu, 2. Bölük, 1982 Mart -Haziran Kısa dönem) İmdat Çolak'la buluşup onun tepelere doğru bir yerde kurulmuş olan Çayırklar köyüne gitmiştik.

Ahmed Yaşar Efendi'nin unutamadığım bir sözünü de buraya kaydedeyim de ola ki ehlini bulur da istifade eden olur:

Trabzon'daki görev süremiz bitince (o yörenin deyişiyle çürük aylar) veda-
laşmak için kendisini ziyarete gittiğimiz zaman; “Efendim, buradaki vazife-
femiz bitti, döneceğiz,” deyince şöyle söylemişti: “Eh, ne yapalım bu dünya
ayrılık dünyası!” Ondan sonra İstanbul'a gelişlerinde birkaç kere daha gö-
rüşüp elini öpmüştük ama sevgisi gönlümüzde yer etmişti. Vefat haberini
aldığımız zaman Mekke sokaklarında Harem-i Şerif'e gidiyordum. Aklıma
bir fikir düştü. Namazdan sonra onun için gıyabi cenaze namazı kılayım,
diye düşündüm. Hakikaten namazdan sonra çoğunluğunu Türkiye'den gi-
denlerin oluşturduğu cemaate döndüm, dedim ki: “Kardeşler, Trabzon'da
Ahmed Yaşar Efendi vefat etmiş, ben onun için gıyabi cenaze namazı kıla-
cağım, sizde bana uyun!” Allah kabul etsin, kıldık elhamdülillah!

Sonuç

Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi'nin Trabzon taraflarına gönderdiği halifeleri ile müridânı ilmî ve içtimâî bakımdan hocalarının yolunu tutmuşlar; her biri gittikleri yerlerde bir medrese açarak talebe okutmuşlar; imkân-
sızlık içinde uzak yerlerden okumak için gelen çocukları âdeta bir baba şef-

katiyle himayeleri altına almışlardır. Köylerdeki komşuların her birini gelen bu çocukların bakımlarını üstlenmeye ikna etmişlerdir. Gerçekten bu sıkıntılı zamanlarda uzaklardan gelen ana-baba himayesine ve şefkatine muhtaç olan bu çocuklara bakmışlar ve okumalarını sağlamışlardır. O bakımdan bu çocukların yetişmesine yardımcı olan kadını ve erkeğiyle ilmi çalışmalara bu katkıyı sağlayan bütün Trabzonlular takdir ve duayı hak etmektedirler.

Nitekim bu yolun Trabzon'daki son takipçisi olan Ahmed Yaşar Efendi'yi aynı tarz çalışmalar içinde gördük. Trabzon'da duyulan ihtiyaç üzerine bir de poliklinik kurmuşlardı. Şimdi ihtiyaç kalmayınca kapatmışlar. Her branştan üniversite öğrencilerinin ikametine tahsis edilen öğrenci yurtları da dikkate değer çalışmalardır. Bu çalışmalara maddî mânevî yönden destek olan Müslümanlar da takdire şayan çalışmalar içinde yer almaktadırlar. Zira Yavuz Selim Vakfı başta olmak üzere insanın yetişmesine ve ilmin yayılmasına katkı sağlamaktadırlar. Zamanımız insanları da seleflerinin yolunu takip etmelidirler.

Gümüşhânevî'nin yolundaki insanlara âdeta bir rota çizen şu sözü de her Müslüman'ın aklında bulunmalıdır. Merhum Yahya Oğuz (ö. 2024) anlatmıştı: “Bir gün tekkede iken Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi bir mumu üfleyerek söndürmek istemiş; onu gören Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi: ‘Evladım, Mustafa bak! Bu mumu söndürmek (Baş parmağıyla şahadet parmağını ağzına götürüp biraz ıslatarak) için böyle yapar, mumu tutar söndürürsün! Bu nefsinle ya Allah diyeceksin ya da Allah diyecek bir adam yetiştireceksin!’”

Sözün burasında/sonunda Trabzon Havzası gençlerine demek isterim ki, sevgili kardeşler, geçmiş zaman içinde eslâfınızın dine ve ilme nasıl bağlılık gösterdiklerini özetlemeye çalıştık; siz de onları örnek alınız. Sizin yapacaklarınızı da sizden sonrakiler okusun ve örnek alsın! Şu atasözlerimiz kulağımıza küpe olsun: “Ot, kök üstünde biter!” “Göl yerinde su eksik olmaz!”

Kaynakça

Albayrak, Haşim. *Oflu Hoca Kavramını Oluşturan Din Adamları* İstanbul: Sahaflar Kitap Sarayı, 2008.

Alkılıç, Dündar. “Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin Karadeniz Havalisindeki Dini Faaliyetler”. *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan.2/811-823. İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016.

Arslan, Ahmet Turan. “Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi Hakkında Yeni Bazı Bilgi ve Belgeler: I”. *Reyhan Dergisi* 4/40 (2015).

Arslan, Ahmet Turan. “Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi Hakkında Yeni Bazı Bilgi ve Belgeler: II”. *Reyhan Dergisi* 4/44 (2016).

Arslan, Ahmet Turan. “Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin Verdiği Bazı İcâzetnâmler”.

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî Sempozyum Bildirileri,1/ 9-119. Haz. Necdet Yılmaz İstanbul: Seha Neşriyat, 1992.

Arslan, Ahmet Turan. "Gümüşhânevî'nin Halifelerinden Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi". *Doğumunun 200. yılı Hatırasına Uluslararası Gümüşhânevî Sempozyumu 1-2 Haziran 2013*, ed. Hür Mahmut Yücer. İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 2014.

Bal, Mehmet Akif. *Trabzonlu Ünlü Simalar ve Trabzon'un Ünlü Aileleri*. İstanbul: Çatı Yayınları, 2007.

Baltacıoğlu, Şahmeran. *Hacı Ferişt Efendi Destanı -yahut- İbrahim Hakkı Ulusal*. Ankara: Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hiz. Ltd. Şti, 2019.

Gür, Süleyman. *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrâk-ı Metrûkesi*. İstanbul: Hayat Yayın Grubu, 2016.

Hacımüftüoğlu, Nasrullah. "Of lu Hoca Efendi İsmi ni Markalaştıran Âlimler". *I. Uluslararası Geçmiş ten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan. ed. Şenol Saylan- Betül Saylan. 2/27-58. İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016. Kara, İsmail. *Gümüşhânevî Halifelerinden Şeyh Osman Ni-yazi Efendi ve Güneyce- Rize'deki Tekkesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009.

Kara, Mustafa. "Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin Halifeleri". *Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî Sempozyum Bildirileri*, 1/121-129. Haz. Necdet Yılmaz. İstanbul: Seha Neşriyat, 1992.

Yavuz, Salih Sabri. "Mâpsinolu Ahmed Efendi (1861-1958) ve Dini Hayat Açısından Değerlendirilmesi". *I. Uluslararası Geçmiş ten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan. İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016.

Yılmaz, Muhammet, Kumaş, Ali. "Trabzon'un Manevi Mimarlarından Hacı Ferişt Efendi'nin Hayatı ve Hizmetleri". *I. Uluslararası Geçmiş ten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan. 1/145-160. İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016.

Yücer, Hür Mahmut. "Of lu Yusuf Şevki Efendi ve Doğu Karadeniz Bölgesindeki Tesirleri". *I. Uluslararası Geçmiş ten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Şenol Saylan- Betül Saylan. 1/103-115. İstanbul: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016.

**AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN
HAYATI, HOCALARI VE ESERLERİ**

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Hayatı

Furkan Ustakurt

Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Tasavvuf Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

Giriş

Ahmed Yaşar Hocaefendi, 1934 yılının başında Trabzon'un Of ilçesi Ballica, eski ismiyle Melinos köyünde ilmî müktesebata sahip bir ailede dünyaya gelir. Köy câmiinde 25 sene müderris olarak vazife yapan büyük dedesi Ahmed Efendi, babası Hüseyin Efendi ve kendisinin ilim yolculuğunda teşvik ve tesirleri bulunan vâlidesi Elmas Hanım bu ailenin sadece bir kısmıdır. Nitekim evlerinin bulunduğu arsanın dedesi Ahmed Efendi'ye Molla Sa'd ve Molla Mecid isimli iki Nakşibendî şeyhi tarafından verildiği bilgisi hem köydeki tasavvufi hayata hem de Ahmed Efendi'nin bu çevrelerle olan irtibatına işaretir.¹

Ahmed Yaşar Hocaefendi'nin babası Hüseyin Efendi, ilme ve ilim ehline hürmetkâr, Arapça ve Farsça lisanlarına hâkim bir kimsedir. Köyde başladığı ilim tahsilini bitirdiği vakit seferberlik ilan edilir ve Fatsa Meşebükü köy karakolunda vazife yapmak üzere askere çağırılır. Rus harbi döneminde ailesi köydeki muhtemel tehlikelere karşı Hüseyin Efendi'nin askerlik vazifesi yaptığı Fatsa'ya taşınmak için yola koyulur. İki sene kadar muhacir olarak kaldıkları Fatsa'da Rusların Trabzon'dan çekilmesi sonucu tekrar köye dönme kararı alırlar. Asker dönüşü köyde bir müddet mâliye tahsildarlığı yapan Hüseyin Efendi iş sebebiyle yaptığı seyahatlerin kendisini çok yormasından olsa gerek devrin en tehlikeli hastalığı olarak görülen vereme yakalanır. Hastalık sürecinde artık mâliye tahsildarlığı görevini yürütemeyen Hüseyin Efendi, müftülük imtihanlarına girip yüksek dereceyle Sürmene'ye müftü olarak tayin

1 Ahmed Yaşar, "Ahmed Yaşar Hocaefendi Hayatını Anlatıyor", (Görüşmeci: Faruk Beşikçi, Video Kaydı, 2004).

edilir. Ancak bu tayin süreci tamamlandıktan bir zaman sonra 1941 yılının şubat ayında vefat eder.

Yedi yaşında yetim kalan Hocaefendi'nin ilmi hayata yönelmesinde dirayetli bir hanım olan vâlidesi Elmas Hanım'ın büyük emeği vardır. Hatta sadece kendi oğlunun değil köydeki çocukların da daha önce köylerinde teneffüs edilen ilmî havadan yeniden istifadesi için çokça çaba harcamıştır.

İlim tahsiline, babası Hüseyin Efendi'nin riyasetinde Kur'ân-ı Kerim talimiyle başlayan Ahmed Yaşar Efendi, altı-yedi yaşlarında Kur'ân-ı Kerim tilavetini tam mânâsıyla öğrenir ve ilk hatmini tamamlar.

Sonraki süreçte bazı köylülerin, çocuklarının ilim öğrenmesini istemeleri sonucu Dernekpazarı bölgesinden köy câmiine getirilen Topal Lekur lakaplı Mehmet Hanefi Kutluoğlu, Ahmed Yaşar Hocaefendi ile Mikdat Aktürk, Mikdat Yılmaz, Muhammed Yılmaz ve Tahsin Hacıömeroğlu isminde beş kişilik talebe halkasına sistemli bir şekilde ders veren ilk hoca olmuştur.

İki sene kadar eğitim aldıkları Lekur Hoca'nın köyden ayrılmasının ardından başka bir hoca bulma gayretinde olan köylüler, yine Dernekpazarı bölgesinde bulunan Süleyman Çıkrık Hoca'yı köye getirirler. Ancak altı ay sonunda köylülerle anlaşamayan Süleyman Çıkrık Hoca köyden ayrılmak zorunda kalır.

Süleyman Çıkrık Hoca'nın ayrılması sonrası, bu beş talebenin eğitimi için yeni bir hoca arayışına giren köylülerin gayreti sonunda, Çaykara'nın Akdoğan (Hopşera) köyünden müderris Cafer Zihni Sula câmiye vazifeli olarak getirilir. Talebelerine talim, tashîh-i huruf ve tecvid derslerinin yanı sıra Arapça dil bilgisine ait sarf ve nahiv kitaplarını okutarak sistemli bir eğitim verir. Ancak bir müddet sonra hanımının vefat haberi ve çocuklarının küçük yaşta bulunması münasebetiyle Hoca da kendi köyüne dönmek mecburiyetinde kalır.

Hoca'nın gidişiyle talebeler bir müddet hocasız kalırlar. Tekrar köye dönmesi ricasıyla kapısı çalınır ancak vazifeden affını isteyen Cafer Zihni Sula Hoca, normalde Kars'ta müderrislik yapan ve uzaktan akrabalıkları bulunan Muhammed Sula Hoca'nın bu aralar köyünde olduğunu ve kendisini ikna ederlerse çok daha faydalı olacağını söyler. Bazı köylüler hocanın tavsiyesi üzerine, Çaykara'nın Şahinkaya (Şur) köyündeki Muhammed Sula Hoca'ya giderek köylerinde müderrislik teklif ederler. Ancak Muhammed Sula Hoca "Kars'ın Bendivan (yeni ismi Susuz ilçesi Kayalık köyü) köyünde 19 senedir devam eden bir ders halkası bulunduğu" beyanıyla menfi bir cevap verir. Bir zaman sonra, bir vesileyle tekrar köyüne gelen Muhammed Sula Hoca, köy halkının şiddetli ısrarı ve müderris olan oğlu Hüseyin Hoca'yla istişareleri neticesinde Ballica köyünde müderrisliği kabul eder ve Kars'taki medreseye de oğlu Hüseyin Hoca'yı gönderir.

Muhammed Sula Hoca, köydeki ders halkasında bulunan talebelerin tahsili için büyük öneme hâizdir. Ahmed Yaşar Hocaefendi, Muhammed Sula Hoca'nın kendileri için ifade ettiği değeri "artık medrese hayatımız tam manasıyla başladı" diyerek ifade etmiştir. Nitekim Muhammed Sula Hoca'yla olan birliktelikleri, sonunda icazete hak kazandıkları 14-15 senelik müddette ve sonrasında da devam eder.

Ahmed Yaşar Hocaefendi, İslâmî ilimler için fetret dönemi kabul edilen bu yıllarda hem idari sıkıntıların varlığı hem de maddî imkânların kıt oluşu sebebiyle, ilim tahsili yolunda pek çok sıkıntıyla karşılaşır. Bütün bu çileli eğitim süresi sonucu, 1959 senesinde icazet almaya hak kazanır. Ayrıca bu talebelik sürecinde bazı seneler o dönemin yaygın bir uygulaması olan 'Ramazan İmamı' olarak farklı yerlere Hocası tarafından görevlendirilmiş ve resmî olmamak üzere ilk imamlık tecrübesini de bu vesileyle edinmiştir.

Yaşanan bu sıkıntılara bir örnek olması hasebiyle Hocaefendi'nin dilinden bir hadiseyi nakletmek istiyorum:

O günler dinî tahsile kesinlikle göz yumulmayan günlerdi. Jandarma kimseye nefes aldırılmıyordu. Ders yaptığımız zamanlar her zaman bir baskın yiyeceğiz diye endişe içerisinde olurduk. Köyümüzün bazı tepelerinde nöbetleşe beklerdik. Yolda bir atlı görecek olsak hemen birbirimize haber salar, tedbir almaya başlardık. Bir seferinde nöbetçiler vazifesini tam yapmamış olacak ki, baskına uğradık. Memurlar içeri girdiler, baktılar, zabıt tuttular. Hocayı götürüreceğiz dediler. Köylü bu işe razı olmadı. Onlar da epey ısrarcı oldular. Bizim mollalardan bir Hacı Ahmet vardı. "Siz hocayı illa götürücek misiniz? Götürün ama önce şu pencereden dışarıya hele bir bakın." dedi. O devirde talebelerin dikkatleri dağılmasın diye medreselerin pencerelerine dışarıdan tahtadan bir kapak yapılır ve kapalı tutulurdu. Onun için memurların dışarıdan haberleri yok. Bir de baktılar ki bütün köylü kapıda. Kalabalık onları caydırdı. Fakat yine de hemen pes etmediler. Her birimizden birer Of kabağı istediler aksi hâlde şikâyetle bulunacaklardı. Bizler de ertesi gün kabakları karakola getirip teslim ettik. Unutmam ben o zamanlar akranlarıma göre küçüktüm. Kabağı zor taşımış, hatta dereden karşıya salla geçerken yere düşürüp sapını kırmıştım acaba kabul etmezler mi diye de çok korkmuştum. Ahmed Yaşar Hocaefendi, icazet alana kadar ömür sürdüğü yirmi beş yılda, zâhir ilimlerin yanı sıra tasavvufî hayata da merak salar. Özellikle tasavvuf ehline çok hürmet eden hocaları Muhammed Sula Hoca'dan tasavvuf ehlinin hâllerini dinler ve bu hayata meylederdi. Ancak hocalarından çekinip bir şey sormadıklarından, köy halkından Mapsinolu Ahmed namıyla meşhur bir Nakşibendî-Gümüşhânevî şeyhinin bulunduğunu öğrenirler. Yirmi-yirmi

bir yaşlarında olan Ahmed Yaşar Hocaefendi ve arkadaşları bir gün Mapsinolu Ahmed Efendi'yi ziyarete niyetlenip yanlarına hediyelik birkaç şey alıp Hoca Efendi'nin köyüne giderler ve görüşme neticesinde kendisine intisap ederler. Böylece tasavvuf yoluna girmiş olurlar. Ancak üç-dört sene sonra 1958 yılında Şeyh Mapsinolu Ahmed Efendi'nin vefat haberi gelir. Vefat haberinden sonra tasavvufi yolculuğa devam etmek gayesiyle başka bir şeyh efendiye intisap etmeyi düşünen Ahmed Yaşar Hocaefendi, rüyasında o dönem henüz tanışmadığı Hacı Abdurrahman Efendi'yi² görür. Rüya sonrası âdetâ tanışmak için Hacı Abdurrahman Efendi'yi beklemeye başlar. İlk tanışmaları kendisi de Hacı Abdurrahman Efendi'ye bağlı olan Muhammed Sula Hoca vesilesiyle olur. İcazet merasiminin yaklaşması üzerine Muhammed Sula Hoca, aralarında Ahmed Yaşar Hocaefendi'nin de bulunduğu birkaç talebeyi Abdurrahman Efendi'ye gönderip icazete davet etmelerini ister. Ahmed Yaşar Hocaefendi, Hacı Abdurrahman Efendi'yi ilk kez bu davet niyetiyle gittikleri esnada görür ve rüyasında gördüğü şahsın bu kimse olduğunu anlar. Daveti ilettikten sonra uzunca sohbet etmeye imkân bulamadan medreseye dönerler. Gerçekleşen icazet merasimi sonunda ise Muhammed Sula Hoca farklı medreselerden de gelip icazet alan kırk küsur talebeyi Abdurrahman Efendi'nin yanına götürerek:

“Efendim, ben gücüm yettiği kadar maddî ilmi bunlara vermek için bütün gayretimi gösterdim, mânevî tahsillerini de size teslim ediyorum.” der. Sonrasında talebeler bir halka oluşturup Hacı Abdurrahman Efendi'ye intisap ederler.

Ezcümle, Ahmed Yaşar Hocaefendi, yirmi beş yaşında zâhirî ilimlerden mücâz bir talebe olarak, uzun seneler devam edecek tasavvuf yolculuğuna, yine bir Nakşibendî-Gümüşhânevî şeyhi olan Hacı Abdurrahman Efendi'yle çıkar.

İcazetten sonra hocası Muhammed Sula tarafından yetiştikleri medresenin başına tayin edilen Hocaefendi çok zaman geçmeden köylüyle yaşanan bazı anlaşmazlıklar sebebiyle oradan ayrılır ve Balıca Köyü Orta Mahalle Câmii'nde fahri imamlık görevine başlar.

Sonraki süreçte Muhammed Sula Hoca, rahatsızlığı sebebiyle, okuttuğu talebeleri Ahmed Yaşar Hocaefendi'ye gönderir. Böylece eski talebesine olan güvenini de ortaya koymuş olur. Sonrasında Muhammed Sula Hoca'nın köylülere ısrarları sonucu Hocaefendi'yi müderris olarak, yetiştirdiği köy câmiine getirirler. Okuttuğu talebelerle birlikte köyüne dönen Hocaefendi orada da

2 Hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız İsa Büyükbaki, *Trabzonlu Hacı Abdurrahman Efendi'nin (k.s.) Hayatı, Tesirleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Lisans Bitirme Tezi, 1996.

iki sene hizmetten sonra yine yaşanan bazı sıkıntılar sonucu önce Yemişalan köyüne, ardından tekrar ilk vazife yeri olan Orta Mahalleye döner ve her görev yeri değişikliğinde hocasının emaneti olan talebelerini de yanında taşır. Nihayetinde bu talebelerine 1963 senesinde icazet verir.

Hocaefendi talebelerine icazet verdiği yıl askerlik vazifesine gider. O devir askeriyede din eğitimi verilmekte ve hâfız olduğundan bu din dersi için Hocaefendi vazifelendirilir. Ders günü vazifesini yapar geri kalan zamanlarda eğitimlere katılır. Bir gün derse gelip dinleyen ve beğenen komutan Hocaefendi'ye sadece ders vermesi gerektiğini ve başka bir şeyle ilgilenmemesini söyler. Böylece hayatı boyunca devam ettiği ilim tahsili askerlikte de devam eder.

Askerlikten dönen Hocaefendi Türkiye-Hicaz Karayolunun açılmasını fırsat bilerek hacca gitmek ister ve kırk kişilik bir ekiple hac yolculuğuna çıkarlar. Yolculuk esnasında yaşanan ciddi sıkıntılara rağmen hac farızasını yerine getiren Hocaefendi, dönüş yolunda Kudüs ve Şam'a uğranılmasını fırsat bilerek gittikleri yerlerde pek çok âlimle de görüşür.

Hac dönüşü sırasıyla Of Yazlık köyünde (İyyân), Aşağı Kışlacık'ta (Hastikoz) ve Hayrat'ta imamlik vazifesi yapar.

Bu süreçte kendisine intisap ettiği Abdurrahman Efendi'yle münasebeti de devam eder. İlk imamlik yaptığı zamandan beri hem şeyhi kendisini ziyaret için görev yaptığı camilere gelir hem de kendisi şeyhiyle görüşmek için Trabzon'a giderdi. Bu ziyaretlerin birinde Hacı Abdurrahman Efendi'nin kendisine vermiş olduğu irşad iznini Hocaefendi şöyle anlatmaktadır:

Abdurrahman Efendi bir seferinde Of'a geldi. İlkbahar idi. Evin bahçesinde oturduk, letâif derslerini bize bir daha tarif ve tavsiye etti. "Çalışın, akşamleyin eve gelince de insanlara Hakk'a giden yolu tarif edip mânâ yolunda rehberlik yapın," deyince, bizim haddimiz değil bunu nasıl yürütebiliriz diye düşünürken buyurdular ki: "Bir insan kırk günde kesb-i kemâlât kazanır da bu kadar ilme hizmet eden niçin kazanmasın. Bizim yolumuz Kur'an, Sünnet yoludur. Kur'an, Sünnet yolunda da ilimsiz muvaffakiyete varılmaz. Allah yardım eder siz yeter ki gayret edin."³

Abdurrahman Efendi bu konuşmanın ardından insanlara zikir dersi vermek ve irşad izni için bir icazetname yazar ve Hocaefendi'yi neşr-i tarikatla görevlendirir. İcazet sonrası da şeyhiyle irtibatı artarak devam eden Hocaefendi zaman zaman şeyhi Abdurrahman Efendi ile Trabzon ve Gümüşhane'de bu-

3 Ahmed Yaşar, "Ahmed Yaşar Hocaefendi Hayatını Anlatıyor", (Görüşmecisi: Faruk Beşikçi, Video Kaydı, 2004).

lunan müridânla tanışmak için yolculuklar yapar ve âdeta şeyhi tarafından vazife için hazırlanmaktadır.

1972 Eylül ayına kadar bu şekilde süregelen hayatı, şeyhi Abdurrahman Efendi'nin vefatıyla daha da artan bir mesuliyetle devam eder. Şeyhinin vefatının ve aynı zamanda kendisine tevdi edilen vazifenin haberini aldığı anı Hocaefendi şöyle anlatmaktadır:

Abdurrahman Efendi'nin rahmet-i ilâhîye kavuştuğu gün gece saat 10'da kapı çalındı. Açtım; Kenan Akıntürk, Suat Kurtuldu, Nihat Kastan ve Abdurrahman Efendi'nin oğlu Hacı Necmeddin'i gördüm. "Hayrola?" dedim. Necmeddin bana Abdurrahman Efendi'nin vefat ettiğini söyledi ve vasiyetini göstererek, evveleminde pazar günleri Trabzon'a gelip cemaate rehberlik yapmamın gerektiğini söyledi. Talebelerimin olduğunu, bundan dolayı gelip gitmemin zor olacağını öne sürerek bu işten affımı istediysen de sonunda razı olup vazifeyi kabul ettik.⁴

1972 senesinin sonunda aldığı vazife itibariyle her hafta pazar günleri sohbet için Of'tan Trabzon'a gelerek irşad faaliyetlerinde bulunur. Bu süreç 1977 yılında Hocaefendi'nin Trabzon'un Fatih Mahallesi'nde bulunan Nurdoğdu Câmii'ne vazifeli olarak gelmesine kadar devam eder. Sohbet faaliyetlerine, vazifeli olduğu câmi ve Ortahisar Mahallesi'nde bulunan Şirin Hatun Mescidi'nde devam eder. Bu faaliyetler 1979 yılında kurulan Yavuz Selim Vakfı'yla

4 Ahmed Yaşar, "Ahmed Yaşar Hocaefendi Hayatını Anlatıyor", (Görüşmeci: Faruk Beşikçi, Video Kaydı, 2004).

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin mezar taşı kitabesi

Hüve'l-Bâki

Ulemâ-i zevî'l-ihtirâmdan
hâdimü't-talebeti ve'l-mesâkin merhûm
ve mağfûrun leh eş-Şeyh el-Hâc el-Hâfız
Ahmed bin Hüseyin el-Ofî
en-Nakşebendî el-Hâlidî el-Gümüşhânevî
rûhîçün ve kâffe-i ehl-i îmânın
ervâhîçün el-Fâtiha
fî 25 Cemâziyelevvel sene 1437 h.
fî 8 Mart Salı sene 2016 m.

Ta'lik hattıyla olan kabir kitabesi
Hattat Yusuf İzzettin Sav tarafından yazılıp
İstanbul'da hazırlandıktan sonra 2018
senesinde yerine konuldu.

daha sistemli bir şekilde ilerlemektedir. Özellikle vakfın kurulmasıyla birlikte Hocaefendi'nin İslâmî bir şuurla yetişmelerine büyük ehemmiyet verdiği üniversite öğrencilerine de ikame ve iâşe hizmetlerinde bulunulur.

Hocaefendi, öncelikle Karadeniz Bölgesi olmak üzere Türkiye'de faaliyet gösteren hocalarla görüşüp istişareye önem verirdi. Bu minvalde kitap ve sohbetlerinden haberdar olup haklarında müspet duygular beslediği kişilerle de görüşmüştür. Osman Öztürk, Ahmed Yüksel Özemre, Osman Nuri Topbaş ve Emin Saraç Hocaefendiler öncelikle zikredilebilir. Sadece yurt içindeki değil yurt dışındaki âlimlerle de irtibatı bulunan Ahmed Yaşar Hocaefendi, 2002 yılında Şazeli tarikatı Şeyhi Mühtedî Abdulkadir es-Süfî'nin davetlisi olarak İspanya'ya gider ve orada da pek çok âlim ve şeyh efendiyle görüşüp tanışma fırsatı bulur.⁵

Yine bu gayeyle 1998 yılında yaptığı yolculukta Samsun Çakallı mevkiinde ağır bir trafik kazası geçirir, doktorların ilk intibası Hocaefendi'nin bu kazadan sağ kurtulamayacağı yönündedir. Bu ağır kazanın ardından uzun bir tedavi süreci geçiren Hocaefendi, tekrar sıhhatine kavuşması üzerine "Allah Teâlâ bu sıhhati bana bir kenarda oturayım diye lütfetmedi," şeklinde düşünerek

5 Bu ziyaretlerin birçoğunda kendisine iştirak eden Faruk Beşikçi'yle yapılan görüşmeden, 10 Ocak 2020.

ömrünü adadığı ilim ve irşad yolunda mücadeleye devam eder. Yaşadığı sağlık problemlerine rağmen, şehir dışı sohbet programlarına da ara vermeden devam eden Hocaefendi, yeni sohbet halkaları oluşturarak, özellikle Ankara, Bursa ve İstanbul'a sohbetlere gitmiştir.

Ömrünü ilme ve hizmete adayan Hocaefendi geride sadaka-i câriye olarak zikredilebilecek talebeler, kitaplar, hâlâ çokça dinlenen sohbet kayıtları ve kendisine bir ömür dua edecek sevenlerini bırakarak 8 Mart 2016 Salı gününün gecesinde rahmet-i rahmâna kavuşur. 9 Mart Çarşamba günü Trabzon İskenderpaşa Câmii'nde, farklı şehirlerden sevenlerinin katılımı ve Trabzon'un ender gördüğü bir kalabalığın iştirakiyle cenaze namazı kılınır ve vasiyeti üzerine doğduğu yer olan Of'un Ballıca köyüne defnedilir.

Vefatı üzerine Konya'da gıyabi cenaze namazı kılınması, Dünya Filistinli Âlimler Birliği'nin taziye yazısı ve önde gelen ilim ve siyaset adamlarının taziye mesajları Ahmed Yaşar Hocaefendi'nin hayatındaki hizmetler vesilesiyle ne kadar çok kimseye dokunduğunun bir göstergesi olarak görülebilir.

Kaynakça

Beşikçi, Faruk, Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2020.

Büyükbaki, İsa. *Trabzonlu Hacı Abdurrahman Efendi'nin (k.s.) Hayatı, Tesirleri ve Tasavvuf Anlayışı*. Lisans Bitirme Tezi, Ankara Üniversitesi, 1996.

Yaşar, Ahmed. "Ahmed Yaşar Hocaefendi Hayatını Anlatıyor", (Görüşmecisi: Faruk Beşikçi, Video Kaydı, 2004).

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Hocaları

Dr. Emrah Balık

Trabzon Üniversitesi,
Kur'an-ı Kerim Araştırmaları ve Kıraat İlmî Enstitüsü

Giriş

1934 yılında Trabzon'un Of ilçesinin eski ismi Melinos olan Ballıca köyünde dünyaya gelen Ahmet Yaşar Hocaefendi ilk Kur'an-ı Kerim tahsilini babası Hüseyin Efendi ve köyünde imamlık yapan ve aynı zamanda babasının da hocası olan Zenolu Bozo Muhammed Efendiden almıştır. Bozo Muhammed Efendinin köyden ayrılmasından sonra camideki görevi üstlenen Holo Fotgeneli Hafız Lezki lakaplı Mustafa Tel Hocadan Kur'an-ı Kerim tahsiline devam etmiştir.

İlk medrese tahsiline bölgenin önemli âlimlerinden Turhandozlu Süleyman Çıkrık Efendi ile başlayan Ahmet Yaşar Hocaefendi sırasıyla Zenolu Abdurrahman Efendi, Hopşeralı Cafer Zihni Sula Efendi ve Hololu Lekur Hoca diye meşhur olan Mehmet Hanefi Kutluoğlu Hocadan ders almıştır. Köyde kısa bir dönem görev yapan bu hocaefendilerden sonra köylünün daveti üzerine Ballıca'ya gelen Şurlu Muhammed Sula Efendi uzun yıllar burada görev yapmıştır. Bu süre zarfında Ahmet Yaşar Hocaefendi kendisinden 17 yıl boyunca ilim tahsil ederek ilmî icazetini almıştır.

Genç yaşından itibaren tasavvufa ilgi duyan Ahmet Yaşar Hocaefendi, bölgedeki hâkim tasavvufi geleneğin temsilcisi olan Gümüşhânevî tekkesine mensup şeyhlerden istifade etmiştir. Evvela Mapsinolu Ahmet Efendi diye bilinen Ahmet Mollaalioğlu'na, Ahmet Efendinin 1958'de vefat etmesi üzerine aynı tekkeye mensup Abdurrahman Beşikci'ye intisap ederek kendisinden icazet almıştır. Abdurrahman Beşikci'nin teşviki ile Mehmet Zahit Kotku'nun riyazetinde İstanbul'da iki defa halvete girmiştir. 1972 yılında vefat eden şeyhi Abdurrahman Efendinin vasiyeti üzerine irşat vazifesini üstlenen Ahmet Ya-

şar Hocaefendi devraldığı bu görevi vefat ettiği 2016 yılına kadar Trabzon'da sürdürmüştür.

Ahmet Yaşar Hocaefendinin ilmî gelişiminde etkili olan Ahmet Mollaalioğlu¹, Abdurrahman Beşikci² ve Mehmet Zahit Kotku³ hakkında daha önce yapılmış olan kapsamlı çalışmalar dolayısıyla, bu çalışmada adı geçen hocaların hayat hikâyelerine ve ilmî faaliyetlerine ayrıca yer verilmemiştir. Bunun yerine, Ahmet Yaşar Hocaefendinin diğer hocaların hayatları kronolojik sıra gözetilerek ele alınacaktır.

Hüseyin Efendi

Hüseyin Efendi, 1894 yılında Of'un Melinos köyünde doğmuştur. Babasının adı Ahmet, annesinin adı Hashatun'dur. Babası, müderris Ahmet Efendi, Melinos'ta 25 yıl boyunca camide dersiamlık yapmıştır. Medrese eğitimi alan Hüseyin Efendi, iyi derecede Farsça bilmesi ve edebi yetenekleriyle tanınır; bölgedeki çeşitli yarışmalarda birincilikler elde ettiği rivayet edilmektedir.

Hüseyin Efendi, 1916-1918 yılları arasındaki seferberlik döneminde askere çağrılmış ve Fatsa ilçesi Meşebükü Karakolu'nda Başçavuş ve Karakol Komutanı olarak görev yapmıştır ve yüzbaşı rütbesi almıştır. Askerlik vazifesinin ardından sivil hayata dönerek Of'ta Maliye Tahsildarlığı görevini üstlenmiştir. Ancak bu görevi sürdürürken verem hastalığına yakalanmış ve hastalığı sebebiyle üç yıl yatağa bağımlı kalmıştır. Buna rağmen Hüseyin Efendi, bu zorlu dönemde dahi mahalle camisinin taş bir yapıya dönüştürülmesi başta olmak üzere köyün çeşitli imar ve sosyal işlerine öncülük etmeye devam etmiştir.

Hüseyin Efendi, 26 Şubat 1941 tarihinde vefat etmiştir. Vefat ettiğinde oğlu Ahmet Yaşar Hocaefendi henüz 5-6 yaşlarındaydı. Vefat ettiği gün, daha önce başvurduğu Sürmene müftülüğüne tayin kararı çıkmıştır.

Hüseyin Efendi'ye, dedelerinden gelen yedi hocanın mirası olarak, yaklaşık elli yük ile ifade edilen, bir oda dolusu kıymetli kitap kalmıştır. Ancak Hüseyin Efendi'nin hastalık dönemi boyunca, bu kitaplar "heba olmasınlar"

1 Ahmet Mollaalioğlu'nun hayatı hakkında geniş bilgi için bakınız: Salih Sabri Yavuz, "Mapsinolu Ahmed Efendi (1861-1958) ve Dinî Hayat Açısından Değerlendirilmesi", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu*, ed. Şenol Saylan - Betül Saylan (Trabzon: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016), 1/161-166.

2 Abdurrahman Beşikci'nin hayatı hakkında geniş bilgi için bakınız: Furkan Ustakurt, "Hacı Abdurrahman Beşikçi", *Kuran Hadimleri*, ed. Süleyman Gür (Ankara: TDV Yayınları, 2020) 12.

3 Mehmet Zahit Kotku'nun hayatı hakkında geniş bilgi için bakınız: Mahmud Esad Çoşan, "Mehmet Zahit Kotku", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/227-228.

Hüseyin Efendi ve mezar taşı kitabesi

düşüncesiyle okuyacak kimselere dağıtılmıştır. Daha sonraki yıllarda, oğlu Ahmet Yaşar Hocaefendi medrese tahsiline başladığında, annesi tarafından söz konusu ilmi külliyyat geri talep edilmesine rağmen, maalesef hiçbiri elde edilememiştir.

Ahmet Yaşar Hocaefendi ilk Kur'an-ı Kerim tahsiline doğrudan babası Hüseyin Efendi'den başlamış ve ilk yüzüne hatmini de yine babasının rehberliğinde tamamlamıştır. Bu hatim sürecinde, aynı zamanda babasının da hocası ve mahalle camiinin imamı olan Zenolu Bozo Muhammed Efendi'den de istifade ederek ilmi zincire ilk halkayı eklemiştir.⁴

Hüseyin Efendi, askerlik döneminde kendisini sırtından hançerlenmekten kurtaran ve daha sonra kendisi gibi verem hastalığına yakalanan asker arkadaşı Of'un İşkenaz Köyünden Usta İbrahim oğlu Behram'a yazdığı mektup.

Mektubu oku da gül, hem de eğlence olur.
Derman Halik'tan gelir, ümidi kesme O'ndan.
Doktorlardan yok aman, Halik'a kaldı güman.
O emrettiği zaman dünya döner halinden.

Behram, kaldık vereme; gençlik gitti cereme.
Yalvarmalı Rabb'ime, ayırmasın imandan.
Eder bize inayet, yok lütfuna nihayet.
Bize de acır elbet, fazlından, kemalinden.

Bu sözleri hatırla Behram, yaz bir deftere.
Düşmesek çok betere, duam budur Mevla'dan.
Ölüme geldi nöbet, biz bekliyoruz sıhhat.
Halik bir gün merhamet yapar bize bir yandan.

4 Ahmet Yaşar, "Anılar" (Görüşmecisi: Ahmet Faruk Beşikçi, Video Kaydı, Görüşme 2007).

Oldu büyük zelzele, halka düştü veyvele.
Hüseyin güle güle, çünkü geçmiş dünyadan.
Dünyaya olma heves, fanidir bilir herkes.
Şükretmeli her nefes, vazgeç fani dünyadan.

Dünyanın yoktur hükmü, ara asli hekimi.
Bütün dünya hekimi, derman ararlar O'ndan.
Sanki olmuşuz deli, bekleriz Azrail'i.
Hak yıkarsa bu yılı, kaybımız yoktur O'ndan.

Düştük çaresiz derde, kader imiş ezelde.
Şükretmeli her yerde, beteri vardır bundan.
Vücudumuz rahattır; bu da bir istirahatdır.
Zelzele alamettir; ses var ahir zamandan.

Hakk'ın çoktur rahmeti, yaparsa merhameti.
Yüksektir salahiyeti, lütfeder bir taraftan.
Herkes gider askere, bekler, alır teskere.
Dünya vız bize göre, hissemiz yoktur O'ndan.

Saat geldi sekize, uyku gelmez bu göze.
Gittim İrfan Titiz'e, fayda bulamadım O'ndan.
Döndüm Ömer Bican'a, lütuf ile dedi bana:
"Doktor ne etsin sana? İmdat bekle Mevla'dan."

Erzurum'da bitti işim, kederli oldu dönüşüm.
Yatarız yaz ile kışın, yardımcımız Yaratan.
Çoktur biz gibi dertli, türlü türlü illetli.
Bizim için lezzetli bir şey yoktur dünyada.

Benim olsa hep dünya, bana geliyor rüya.
İşim kaldı duaya, affet bizi Yaratan.
Bir gün oluruz toprak, solmuştur bizim yaprak.
İnsan ne kadar ahmak, ibret almaz bir yandan.

Ağlarım ölmek için, yaşasa geri kalan.
Olmadı çare bulan, şüphe yok, değil yalan.
Geçeriz bu kervandan.

Halik'tan budur dilek: Acırsa bize felek.
Bu ağlamaklar gülmek olabilir sonradan.
Sonum olsun selamet, kopar bir gün kıyamet.
Kayır o gün Yaratan.

Hafız Lezki

Holo Fotgeneli Hafız Lezki lakabıyla anılan Mustafa Tel 1902 tarihinde Trabzon'un Dernekpazarı ilçesine bağlı Taşçılar (Holo, Fotgene) köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Behram olan Hafız Lezki'nin üçü erkek beşi kız olmak üzere sekiz evladı bulunmaktadır. Çocuklarından Hasan, resmi görev almadan gayri resmi hocalık yapmış; babasıyla aynı ismi taşıyan diğer oğlu Mustafa ise uzun yıllar İstanbul'da çeşitli camilerde görev yaparak emekli olmuştur.

Hafız Lezki ve mezar taşı kitabesi

Hafız Lezki, başta kendi köyünden olmak üzere birçok hafız yetiştiren bir isim olarak tanınmıştır ve Of'un İşkenaz köyünde görev yaptığı bilinmektedir. Gençlik yıllarında kısa bir süre Ballica (Melinos) köyündeki camide de imam olarak görev yapmıştır. Ahmet Yaşar Hocaefendi, çocukluk döneminde Kur'an-ı Kerim tahsiline, camideki görevi devralan Hafız Lezki'den devam etmiştir. Hafız Lezki, 1973 tarihinde vefat etmiş olup, kendi köyü olan Taşçılar'da metfundur.⁶

Çıkrık Zade Süleyman Efendi

Turhandozlu Süleyman Çıkrık Efendi, Trabzon'un Dernekpazarı ilçesine bağlı Yenicami (Turhandoz) köyünde dünyaya gelmiştir. Hasan ve Muhammet adında iki oğlu bulunmaktadır. Oğlu Muhammet'in oğlu olan merhum Mustafa Çıkrık, müftülük görevi yapmıştır. Diğer oğlu Hasan'ın oğlu Süleyman Çıkrık ise Dernekpazarı'nda nüfus müdürlüğü görevini yürütmektedir. Nüfus müdürü Süleyman Çıkrık'ın oğlu Muhammed Enes Çıkrık da Elazığ Baskil Kaymakamı olarak görev yapmaktadır.

6 Mustafa Tel, "Hafız Lezki" (Görüşmecisi: Emrah Balık, Ses Kaydı, Görüşme 29 Kasım 2025).

Ah ölüm

Hitab-ı ırcii geldi
Bulunmaz asla çare
Veda eyledim ihvana
Sığındım ulu Gaffar'a

Çıkrık Zade
Süleyman
Efendi Ruhuna Fatiha

D.T. 1290

Ö.T. 1965

Çıkrık Zade Süleyman Efendi ve mezar taşı kitabesi

Süleyman Efendi, Terkib konusunda yetkin ve hitabeti güzel bir âlim olarak tanınmıştır.⁷ Ballica (Melinos) köyünde 5-6 ay gibi kısa bir süre imamlık yapmış ve bu görev süresi içinde Ahmet Yaşar Hocaefendi kendisinden Kur'ân-ı Kerim, Tecvid ve Sarf dersleri almıştır. Böylece Ahmet Yaşar Hocaefendi ilk Araçça tedrisatına Süleyman Efendi ile başlamıştır.

Torunu Süleyman Çıkrık'tan elde ettiğimiz ve bir diğer torunu olan Müftü Mustafa Çıkrık'ın kaleme aldığı Çıkrık Zade Süleyman Efendinin Hayat ve Hatıratı aşağıdaki gibidir.

“Merhum Çıkrık Zade Süleyman Efendi 1290/1875 yılında Of kazasına bağlı Kondu köyünde dünyaya gelmiştir. Ulemadan hoca zade Çıkrık Mahmut Efendinin oğludur. Valideyi muhteremeleri Kara Mustafa Oğullarından Mana isimli faziletli bir kadındır. Merhum ustaz Süleyman efendi Kur'ân-ı Kerim'i ve tecvidi Turhandoz Camiinde hocalık yapmakla vakit geçiren Babası Mahmut efendiden okumuştur.

Küçük yaşında ilim tahsiline başlayan merhum, ahlakı ve zekâsı bakımından daima arkadaşları arasında temayüz etmiş ve hocalarının takdirlerini kazanmıştır. Talebeler arasında da uygun bir saygıya mazhar olmuş, fazilet, feragat, ahlak ve seciye sahibi mümtaz şahsiyet olmuştu. Tahsilini uzun zamanlar Turhandoz medresesinde dersiam olarak talebe okutan ve yüzlerce icazet veren Of ulemasından Kara Mustafa oğlu Ali Efendiden yapmıştır. Aralıksız on beş sene tahsil yapan rahmetli Süleyman efendi, sarf, nahiv, mantık, meânî, beyan, bedi, usulü fıkıh, usulü hadis, ilmi kelim, ayrıca hadis, tefsir, Kazıbey

7 Ali Düzenli, “Çıkrık Zade Süleyman Efendi” (Görüşmecisi: Emrah Balık, Ses Kaydı, Görüşme 13 Ekim 2025).

zavinin tamamı, molla cami, keşşaf, telvih, yine ders olarak fetva kitaplarından mevakıfb fetavayı Ali Efendi ve hindiye gibi çeşitli fetva kitaplarını da rahle sıralarında okuyarak muvaffakiyetle tahsilini tamamladıktan sonra 1910 tarihinde Turhandoz medresesinde şürekası ile icazet almıştır. Merhum Süleyman efendinin ilmi kudreti ve üstün kabiliyeti vardı. Sözü tesirli üslubu gayet sade idi. En çetin ibareleri çözmeye muktedir, Arapçaya bihakkın vakıftı. Özellikle ilmi fıkıh ve fetvada yüksek iktidarı vardı. Geniş görüşlü fakih bir hoca, kavaidi arabiyeye ve ulumi şeriye sahibi, güzel ahlakı benimsemiş ve yaşamış büyük bir insan, örnek bir din adamı, bulunmaz bir ilim sahibi idi. Mollalığında çok bildiği için ibareci Süleyman ismini almıştı. Yaşı, başı, ilmi tecrübeleri ile din adamlarımız arasında ün salan merhum, alim, fazıl, ahlak numunesi zühtü takva sahibi idi. Yüksek ilim ve faziletinden naşı kendisine teveccüh etmeyen, hürmet göstermeyen bulunmazdı. Büyük Of uleması arasında müşarun bil benan olan rahmetli Çıkrık Zade nakşibendi dergahına mensuptu. Bulunduğu mevkinin şerefini daima muhafaza eder dinde ve amelinde ve nasihatlarında asla taviz vermezdi.

İlmi ile, nasihat ve sohbetleri ile, herkesin sevgi ve saygısını kazanan büyük din alimi mesaisini bütünü ile ilme ve dine vakfetmişti. Sohbetinden faziletinden temsil ve kıssalarından istifade etmeyen olmazdı. Kazıbey zavi, Keşşaf, Telvih, ibni abidin, fetavayı Ali efendi ve hindiye günlük mutaalası arasında idi. Zühtü takvadan hiç ayrılmazdı. Tefsiri kebiri mütaala esnasında ağlar gayrı ihtiyari gözyaşları kitap sahifelerini ıslatırdı.

İbadetle çok iştigal eder nafîle ibadetle hususu ile fazlaca meşgul olurdu. Nakşibendi tarikatı sebebi ile kerameti görülen dedemiz merhumun bazan soluklarında hu sesi duyulurdu. Kur'an-ı Kerim'i ve delaili şerifi vird edinmiş olup ayrıca yasin ile tebarekeyi şerifin kıraatı her gece mutadı idi. Kuşluk ve evvabin namazlarına devam eden ustazın seher vakti teheccüdüne kazası yok gibi idi.

Bağda, bahçede, tarlada çalışmayı çok sever her bulunduğu yerden davudi sedası ile ezan okurdu. Yazın bellemek zamanlarında ezanı sedasını duyanların ellerinden kazmalarını bıraktıkları, ezan esnasında oturarak huşu ile dinledikleri görülürdü. Artık tarihe karışan hemen hemen bütün ile kayıp olan bu dindarlık alametleri ile o devirleri yaşadığımız günler hatıra geldikçe göz yaşarmaması mümkün olamıyor.

Ezan vakitlerini güneşe bakmak suretiyle saatsız anlama melekesine sahipti. Evde olanları kadın erkek cemaatle kıldırır, bhusus sabah namazları için titizlikle ev halkını uykudan uyandırır kısa gecelerde bile sabah namazlarını cemaatle kılardı.

Merhumun hemen bir asırlık ömrü Of-Sürmene mülhagatında geçmiştir. Hocalık veya ramazanlık yapma maksadı ile 1320/1904 tarihinde karadan yü-

rümele sureti ile bir sefer Sinop'a, 1340/1924 tarihinde de bir sefer Tokat'a gitmiştir. Her iki yerde de birkaç aydan fazla bulunmuş Süleyman efendinin vilayet haricinde başka bir gurbet hayatı yoktur.1330-1340 (1914-1924) tarihlerinde Turhandoz Camiinde imamet yapmış ve birçok molla yetiştirmiştir. Bir ara muhtar vekili manasına gelen köy resmi imametinde bulunmuşsa da bunu rızai bariye uygun görmediğinden kendi isteği ile ayrılmıştır.

Çıkrık Zade Süleyman efendinin talepleri arasında bugün müftüler, vaizler ve kadrolu kadrosuz bir hayli imamlar vardır. (Ben torunu naçiz şahsım itibarı ile layık olmadığım halde müftülük itfa makamında bulunmam dedem efendi hazretlerinin ..., ilmi öğretmesinin tesiri yanında feyizleri iledir.) Hocalık yaptığı köylerde kendisinden dinini diyanetini öğrenenler, namaz meselelerini belleyenler, farzını vacibini tam manası ile elde edenler memleketin her tarafında bhusus hocalık yaptığı köylerde ziyadesi ile mevcuttur. Merhumu rahmetle anmaları, andıkça ağlamaları, ilmi ile amel olmasının, herkese yağmur gibi faydalı bulunmasının makul delili ve alametifarikasıdır. Hatıralarını hürmetle minnetle ananlar, rahmetle, Fatihalar ile konuşanlar arasında ve başta Zahameya ile Visirilerin eskileri gelmektedir.

Her gittiği yerde Arapça okutmakla vazife gören merhum dedemin başlıca hocalık yaptığı köyler şunlardır: Kondu-Turhandoz-Kacal-Seveho-Melinöz-Kuşandı-Muhli-Orta Mahalle-...-Yarakar-Holo-Makdanos-Mavran-Zenozena-Kalanas-Visir-...-Zeno-Veceno ve bir sefer Bayburt. Bu köylerin bazılarında iki üç sene ara ile kalmıştır. Aralıksız kırk sene ıssız camilerde vakit geçiren Süleyman efendiyi tanımayan, hatırını sayman, Fatiha ile rahmetle anmayan yoktur. Mevla gani gani rahmet eyleye.

Merhumun tatlı sesi ile çekici üslubu ve davudi sedası ile, kafiye ve nazmı ile daim ve mükerrer okur olduğu aşağıdaki kasideleri kıraatı esnasında rikkati galbinden naşi beyaz gözlerinden damla damla yaşlar döküldüğünü görür gibiyim.

Esteğfirullah aman ya rabbi
Minküllü zemin tevbe ya rabbi

Entelhadi entel hak
Leysel hadi illa hu

Entelbaki ya baki entel baki ya baki

Hüvel habibüllezi türca şefaathü
Likulli hevlin minel ehvali muktehim

Mevla ya salli ve sellim daimen ebeden
Ala habibike hayril halkı küllihimi

Sübhaneye ya tevvab taakeyte ya vehhab
Ecirna minennar biafvike ya rahman

Kitap okumak, vaiz yapmakla beraber ziraatı da elinden hiç bırakmayan merhumun vücut bünyesi gayet sağlam, iri kemikli, kırmızı çehreli ve kuvvetlice olup her tarafından kan fışkıracak mahiyette idi. Son hastalığı müstesna tutulursa bir asra yakın ömründe hemen hemen hiç hasta olmamış, iğne kullanmamış, ilaç ve hap istimal etmemişti.

En nihayet 87'sinde sade nezih bir hayat yaşarken, çok sevdiği kitapları arasında mütaala ve ibadet ederek vakit geçirmekte iken lihikmetin mübtela olduğu felç hastalığının tesiri ile yatağam düşmüş, sabır ve azimle üç sene yattıktan sonra bu hastalığın tesiri ile 1965 senesinde 90 yaşında olduğu halde rahmeti rahmana kavuşmuştur.

Vefatı üzere naciz kalekimle yazdığım hayatı ilmiyesi merhumu rahmetle یاد etmeye vesile olsun. Allah Allah diyerek Allaha kavuşan merhum Süleyman Efendinin değeri hakkında söz söylemeye kendimi yetersiz görürüm.

Ölümünden sekiz yıl sonra aşıklarının mecazi manası ile bir ba'su ba'del mevte kavuşturacağını umduğum bu hayat namesini dostlarına hediye ediyorum. Canabı hak rızasına muvafık kılsın. Amin. Mustafa Çıkrık - Müftü"

Çıkrık Zade Süleyman Efendinin öğrencilerine ilk derste öğrettiği metin⁸

Tâb'u tasnif kade-i musannif oldur ki (her kitaba başlamadan önce yedi şeyi bilmek lazımdır ki): üçü vacibetü'l-isti'mal, dördü caizetü'l-isti'mal.

Vacibetü'l-isti'mal olanlar; besmele, hamdele, salvele.

Caizetü'l-isti'mal olanlar; ismül'l-kitab, fennü'l-kitab, ta'dâdü'l-fusul, tebyînü'l-'araz.

Zenolu Abdurrahman Efendi

Abdurrahman Efendi, Dernekpazarı'nın şimdiki adı Akköse olan Zeno köyünde 1302 (1884) yılında doğmuştur. Hacımemişoğulları sülalesine mensup olup babasının adı Hasan Efendi'dir. İlk tahsiline Zenolu Müderris Gürcizade Ahmed Efendi'den (ö. 1908) ders alarak başlamış, hocasının vefatının ardından tahsilini Bilaloğlu Harun Efendi'den tamamlamıştır. Akköse ve Ulucami köylerinde uzun yıllar hocalık yaptıktan sonra, Of'un Samri (Ağaçseven) kö-

8 Çıkrık Zade Süleyman Efendinin talebeleri arasında yer alan Ali Düzenli ilk derste bu metni ezberlediklerini nakletmektedir. Selim Demirci (ed.), *Karadeniz'de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dini Hayat* (Trabzon: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2024), 107.

Zenolu Abdurrahman Efendi ve mezar taşı kitabesi

yünde iki yıl ve Ballica köyünde kısa bir dönem imamlık görevini üstlenmiştir. 1981 yılında vefat eden Abdurrahman Efendi, köyünün merkezindeki aile kabristanlığına defnedilmiştir.

Abdurrahman Efendi, derin bir muhakeme kabiliyetine sahip olup, bölgede bilhassa fıkıh alanında otorite kabul edilmiştir.⁹ Kendisi aynı zamanda söz ustası olarak da tanınmıştır. Onun bu yönünü ve cesaretini gösteren bir olayda, bir kaymakamın “hakiki hocaları ayıracaksın bu gibi hocaların kafasını keseceksin” ifadesine karşılık, şu cevabı verdiği rivayet edilmektedir: “Var mı sende o kafa? O hocaları ayırt edecek kafa var mı sende?”¹⁰

Ballica (Melinos) köyünde kısa bir dönem imamlık görevi yürüten ve aynı zamanda Müderris ve Dersiâm unvanlarına sahip olan Zenolu Abdurrahman Efendi, iki komşu arasında çıkan bir kavga neticesinde köydeki görevinden ayrılmak durumunda kalmıştır.¹¹

Hopşeralı Cafer Zihni Sula Efendi

Zenolu Abdurrahman Efendi'den sonra, köylülerin daveti üzerine Ballica'da göreve başlayan Cafer Zihni Sula Efendi, 1876 (1293) yılında Çaykara'nın şimdiki ismi Soğanlı olan Hopşera köyünde dünyaya gelmiştir. Cafer Hulusi Efendi olarak da bilinen Cafer Zihni Efendi'nin babası Ömer oğlu Hacı Recep Efendi (1256-1375), annesi ise Vehbi kızı Fatıma Hanım'dır (ö. 1932).

Cafer Zihni Efendi, ilmî tahsilini Çaykara'nın Şahinkaya Köyü'nden, Zazzâde olarak bilinen Hacı Mahmud Efendi oğlu Hacı Muhammed Zühdi Efendi'den

9 Süleyman Gür, *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrâk-ı Metrûkesi* (Ankara: Hayat Akademisi, 2016), 218-220.

10 Ali Düzenli, Kişisel Görüşme, 13 Ekim 2024.

11 Yaşar, “Anılar” (Görüşme 2007).

Cafer Zihni Sula Efendi'nin nüfus tezkiresi

Cafer Zihni Sula Efendi'nin mezar taşı kitabesi

Hüve'l-Baki

İlâhî ve in cellet ve cemmet hatîetî
Fe-afvuke an zenbî ecellü ve evse'u

Meşahir-i ulemeden Cafer
Hulusi İbni Receb Efendi Molla
el-Fatiha

1948-9-21

almıştır. Eğitimini tamamlayarak 25 Nisan 1322 tarihinde icazetnameye hak kazanmıştır. Sahip olduğu icazetname; akli, nakli, usul, fûru', tefsir, hadis ve feraiz gibi geniş bir ilim yelpazesini kapsamaktadır. Hem medrese icazetine sahip olan hem de Rüştîye Mektebi mezunu olan Cafer Zihni Efendi, farklı medreselerde uzun yıllar müderrislik yapmıştır.

Cafer Zihni Efendi, fakih bir âlim olarak tanınmasından dolayı Of civarındaki müftülüklerin feraiz ve fıkıh konularının çözümü için kendisine müracaat ettiği bir otoritedir. Kendisi aynı zamanda hattat bir âlim olarak da bilinmektedir. "Devlet çeşmesinden su içmek istemem" diyerek muallimlik ve Of Müftülüğü vazifelerini reddetmiştir. Medreselerin kapatılmasının ardından bir müddet ticaretle meşgul olmuş, daha sonra köylerde fahri imamlık yaparak ilmî tedrisata devam etmiştir. Bu bağlamda, 1939 yılında Ballica'da bir buçuk sene civarında görev yapmış ve Ahmet Yaşar Hocaefendi, bu süre zarfında yaklaşık 10 kişilik bir öğrenci grubu ile kendisinden Sarf, Nahiv ve Fıkıh dersleri almıştır. Cafer Zihni Efendi'nin uzun yıllar müftülük yapan oğlu Mehmet Ali Sula (ö. 2017) da Ballica'daki bu dönemde Ahmet Yaşar Hocaefendi ile ders arkadaşlığı yapmıştır.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, hocası Cafer Zihni Efendi'yi "hal ehli, sözü tesirli bir kimse" olarak tanımlamıştır. Ayrıca, Cafer Zihni Efendi'nin Çaykaralı Hacı Hasan Efendi'nin de hocası olduğunu belirtmiştir.¹² Cafer Zihni Efendi, hanımının vefatı üzerine çocuklarının köyde yalnız kalmaları nedeniyle Ballica'daki görevinden ayrılmak durumunda kalmıştır.

Vefat ettiği güne kadar ilmî tedrisata devam eden Cafer Zihni Efendi, bir gün öğleye kadar talebelerini okuttuktan sonra, öğle namazını eda ederken seccadesinin sağ tarafına yığılmıştır. Kendisine Yasin-i Şerif okunurken, 21 Eylül 1948 tarihinde, 72 yaşında emanetini Rabbine teslim etmiştir. Geriye kalan talebeleri, Hacı Hasan Efendi'ye intikal ederek ilmî icazetlerini almışlardır.¹³

Lekur Hoca

Lekur Hoca ve Topal Hoca diye bilinen Mehmet Hanefi Kutluoğlu, 1880 yılında Trabzon'un Dernekpazarı ilçesinin bugünkü adı Taşçılar olan Holo Fotgene köyünde doğmuştur. Babasının ismi Hacı Hasan, annesinin ismi Fatma Hanım'dır. Üç yaşında iken annesini, on iki yaşında iken ise babasını kaybetmiştir. Topaloğlu ailesine mensup olan Mehmet Hanefi Kutluoğlu, Topal Hoca lakabını geçirmiş olduğu bir kaza sonrasında topal kalması nedeniyle almıştır.

Yedi yaşında Kur'an okumaya başlayan Lekur Hoca, hafızlığını komşusu Molla Kerim Hoca'dan tamamlamıştır. İlmî tedrisatına ise şimdiki ismi Ormancık olan Dernekpazarı'nın Makdanos köyündeki Kasranzade Mehmet Efendi'den başlayarak yedi yıl tahsil görmüş ve icazetini almıştır. İlmî tahsiline devam ederken keçe yapma sanatını öğrenen Lekur Hoca, uzun yıllar geçimini bu meslekten temin etmiştir.

Lekur Hoca, ilk imamlık vazifesine Sürmene'nin Zavzaka (Yoncalı) köyünde başlamıştır. Hayatı boyunca Trabzon Merkez (Hoha ve Oksu), Dernekpazarı (Yukarı Kondu ve Kalanas/Çalışanlar), Of (Kavelar/Gökçeoba ve Melinos/Ballica), Bayburt (Kitre) ve Gümüşhane (Posus) gibi muhtelif yerlerde ve Erzurum Merkez Gürcükapı Camii'nde görev yapmıştır. Ayrıca Divriği merkez vaizliği de yapmıştır. Aynı zamanda marangozluk mesleğinde de mahir olan Lekur Hoca, bu yeteneği sayesinde Kavelar köyündeki caminin yeniden inşa edilmesinde aktif rol almıştır. Devrin hatiplerinden olan Lekur Hoca, görev yaptığı yerlerde hafız yetiştirmiş ve İslami İlimleri okutmuştur. 1943 yılları civarında iki sene görev yaptığı Ballica'da, Ahmet Yaşar Hocaefendi kendisinden Sarf ve Nahiv dersleri okumuştur.

12 Yaşar, "Anılar" (Görüşme 2007).

13 Yunus Vehbi Yavuz, *Çaykaralı Hacı Hasan Efendi* (İstanbul: ÇHHE İHVAK Yayınları, 2008), 1/218-219.

Hüve'l-Baki

Âlimdi fâzıldı örnek insanı
Bir ömür durmadan İslam'ı yaydı
Ölüm ona vuslat bize hicrandı
Bizleri gönülden ah yakıp gitti
Ardında fidanlar bırakıp gitti

Mehmed Hanedi Kutluoğlu
ruhiçün el-Fâtiha

H. 1300-1392

Mehmet Hanefi Kutluoğlu (Lekur) Hoca ve mezar taşı kitabesi

Mehmet Hanefi Kutluoğlu Hoca'nın İcazetnamesi

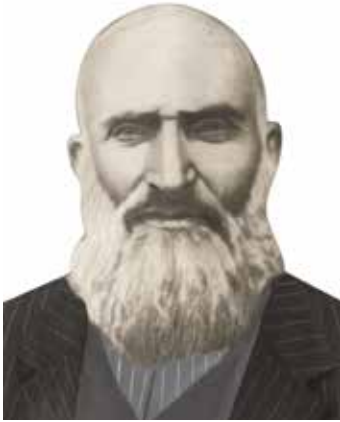
Mehmet Hanefi Kutluoğlu, tasavvufî anlamda ilk intisabını Of'un Zisino (Bölümlü) köyündeki Gani Ömer Mahmut Efendi'ye (ö. 1930) yapmıştır. Onun vefatından bir süre sonra, o yıllarda sürgün olarak Giresun'da ikamet eden Siirt'in Beşirli ilçesinden Hacı Hâlid Zilâni'ye (ö. 1954) intisap etmiştir. Hayatının son yıllarını İstanbul'da çocuklarının yanında geçiren Lekur Hoca, 26 Haziran 1972 Pazartesi gecesi emanetini Rabbine teslim etmiştir. Cenaze na-

mazı, Mehmet Zahid Kotku tarafından Fatih Camii'nde kıldırılmış ve ardından Edirnekapı Sakızağacı Şehitliği'ndeki aile kabristanlığına defnedilmiştir.¹⁴

Muhammed Sula Efendi

Muhammed Sula, 10 Temmuz 1891 tarihinde Çaykara'nın Şahinkaya (Şur) köyünde doğmuştur. Babasının ismi Ahmed, onun babası Mehmet ve onun babası ise Hüseyin'dir. Muhammed Sula'nın büyük dedesi Hüseyin'in, Maraş'tan Çaykara'ya iki kardeş olarak geldikleri rivayet edilmektedir. Halkı irşad etmek için bölgeye gelen ve hoca olan bu iki kardeşten biri Şur köyüne, diğeri ise Hopşera köyüne yerleşmiştir. Cafer Zihni Efendi (Sula) de Hopşera'ya yerleşen diğer kardeşin soyundan gelmektedir.

Muhammed Sula'nın Hüseyin, Mustafa ve Ayşe isminde üç evladı vardır. Oğlu ve aynı zamanda talebesi olan Hüseyin Sula, uzun yıllar Of vaizi olarak gö-

Hüve'l-Baki

Kemali bulayım dersin
Gönül çek masivaullahtan
Gönül odur ki saatin
Geçirmez gafil Allahtan

Meşahir-i ulemeden
Hacı Muhammed Efendi İbn Ahmed
Ruhuna Fatiha

Doğumu Ölümü
1961-10-13 : 1304

Muhammed Sula Efendi ve mezar taşı kitabesi

rev yapmıştır. Hüseyin'in de Tahir ve Tayyip adında iki oğlu bulunmaktadır. Tayyip Sula Millî Eğitim'den şef olarak emekli olmuş; diğer oğlu Tahir'in oğlu Yahya Sula ise şu anda Of Merkez İrfanlı Camii'nde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır. Yahya Sula'nın oğlu olan Muhammed ise büyük dedesinin ismini taşımaktadır.

Muhammed Sula, dinî eğitimini kendi köyünde bulunan komşusu Lala Mustafa (Ayal) Efendi'den almıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra Kars'ın Susuz

14 Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mehmet Yahya Kutluoğlu, *Topal Hoca (Hacı Lekur) Mehmet Hanefi Kutluoğlu* (İstanbul: Dernekpazarı Köyleri Vakfı, 2004).

ilçesine bağlı Bendivan köyüne giderek burada 19 yıl boyunca hocalık yapmıştır.

Lekur Hoca'nın köyden ayrılmasının ardından, Ballica (Melinos) köyü halkı yeni bir hoca temin etmek amacıyla Hopşera köyünden Cafer Efendi'ye başvurmuştur. Cafer Efendi bu talebi yerine getiremeyeceğini bildirerek, köylülere Şur köyünde ikamet eden Muhammed Sula Hoca'ya yönlendirmiştir. Hopşeralı Cafer Efendi'nin tavsiyesi üzerine Ballica köyü halkı Muhammed Sula Efendi'ye başvurmuştur. O sırada tekrar Kars'a gitmek üzere hazırlık yapan Muhammed Sula Efendi, durumu netleştirmek için istihareye yatar. İstihare sonucunda oğlu Hüseyin Sula'yı Kars'a göndermeye karar vermiş; kendisi ise Ballica köyünde göreve başlamayı tercih etmiştir.

Muhammed Sula Efendi, Ballica'da 19 yıl boyunca hocalık yapmış ve ilmî tedrisata devam etmesi için kendisine bir serander odası tahsis edilmiştir. Muhammed Sula Efendi, bu uzun görev süresi boyunca, 27 kilometre uzaklıktaki kendi köyü Şur'a yalnızca altı ayda bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

Muhammed Sula Efendi, ilim yolunda son derece gayretli ve fedakâr bir hoca efendi idi. Tedrisatla meşgul olduğu süre boyunca köy dışına neredeyse hiç çıkmamış, bir iki iş haricinde Of'a dahi gitmemiştir. Hatta bazı cenaze namazlarına dahi katılmamış, bu durumun nedenini "İlim farz-ı ayındır, cenaze ise farz-ı kifayedir." sözüyle izah etmiştir.

Muhammed Sula Efendi, hastalanmasının ardından Ballica köyündeki görevinden ayrılmak durumunda kalmış ve doğup büyüdüğü Şahinkaya (Şur) köyüne dönmüştür. Köye dönüşünden bir iki yıl sonra, 9 Ekim 1961 tarihinde, 70 yaşında vefat etmiş ve kendi köyüne defnedilmiştir.

Muhammed Sula Efendi, Ballica'da hem sıbyan mektebi seviyesindeki çocuklara temel dinî bilgiler öğretmiş hem de Arapça okutmak suretiyle daha ileri düzeyde ilmî tahsil vermiştir.

Menderes dönemine kadar bölgedeki medrese eğitimi kaçak olarak devam etmiştir. Menderes döneminde Of'a atanan karakol komutanının olumlu yaklaşımı sayesinde medreselerde daha rahat bir eğitim ortamı oluşmuş ve tahkikatlar sona ermiştir. Buna rağmen, köydeki bazı şahısların şikâyetleri devam etmiş; Of karakolundan sonuç alamayan bu kişiler, bu kez Trabzon'daki askerî alaya başvurmuşlardır.

Askerî alaydan görevlendirilen bir komutan, köyün girişinden değil, daha uzak olan yukarı kısımdan köye girmiştir. Komutan, girişteki değirmen inşaatında askerlerini oyalayarak zaman kazanmış ve köy muhtarı aracılığıyla Sula Hoca'ya haber göndermiştir. Bu haberleşme sayesinde medresedeki talebeler dağılmış, kısa bir süre sonra 25 jandarma ile medrese çevresi kuşatılmıştır.

Komutan medreseye tek başına girerek Sula Hoca'nın elini öpmüş ve kendisinin Kars'ın Bendivan köyünden olduğunu, Kur'ân-ı Kerîm okumayı bizzat Sula Hoca'dan öğrendiğini ifade etmiştir. Ardından, "Ben burada görev yaptığım sürece hiçbir baskıdan korkma, burada eğitime devam et" diyerek Sula Hoca'yı rahatlatmıştır. Komutan askerlerini çağırarak resmî bir tutanak tutturmuş ve şikâyetin asılsız olduğunu bildirmiştir.

Bu olayın ardından medrese onarılmış ve eğitim faaliyetlerine kaldığı yerden devam edilmiştir.

Balıca köyünde bulunan medrese, Sultan II. Abdülhamid döneminde Trabzon bölgesinde kurulan ikinci önemli eğitim kurumudur. Bu medrese, dönemin ilmî yapısı içerisinde "ruûs" unvanını taşıyan ulemanın yetiştiği seçkin bir eğitim merkezi olarak kabul edilmiştir. Balıca Medresesi'nde, dönemin önde gelen âlimlerinden Kalomerli Mahmut Efendi ve Paçanlı İdris Efendi gibi yüksek seviyede ilmî ehliyete sahip müderrisler ders vermiştir.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, Balıca'da görev yaptığı süre zarfında 17 yıl boyunca ilim tahsil ederek ilmî icazetini aldığı hocası Muhammed Sula Efendi'yi şu şekilde anlatmaktadır:

Hocamızın Şur köyünün en yüksek tepesinde, orman eteğinde bir evi var. O zaman köyün alt tarafında "Hadî" diye isimlendirilen bir alışveriş merkezi, bir pazar vardı. Hocamız çaresiz kalmış, orada bakkallık yapmaya gitti. Orada bir bakkal dükkânı açtı. Sonradan bir sabah dükkânı açmaya giderken ahşap yapı olan dükkânların hepsi yandı. Piyasaya da borçlu kaldı. Ne yapayım diyerek kitaplarını omuzladı, Ramazan'da imamlık yapmak için Erzurum'a gitti, fakat orada bir yer bulamadı. Erzurum'dayken şapkasının olmadığı için askerlerin başına copla iki üç kere vurduğunu söylerdi. "Tuttu kulumdan gittik iki buçuk kuruşa şapka satın aldım." derdi. Bundan sonra şapkayı hemençesine koyup gezerdi; gittiği yerde şapka var demek için.

Oradan Kars'a gitti. Kars'ın merkez Bendivan köyünde imamlığa başladı ve 20 sene orada kaldı. Askerin kendisine hakaretinden dolayı bu süre zarfında köyden şehre hiç inmedi. O kaçak devirde (o bölgede Karadeniz'deki kadar baskı olmayan o bölgede) epesince çocuk okuttu, rahat rahat. Hatta Kars'ın içinde ismi yayıldı. O zaman da ilk olarak bazı imamlara kadro veriliyordu. Kaymakam köyün muhtarına "Hoca imza atmaya alışsın, ona kadrosunu verelim" der. O da "Benim rızkımın kefilî Allah'tır, rızkım için mahlûkun defterine imza atmam" diyerek kadroyu reddeder. Muhtar ısrar etti: "İmzayı ben atayım, sen kaleme tut, hepten yalancı olmayayım." dedi. Onu da yapmam dedi. Oradan geldi. Tabii ki bizim köye gelince 19 sene imamlık yaptı. Of'a inmedi. 19 senede köydeki arazisini oğullarına vermek için Of'a gitti. Köye gelince bana "Ahmed o Of ne kadar büyük yer oldu" dedi.

Çünkü onun bildiği (Of)... Seferberlikte Rus Savaşı'nda Birinci Ordu'yu İstanbul'dan Kars'a gönderiyorlar. Kış, ayakkabı yok, ayaklarında çarık var. Yolda çarıklar yıpranıyor, ayakları donuyor; kendi öyle anlatırdı bize. Öyle anlatırdı ki, çukur kazarlardı, herifi atarlardı; herif ölmedim deyince "Ölürsün" derlerdi. Kars'a gittik derdi. Soğanlı Dağı'nın (Kars'ın da Soğanlı Dağı var) eteğinde bir dere var. Her yer donmuş, soğuk var. Rusların geçeden çizmeleri var. Onlar dereye girip karşıya geçiyor, çünkü keçe içeriye su vermiyor. Bizim komutan bir emir: "Hadi bakalım karşıya..." bir arkadaşım daha var. Karşıya gidenden hiç canlı kalmıyor. Bir tepeyi almak için de "Marş marş" emir geldi: "Tepeyi alacaksınız." Tipi olmasa, rüzgâr esmese dağın tepesindeki Rus'u saracaklar... Ruslar da dağın tepesinde çadır kurmuş, askere çay ikram ediyorlar. Arkadaşıma yaklaşıp, "Bu dereye girmek intihardır" dedim. "Ben girmiyorum" dedim. "Mermilerim bitene kadar buradan savaşırım." Asker gitti, dereden karşıya geçen alaydan bir kişi bile canlı kalmadı, hepsi dondu.

Arkadaşım da vuruldu, ben de vuruldum. O baldırından vuruldu. Orada at ahırına vardı, ona oraya gitmesini söyledim. Ben de ayağımdan vurulunca o ahıra gittim. Anlatırken ağlardı. Ahıra atları bağlamışlar, yem vermemişler; atlar ot yedikleri banfilerini kemire kemire ölmüşler, donmuşlar ahırda. Arkadaşım bir tarafa, ben bir tarafa... Çıkardım gömleğimi, kan durmadığı için kan akan yeri kuvvetlice sardım, kanı durdurdum. Arkadaşım ayağındaki çarığı yemek için ağzına koyup asılıyordu. Üç gün yaşadı. Benim de bir mendilim vardı. Daha evvel peynir koymuştum ona. Ben de çok acıkmıştım. Peynir koyduğum mendil tuzlu olduğu için bir tarafını yalardım, diğer tarafı yalamazdım, "belki yarın yaşarsam midemin acısını bununla gideririm" derdim. Sonraki gün de diğer tarafı yalardım. Ayağımın kanı tamamen durulunca oradan geriye dönmeye karar verdim. Az döndüm, kış... Bir köye rastladım, köyde kapılar açık, içeri girdim. Baktım ki ambar arpa dolu. Oradan bir teneke parçası buldum, bir ateş yaktım, o arpayı kavurdum, kavurdum derdi, kıpkırmızı arpa oldu, yedim, su içtim. Çantayı doldurdum oradan yola çıktım.

Yavaş yavaş gelirken, hatta o Sultan Murat'ın tarihini de o anlatırdı bize... Karşıdan Sultan Murat'a doğru gelince baktım ki dedi, orada insanlar yığılmışlar, kimileri tüfekler ellerinde... Onları gördüm, korktum. Meğer Giresun'dan gelen bir birlikten bir yüzbaşı varmış. O yüzbaşı, geceleyin rüyasında (bize anlattığına göre) Resulullah'ı görmüş... Ruslar geliyor, oradan ötesini esir alacaklar. Asker sınırda, bir dere var, orada Rus ile halk 17 gün savaşmışlar. Silah da yok; balta ile, tahra ile, kazma ile... Ruslar planlarına göre Sultan Murat'tan, Araklı'dan aşağı inerek oradan ötesini esir alacaklar. Bu sefer ona Resulullah (onun bize izahatı) rüyasında bir harita gösteriyor, nerede, falan yerde. O da gece kalkar, alaya gider, durumu anlatır. Demişler, "Al ne kadar asker gelirse." O da kalkmış, "Allah için şehit olmaya gelen var mı?" Bir anda (kimse gitmez şimdi) 150 kişi kalktı. Orada yetmiş şehit var, ama hocamızın

bize ifadesi 150 kişi olarak çıktılar oraya; çıkarken de yolda ölen, vurulanları var. Kazdıkları mevziler derindi, şimdi kapandılar. Hatta orayı millet kapattı, çok mermi düşmüştü oraya. Mermileri aramak için karıştırdılar orayı. Süngü ile gâvurları arkaya o kadar atmışlar ki onlara yaslanmışlar.

Oradan onların köyüne gidilir. “İndim köye” derdi. Kimse yok, herkes muhacir gitmiş. On beş gün evde kaldım. Evde kaldıktan sonra, “Savaştan kaçmak günah, nereye gideyim?” diyerek Of’u o zaman tanıyordu; “Gideyim Of’tan asker çekiliyor şimdi, haberler biraz ulaşıyor, oradan teslim olayım yine, indim Of’a” derdi. O zaman oranın ismi Lega idi, şimdiki ismi Çamlık. Lega denilen köyün tepe gibi bir yerinde asker postane kurmuş. Telefon var. Oraya yaklaştım. Yol yok, dağdan gittim. Baktım, telefon manyetizması var. Çalar çalar durur. “Gittim” dedi, “Bari bu makinayı bu gâvurlara bırakmayayım.» Onu çektim kapardım, telefon makinasını aldım. Bir de baktım ekmekler de yığılmış oraya, büyük büyük ekmekler var; bir teneke zeytin, onu da bırakıp gittiler. Bu sefer ekmeklerden kestim kestim, birkaç gün bana yetecek kadar çantama koydum. Ondan sonra ekmekleri dilim dilim, ufak ufak yaptım. Asker gidiyor, boynu bükük, aç. Rus bastırdı öteden, gemi gelmiş, oraları dövüp gidiyor. İndim yola; “Bir dilim ekmek, birkaç tane zeytin... Bir dilim ekmek, birkaç tane zeytin, hiç de bitmezlerdi” derdi. O asker hep menfaatlenmiş, azık olarak aldıklarını onlara vermiş. Böylece askerlere katılmış, Harşit’in ötesine geçmişler. Rusya’nın içinde ihtilal çıkınca Rusya gemilerini çekmeye mecbur kaldı. Onlar gemilerini çektiler, askerde de onlara istirahat için izin verildi. “İşte iki sene sonra da eve geldik, yerleştik” derdi. O zaman gördüğü için Of’u, tekrar gidince “Ahmet, Of ne kadar büyük bir şehir oldu” derdi bana. Hâlbuki o zaman orada 15-20 tane dükkân yoktu.¹⁵

Kaynakça

- Ali Düzenli, Kişisel Görüşme, 13 Ekim 2024.
- Coşan, Mahmud Esad. “Mehmet Zahit Kotku”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2002, 26/227-228.
- Gür, Süleyman. *Osmanlı Dönemi Of Ulemasından Zenolu Müderris Gürcizâde Ahmed Efendi ve Evrâk-ı Metrûkesi*. Ankara: Hayat Akademisi, 2016.
- Kutluoğlu, Mehmet Yahya. *Topal Hoca (Hacı Lekur) Mehmet Hanefî Kutluoğlu*. İstanbul: Dernekpazarı Köyleri Vakfı, 2004.
- Ustakurt, Furkan. “Hacı Abdurrahman Beşikçi”, *Trabzon’un Kültürel Yüzü*. ed. Muhsin Kalkışım vd. İstanbul: Buhara Yayınları, 2020, 9-17.
- Yavuz, Salih Sabri. “Mapsinolu Ahmed Efendi (1861-1958) ve Dini Hayat Açısından Değerlendirilmesi”. *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon’da Dini Hayat Sempozyumu*, ed. Şenol Saylan - Betül Saylan. Trabzon: Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2016, 1/161-166.
- Yavuz, Yunus Vehbi. *Çaykaralı Hacı Hasan Efendi*. İstanbul: ÇHHE İHVAK Yayınları, 2008.

15 Yaşar, “Anılar” (Görüşme 2007).

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Eserleri

Eğitim Gör. Bünyamin Öztürk

Trabzon Dinî Yüksek İhtisas Merkezi

Bu çalışmada Ahmed Yaşar Hocaefendi'nin eserleri değerlendirilecektir. Eserleri ayrıntılı şekilde ele almadan önce kitapları kronolojik olarak sıralayalım: *Akâid Sohbetleri*, *Çam Kozalağındaki Sır*, *Ölümde Gömülü Hayat*, *Varlık Dairesinin Kalbi*, *Siyah Ayna*, *Kuyudaki Yusuf*, *İlim Nuruyla Kemâle Ermek*, *Hulâsatün lil-Âbidîn*, *Hakikatler Bahçesi*, *Reyhan Der Ki* ve *Ümmete Vasiyet*.

1. Hocaefendi'nin Eserleri

Bu eserleri şu şekilde tasnif edebiliriz: Hocaefendi'nin bizzat kaleme aldığı, Hocaefendi'nin imla ettirdiği ve yaptığı sohbet kayıtlarının yazıya döküldüğü eserler.

1.1 Hocaefendi'nin Bizzat Kaleme Aldığı Eserler

Hocaefendi'nin kendisinin Osmanlı Türkçesiyle yazdığı iki temel eseri vardır: *Çam Kozalağındaki Sır* ve *Ölümde Gömülü Hayat*. Bu iki eser daha sonra transkrip edilerek ve gözden geçirilerek yayına hazırlanmıştır.

1.2 Hocaefendi'nin İmla Ettirdiği Eserler

Hocaefendi'nin telif eserleri başlığında da zikredilebilecek bu eserler şunlardır: *Hulâsatün lil-Âbidîn*, *Hakikatler Bahçesi*, *Reyhan Der Ki* ve *Ümmete Vasiyet*.

1.3 Sohbetlerinden Oluşan Eserler

Hocaefendi'nin sohbetlerinden derlenen eserler ise şunlardır: *Akaid Sohbetleri*, *Varlık Dairesinin Kalbi*, *Siyah Ayna*, *Kuyudaki Yusuf* ve *İlim Nuruyla Kemâle Ermek*.

Eserin Tanıtımı ve İncelemesi

Hocaefendi, on yedi yıl süren yoğun bir medrese tahsili görmüştür. Aldığı bu eğitimi sohbetlerine de taşımaya gayret etmiş, yaptığı derslerde de öğrencilerin derse aktif olarak katılmasını istemiştir. Motamot, tek yönlü bir anlatımdan ziyade, herkesin ders sürecine katıldığı, notlar üzerinden takip ettiği bir metodu benimsemiştir. Onun sohbetlerinde verdiği bilgiler kuru akademik bilgiler değil, bizzat hayata geçirilmesi gereken hakikatler olarak sunulmuştur. Hocaefendi'nin bu metodu eserleri üzerinden de takip edilebilir.

1.4 Çam Kozalağındaki Sır

Daha önce de ifade edildiği üzere bu eser, Hocaefendi tarafından bizzat kaleme alınmıştır. Kendisi eseri Osmanlı Türkçesi alfabetiyle yazmış, sonuna "12 Mart 1992" tarihini düşmüştür. Ancak kitabın basımı 2000'li yılları bulmuştur.

Bu eserin özelliği, insanoğlunun yaratılışından günümüze, hatta kıyamete kadar olan serüvenini konu edinmesidir. Hocaefendi bu eserde eski kavimlerden aktarılan kıssalardan da bahsetmektedir. Buradaki maksat, eski kavimlerin işlediği hataları ve bunun sonucunda yaşadıkları problemleri ortaya koymak, böylece aynı yanlışlara düşülmemesi için bir uyarı yapmaktır. Dolayısıyla eserin genelinde akla, muhakemeye ve ibret almaya vurgu vardır.

Kitapta ayrıca ibadetlerin hikmetleri üzerinde de durulmuştur. Bu noktada akla İmam Gazzâlî gelir. Nitekim Gazzâlî'nin *İhyâ*'sında yer alan "Esrâru's-Salât", "Esrâru's-Savm", "Esrâru'z-Zekât" ve "Esrâru'l-Hacc" başlıklarının izlerini Hocaefendi'nin eserlerinde de görmek mümkündür. Zaten gençlik yıllarında defalarca okuduğu, büyük bir dikkatle takip ettiği, tekrar tekrar incelediği *İhyâ*'nın Hocaefendi'nin üzerinde çok derin bir etkisi olduğu görülmektedir.

Çam Kozalağındaki Sır'da ayrıca manevi hastalıklardan bahsedilmektedir. Kulun karşılaşılabileceği ruhî ve kalbî hastalıklar ele alınır. Bu noktada akla İmam Birgivi'nin *Tarikat-ı Muhammediyye*'si gelir ki, bu kitap da Hocaefendi'nin medrese yıllarında üzerinde çokça durduğu, talebelerine özellikle tavsiye ettiği bir eserdir. Bugün de talebelerinden Murat Ustakurt tarafından İstanbul Hırka-ı Şerif Camii'nde ders olarak okutulmaya devam etmektedir.

Hocaefendi, bu eserinde manevi hastalıklar bağlamında "Elfâz-ı Küfür", "Temyiz Dini" gibi konulara da temas etmiştir. Ayrıca bu kitabın önemli bir özelliği, seyrusülük meselesine, yani kişinin manevi yolculuğunda alacağı zikir derslerine de yer vermesidir. Bu zikir dersleri baştan sona kadar detaylı şekilde işlenmiştir.

1.5 Ölümde Gömülü Hayat

Ölümde Gömülü Hayat adlı eser Hocaefendi'nin Osmanlı Türkçesiyle bizzat telif ettiği ve tasavvufi meselelere değindiği kitabıdır. Ancak burada zikir derslerinden bahsedilmekle birlikte, tasavvufi bahislere yer verdiği diğer eserinde olduğu gibi yüzeysel geçilmemiş; fakat *Çam Kozalağındaki Sır*'da olduğu kadar da ayrıntılı anlatılmamıştır.

Eserde, tasavvufa, müride, mürşide, seyrusülûke ve âdâba dair pek çok açıklama görmek mümkündür. İlginç olan noktalardan biri, seyrusülûk yolunda mürşidin rolüne dair yaptığı vurgulardır. Hocaefendi kitapta, mürşidin sınırlarının neler olduğunu ve müridine ne ölçüde yardımcı olabileceğini ele almıştır.

Hatta Hocaefendi'nin Rize'deki yakın talebelerinden Abdullah Yıldız Hoca'nın aktardığına göre, Hocaefendi tasavvuf yolculuğu hakkında şu tavsiyede bulunurdu: “Benim müridlerim, yani sizler, benim omuzlarıma basarak daha yukarıya çıkmalısınız. Bana takılıp kalmayacaksınız; mürşitte takılıp kalmayacaksınız. Daha ileri gidebiliyorsanız, daha ileri gitmelisiniz.” Nitekim eserde de Hocaefendi, aktarılan bu cümlesine uygun ifadeler kullanmış, ayrıca Nakşbendî tarikatına ve zikre dair açıklamalara yer vermiştir.

Ölümde Gömülü Hayat ve *Çam Kozalağındaki Sır*'ı, diğer tasavvufi eserlerden ayıran temel özelliklerden biri, Hocaefendi'nin mürşidin müride verdiği tarikat derslerini son derece ayrıntılı bir şekilde açıklamasıdır.

1.6 Siyah Ayna

Eser, Hocaefendi'nin cemaatine yaptığı sohbetlerin kaydından hazırlanmıştır. Burada “cemaat” vurgusunu özellikle yapmak gerekir; zira Hocaefendi'nin torunları ve yakın talebelerine özel olarak yaptığı sohbetleri de olmuştur.

Siyah Ayna isimli eserde, dikkat çeken husus Hocaefendi'nin mübarek gecelerde yaptığı sohbetlerin ağırlıklı oluşudur. Bu sohbetler kitaba aktarılmıştır. Peki, Hocaefendi bu mübarek gecelerde nelerden bahsetmiştir?

Hocaefendi'yi döneminin diğer hocalarından ayıran en temel özelliklerden biri, mübarek geceleri sırf belli sayıdaki zikirlerle, rekatlarla sınırlı görmemesidir. O, bu gecelerdeki bereketi kazanmanın muhasebeyle mümkün olduğunu özellikle zikreder. Kişi hatalarını tespit, günahlarını fark ve bunlardan tövbe etmelidir. “Bugün bir hatasını, bir yanlışını, bir günahını belirleyip ondan tövbe eden kişi, bu geceyi en kârlı şekilde geçirmiştir.” ifadesi, onun mübarek gecelere bakışını özetler niteliktedir.

Hocaefendi'nin eserde mübarek gecelere dair önemli bir başka vurgusu da şudur: “Bu mübarek gecede ümmet-i Muhammed'e hizmet edecek bir evla-

dın yetiştirilmesine niyet edin. Bu gece yapılacak en güzel amellerden biri, bir çocuğunuzu ümmet-i Muhammed'e hizmet edecek, kullara faydalı olacak şekilde yetiştirmektir.”

İşte bu ifadeler, onun mübarek gecelere dair anlayışının ortak paydasını teşkil eder.

Hocaefendi'nin bütün eserlerinde bulunan tefekkür, muhasebe, akıl yürütme, ilim ehli olma ve ilim denizlerinde derinleşme vurgusu *Siyah Ayna* adlı eserinde de vardır.

1.7 Varlık Dairesinin Kalbi

Hocaefendi'nin tasavvufî konuları işlediği eser, sohbet kayıtlarının yazıya dökülerek gözden geçirilmesiyle oluşmuştur. Eser, tasavvufî yolculuğa dair üç yoldan ve Necmeddin Kübrâ'nın sistemleştirdiği usûl-i aşere olarak adlandırılan on kavramın açıklanmasıyla başlamaktadır. Nefis mertebelerinin tanıttımıyla devam eden eser, sonrasında kâmil insanın vasıfları, mürşid-i kâmil kimdir ve kendisine uyulması mevzuu ile tartışmalı tasavvufî meselelerden görülen rabita ve tevessül konularını ele almaktadır.

Tasavvuf literatüründe ve Hocaefendi üzerindeki tesirini dikkate alarak zikredersek İmam Gazzâlî'de de görülen perde bahsini Hocaefendi de ayrıntılı şekilde ele almıştır. Eser, Hocaefendi'nin diğer çalışmalarının da merkez noktası olan ilim-amel-takva meselesine temas ederek sonlanmıştır.

1.8 Kuyudaki Yusuf

Kuyudaki Yusuf adlı eser, isminden de anlaşılacağı üzere Hz. Yûsuf'un kuyudaki hikâyesine dayanır. Hocaefendi bu eserde şöyle bir teşbih yapar: “Bugün ümmet-i Muhammed'in içinde bulunduğu hâl, Yûsuf aleyhisselâmın kuyudaki hâlidir. Gün gelecek, Müslümanlar ve İslâm, o kuyudan çıkacak ve saraya doğru yolculuk başlayacaktır.” Bu teşbihle günümüz Müslümanlarının durumunu ortaya koyarken bu günlerin onları ümitsizliğe sevk etmemesi için gelecekteki güzel günleri müjdelemiştir.

Hocaefendi'nin en temel vasıflarından biri, toplumdan tamamen uzak, sadece kendi mescidine, tarikatına veya çevresine hizmet eden bir kimse olmamasıdır. Aksine, sosyal hayattan haberdar, gelişmeleri takip eden, haberlerden ciddi manada bilgi sahibi bir âlimdir. Bu yönüyle Müslümanların güncel durumuna dair teşvik ve uyarılarda bulunmuştur.

1.9 İlim Nuruyla Kemale Ermek

Eser, Hocaefendi'nin belli bir program dahilinde yaptığı sohbet kayıtlarının yazıya dökülmesiyle ortaya çıkarılmıştır. Eserde Hocaefendi, İslâm'ın unut-

turulmaya yüz tutan bir hayat nizamı olduğu gerçeğini tebâruz ettirerek bu nizamı en ince ayrıntısına kadar bütün beşerî davranışları kapsayacak şekilde izah etmeye gayret etmiştir.

Aklın insana verilen en büyük nimet olduğu ve kişinin ilmi serüvenine ancak aklını kullanarak çıkabileceğini vurgulayan Hocaefendi, ilim-iman-amel birlikteliğini bulduğumuz makam ve aile hayatımıza yansıtma gerekliliği ve ilim olmadan inanç ve amelin sağlam bir zemine oturtulamayacağı üzerinde durmuştur.

1.10 Akâid Sohbetleri

Akâid Sohbetleri adlı eser insanların sosyal hayatta karşılaşılabileceği başlıca itikadî problemlere ışık tutmaktadır. İnsanın karşılaştığı hadiselerle karşı ne yapması gerektiğini, nasıl düşünmesi ve davranması gerektiğini temel ilkelerle ortaya koymaktadır. Bu sohbetler derlendikten sonra tekrar gözden geçirilmiş ve kitap hâline getirilmiş ve 2006 yılında son şeklini almıştır.

Eser, küfür, nifak ve şirk olarak anlatılan manevi hastalıklar ve bunların tedavisini ele alarak başlamaktadır. Tedavi için ise Hocaefendi'nin diğer eserlerinin de merkezinde bulunan ilim tahsil etmek tavsiye edilmektedir. İnsanların muhtaç olduğu temel ilmin tevhid ilmi olduğu ve tevhide aykırı bir tutum olan şirkin çeşitleri üzerinde durulmuştur. İmanın altı esasının da ayrıntılı şekilde ele alındığı eser diğer akaid kitaplarından ayırt edici şekilde imanın sıhhat şartlarından da bahsetmiştir.

1.11 Hulâsatün lil-Âbidîn

Eser, Hocaefendi'nin imla usulüyle hazırlanan eserlerindedir. Bu eserde Hocaefendi "*zarûrât-ı hamse*" olarak bilinen temel esaslardan bahseder. Bunlar, her Müslümanın muhafaza etmesi gereken beş husustur:

1. Aklın muhafazası
2. Dinin muhafazası
3. Neslin muhafazası
4. Malın muhafazası
5. Canın/nefsi muhafazası

Hocaefendi, bu eserde ayrıca peygamberlerin masumiyetinden söz eder. Bazı âyetlere yüzeysel bakıldığında sanki peygamberlerin hata etmiş veya günah işlemiş gibi anlaşılabilirdi fakat bunun aslında doğru olmadığı belirtir. Bu noktada doğru te'vilin önemini vurgular.

1.12 Hakikatler Bahçesi

Hakikatler Bahçesi ise Hocaefendi'nin yaptığı Esmâü'l-Hüsna şerhidir. Esmâ şerhleri ulema arasında yaygındır ve hatta bu konuda geniş bir literatür de oluşmuştur. Hocaefendi'nin bu eserdeki metodunda da İmam Gazzâlî'yi takip ettiğini görüyoruz. Nitekim Gazzâlî'nin "*el-Maksadü'l-Esnâ*" isimli bir eseri vardır ve orada da Esmâü'l-Hüsna şerh edilmiştir ki eserler mukayese edildiğinde benzerlikler mevcuttur.

Hocaefendi'nin bu kitabı uzun ve geniş bir mukaddimeyle başlar. Esmâü'l-Hüsna'yı işlerken her ismi "Lâ ilâhe illallah" hakikati etrafında ele alır. Yani bütün isimleri "Lâ ilâhe"yle nefyederek, "illallah"la ispat ederek anlatır. Sonunda ise kulun ulaşacağı hakikatin "*Lâ ilâhe illallah*" olduğunu vurgular. Böylece eser, tevhid ilminin yoğun bir şekilde işlendiği kıymetli bir kaynak hâline gelir.

1.13 Reyhan Der Ki

Bu eser Hocaefendi'nin *Reyhan Dergisi*'ndeki yayımlanmış yazılarından oluşmaktadır. Eser Hocaefendi'nin kendi hayatından da bahsettiği "Ahmed Yaşar Hocaefendi ile Tasavvufa Dair" başlıklı mülakatıyla başlamaktadır. Bu mülakattan sonra ise Hocaefendi'nin dergide yayımlanmış otuz beş yazısı bulunmaktadır. Bu yazıların ilk on tanesi birbirini takip eden bir yazı dizisi şeklinde olup dergiye de ismini veren "reyhan çiçeği" üzerinden insanı Rabbine kavuşturacak seyrusülük macerasının âdeta bir reyhan çiçeği tarafından dile getirilmesidir. Takip eden yazılarda ise Hocaefendi'nin derginin dosya konusuna dair irşad edici yazıları bulunmaktadır.

Yazıların özü ise Hocaefendi'nin sürekli üzerinde durduğu ilim öğrenmekten gayenin amel olduğu zira İslâm'ın felsefi bir sistemde olduğu gibi sırf mücerred ve nazarı gerçeklere müteallik olmadığı konusu olarak ifade edilebilir.

1.14 Ümmete Vasiyet

Hocaefendi, 2014 yılın geçirdiği ağır rahatsızlıkları esnasından bir vasiyet kaleme almak istediğini söyleyerek bu hacmi küçük eseri imla ettirmiş ve sadece kendi cemaati veya sevenlerine değil bütün Müslümanlara da bir şeyler anlatma gayesinde olduğu için eseri *Ümmete Vasiyet* diye isimlendirmiştir.

Vasiyetin ne olduğu sorusunu ise şahsi bir vasiyet değil Allah'ın ve peygamberinin vasiyetinin bir takipçisi olarak insanlığa takvayı tavsiye etmek istediğini belirterek cevaplıyor. Yine günümüzde Müslümanların farklı isimlerle şu cemaat bu cemaat veya tarikat olarak değil Müslüman kardeşliği başlığı altında birleşmeleri gerektiğini vurgulamıştır.

Son olarak ise şeyhlik vazifesini de deruhte eden Hocaefendi kendisinden sonra müridlerine de birtakım tavsiyelerde bulunmuştur.

Sonuç

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin kitaplarının genel özelliklerine gelince:

- İlimden sıkça bahseder ve ilmin kuru bir bilgi olmadığını özellikle vurgular. Hocaefendi'ye göre ilim, tükenmeyen, sürekli üreten ve kişiye değer katan bir hakikattir. Eğer bir bilgi tükeniyorsa, bu hakiki ilim değildir.
- Eserlerinde sürekli tefekkür, muhasebe ve aklı kullanma çağrısı vardır.
- Yöntem olarak da Gazzâlî'yi, Ebû Tâlib Mekki'nin *Kûtu'l-kulûb*'ünü ve İmam Birgivi'yi takip ettiği görülür.
- Hocaefendi'nin eserlerinde “menkibe” veya “keramet” bulmak zordur. Çünkü bu tür keramet anlatılarını öne çıkarmayı tasvip etmezdi. Büyüklerin kerametlerinin sebep değil, sonuç olduğuna inanırdı. Allah dostlarına benzemek isteyenlerin, keramet beklentisiyle değil; onların sahip oldukları vasıfları edinerek bu mertebeye ulaşmaları gerektiğini söylerdi.

**AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN
İLMÎ ŞAHSİYETİ**

Gümüşhânevî Dergâhında Hadis Dersleri -Ahmet Yaşar Hocaefendi Örneği-

Doç. Dr. Seyit Ali Güşen

İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Giriş

İslâmî eğitim geleneğinde sohbet meclisleri, yalnızca bilgi aktarımının değil, aynı zamanda ümmetin Hz. Peygamber’le olan bağının canlı tutulduğu önemli bir zemin olarak öne çıkmaktadır. Bu meclislerin merkezine Resûlullah’ı yerleştirme amacı, tarih boyunca farklı coğrafyalarda pek çok eserin kaleme alınmasına vesile olmuştur. Ancak bu amaçla tercih edilen hadis metinlerinin mahiyeti, sohbet meclislerinin verimliliği açısından kritik bir rol oynamaktadır. Zira ilk dönemlerde yazılan hadis külliyatları, genellikle alan uzmanlarına yönelik derinlikli ilmî metinler olup doğrudan halk nezdinde istifadeye elverişli değildir. Bu durum, ehil olmayan dinleyicilerin bazı rivayetleri bağlamından kopararak yanlış anlamalarına dahi sebep olabilmektedir.

Hadis ilminin zamanla farklı alt disiplinlere ayrılmasıyla birlikte, muhatap kitlenin yapısına göre çeşitli eserler telif edilmiştir. Özellikle geniş halk kitlelerine ulaşmayı hedefleyen muhaddisler, daha sade ve kolay anlaşılabilir metinler meydana getirerek bu metinleri câmilerde, kürsülerde veya toplu ders halkalarında istifade edilen kaynaklar hâline getirmişlerdir. Böylece hadis literatürü, İslâm toplumunun en köklü eğitim biçimlerinden biri olan cemaati irşad faaliyetlerinde merkezî bir yer edinmiştir.

Bu süreçte halk için kaleme alınan eserlerin çoğu, konularına göre tasnif edilmiş, yani ale’l-ebvâb tarzında yazılmıştır. Begavî’nin *Mesâbihu’s-sünne*’si ve Nevevî’nin *Riyâzu’s-sâlihîn* adlı eseri bu yöntemin önde gelen örnekleri ara-

sında yer almaktadır. Zamanla hadislerin alfabetik düzende sıralandığı ve konular arası geçişlere imkân veren yeni bir tertip anlayışı da benimsenmiştir.¹ Bu sistemin en başarılı uygulayıcılarından biri olan İmam Suyûtî, alfabetik derlemeleriyle hem rivayetlerin ezberlenmesini kolaylaştırmış hem de farklı konulardaki hadislerin tek oturumda birlikte ele alınabilmesini mümkün kılmıştır. Bu özellikleriyle söz konusu eserler, câmilerde yapılan vaaz ve derslerde başucu kaynağı olarak sıkça tercih edilmiştir.

Bu tebliğde, hadis edebiyatında halk eğitimi amacıyla geliştirilen alfabetik tasnif yönteminin önemli temsilcilerinden biri olan *Râmûzü'l-ehâdis* isimli eseri ve Gümüşhânevî dergâhının postnişinlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin *Râmûz* dersleri ele alınacaktır.

1. Ahmed Ziyâuddin Gümüşhânevî ve *Râmûzü'l-ehâdis*

Osmanlı'nın son döneminde halkın irşadı konusunda önemli görevler üstlenen kurumlardan biri de Gümüşhânevî Tekkesi'dir. Bu dergâh, sadece tasavvufi bir merkez olmanın ötesinde, ilmî faaliyetleriyle de öne çıkmış, özellikle eğitim alanında mühim katkılar sunmuştur. Gümüşhânevî Dergâhı'nda okutulmak üzere tertip edilen eserlerden biri, hadislerin ilk harflerine göre alfabetik biçimde düzenlenmiş olan ve Ahmed Ziyâuddin Gümüşhânevî (ö. 1311/1894) tarafından telif edilen *Râmûzü'l-ehâdis*'tir. Bu eser, aynı zamanda Osmanlı döneminde matbaada basılan ilk hadis mecmuası olarak kabul edilmektedir.²

1.1 *Râmûz*'un Tertibi ve Yöntemi

Râmûz, öncelikle müellifin kendi halkasında, ardından Gümüşhânevî geleneğini sürdüren pek çok mecliste temel başvuru kaynağı hâline gelmiştir. Kitabın giriş kısmında Gümüşhânevî, eserinin tertibiyle ilgili iki temel hususa dikkat çeker: Bunlardan ilki, hadislerin daha önceki muteber kaynaklardan seçilerek derlenmiş olması; ikincisi ise, bu hadislerin mümkün olduğunca muhtasar, yani özlü biçimde aktarılmış olmasıdır.³ Bu tercih, eserin yazılış

1 İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2008), 166. Çakan'ın tespitine göre alfabetik sistemi hadislerin ilk kelimelerine göre ilk kullanan Ebû Şuca' ed-Deylemî'dir (509/1115). Kısa hadislerden on bin tanesini, senedsiz olarak yirmi kadar harfi esas alarak sıralamıştır. İsmine de *Firdevsu'l-ahbâr* demiştir. Ama görüldüğü gibi bu, bir ilk teşebbüstür, sistem tam olarak uygulanmamıştır.

2 Mustafa Celil Altuntaş, "Bir İrşad Metodu Olarak Tekke'de Hadis Okutma Geleneği: Gümüşhânevî Tekkesi Örneği", *Mehmed Zahid Kotku Kitabı*, (2022), 191.

3 Ahmed Ziyaeddin Nakşibendî Gümüşhânevî, *Râmûzü'l-ehâdis* (Asitane: Kışla-i Hümayun Matbaası, 1275), 2.

amacına büyük ölçüde uygunluk arz etmektedir. Nitekim eserdeki 7.103 hadisten 6.402'si kavli (sözlü) hadislerden oluşmaktadır ki bu da doğrudan Peygamber Efendimizin sözlerini merkeze alan bir anlayışı yansıtmaktadır.

Müellif, faydalandığı kaynakları göstermek amacıyla her hadisin sonunda o rivayetin yer aldığı eseri temsil eden bir remiz (kısaltma) kullanmış; ayrıca hadisi nakleden sahâbinin ismini de zikretmeyi ihmal etmemiştir. Bu yöntem, daha önce bazı klasik hadis derlemelerinde de görülmektedir. Böylelikle okuyucu, ilgili hadisin aslı kaynağına ulaşma imkânı bulmakta; aynı zamanda klasik dönemde isnadla sağlanan ilmî sorumluluğun modern bir yansıması olarak, rivayetin değerlendirilmesi okuyucuya bırakılmaktadır. Bu noktada tefsir ve tarih alanında meşhur bir isim olan Taberî'nin yaklaşımı hatırlatılabilir. Taberî, bazı zayıf veya uydurma rivayetleri aktarırken isnadlarını zikretmekle yetinir ve böylece sorumluluğu okuyucuya havale eder. *Râmûz*'da kullanılan remizlerin de benzer bir işlev gördüğü anlaşılmaktadır.

Öte yandan, bazı hadislerin sonunda müellifin doğrudan sıhhat değerlendirmelerine yer verdiği de görülmektedir. Bu tür notlar, eserin hem ilmî hem de irşadî bir maksat taşıdığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

1.2 Yazılma Amacı

Bu eserin sebep-i telifi ve sonraki süreçlerdeki etkisi dikkate alınacak olursa yazarın yaşadığı coğrafya ve zaman dilimine mercek tutmak zorunludur. Zira her eser, içinde bulunduğu çağın ihtiyaçları doğrultusunda kaleme alınmıştır. Dağstânî'nin yaşadığı 19. yüzyıl ise bütün dünyada en çalkantılı zaman dilimlerinden birine tekabül etmektedir. Zira “Batı” etkisinin en derinden hissedilmeye başlandığı ve pek çok toplumda yüzyıllardır devam eden geleneklerin sorgulandığı ve değiştirilmeye çalışıldığı bu asır sonraki dönemlere de çok ciddi tesirlerde bulunmuştur. Zira hem siyasi hem de kültürel olarak asırlardır görülmemiş bir ölçüde değişim söz konusu olmuştur. Bu değişimlerin en bariz etkilerinden birini de askerî ve malî açıdan yaşadığı sıkıntılara toplumsal ve ahlâkî çöküş eşlik etmekteydi. Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî de bu sıkıntılı sürece kendi zaviyesinden destek olabilme adına *Râmûz* isimli eserini telif etmiş ve yıllarca okunacak bu kitabın temeli atılmıştır.

Ahmed Ziyâeddin Efendi her ne kadar yoğun bir tedris faaliyetinden geçse de eserini yalnızca literatüre katkı sağlayan bir medrese âlimi vasfıyla değil toplumun içinde bulunduğu krizlere bir çözüm bulabilme çabasıyla kaleme almıştır.⁴ Onun bu niyeti kısa sürede karşılık bulmuş ve toplumun her kesimine hitap eden bir eser hâline gelmiştir.

4 Hasan Yenibaş, “Tasavvuf-Hadis İlişkisi Bağlamında Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî ve *Râmûz*'l-Ehâdis Adlı Eseri”, *EKEV Akademi Dergisi* XVIII/59 (2014), 495.

İslâmî ilimlerde müellifler bir eser kaleme aldıklarında çoğunlukla kendisine ulaşan bir talep doğrultusunda yazmak zorunda kaldıklarından bahsederler. Bu uygulamaya *Râmûz*'da da rastlanılmaktadır. Ahmed Zıyâeddin Efendi kitabın girişinde hem insanların faydalanmasını hem de kendisinden böyle bir talepte bulunulmasını gerekçe göstererek kitabı yazdığını beyan etmektedir.⁵

Müellif eserin telifi bittikten sonra yoğun bir şekilde okutmaya başlamış ve hem kendisi hem de sonraki süreçte talebeleri bu kitabın aktarılmasında ciddi emekler sarf etmiştir. Nitekim müellif ve sonraki talebeleri bu eseri okuttukları öğrencilerine icazet vererek geleneksel eğitim yöntemlerinden kopmadan kitabın nakledilmesine gayret etmişlerdir.⁶ Aşağıda bu eserin telifinden yaklaşık iki asır sonra eğitimde nasıl bir üslupla takrir edildiğine dair bilgiler verilecektir.

2. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin *Râmûz* Takriri

Ahmet Yaşar Hocaefendi⁷ hayatı boyunca öğrenci yetiştirme ve cemaati irşad etme konusunda özel gayret sarf etmiş bir âlimdir. Hocaefendi'nin düzenli yaptığı derslerden biri de Gümüşhânevî Tekkesi'nin geleneği hâline gelmiş olan *Râmûzü'l-ehâdis* okutmasıdır. Aşağıda bu dersler hakkında bilgi verilecektir.

2.1 *Râmûz* Dersleri

Ahmet Yaşar Hocaefendi bu dersleri tekkenin geleneği olduğu üzere⁸ pazar günleri ikindi sonrasında gerçekleştirirdi. Bu dersler mahiyeti gereği sadece bir hadis tedris faaliyeti değil, cemaati irşad amacıyla gerçekleştirilirdi. Hocaefendi'nin sohbetin başında kullandığı cümle dersin amacı hakkında da net

5 Gümüşhânevî, *Râmûzü'l-ehâdis*, 2.

6 Eserin okutulmasında takip edilen icazet sistemi hakkında geniş bilgi için bkz. Necdet Yılmaz, "Gümüşhânevî Dergâhı'nda Râmûzü'l-Ehâdis İcâzeti Geleneği ve Mehmed Zâhid (Kotku) Efendi'nin Râmûz İcâzeti", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* XXI/41 (2018), 73-91.

7 Ahmet Yaşar Hocaefendi (1934-2016) Trabzon'un Of ilçesine bağlı Ballica köyünde dünyaya gelmiş, bölgedeki medreselerde İslâmî ilimlere dair eğitim almış, Gümüşhânevî Dergâhı halifelerinden Trabzonlu Hacı Abdurrahman Efendi'nin 1972 yılında vefat etmesinden sonra 2016 yılında vefatına kadar irşad görevine devam etmiştir.

8 Nitekim tekkenin diğer bir halifesi Mehmed Zâhid Kotku da İskenderpaşa Câmii'inde *Râmûz* derslerini aynı saatte gerçekleştirirdi. Bkz. Necdet Yılmaz, "Gümüşhânevî Dergâhı'nda Râmûzü'l-Ehâdis İcâzeti Geleneği ve Mehmed Zâhid (Kotku) Efendi'nin Râmûz İcâzeti", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* XXI/41 (2018), 84.

bir bilgi vermektedir. Ona göre “duymaktaki gaye yaşamaktır.”⁹ Bu da hadislerin hangi amaçla okunduğunu net bir şekilde izhar etmektedir.

2.2 Derslerin Süresi ve Muhtevası

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin pek çok dersi öğrencileri tarafından kayıt altına alınmıştır. Öncelikle dikkat çekilmesi gereken husus yıllarca yapılan bu derslerden kayıtlarına ulaşabildiklerimiz çok sınırlı sayıdadır. Bu dersler farklı alanlara ait olup burada sadece *Râmûz*'la ilgili olan derslerden ulaşılabilenler hakkında değerlendirme yapılacaktır. Ders kayıtlarının altısına yakın çevresinden ulaşılmış, üçüne ise Youtube üzerinden erişilebilmektedir.

Tarih	Süre	Kayıt Kaynağı
16.09.2012	21 dk.	Özel çevre kaydı
11.11.2012	44 dk.	Özel çevre kaydı
25.11.2012	32 dk.	Özel çevre kaydı
17.11.2013	34 dk.	Özel çevre kaydı
27.04.2014	14 dk.	Özel çevre kaydı
4.05.2014	16 dk.	Özel çevre kaydı
8.02.2015	29 dk.	YouTube yayını (genel erişim)
8.03.2015	48 dk.	YouTube yayını (genel erişim)
5.04.2015	33 dk.	YouTube yayını (genel erişim)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere derslerin süresi on dört-kırk sekiz dakika arasında değişmektedir. Derste işlenen hadis sayısı bakımından derslerin süresi ve konunun muhtevasına göre farklılıklar olduğu görülmektedir.

Mesela otuz üç dakikalık 5.4.2015 tarihli derste dokuz hadis okunmuşken kırk sekiz dakikalık 08.03.2015 ve yirmi dokuz dakikalık 8.2.2015 tarihindeki derslerde toplam beşer hadis okunup açıklaması yapılmıştır. Derslerin mahiyeti dikkate alınacak olursa bu meclislerin daha çok ders takririnden ziyade sohbet meclisine yakın olduğu görülmektedir.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin bazı sohbet/derslerinin düzenli kaydı alınmışsa da *Râmûz* okuttuğu kayıtlar maalesef büyük oranda mevcut değildir. Bu sebeple burada yaptığımız değerlendirmeler Hocaefendi'nin çevresinden talep ettiğimiz bazı kayıtlar ile internette de yayımlanan birkaç dersine dayanmakta olup ulaşılabilecek diğer kayıtlarla birlikte geliştirilmeye açıktır.

9 8.2.2015 tarihli dersi. Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=BkONXTRnkc-g&t=1408s>, 3,21. dk. Erişim tarihi, 8.11.2024.

2.3 Ders İşleme Usulü

Hadis tedris sisteminde tarih boyunca farklı eğitim usulleri benimsenmiştir. Bunlardan bir kısmı rivayet döneminde gerçekleştirilen sema/kıraat gibi usullerdir. Usul kaynaklarında belirtildiğine göre hadis derslerinde serd, hall ve'l-bahs ve im'ân usulleri ile ders yapılmaktadır. Tabi ki yıllar içinde derslerin amacı ve muhatapların farklılığına göre farklı usuller de benimsenmiştir. Bu derslerde de Hocaefendi cemaatin huzurunda oturmakta, bir öğrencisi hadisi okumakta, peşinden Hocaefendi hadisi açıklamaktadır. Bu durum daha çok hadisin şerh usulüyle takrir edildiğini göstermektedir.

Hocaefendi ders başında hadis ve sünnetin önemine değinen bir konuşmayla derse başlamakta ve tabiri caizse okuyucuyu yapılacak derse fikren hazırlamaktadır.

2.3.1 Dersin Başlangıcı

Ahmet Yaşar Hocaefendi derslerin girişinde öncelikli olarak bir girizgâh duasıyla başlamakta ve konuya girmektedir. Öte yandan hadislerin makbuliyeti hakkında verdiği bilgiler de cemaatin hazırlanmasına yardımcı olmaktadır. Bazı derslerde ilk hadis okunmaya başlamadan önce on dakikaya yakın sohbet ettiği örnekler vardır. Buradaki ifadeleri sahabe döneminin delil alınmasında o dönem yalanın olmadığından hareketle onların uygulamasının Kur'an ve Sünnet'in açıklanmasını içerdiğini ifade etmektedir.

2.3.2 Teâruz Görülen Rivayetlere Yaklaşım

Hadisler açıklanırken öğrencisi hadisin metnini okuduktan sonra Hocaefendi hadisi şerh etmektedir. Örneğin "Bir âlim günah işlediği zaman bir günah yazılır, cahile ise iki günah yazılır"¹⁰ rivayetiyle ilgili olarak teâruz ihtimalini aktarmakta ve aradaki teâruzu kaldırmaya çalışmaktadır. Buna göre inançla ilgili konularda cehaletin mazeret olmaması dolayısıyla cahilin bu konuyu bilmemesi sebebiyle de ceza alacağından bahsedilmektedir.¹¹

Hadisi açıklarken imkân dahilinde pek çok âyetle istişhad ettiği de görülmektedir. Örneğin "müminin nuru meleklerle parlarken" rivayeti için onların nurları önlerinden yanlarından parlarken" âyeti ile istişhad etmektedir.¹² Yine "faiz yi-

10 Şireveyh b. Şehridâr b. Şireveyh b. Fenâhserû Ebû Şucâ' ed-Deylemî el-Hemezânî ed-Deylemî, *el-Firdevs bi'Me'sûri'l-Ĥitâb*, thk. es-Sa'îd b. Besyûni Zağlûl (Beyrut: Dârul-Kutubi'l-İlmiyye, 1406/1986), 2/248.

11 8.2.2015 tarihli dersi. Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=BkONXTRnkcq&t=1408s>, 13.00. dk. Erişim tarihi, 8.11.2024.

12 8.2.2015 tarihli dersi. Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=BkONXTRnkcq&t=1408s>, 14.00. dk. Erişim tarihi, 8.11.2024.

yen kimse otuz altı kişiyle zina etmiş gibidir” rivayetinin akabinde “Allah’a karşı savaş açmışlardır” âyetiyle istiḥad edilmektedir.¹³

2.3.3 Hadis-i Şeriflerin Şerh Usulüyle Anlatılması

Tercih edilen rivayetlerin genelde kısa olması ve açıklamalarının kitapta yer almaması sebebiyle hadislerin okuyucu tarafından yanlış anlaşıldığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple genel olarak bir hadisin şerhsiz olarak okutulması tasvip edilmemektedir. Hatta *Râmûz* müellifi Gümüşhânevî de eseri kaleme aldıktan sonra bizzat kendisi *Levâmiu’l-ukûl* adıyla şerh etmiş sonraki dönemlerde bu eserden çokça istifade edilmiştir.

Bu çerçevede zikredilebilecek örneklerden biri “gözleri kaybetmenin mağfîret vesilesi olacağı” rivayeti için bu durumun Allah’tan gelmesi hâlinde sabır kaynağı olması gerektiği, yoksa böyle bir eksikliği istemenin tavsiye edilmediği şeklinde yorumlamaktadır.

Fıkıh usulünde icma’ delilinin aslı olarak görülen “Ümmet dalalette birleşmez” rivayetinden sonra bu durumun hulefâ-i râşîdîn devriyle sınırlı olduğunu beyan etmektedir.¹⁴

Ders esnasında Arapça metinlerde metne sıkı bir bağımlılık olmaması¹⁵ yine hadislerin ana mesajının aktarılması şeklinde bir gayeye matuf gözükmektedir.

2.3.4 Dersi Örneklerle İşleme

Sohbet meclislerinden verimli bir şekilde istifade edilmesinin en önemli şartlarından biri de muhataplarının bilgi düzeyine hitap etmektir. Bu noktada örnekler ve benzetmeler ciddi önem arz etmektedir.

Ahmet Yaşar Hocaefendi de sohbetlerinde örnek verme uygulamasını sıklıkla kullanmaktadır. “Herkesin dini anlaması kendi anlayışı nispetindedir” dedikten sonra bunu körlerin fili tanımlamaları örneğini dikkatlere sunmaktadır.¹⁶ Diğer bir örnek ise “yöneticilere karşı samimiyet” hadisini şerh ederken Mevlânâ’dan nakdedilen bir örneği aktarmaktadır. Buna göre kötü niyetli toplumların yöneticileri de kötü niyetli olmaktadır. Bu sebeple iyi yönetici isteyen toplumların öncelikle kendilerini düzeltmesi gerekmektedir.

13 8.2.2015 tarihli dersi. Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=BkONXTRnkc&t=1408s>, 17. dk. Erişim tarihi, 8.11.2024.

14 16.9.2012 tarihli ders kaydı. 13. Dk.

15 8.2.2015 tarihli dersi. Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=BkONXTRnkc&t=1408s>, 20. dk. Erişim tarihi, 8.11.2024.

16 8.2.2015 tarihli dersi. Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=BkONXTRnkc&t=1408s>, 28. dk. Erişim tarihi, 8.11.2024.

2.4 Hadis İlimleriyle İlişki

Dersin gaye ve amacı dikkate alındığı zaman sıhhat, sened, râvi veya sened incelemeleri gibi konuların bu derslerde incelenmediği görülmektedir. Nitekim kitabın muhtevasında yer alan hadisler özellikle tasavvufi kaynakların hadis ilmiyle ilişkili olarak değerlendirilmelidir. Bilindiği üzere tasavvuf kaynaklarında asıl olan rivayetlerin irşad amacıyla muhataplarının davranışlarını düzeltme gayesiyle kullanılmasıdır. Bu çerçevede hadislerin sıhhat tespiti yerine anlaşılma, yorumlanma teşebbüsleri öne çıkmaktadır. Bu usulün belirgin örneklerinden birinin takip edildiği anlaşılmakta olan bu derslerde hadislerin sahih veya zayıf oluşları genel olarak araştırma konusu edilmemiştir. Örneğin “Gözlerin kaybedilmesi günahların affedilmesine vesiledir” rivayeti¹⁷ İbn Adiy tarafından son derece zayıf bir isnad olarak değerlendirilmişse de rivayetin sıhhatine hiç temas edilmemiştir. Hatta konuyla ilgili müstakil sahih hadislerin varlığına işaret edilmemektedir.¹⁸

Derslerde *Râmûz*'da hadislerin sonunda yer alan sahabe bilgisi ve hadisın hangi kaynaklarda geçtiğine dair rumuzlara veya kaynaklarına da yer verilmemektedir.

Sonuç

Alfabetik tasnif yönteminin İslâmî eğitimde uygulanması, teorik bir yaklaşım olmaktan öte, somut bir karşılığa sahip olmuştur. Nitekim Gümüşhânevî dergâhının temel hadis kaynağı olan *Râmûzü'l-ehâdis*, bu tekkenin en temel hadis kitabı olarak kabul görmüş ve kitabın müellifi Ahmed Ziyâeddin Efendi'den itibaren devam eden icazet silsilesi çerçevesinde, sonraki yıllarda halka okutulan sohbet derslerinin en temel metni olarak tercih edilmiştir. Bu örnek, halkı irşad amacıyla okutulan bir kitabın geleneksel İslâmî eğitimin yaşayan bir parçası hâline geldiğini ve Trabzon'da bir örneğini gördüğümüz üzere günümüzde bile devam ettiğini göstermektedir.

17 Ebû Ahmed Abdullah İbn 'Adiy, *el-Kâmil fî du'efâi'r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavved (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997), 3/568.

18 itekim ilgili hadiste Allah ben bir kulumun iki değerli varlığını aldığım zaman karşılığı ancak cennet olur” denilmektedir. Bkz. Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî Tirmizî, *el-Câmi'ü'l-kebir*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998), “Zühd”, 57.

Kaynakça

- Altuntaş, Mustafa Celil. "Bir İrşad Metodu Olarak Tekke'de Hadis Okutma Geleneği: Gümüşhânevi Tekkesi Örneği", *Mehmed Zahid Kotku Kitabı*, 2022, 198-196.
- Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Edebiyatı*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2008.
- Deylemî, Şireveyh b. Şehridâr b. Şireveyh b. Fenâhşerû Ebû Şucâ' el-Hemezânî ed-. *el-Firdevs bi'Mesûri'l-Hîtâb*, thk. es-Sa'îd b. Besyûnî Zağlûl. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1406/1986.
- Gümüşhânevi, Ahmed Ziyâeddin Nakşibendî. *Râmûzü'l-ehâdis* (Asitane: Kışla-i Hümayun Matbaası, 1275).
- İbn 'Adiy, Ebû Ahmed Abdullah. *el-Kâmil fî du'efâi'r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavved. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî. *el-Câmi'ü'l-kebir*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.
- Yenibaş, Hasan. "Tasavvuf-Hadis İlişkisi Bağlamında Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi ve Râmûzü'l-Ehâdis Adlı Eseri", *EKEV Akademi Dergisi* 59 (2014).
- Yılmaz, Necdet. "Gümüşhânevi Dergâhı'nda Râmûzü'l-Ehâdis İcâzeti Geleneği ve Mehmed Zâhid (Kotku) Efendi'nin Râmûz İcâzeti", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 41 (2018), 73-91.
- 8.2.2015 tarihli ders. <https://www.youtube.com/watch?v=BkONXTRnkcg&t=1408s> Erişim tarihi, 8.11.2024.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Kur'an'ın Mahiyeti ve Tefsir İlminin Gayesine Dair Görüşleri: Fâtiha Sûresi Örneği

Doç. Dr. Muhammed İsa Yüksek
İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Kur'an'a Yönelişte Niyetin Temellendirilmesi ve Maksadullah Bilinci

Kur'an-ı Kerim, dilsel kuralları öğretmek yahut yalnızca Arapça talimi maksadıyla indirilmiş bir kitap değildir. Her ne kadar Kur'an'ın belagati, fesahati ve dil yapısı Arap dilinin zirvesini teşkil etse de onun asli gayesi, insanlığı hakikate davet, hidayet üzere bir hayat inşa etmeye rehberlik etmektir. Bu itibarla, Kur'an'a yaklaşım biçimi, onun indiriliş maksadını anlamaya matuf bir zihni ve kalbi hazırlığı da zorunlu kılar. İşte bu noktada niyet, tefekkürün yönünü tayin eden bir pusula mesabesindedir. Niyet sahih olmadığı sürece Kur'an'dan beklenen istifade sağlanamaz; bilakis, bu ilâhî kelâm kuru lafızlar yığımına indirgenmiş olur.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin ifadesiyle, sahih bir niyet, üç temel arayışla şekillenmelidir. Başka bir ifadeyle âyetler üzerinde teemmül edilirken şu üç temel sorunun sorulması elzemdir:

1) Allah Teâlâ'nın âyetteki muradı nedir?

Bu soru, Kur'an'a yaklaşımda merkezi bir anlam arayışını temsil eder. Hocaefendi, bu arayışı "maksadullah" kavramıyla isimlendirmekte ve bu kelimeyi bir terim hâline getirmektedir. Bu bağlamda, maksadullah, bir âyetin lafzının ötesine geçerek onun ilâhî muradını, yani neyin amaçlandığını kavrama çaba-

sıdır. Kur'an, sadece ne söylendiğine değil, niçin söylendiğine de yöneltmesi gereken bir nazarla okunmalıdır.

2) Âyet-i celîle ile Allah Teâlâ bana neyi emretmekte, neyi yasaklamakta veya neyi tavsiye etmektedir?

Kur'an, sadece geçmiş toplumlara hitap eden tarihî bir metin değildir. Her mümin, âyetlere doğrudan muhatap olma şuuru içerisinde olmalıdır. Dolayısıyla kişi, bir âyet okuduğunda ya da dinlediğinde ilk olarak kendisini muhatap kabul etmeli, ilâhî hitabın muhtevasını kendi hayatıyla irtibatlandırmalıdır. Aksi hâlde âyetler, sadece başkaları için söylenmiş birer hüküm cümlesi gibi kalır ve kişinin şahsî dönüşümüne vesile olamaz.

3) Allah Teâlâ bu âyet-i kerimeyle insanlığa, topluma niçin ve nasıl seslenmektedir?

Kur'an, sadece bireysel düzeyde bir hitap içermekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal düzenin inşasına yönelik ilkeler de vazeder. Bu nedenle âyetlerin evrensel yönü, beşerî düzlemdeki tesiri ve cemiyetle kurduğu ilişki de dikkate alınmalıdır. Bu soru, Kur'an'ın içtimaî boyutunu anlamaya hizmet eder.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye göre, bu üç sorudan özellikle ikinci ve üçüncü madde arasında kurulan ilişki büyük bir öneme sahiptir. Zira bir mümin, Kur'an'ı sadece başkasına indirilmiş bir mesaj gibi okur ve onu kendi hayatından bağımsız bir metin olarak görürse, o zaman bu ilâhî hitabın kendisine yönelttiği emri ve çağırışı idrak edemez. Bu ise iki temel sonuca yol açar: Birincisi, kişi Kur'an'dan hakkıyla istifade edemez; çünkü onu bir hayat kitabı olarak içselleştiremez. İkincisi ise, Kur'an ile başkasını irşad etmesi de mümkün olmaz; çünkü içselleştirmedeği bir hakikati başkasına ulaştırılamaz.

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de hitabına öncelikle fertleri muhatap alarak başlar. Zira ilâhî terbiyenin ve Kur'anî dönüşümün başlangıç noktası bireydir. Toplumsal islah ancak bireyin tezkiyesi ve bilinçlendirilmesiyle mümkündür. Bir toplumun maruz kaldığı zulüm, ifsat veya dağınıklıkların kalıcı şekilde giderilmesi, o toplumu oluşturan fertlerin kalbî, ahlâkî ve fikrî inşasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple Kur'an, öncelikle bireyi muhatap alır; onun aklını, kalbini ve amellerini islah eder. Sonrasında ise bu bireylerden müteşekkil cemiyetin islahını hedefler. Ancak bu derinlikli ve katmanlı anlam dünyasına nüfuz edebilmek, sahih niyetle ve yalnızca Allah rızası gözetilerek yapılan bir kıraat ve tefsir ameliyesiyle mümkündür. Bu noktada bir küllî ilke olarak ifade edilmesi gereken temel hakikat şudur: Kur'an-ı Kerim'in hem tilaveti hem de tefsiri yalnızca Allah rızası için yapılmalıdır. Kur'an'la meşguliyet, herhangi bir dünyevî çıkar, makam, şöhrat ya da itibar beklentisiyle yürütülemez. Zira bu ilâhî kelâm, dünyevî menfaatlerin aracı kılınamayacak kadar yüce, kutsal ve sorumluluk gerektiren bir emanettir.

Kur'an'dan herhangi bir menfaat devşirmeye kalkışmak, sadece ilim ahlâkına değil, aynı zamanda kulluk şuuruna da aykırıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in tek harfi bile, bütün dünyalara bedeldir. O harfte sadece lafzi bir anlam değil, aynı zamanda ilâhî hikmet, rahmet ve nur vardır. Böyle bir kelâmın istismar edilmesi, yalnızca onu değersizleştirmez; aynı zamanda insanın kendi irfanını, kalbini ve ahiret nasibini zedeler. Bu sebepledir ki, Kur'an'a hizmet iddiasında bulunan kimseler, önce kendi iç dünyalarında bu ilâhî kelâma layık bir edep ve ihlâs inşa etmelidir. Tefsir yapan kişi, ilmin izzetini ve Kur'an'ın şerefini dünyevî değerlerle takas etmeyecek bir duruşa sahip olmalıdır. Hocaefendi'nin de ısrarla altını çizdiği gibi, Kur'an'la olan ilişki bir kulluk ilişkisidir; araçsallaştırılmaz, ticarileştirilemez, ideolojik bir aygıt hâline dönüştürülemez.

Fâtiha Sûresi Özelinde Kur'an'a Yönelişin İlk Adımları

Kur'an-ı Kerim'e yönelişin sahih bir niyet ve bilinçle başlaması gerektiğini ifade eden ilkeler, somut olarak Fâtiha sûresi örneğinde açıkça gözlemlenebilir. Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye göre, bir müminin Kur'an'la kuracağı ilişki, öncelikle istiâze ve besmeleyle başlar. Bu başlangıç, yalnızca bir adap meselesi değil, aynı zamanda ilâhî fermanın gereğidir: "Kur'an okuduğunda kovulmuş şeytandan Allah'a sığın" (en-Nahl 16/98) âyeti, her kıraatin öncesine yerleştirilmesi gereken bir bilinci ifade eder. İstiâze, yani *أعوذ بالله من الشيطان الرجيم* demek, sadece dilde bir sığınma değildir. Hocaefendi'ye göre bu sığınmanın sahih ve tesirli olabilmesi için üç boyutlu bir yaklaşımla ele alınması gerekir:

- 1) Kalben Allah'a yönelmiş bir sığınma: Mümin, şeytanı ebedi düşman olarak tanımalı ve ondan kendi gücüyle korunamayacağını idrak etmelidir. Bu idrak, kişinin acziyetini kabul ederek sadece Allah'ın yardımına muhtaç olduğunun farkında olmasıyla mümkündür. Söz konusu farkındalık, sığınmanın içtenliğini ve ihlâsını belirleyen en temel unsurudur.
- 2) Yaşantıyla sığınma: Kişi, sadece dilde değil, hayatıyla da Allah'a sığınmalıdır. Nefsin hevâsına tâbi olmaktan, haramdan ve bâtıldan uzak durmak bu sığınmanın pratiğidir. Bu, dildeki istiâzenin sadakat ölçüsüdür: Gerçekten Allah'a mı sığınıyoruz, yoksa sadece şeklen mi bunu söylüyoruz?
- 3) Lisanen sığınma: Dille yapılan istiâze, kalbin yönelişi ve hayatın pratiğiyle desteklenirse anlam kazanır. Aksi hâlde, kuru bir lafızdan öteye geçemez. Hocaefendi, bu üç merhaleyi birlikte düşünmenin zaruretine işaret eder: Kalben ikrar, fiilen ispat, lisanen tasdik.

Bu istiâze anlayışı, Hocaefendi'nin tefsir metodolojisinde kritik bir yere sahiptir. Zira ona göre, şeytanın en sinsi vesvesesi, kişinin Kur'an'ı yanlış anla-

ması ve hatta Kur'an'ı yanlış bir şekilde tevil etmesidir. Şeytan, Kur'an'ı sadece unutturmakla yetinmez; onu yanlış anlama, bâtil maksatlara âlet etme gibi daha derin sapmalara da yönlendirebilir. Bu sebeple istiâze, yalnızca okuma öncesi bir formül değil, Kur'an'la kurulan ilişkinin her safhasında tekrarlanması gereken bir bilinç hâlidir.

Aynı şekilde besmele, yani بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ müminin Kur'an'ı Allah adına ve Allah için okuduğunu ilan etmesidir. Hocaefendi'ye göre besmele, niyetin tashihi anlamına gelir. Bu cümle, Kur'an kıraatini bir ibadet hâline getirir; çünkü yapılan işin yalnızca Allah adına ve O'nun rızası için yapılması gerektiğini ilan eder. Böylece kişi, hem istiâze ile dışsal vesveselerden arınmayı hem de besmeleyle niyetini ilâhî yöne sabitlemeyi hedefler.

Bu ilke ve kavrayışların ışığında, Fâtiha sûresinin tefsiri de bambaşka bir derinlik kazanır.

Fâtiha sûresi, Kur'an-ı Kerim'in hem açış sûresi hem de bütününün özeti ve esasıdır. Kur'an'ın nüzül hikmeti, hedefi ve içerdiği temel hakikatler bu sûrede toplanmış gibidir. Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye göre Fâtiha, yalnızca bir başlangıç değil, Kur'an'a yönelişin istikametini tayin eden bir ana metindir. Cenâb-ı Hak, bu sûre vasıtasıyla önce kendisini tanıtır, ardından kulun Rab-biyle kurması gereken ilişkiyi ve bu ilişkinin hukukunu öğretir.

Hocaefendi, Fâtiha'nın başındaki besmelenin sıradan bir cümle değil, Kur'an'ın tümünü kuşatan bir anlam haritası olduğunu belirtir. Öyle ki, ona göre bütün Kur'an-ı Kerim'in tefsiri, besmelenin ilk harfi olan 'bâ'da gizlidir. Bu ifade, lafzî bir mecazdan ziyade, Kur'an'daki anlam yoğunluğunun ve semantik derinliğin bir remzidir. Çünkü besmele, sadece okumaya başlarken söylenen bir söz değil, yapılan her işin Allah adına, O'nun rızası ve yardımıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini ilan eden bir tevhit şiarıdır. Bu çerçevede mümin, hangi işe başlarsa başlasın, bunu "Allah'ın ismiyle" yapmalıdır. Ancak burada Hocaefendi'nin dikkat çektiği iki önemli şart vardır: 1) Yapılan işin helal ve meşru olması, 2) Besmelenin, işin yalnız başında kalmayıp sonuna kadar sürdürülmesi. Zira besmele, bir duadır; sadece başlamak için değil, işi sürdürmek ve nihayetlendirmek için de Allah'tan yardım istemektir. Eğer baştaki besmele, süreç boyunca unutulur ve Allah'ın rızasından uzak bir istikamete sapılırsa, besmelenin mânevî hükmü ortadan kalkar. Bu durumda sadece şeklen bir "başlangıç duası" olarak kalır; oysa besmele, bir bağlılık ve istikamet sözüdür. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin şu vurgusu oldukça dikkat çekicidir: "Ümmet sadece besmelenin mânâsını anlayıp gereğini yerine getirirse, kurtuluşa erer."

Besmele, Kur'an'a yönelişin sadece lafzî değil, varoluşsal bir başlangıç olduğunu bildirir. Tıpkı istiâze ve hamdele gibi, besmele de Kur'an'a ittibanın temelidir. Hamdele ise, Hocaefendi'nin tefsirinde üç katmanlı bir anlam taşır:

- 1) Zâtta kemâl: Allah Teâlâ zâtı itibariyle eksiklikten münezzehtir, mutlak kemâl sahibidir.
- 2) Sıfatlarda kemâl: O'nun her sıfatı sonsuz kemal ve mutlaklık içerir; ilmi, kudreti, hikmeti kusursuzdur.
- 3) Fiillerde kemâl: Yaratması, yönetmesi, hükmü ve icraatı mutlak hikmet üzeredir; hiçbir fiili israf, abes ya da zulüm değildir.

Hocaefendi, hamdin yalnızca işin başında yapılmaması ve tıpkı besmele gibi işin sonunda da hamdle tamamlanması gerektiğini vurgular. Zira hakiki hamd, yalnızca Allah'a mahsustur. Her nimet O'ndan geldiğine göre, bu nimetlerin şükrü de ancak O'na yöneltilmelidir. O'nun verdiği nimetler başka hiçbir şeyle ölçülemez; çünkü nimetin kıymeti verene göre şekillenir. Burada Hocaefendi, bir örnekle bu hakikati somutlaştırır:

Bir hediyenin değeri, bizzat o hediyenin maddî karşılığına değil, kimin tarafından verildiğine bağlıdır. Sevdiğiniz birinden gelen küçük bir hediye, büyük kıymet taşıırken; sevmediğiniz birinden gelen paha biçilemez bir şey, gönlünüzde karşılık bulmayabilir. O hâlde Allah'tan gelen nimetlerin kıymeti, mahiyetinden değil, O'nun gönderen olmasıyla belirlenir.

Bu bakış açısı, müminin sadece nimete değil, nimetin göndericisine yönelmesini sağlar. Şükür, böylece kuru bir teşekkür değil, bir kulluk bilincine dönüşür. Fâtiha sûresinin başında yer alan *الحمد لله رب العالمين* ifadesi de bu şükrün en yüksek ifadesidir: Hamd, yalnızca âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

Fâtiha sûresinin Kur'an-ı Kerim'in başlangıcında yer alması ve bu sûrenin de hamdle başlaması, son derece manidar bir tertibin ve ilâhî muradın göstergesidir. Zira bu tertip, Kur'an-ı Kerim'den daha kıymetli bir hakikatin bulunmadığını ima etmektedir. Kur'an'ın lafzıyla ve tertibiyle nâzil oluşu bir tesadüf değil, bizzat tevkîfi bir düzenlemedir. Bu bağlamda hamdin, Kur'an'ın en başında yer alması, bütün hidayetin ve kulluğun merkezine Allah'a hamd ve tazimi yerleştiren bir anlam örgüsünü yansıtır.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin tefsir anlayışının temelinde, kâinatta Kur'an'dan başka her şey mahlûk olduğu düşüncesi yer almaktadır. Buna göre kâinata var olan her şey (bu ister insan olsun ister eşya ister söz fark etmez) yaratılmıştır. Ancak Kur'an'ın kendisi, mahlûk olmayan bir hakikati içerir. Bu fark, yalnızca ontolojik bir ayırım değil, aynı zamanda kulluğun yönünü tayin eden bir bilinç meselesidir. Zira Allah'ın kullarına gönderdiği her şeyin hem bir maddesi hem de bir mânâsı vardır. Kur'an-ı Kerim'in maddesi, yani lafızları, Arapça kelimeler ve harflerdir; mânâsı ise, Allah'ın zâtî sıfatlarından biri olan kelâm sıfatına dayanır. Bu durumda Kur'an'ın lafızları mahlûk olabilir; fakat onun mânâsı, Allah'ın ezeli ve ebedî kelâmı olduğundan gayri-

mahlûktur. Hocaefendi'nin ifadesiyle, Cenâb-ı Hak kendi kelâmının mânâsı karşısında ona delalet edecek lafızları yaratmıştır. Bu lafızlar, kelâm sıfatının yeryüzünde duyulabilir ve okunabilir bir temsilidir. Dolayısıyla lafızlar, bizzat ilâhî kelâmın mânâsına işaret ettikleri için Kur'an adını almaya layıktırlar ve saygı bakımından da doğrudan Kur'an'ın mânâsına eş değer bir hürmeti hak ederler. Bu noktada Hocaefendi'nin sıkça hatırlattığı şu hadis-i şerife dikkat çekmek gerekir: "Allah ile mahlûk arasındaki fark ne kadar büyükse, Kur'an ile diğer kelâmlar arasındaki fark da o kadar büyüktür."

Bu hadis, Kur'an'ın herhangi bir sözle, beşerî bir metinle, hatta en üstün beşerî hitabetle dahi kıyaslanamayacak bir konumda olduğunu ortaya koyar. Kur'an ile başka kelâm arasındaki bu fark, aslında Hâlik ile mahlûk arasındaki ayrımın epistemik bir izdüşümüdür. Kur'an'ın bu yönü göz ardı edilirse, ona gösterilmesi gereken saygı ve ihtiram da zedelenmiş olur. Netice itibarıyla, Kur'an'a tazim, doğrudan Allah'a tazim anlamı taşır. Kur'an'a karşı gösterilen en küçük bir hürmetsizlik dahi, Allah'a karşı bir edepsizlik olarak değerlendirilir. Çünkü Kur'an, sadece Allah'ın kelâmı değil; aynı zamanda O'nun zâtına işaret eden, O'nun muradını beyan eden ve O'nunla kul arasındaki en kuvvetli bağı oluşturan bir hitaptır. Bu nedenle, Hocaefendi'nin tefsir geleneğinde Kur'an'la ilişki bir bilgi nesnesi olarak değil, bir iman ve kulluk vasıtası olarak kurulur. Kur'an'a yönelmek, Allah'a yönelmektir; Kur'an'a saygı göstermek, Allah'ın huzurunda eğilmektir. Bu bilinç yerleştiğinde, kıraat de tefsir de sadece bir ilim faaliyeti değil, aynı zamanda bir ibadet olur.

Lafz-ı Celâl, yani ﷲ ismi Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâsının tamamını kendisinde cem eden, onları kendisine râci kılan müstemil bir isimdir. Diğer tüm isimler, bu ismin altında toplanan anlam halkaları gibidir. Bu nedenle Fâtîha'da Allah Teâlâ önce "Allah" ismiyle zikredilmiş, ardından ise O'nun en temel sıfatlarından biri olan "er-Rahmân" ile kendisini tanıtmıştır. Bu sıralama, ulûhiyetin merhametle birlikte düşünülmesi gerektiğine dair güçlü bir semantik yapıyı da ortaya koyar.

"er-Rahmân" ismi, sadece duygusal bir şefkat ifadesi değildir; Allah'ın bütün varlıkla ve özellikle insanla kurduğu ilişki biçiminin esasıdır. Ahmet Yaşar Hocaefendi bu ismi şu şekilde yorumlar: "Rahmân sıfatı, Allah'ın insana bildirdiği bütün emir ve nehiylerin onun lehine olduğunun kanıtıdır." Yani Allah, kuluna neyi emretmişse, o emrin içinde onun dünya ve ahiret saadeti saklıdır; neyi yasaklamışsa, o yasağın arka planında kulun korunması ve kemâle ermesi vardır. Bu bakımdan yaratılışın kendisi rahmettir. Rahmetin karşılığı ise, Allah'ın istediği hayatı yaşamaktır. Dolayısıyla Rahmân'ın kulu, hem kendi hayatında rahmet esasına uygun hareket etmeli hem de toplumsal ilişkilerinde rahmeti bir ilke hâline getirmelidir. Ancak Hocaefendi bu

noktada önemli bir uyarıda bulunur: “Bu merhamet, kesinlikle dünyevî, hissi ve ölçüsüz bir şefkatle karıştırılmamalıdır.” Kur’ânî merhamet, ilâhî iradenin çizdiği sınırlar içinde şekillenir. Allah’ın razı olmadığı bir hayat tarzı, her ne kadar insana cazip veya iyi niyetli görünebilse de hakikatte merhametsizliktir. Aksi takdirde -hâşâ- Allah Teâlâ’nın merhametsiz olduğu gibi bir sonuç doğar ki bu, itikadî bakımdan son derece sakıncalı ve bätıldır. Zira merhametin kaynağı Allah’tır ve O’nun emrettiği şeyde rahmet, yasakladığında ise hikmet ve adalet vardır.

Bu merhamet tasavvuru, doğrudan رب العالمين ifadesine bağlanır. Çünkü Rab olmak, sadece yaratmak ve idare etmek değil, aynı zamanda terbiye etmek demektir. Hocaefendi’ye göre, Allah Teâlâ’nın “âlemlerin Rabbi” oluşu, O’nun sadece maddî âlemi değil, insanın mânevî varlığını da terbiye ettiğini ve bu terbiye için Kur’ân-ı Kerim’i gönderdiğini ifade eder. Dolayısıyla Allah’a kulluk, yalnızca fiziksel ibadetlerden ibaret değil; aynı zamanda kalbin, aklın ve ruhun da O’nun terbiyesine açık hâle gelmesiyle mümkün olur.

Kur’an’ın bu terbiyesinin nihai hedefi ise, insanın ilâhî huzura hazırlanmasıdır. Nitekim ملك يوم الدين âyeti bu hakikati dile getirir. Hocaefendi’ye göre bu âyet, kısa ama son derece derin bir anlam taşır. Bu ifadenin içinde hem müjde vardır; çünkü zulmedenlerin cezası, mazlumların mükâfatı o gün verilecektir hem de tehdit barındırır; çünkü o gün hiç kimse başkasına fayda sağlayamayacaktır. Aynı zamanda bu âyet, insanı mahlûka ve nefesine kul olmaktan kurtaran bir özgürlük beyanıdır. Kul, ملك يوم الدين üzerinde derin bir tefekkürle durduğunda, ilâhî huzurda yalnız başına hesap vereceğini idrak eder. Artık onun için ne dünyevî otoriteler ne toplumun beğenisi ne de nefsinin arzuları belirleyici olabilir. Bu noktada kişi, kalbinin derinliklerinden gelen bir yakarıyla إياك نعبد “Ancak Sana kulluk ederiz” der.

Bu beyan, yalnızca bir dua değil; aynı zamanda Allah’ı tanımanın, O’nu Rab olarak kabul etmenin ve O’nun dışında hiçbir otoriteye boyun eğmemenin ilanıdır. Ancak bu tanıma, bilgiyle değil, itaatle gerçekleşir. Zira Hocaefendi’nin sıklıkla ifade ettiği gibi: “Cenâb-ı Hakk’ı tanımak, O’nun emirlerini yerine getirmek ve nehiyelerinden sakınmakla mümkündür. Çünkü Allah Teâlâ’nın zâtî ihâta edilemez, kavranamaz.” O hâlde ilâhî marifet, akli spekülasyonla değil; kullukla tahakkuk eder. Kur’an’ın bizden istediği de tam olarak budur: Tefekkürle birleşmiş bir teslimiyet ve bu teslimiyetin kalpten dile, hayattan eyleme yansımaları.

Kur’an-ı Kerim’in bu sûresi, kulun sadece Allah’a kulluk ettiğini ve sadece O’ndan yardım dilediğini ilan ettikten sonra, artık bu kulluğu hangi yolda sürdüreceğini ve bu yolda nasıl sebat edeceğini göstermeye yönelir.

Fâtiha'nın devamında gelen *اهدنا الصراط المستقيم* "Bizi dosdoğru yola ilet" âyeti, bu bağlamda hem bir dua hem de bir yön tayinidir. Bu âyet, Fâtiha'nın kalbidir. Çünkü burada kul, artık Allah Teâlâ'dan ne istediğini netleştirmiştir: O'ndan dünya hayatı boyunca üzerinde yürüyeceği, sapmalardan korunacağı ve nihayetinde O'na ulaştıracak olan istikamet yolunu talep etmektedir. Bu yol, sıradan bir yön değil; ilâhî rızâya ulaştıran özel bir güzergâhtır. O yüzden "sırât" kelimesinin başına gelen "el" takısı, belirli ve tek bir doğru yolu işaret eder. Hocaefendi bu noktada "sırât-ı müstakîm" in sadece bir ahlâkî doğruluk ya da toplumsal tutarlılık olmadığını vurgular. Ona göre bu yol, bizzat Kur'an'ın çizdiği çizgi ve Efendimizin (s.a.v.) yürüdüğü yoldur. Zira Fâtiha'nın devamında gelen açıklama bunu teyit eder:

صراط الذين أنعمت عليهم "Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna..." Bu ifade, istikamet in yalnızca teorik değil, aynı zamanda tarihle sabit bir örneklığe dayandığını bildirir. Yani bu doğru yolun örnekliliğini geçmişte Allah'ın nimet verdiği kullar -peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihler- oluşturur. Kul, bu kimselerin izinden gitmeyi talep etmekle, aynı zamanda kendi hayatını onların hayatıyla ölçmeye başlamış olur. Dolayısıyla bu âyet, aynı zamanda ümmet bilincine, sünneti merkeze almaya ve zamanlar üstü bir teslimiyet çizgisine davettir. Zira sırât-ı müstakîm, her dönemde tekrardan keşfedilecek bir yol değil; sürekli yürünmesi gereken kadîm bir yoldur.

Bunun karşıtı ise, hemen ardından gelen âyetle açıklanır: *غير المغضوب عليهم ولا الضالين* "Gazaba uğrayanların ve sapmışların yoluna değil." Bu ifade, sırât-ı müstakîmin ne olmadığını bildirerek tevhidî çizgiyi daha da netleştirir. Burada *المغضوب عليهم* ile kastedilen, bilerek haktan sapanlar; *الضالين* ise bilgisizlik ya da hevâ ile haktan uzaklaşanlardır. Bu ayrım, kulluğun sadece bir yöneliş değil; aynı zamanda bir duruş meselesi olduğunu gösterir. Yani kul hem neyi istediğini hem de kimlerden ayrıştığını bilmelidir.

Bu bağlamda Fâtiha sûresi, Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin tefsir anlayışında, sadece bir sûre değil; bütün bir Kur'an'ın özeti, kulluğun tarifnâmesi ve dua ahlâkının temeli olarak okunur. Kul, bu sûrede hem Allah'ı tanıır hem kendini bulur hem de doğru yolda kalmak için Rabbine yalvarır. Bu yönüyle Fâtiha, ilâhî hitapla başlayan bir sûre değil; ilâhî hitapla biçimlenmiş bir kulluğun sesi ve duasıdır.

Kur'an'ın Mânâları Üzerine Düşünmek: Tefsir, İdrak ve İlm-i Mevhibe Arasında

Allah Teâlâ, Fâtiha sûresinde sadece kendisini tanıtmakla kalmaz; aynı zamanda kelâm sıfatının bir tecellisi olarak kuluyla konuşur, ona hitap eder ve

neyi, kimden ve nasıl isteyeceğini bizzat öğretir. Bu yönüyle Fâtiha, sadece bir sûre değil, kulun ilâhî hitaba nasıl muhatap olması gerektiğini bildiren bir usul dersi gibidir. Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye göre bu sûre, Kur'an'ın bütününe dair bir okuma disiplini sunar: Kul, Kur'an'ı kendi aklıyla yönlendirmek için değil, Allah'ın hitabını doğru şekilde anlamak ve ona itaat etmek için okur.

Hocaefendi, bu noktada oldukça kritik bir ayırım yapar: "Kur'an'ın kelimelerine anlam vermek, tefsir değildir. Buna tefsir demek son derece sakıncalıdır." Bu ifadeyle kastedilen şey, Kur'an'ın lafızlarına sıradan dilsel anlamlar yüklemenin, ilâhî hitabın hakikatine nüfuz etmek anlamına gelmediğidir. Çünkü Kur'an, insanın idrakiyle bütünüyle kuşatabileceği bir metin değil, icâz sahibi bir kelâmdır. Onun her bir âyeti, her bir kelimesi, hatta her bir harfi, sonsuz ilâhî mânâlar taşır. Bu nedenle insan, Kur'an'ın bir benzerini yazamayacağı gibi, onun mânâsını da tam anlamıyla kuşatamaz. Bu noktada insanın Kur'an'ın bir benzerini getirememesi, onun mânâlarını da ihâta edememesi anlamına gelir. Bu da Kur'an'ın eşi benzeri olmayan ilâhî kelâm olduğunun en açık delilidir. Buradan hareketle Hocaefendi, Kur'an karşısında beşerî akılla hüküm vermeyi tehlikeli ve sakıncalı bulur. Zira beşer aklının Kur'an üzerinde tahakküm kurmaya çalışması, Hocaefendi'ye göre, doğrudan şeytanî bir vasıf taşır. Şeytan da nihayetinde Allah'ın emri karşısında, kendince bir akıl yürütmeyle isyan etmişti.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Kur'an ve tefsir tasavvuruna ışık tutan bu tespitler dikkatle incelendiğinde, Hocamızın bir müminin Kur'an-ı Kerim'i nasıl okuması ve anlaması gerektiğiyle ilgili, tefsir ve müfessirin şartlarına dair özlü, derinlikli, çok yönlü ve küllî bir bakış açısına sahip olduğu görülür. Hem tefsirin temel kavramlarına hem de tefsirde usul meselesine dair olan bu tespitler, şer'î ilimlere dair ciddi referanslara sahiptir.

Malum olduğu üzere, şer'î ilimlerin tedvini, mesailin ve usulün vaz edilmesi müşterek bir kavram hâfızasının tanımlanmasıyla mümkündür. Şer'î ilimlerin mukaddimelerinde, başlangıçta kavramsal çerçevenin çizilmesi, aslında tasavvurât alanının zihni bir tasarım hâline getirilmesi demektir. Daha sonrasında bu tasavvurât alanının tasrihi, yani ilme konu edilmesi anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'i anlamının keyfiyeti, yani tefsirin usulü, bu alanın temel kavramlarına ve bu kavramların uzanımlarına dair temel bir idraki zorunlu kılar. Bunu sade biçimde ifade edecek olursak: "Kur'an-ı Kerim'i nasıl anlamalıyız?" sorusundan önce, "Anlamaya çalıştığımız kelâm nedir?", hatta "Ben kimim?", "Anlam nedir?" gibi soruları sormalıyız.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin bu birinci soruya dair vurguları çok nettir. Çünkü anlaşılmaya çalışılan kelâmın mahiyeti, "hitap, mütekellim, muhatap"

üçlünün ve bu üçlü arasındaki ilişkinin mahiyetine dairdir. Kur'an'ın mütekellimi, varlığının başlangıcı ve sonu olmayan, akılların keyfiyetini kavrayamayacağı, mahiyetini idrak edemeyeceği Zât-ı İlâhî'dir. Gaybın bilgisine sahip olan yalnızca O'dur. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in mahiyetini belirleyen temel kriter, O'na ait bir kelâm olmasıdır. Birçok müfessirimiz bu hususu şöyle dile getirir: "Mütekellimini tanımadığınız bir kelâmı anlayamazsınız. Bir kelâmı anlamak için önce onu söyleyeni tanımak gerekir."

Bizim Batı dil felsefesinde ve delâlet teorilerinden ayrıldığımız en temel nokta da burasıdır. Onlar dili mutlak bir olgu olarak ele alırlar. Biz ise Cenâb-ı Hakk'ın kelâmını anlamak için, O'nun sıfatlarıyla ve kelâmın mahiyetiyle mukayyet bir biçimde inceleriz. Dil, mutlak olarak her zaman şunu veya bunu söylerken, Kur'an-ı Kerim'in karşısına geldiğinde zaman zaman ezilir büzülür, yön değiştirir. Örneğin, istifham (soru) ifadeleri... Dil bilimsel bir üslup biçimi olarak istifham, isti'lam (bilgi isteme) veya istihbar (haber alma) anlamında kullanılır. Fakat Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak'tan sâdır olan hiçbir soru ifadesi hakiki anlamına hamledilemez. Bu, âyet-i kerimeyi tefsir ederken farkına vardığımız bir durum değildir; bu tefsirden çok önce kabul ettiğimiz temel bir kriterdir. Çünkü bu kelâmın sahibi, hiçbir zaman muhatabından bir bilgi talep etmez, bir şey öğrenmeye çalışmaz, bir habere ulaşma gayretinde olmaz.

Cenâb-ı Hak, kişiyi akıl yetisiyle donatmıştır. Bu akıl, dünya ve ahiretteki faydalı ve zararlı işlerin değerlerini tazimle işlevsellik kazanır. Aklın ilâhî duyusu, basiret ve marifettir; marifetin esası ise marifetullahtır. Selîm akıl, kişinin Allah'ı tazim etmesini, O'nu yüceltmesini, O'dan hakkıyla korkmasını ve O'ndan hayâ etmesini gerektirir. Böyle bir akla sahip olan kimse, itaate acele eder, Cenâb-ı Hakk'ın gazabını celbedecek davranışlardan uzak durur. Bu nedenle kendisini azaptan koruyacak ve sevaba ulaştıracak şeyler onda hedef hâline gelir.

Peki bunu nasıl ve ne ile başaracaktır? Bu noktada kişi, ilme muhtaç hâle gelir. İnsan ilme yönelince, bildiklerinden Allah'ın azametini, sevap ve cezasının büyüklüğüne dair yeni farkındalıklar geliştirir; böylece basiret sahibi olur. Cenâb-ı Hak, kâinatta kendi varlığına, birliğine, kudretine ve ilmine delâlet eden benzersiz âyetler yaratmıştır. Allah'ın indirdiği temsilî âyetlerde yer alan esmâ, sıfat, vaad, vaid ve kıyamet hâlleri gibi bütün bilgiler da kâinattaki bu kevnî delilleri tafsil ve tekit eder. Bu itibarla geleneksel tefsir nazariyesine göre dil bilim ve yorum biliminde yetkin olmak, Kur'an'ın mânâlarına vukûfiyet için yeterli değildir. Klasik tefsir anlayışında, hakiki anlamda Cenâb-ı Hakk'ın muradına tedebbür ve tefekkürle ulaşılır. Tedebbür ve tefekkür, elbette nazarî akılla harekete geçer; yani dili ve lafzî beyanı içkindir ancak rasyonel düzeyi daima aşarak varoluşsal gayelerle bütünleşir.

Ulûmu'l-Kur'ân kaynaklarında çok önemli bir başlık vardır ki, genellikle yüzeysel biçimde okunur ve çok fazla derinleştirilmez: العلوم التي يحتاج إليها المفسر “Müfessirin ihtiyaç duyduğu ilimler.” Bu başlık altında serdedilen ilimler bir yandan tefsir ilmi ile diğer şer'î ilimler arasındaki irtibatı sağlar, diğer yandan da müfessirin ilmî kimliğini ve ahlâkî yeterliliklerini tanımlar. Bu tasniflerin son maddesi ilm-i mevhibedir. Müfessir, ilm-i mevhibe sahibi olmalıdır. Bu ilim, Cenâb-ı Hakk'ın, bildiğiyle amel etmesi neticesinde kişiye bilmediğini öğrettiği ilimdir. Müfessirin ilm-i mevhibe sahibi olma gerekliliği, hem amelsiz ve takvadan yoksun bir müfessiri eksik sayar hem de tefsir ilminin ve Kur'an'ın mahiyetine dair çok mühim bir tespiti beraberinde getirir: Kur'an, sırf lafzî ve nazarî ilimlerle anlamı kuşatılamayacak bir kelâmdır.

Bu noktada, Muhâsibî'nin çok dikkat çekici bir örneği vardır. Muhâsibî der ki: “Cenâb-ı Hakk'ın kelâmı bana Arapça dışında bir dille inseydi, bu kelâmı duyduğumda ruhumun bedenimden ayrılması gerekirdi. Hiçbir şey değişmezdi.” Hatta bu ifadeyi bir adım ileri taşıyarak şöyle devam eder: “Eğer bu kelâmın Cenâb-ı Hakk'a ait olduğunu bilseydim, O'nun mütekellim olduğumu bilseydim ancak bu kelâmı hiçbir zaman duymasaydım, yine de hiçbir şey değişmezdi.” Muhâsibî'nin bu yaklaşımı, kulun Allah'ın kelâmıyla kurduğu ilişki hakkında oldukça derin bir tespittir. Zannedilmesin ki Muhâsibî, bu sözü bir sûfî eğilimden dolayı söylüyor. Aksine bu yaklaşım, klasik tefsir anlayışının her zaman dile getirilmeyen ancak zımnî biçimde kabul edilen bir öncülüdür. Nitekim Kâfiyeci de benzer bir hususa işaret eder. Kâfiyeci, “es-semevât” ve “el-arz” kelimelerini örnek verir. Öncelikle muhkem ve müteşâbih âyetleri, anlaşılabilirlik düzeylerine göre tasnif eder. Ardından bizi muhkemât alanına odaklar. Bu alanda mânâ dediğimizde genellikle biz mürekkeb ifadeleri soruştururuz ama mesele daha vuzuha kavuşsun diye müfred ifadelere bizi yönlendirir ve der ki: “En muhkem ifade, semâ ve arz kelimeleri, bu kelimelerin müsemmaları ile ilişkimiz hangi boyuttadır? Normalde kelimelerin vazında asıl seyir önce zihinde mânânın olması peşinden lafzın belirlenmesidir. Bu isimlerin müsemmalarıyla varoluşsal bir irtibata geçtiniz mi?” Gök ve yer sizinle hiç konuştu mu? Size onları Yaratanı anlattı mı? Yoksa anneniz ve babanız size bu kelimeleri öğretirken, göğe ve yere işaret ettikleri için mi bu kelimeleri kullanıyorsunuz? Peki bu durumda, gök ve yer kelimelerinin geçtiği âyetleri ne kadar anladığınızı iddia edebilirsiniz? أفلم ينظروا إلى السماء ve benzeri âyet-i kerimeler boşuna mıdır!? Sürekli yerin üstünde olan, zorunlu olarak göğü seyreden insana “Göğe bakmaz mısın?” sorusu öylesine midir?- Buradan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: Kalbinde bidat, günahlarda ısrar yönelimi, kibir, hevâ, dünya sevgisi olan, imanı tahkiki düzeye erişmemiş kimselerin Kur'an'ın derin mânâlarına ulaşması söz konusu değildir. Selâmetini yitirmiş bir akıl başka bir ifadeyle Hz. Âdem'den (as) tevarüs ettiği esmânın

mânâlarını kaybetmiş kişi, ilâhî bir terbiyeye muhtaçtır. Zira fitrî özelliklerini kaybetmiş bir aklın, eşyanın hakikatindeki delâleti tekit için gelen beyanı dil bilimsel bir duyumdan öte algılaması mümkün değildir. Dolayısıyla kişinin Kur’ân-ı Kerim’i anlaması, bütün organlarını o amaca uygun şekilde terbiye etmesiyle mümkündür.

Neticede, bir sözün anlaşılması, o sözü söyleyenin sıfatları, sözün söylenme gerekçesi ve muhatap üzerindeki tesiriyle birlikte düşünülmesi gereken bir olgudur. Ahmet Yaşar Hocaefendi, mütekellimin sıfatlarına her dersinde vurgu yapar, sözün söylenme gerekçesiyle ilgili “maksadullah” kavramını kullanır; sözün etki gücüyle alakalı Kur’ân-ı Kerim’i bir “ilâhî hediye” olarak görmemizi sağlar. Bütün bu açıklamalar dikkate alındığında, Ahmet Yaşar Hocaefendi’nin tefsir derslerinin Kur’ân-ı Kerim’in mahiyeti, insanın kelâmullahla ilişkisi ve tefsirin temel ilkeleriyle ilgili derin bir arka plana sahip olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Tasavvuf ve Tarikat Anlayışı

Dr. Abdulrahman Acer

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Tasavvuf Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi

Giriş

Son yıllarda bölgemizde faaliyet gösteren mühim âlim ve müridlerden olan Ahmet Yaşar Hocaefendi, on yedi yıl süren medrese talebeliği neticesinde ilmi icazetini merhum Muhammed Sula Hoca'dan, irşad icazetini ise merhum Abdurrahman Beşikçi Hocaefendi'den almıştır.¹ Müridinin 1972 Eylül ayında

- 1 Küçüklüğünden itibaren tasavvufa ve sûfilere meyli olan, Yunus Emre ve Niyâzî Mısri divanlarından şiirler ezberleyip okuyan Abdurrahman Beşikçi (k.s.) 1890 yılında Trabzon'da doğdu. Dönemin cârî medrese ilimlerini tahsil etti. Tasavvufa muhabbetiyle bilinen ağabeyi Müderris Mehmed Efendi'yle (ö. 1914) ilmi seyahatlere çıktı, pek çok âlim ve sûfiyle tanıştı. Seyahatlerinin sonunda hac vazifesini edâ ederek memleketine döndü. Birinci Cihan Harbi'nde ilan edilen seferberlikte orduya katıldı, Batum'da yaralanarak gazi oldu. Zaman zaman Trabzon Pazarkapı'daki Kâdiri ve Ortahisar'daki Halveti tekkelerine giden fakat muhabbetinin ve meylinin Nakşibendiyye'ye olduğunu söyleyen Abdurrahman Beşikçi Hocaefendi, Erbaalı Muhammed Bahrullah Efendi'ye intisap ederek Nakşibendi usulü üzere seyrüsülûke başladı. Şeyhinin vefatından sonra Hacı Ferşad Efendi namıyla bilinen İbrâhim Hakkı Efendi'ye intisap etti. 1925 senesinde İstanbul Bâbüâli'deki Gümüşhânevî âsitânesine giderek dönemin şeyhi Tekfurdağlı Mustafa Fevzi Efendi'nin izni ve irşadıyla halvete girdi. Halvetinden sonra Mustafa Fevzi Efendi'den icazet ve hilafet alarak memleketine döndü. Vefat ettiği 8 Eylül 1972'ye kadar irşad faaliyetlerini devam ettirdi. Tafsilatlı bilgi için bk. "Tarikat-ı Nakşibendiyye Meşayihından Hacı Abdurrahman Efendi'nin Hayatı", *Vefatının 24. Yılında Nakşibendi Tarikatı Meşayihından Abdurrahman Beşikçi (k.s.)* (Trabzon: Yavuz Selim Vakfı, 1996), 7-10.

vefat etmesi üzerine irşad faaliyetlerine başlamış,² vefat ettiği 8 Mart 2016'ya kadar 1979'da Trabzon'da kuruluşuna rehberlik yaptığı Yavuz Selim Vakfı'nın muhtelif şehirlerdeki şubelerinde bu faaliyetlerine devam etmiştir.³

Hocaefendi'nin on kadar eseri bulunmaktadır. Her ne kadar bütün eserlerinde tasavvufi meselelerden bahsedilmiş ise de *Çam Kozalağındaki Sır, Ölümde Gümülü Hayat, Varlık Dâiresinin Kalbi* isimli eserleri tasavvufa ve onun tafsilâtına dair diğer eserlerine nispetle daha geniş bilgiler içermektedir. Bunların yanı sıra onun *Reyhan* dergisindeki muhtelif yazıları ve onların bir kısmından teşkil edilen *Reyhan Der ki* isimli eser de eklenebilir.

Eserlerde genel olarak Müslüman toplumların içinde bulunduğu cehalet, gaflet, parçalanmışlık, dünyevileşme ve mânevî hastalıklardan duyulan derin endişe sıkça dile getirilmektedir.⁴ Bu durum yazarın, eserlerini sohbetlerini bu problemlere çözüm bulma maksadıyla kaleme aldığı ve bir hatırlatma/tebliğ misyonu üstlendiği izlenimini vermektedir. Bu çalışmada Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin tasavvuf anlayışı mârifetullah ve mânevî hastalıklardan kurtuluş imkânı tanınması açısından ele alınmaya çalışılacaktır. Tarikat anlayışı da tarikatın gayesi, mürşid, nefis terbiyesi ve Allah'a giden yollardan biri olarak tarikat başlıkları altında derlenecektir. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin tasavvuf ve tarikat anlayışına genel bir giriş olarak tasarlanan bu çalışmanın temel kaynakları Hocaefendi'nin bütün eserleri olmakla birlikte yukarıda zikredilen eserlerinden daha sıklıkla istifade edilecektir.

Çalışmamızın temel kaynakları olan Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin eserleriyle ilgili genel bir bakışla şunlar söylenebilir:

1. Genellikle sohbet ve ders formatında sunulan, ilim ve irfanı insanlara aktarmayı hedefleyen didaktik metinlerdir.
2. Akaid, tasavvuf, ahlâk ve amel konularında bilgi verme ve insanları uyarma amacını taşımaktadır.
3. Müslümanların içine düştüğü gafletten ve dünyevileşmeden kurtulmaları, ilme yönelmeleri, kötü ahlâkları terk ederek güzel ahlâkı benimsemeleri için çaba sarf etmektedir.

2 “Kendi Dilinden Ahmed Yaşar Hocaefendi'nin Hayat Hikâyesi”, <https://reyhandergisi.com/kendi-dilinden-ahmed-yasar-hocaefendinin-hayat-hikayesi/> (29 Ekim 2024).

3 Ahmed Yaşar Hocaefendi'nin kendi dilinden ilmî ve tasavvufî hayatının tafsilatı için bk. Ahmed Yaşar, *Reyhan Der ki* (İstanbul: Kalem Yayınevi, 2020), 11-17.

4 Örnek olarak bk. Ahmed Yaşar, *Akaid Sohbetleri* (İstanbul: Kalem Yayınevi, 2015), 227, 230, 337; Ahmed Yaşar, *Kuyudaki Yusuf (a.s)* (İstanbul: Kalem Yayınları, 2004), 178; Ahmed Yaşar, *İlim Nûruyla Kemâle Ermek* (İstanbul: Kalem Yayınevi, 2016), 16, 230, 243-244.

4. Bugünkü olayların meydana geliş sebeplerini açıklamak ve gelecekteki vahim durumların önüne geçmek için sorumlulukları hatırlatma gayreti ağır basmaktadır.
5. İnsanları «ölü cemaatler» ve «kuru ağaçlar» benzetmeleriyle mevcut durumun ciddiyetini kavramaya davet etmektedir.
6. Eserlerin ele aldığı temalar kısaca şöyledir:
 - a. Tevhid ilmi ve tahkiki îmânın zorunluluğu.
 - b. Mârifetullah
 - c. Muhabbetullah
 - d. Nefis terbiyesi ve güzel ahlâkın kazanılması.
 - e. Zikir ve tefekkür
 - f. Muhâsebe
 - g. Cehâlet ve gafletten kurtulma.
 - h. İlim ve amel birlikteliği.
 - i. Toplumsal duyarlılık ve tebliğ vazifesi.
 - j. Dünya hayatının geçiciliği ve ahiret inancının önemi.
7. Eserlerin üslubu:
 - a. Doğrudan, uyarıcı, samimi ve dertleşme ağırlıklıdır.
 - b. Soru-cevap ve benzetmeler sıkça kullanılır (örn. sinek-saman çöpü, bahçe, gemi, körlük).
 - c. Okuyucuyu düşünmeye ve muhasebe yapmaya teşvik eden bir dil benimsenmiştir.

1. Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye Göre Tasavvuf ve Tasavvufun Ehemmiyeti

Tasavvufun ne olduğuna dair klasik eserlerimizde pek çok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlarda her bir sûfî, tasavvufun sadece bir yönünü ön plana çıkararak tanım yapmış görünmektedir. Bununla birlikte kısmen kuşatıcı tanımlar da bulunmaktadır. Birbirinden farklı çok sayıda tasavvuf tanımının varlığı, araştırmacıları bu farklılıkların sebeplerini irdelemeye ve onları tasnif etmeye sevk etmiştir. Modern dönemdeki bir tasnife göre tasavvuf tarifleri; birincisi mânevî hayata ve ahlâklanmaya odaklanan, ikincisi ise tasavvufun Allah'a giden bir yol oluşunu merkeze alan iki kısımda incelenmiştir.⁵

5 Ebû'l-Alâ Afîfî, *Tasavvuf: İslâm'da Mânevî Devrim*, çev. Halil İbrahim Kaçar - Murat Sü-lün (İstanbul: Risâle, 2004), 42-43.

Ahmet Yaşar Hocaefendi tasavvufun başlangıç noktasını “insana canın lüt-fedildiği an” olarak kabul etmekte ve insanın, Allah’tan başlayıp O’nda son bulacak yolculuğunun Allah’ın râzı olacağı şeklinin genel ismi olarak tespit etmektedir. Bu anlamda insan ya dünyaya yönelip aslını unutmuş hâlde bu yolculuğunu tamamlayacak ya da Allah’a teveccüh edip O’nun rızâsı istika-metinde aslına dönüşünü gerçekleştirecektir. Bu ikinci tavır ya da usul, Ho-caefendi’ye göre tasavvuftur.⁶ Burada Ahmet Yaşar Hocaefendi’nin dinî ya-şayışla tasavvufu örtüşürdüğü görülmektedir. Zira Allah’ın insanlara doğru yol olarak gösterdiği, dindir ve din, yaşanmak içindir. Anlaşıldığı kadarıyla Hocaefendi, tasavvufu dinin Allah’ın râzı olduğu şekliyle yaşanması şeklinde kabul etmekte, bu anlamda şeriatin sınırlarına hassasiyetle riayet etmekle özdeşleştirmektedir. Nitekim daha özel ve tasavvuf tarihinde yapılan ta-nımlara benzer bir tasavvuf tanımıyla Ahmet Yaşar Hocaefendi tasavvufu, Hazreti Peygamber’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah tarafından methedilen güzel ahlâkı ile ahlâklanmak ve onun yaptığı gibi sâlih amellerle hayatı tanzim ederek yaşamaya çalışmak şeklinde tanımlamaktadır.⁷ Çünkü Allah Teâlâ Hazreti Peygamber’in ahlâkını bize övmüş ve onu örnek almamızı em-retmiştir (el-Ahzâb 33/21). Ayrıca her hususta ona tâbi olmamızın kendi sevgisini kazanmaya sebep olacağını söylemiştir (Âl-i İmrân 3/31). O hâlde din, kullukla ilgili her hususta Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) uymaktan ibarettir. Hocaefendi’nin tasavvuf tanımı da bunu ifade etmekte-dir. Zaten o, tasavvufu muhtemelen mecâz-ı mürsel olarak aynı anlamda kullandığı tarikâtı, “ezelden ebede doğru yola çıkan insanları Allah Zülcelâl’e kavuşturan tevhid ve hidâyet yolunun isimlerinden biri”⁸ olarak açıkça zik-retmektedir. Bu ifadeleri, Ahmet Yaşar Hocaefendi’nin tasavvufu yerleştirdiği mevkii görülür hâlde getirmektedir: Tasavvuf, dinin Allah’ın rızâsı ve Hz. Peygamber’in (sallallâhu aleyhi vesellem) mükemmel örnekliğinde yaşanma-sının, bu yaşayışla Allah’a vâsıl olma neticesine eriştiren usulün adıdır. Bu usul, tarikat adını alan mekteplerle uygulanmıştır. Tarikat ehli olanların yap-ması gereken, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi vesellem) söz ve fiilleriyle sahabeyi nasıl nefis terbiyesine yönlendirdiğini öğrenerek sahabenin yaptığı gibi nefisini terbiye etmektir.⁹ Bu da İslâm dini açısından tasavvuf ve tarikâtın ehemmiyetini göstermektedir. Zira İslâm dininde kuldân beklenen temel vazife, tasavvufun da hedefi olan nefsi terbiye ederek mânevî temizliğe ve rızâ-yı ilâhîye ulaşmaktır.

6 Ahmed Yaşar, *Ölümden Gökümlü Hayat* (İstanbul: Kalem Yayınevi, 2016), 27.

7 Ahmed Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi* (İstanbul: Beşikçi Yayınevi, 2003), 43.

8 Yaşar, *Ölümden Gökümlü Hayat*, 37.

9 Yaşar, *Ölümden Gökümlü Hayat*, 128.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin tasavvufî görüşleri tamamen Kur'an ve Sünnet ekseninde şekillenir. Kendisinin de belirttiği üzere "Tarikat" denilen yol, Sünnetullah ve Sünnet-i Resûlullah olan bir yoldur.¹⁰ Yani tasavvuf onun gözünde Allah'ın ve Peygamber'in tevhid, ubudiyet ve ahlâk esaslarından ayrı düşünülemez. Bu nedenle Hocaefendi tasavvufî eğitimi, tasavvuf tarihinde meşhur olarak bilinen usul üzere Şeriat, Tarikat, Hakikat ve Marifet aşamalarına ayırır.¹¹

Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye göre mürşid de tevhit ilmini bilen kimse olmalıdır. O, tevhid bilgisini insanlara aktaran mürşide şefkatle ittiba etmenin önemini vurgular. Hocaefendi'nin ifadesiyle, mürid ile mürşid "âyet ve hadislerin ışığında" birbirine söz vererek biat eder; mürid, mürşidin göstereceği yolda yürüyeceğine, mürşid ise ona hakikat yolunu göstereceğine dair sözleşir.¹² Bu bilgilerden yola çıkarak Hocaefendi'nin tasavvufî anlayışının temellerinin tevhid inancı, Kur'an-ı Kerim ve sünnetin esaslarına bağlılık, mürşid-mürid biat zinciri ve kalp merkezli bir eğitim üzerinde şekillendiğini söylemek mümkündür.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye göre tasavvuf, ilim temelleri üzerine yükselir. Yaygın anlayışta karşılaşılan tasavvufun zikir ve ibadetten ibaret görülmesi eksik, hatta yanlış bir bakıştır. Kişi, zikirden ilk bakışta anlaşılan mânâda zikir ve ibadet ehli olmakla yukarıda bahsedilen yolculuğu rızâ-yı ilâhiye uygun olarak tamamlayamaz, gereken rûhî yükselişi elde edemez. Bu ancak zâtı, sıfatları ve fiilleri açısından Allah hakkındaki ilmin, daha doğrusu mârifetin tahsiliyle mümkündür. Aksi takdirde kişi tevhidin cahili kalacak ve aldatılmaya ya da yanılmaya açık olarak¹³ mânevî hastalıklara duçar olacaktır. Hâl böyle olunca insanın ilim namına öğrenmesi gereken ilk şey, mârifetullah olmalıdır ki bu, insanın yaratılış gayesidir.¹⁴ Ahmed Yaşar Hocaefendi bundan dolayı olsa gerek ilk eseri olan *Akaid Sohbetleri*'ni ağırlıklı olarak bu konuya hasretmiştir.

1.1 Tasavvuf Mârifetullahtır

Allah Teâlâ insanı kulluk etmesi için yaratmış olduğunu Kur'an-ı Kerim'de açıkça beyan etmiştir: "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler

10 Ahmed Yaşar, *Çam Kozalağındaki Sır "Nefsin Simyâsı"* (İstanbul: Beşikçi Yayınevi, 2003), 17-18.

11 Yaşar, *Çam Kozalağındaki Sır "Nefsin Simyâsı"*, 18.

12 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 48.

13 Yaşar, *Akaid Sohbetleri*, 234.

14 Ahmed Yaşar, *Çam Kozalağındaki Sır "Nefsin Simyâsı"* (İstanbul: Kalem Yayınevi, 2015), 15; Ahmed Yaşar, *Akaid Sohbetleri* (İstanbul: Kalem Yayınevi, 2015), 395.

diye yarattım.” (Zâriyât 51/56). Bu âyetteki “kulluk etsinler” ifadesi bazı müfessirler tarafından “tanınlar=mârifet sahibi olsunlar” şeklinde yorumlanmıştır.¹⁵ Süfîler de bu tefsiri kabul etmiş ve âyeti bu tefsirle anlamayı tercih etmişlerdir.¹⁶ Ahmet Yaşar Hocaefendi de âyeti bu tefsirle anlayarak insanın mârifet için yaratılmış olduğunu, mârifet olmaksızın kulluğun hakkıyla yerine getirilemeyeceğini, ilmin bir fayda vermesinin de ibadetlerin tam olmasının da uhrevî mükâfatlara erişmenin de temelinde mârifet bulunduğunu söylemektedir.¹⁷

Mârifetin elde edilebilmesi, kısaca âlem denilen canlı cansız, büyük küçük yaratılmışların tamamından yola çıkılarak Yaratıcı hakkında bir tür tanımaya ulaşmak şeklindedir. Âleme âlem denmesinin sebebi de onun Allah'ın tanınması için delil, işaret ve şahitlerden müteşekkil olmasıdır.¹⁸ Kişinin yapması gereken, bu işaretlerden yola çıkarak Allah'ı gerektiği gibi tanımadır. Bunun için Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin göstermiş olduğu usul, tefekkür ve tezekkürdür. Buna göre gerçek mümin, kâinattaki her şeyin hakiki fâilinin Allah Teâlâ olduğunu bütün benliğiyle bilmeli ve tanımalı, böylece tevhîd-i ef âle ulaşarak “lâ fâile illellah = Allah'tan başka fâil yoktur” sırrına ermelidir. Bunu sağlayan ise tasavvuttur.¹⁹

Hocaefendi'nin mârifet için mahlûkâta ibretle bakmak ve onun üzerinde tefekkür ederek şâhitten gâibe ulaşmak şeklindeki tavrı, istidlâl usulünü²⁰ hatırlatmaktadır. Nitekim Hâce Abdullah Ensârî el-Herevî bu tavrı, üçe ayırdığı mârifetin ilk merhalesi olarak tanımlamaktadır. Ona göre mârifetin ilk derecesi yaratılmışlarda işaretleri ve delilleri bulunan sıfatlara ait marifettir. Bu delil ve işaretlerden yola çıkarak sıfatlar konusunda mârifete ulaşmak için ibretle tefekkür lâzımdır. İkinci derece de istidlâl ile irtibatlı olup seyrusülûkle desteklenmektedir. Üçüncüsü ise herhangi bir şekilde istidlâl katkısının olmayacağı, nazar ve tefekkürün fayda vermeyeceği tür olan mârifettir. Bu hâs-

15 Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, thk. Mustafa es-Seyyid Muhammed vd. (Cize-Mısır: Müessesetü Kurtuba, 1421), 13/222; Necmuddin Ömer b. Muhammed en-Nesefî, *et-Teyîr fi't-tefsîr*, thk. Mâhir Edip Habbûş vd. (İstanbul: Dâru'l-lübâb li'd-dirâsât ve tahkîkî't-turâs, 1440), 14/63; İsmâil Hakî Bursevî, *Rûhu'l-Beyân* (Beirut: Dâru'l-Fikr, ts.), 5/467.

16 Abdülkerim el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, thk. Abdülhalim Mahmud - Mahmud b. eş-Şerîf (Kahire: Dâru'l-Mâârif, ts.), 1/20.

17 Yaşar, *İlim Nuruyla Kemâle Ermek*, 54-55.

18 Yaşar, *Akaid Sohbetleri*, 395.

19 Yaşar, *Akaid Sohbetleri*, 400. Bu husustaki tafsilat için bk. *a.g.e.*, s. 397-402.

20 Abdulkuddüs Bingöl, “İstidlâl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/323.

su'l-havâssın mârifetidir.²¹ Herevî'nin bahsettiği üçüncü tür mârifet, onun nezdinde en üst derecedir. Zira bu tür bir mârifette herhangi bir işaret veya delile ihtiyaç bulunmamaktadır.²² Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin, Herevî'nin yaptığı taksime göre mârifetin ilk iki kısmını anlatmaktadır. Onun umuma ve/veya tarikat müntesiplerine yönelik yaptığı sohbet veya yazdığı eserlerde mârifetin ilk iki kısmına vurgu yapması anlaşılır bir durumdur.

İnsan, mârifetullaha erişmek için yaratılmış, bu maksattan uzaklaştığı ya da bunu unuttuğu nispette mânevî hastalıklara duçar olmuştur. O hâlde insan bu durumdan kurtulmanın, mârifetullaha ulaşmanın yollarını aramalıdır. Hocaefendi bunun yolu olarak tarikatı işaret etmektedir.

1.2 Tasavvuf Mânevî Hastalıklardan Kurtuluş Yoludur

İnsanların bedenî ve maddî hastalıkları gibi kalbî ve mânevî hastalıkları da olduğuna ve bunun toplumumuzda oldukça yaygın olduğuna vurgu yapan Ahmet Yaşar Hocaefendi, bu hastalıklardan kurtuluşun önce hastalığın tespit ve kabul edilmesi, mütehasıs bir mânevî tabibin teşhis ve tedavisine güvenilmesi ile gerçekleşeceğini söylemektedir.²³ Elbette kişi, bu hastalıkların kendisinde olup olmadığını anlayabilmek için ilâhî uyarılara kulak vermelidir. Çünkü Allah Teâlâ bunları peygamberler vasıtasıyla insanlara bildirmiştir. Nihai olarak da son peygamber Hz. Muhammed'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hastalıkları ve onların tedavilerini bildirmiş olduğundan²⁴ hepsinden evvel Kur'ân-ı Kerim'e başvurmalıdır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, Allah Teâlâ'nın insanlara gönderdiği nihai rehber kitaptır.²⁵ Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de "Biz, Kur'ân'dan mü'minler için şifâ ve rahmet olan şeyler indiriyoruz. Ama o, zâlimlerin yalnızca ziyânını artırır" (el-İsrâ 17/82) buyrulmaktadır.

İnsandaki mevcut bozuklukların giderilmesi için çözüm yolları Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i seniyye rehberliğinde tasavvuf ilmi adı altında muttakî âlimler tarafından tespit edilmiş, bu ilmin bir müessesesi olarak tarikat adıyla mektepler teşkil edilmiş, teşhis ve tedavi yolları üzerinde birtakım metot çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu mekteplerde söz konusu hastalıkların tezahürü olan kötü ahlâkın terkine ve güzel ahlâka sahip olmanın yollarına dair

21 Hâce Abdullah Ensârî el-Herevî, *Menâzili's-sâirîn*, çev. Abdurrezzak Tek (Bursa: Emin Yayınları, 2008), 141.

22 İbn Kayyım el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn fî Menâzili's-sâirîn*, thk. Ali b. Muhammed el-İmrân vd. (Riyad: Dâru Atâeti'l-İlm, 1441), 4/326.

23 Yaşar, *Akaid Sohbetleri*, 17, 21.

24 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 366-367.

25 Yaşar, *Akaid Sohbetleri*, 25.

teorik ve pratik eğitimler verilmiştir.²⁶ Bu eğitimin genel adı nefis terbiyesi/ tezkiyesi ya da seyrusülûk, merhaleleri ise tasfiye, tahliye ve tezyindir.²⁷ Şunu belirtmek gerekir ki Hocaefendi'ye göre nefis terbiyesi ibadet, zikir veya tarikata intisap etmekten ibaret değildir. Her hususta nefsin arzularına karşı mücadele, onları ret ve Allah'ın emir ve yasaklarına göre yaşamaya nefsi icbar ve ikna etmektir.²⁸ Tarikat sadece bu konuda bir tecrübe aktarımı ve rehberlik imkânı sunar.

Tarikat ayrıca insanın Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanıyarak tevhidin hakikatine erebilmesini mümkün kılar. İnsana bu yolda yardımcı olacak, rehberlik edecek tecrübeli ve ehliyetli şahıs ise mürşiddir. İnsanın böyle bir rehberliğe muhtaç olmasının temel sebebi Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) vefatından sonra tevhid yolunun onun dönemindeki belirginliğini kaybetmiş olmasıdır. Bu yolu bir bilenden öğrenmiş olanlar da nebevî bir vazifenin tevarüsü kabulinden olarak bu yola davet etmeye başlamışlar ve ihtiyaçlara göre birtakım metotlar geliştirmişler, müesseseler kurmuşlardır. Bunlardan biri de tarikattır.²⁹

Tarikat, sünnetullah ve sünnetü Resûlullâh'tır. Bundan dolayı da Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere aykırı olamaz. Bu husustaki cehalet veya ihanet sıklıkla yapılan birtakım suistimallere bakılarak bu ilâhî ve nebevî metot kötülenemeyeceği gibi terk de edilemez. Çünkü tarikatın aslı ve hedefi bellidir. Akıllı kişi, müntesiplerini hedefi olan tevhide götürmeyen veya aslı olan Kur'an-ı Kerim ve sünnete aykırı söz ve davranışlarda bulunan kişi ve cemaatlere mürşid ve tarikat gözüyle bakmamalıdır ve kötü örneklerden genelleme yapmamalıdır.³⁰ İnsanları hak yola değil kendine davet eden, geniş olan rahmeti daraltan, yaldızlı sözlerle insanların gönüllerine girmeye çalışan ve kendi yolunun haricindekileri kötüleyen kimseler mürşid olmadığı gibi bilakis yol kesici/kutta'-ı tarîk olarak isimlendirilir.³¹ Kendilerine tarikat ehli diyen fakat bunun ne mânâyâ geldiğini bilmeyen kimseler hem kendilerine hem de onlara bakarak tarikatı değerlendiren kimselere zarar vermekte, yanlış örnek olmaktadır. Zira bu gibilerin zannettiği gibi tasavvuf ve tarikat tesbihle yapılan zikirten ibaret değildir, bilakis tevhid ilmi ile bezenme hedefiyle yapılan ameller bütünüdür.³² Başka bir deyişle Hocaefendi, tasavvufu ve tarikatı sa-

26 Yaşar, *Ölümden Gönüllü Hayat*, 367.

27 Yaşar, *Ölümden Gönüllü Hayat*, 131-137.

28 Yaşar, *İlim Nuruyla Kemâle Ermek*, 249.

29 Yaşar, *Çam Kozalağındaki Sır "Nefsin Simyâsı"*, 15-16.

30 Yaşar, *Çam Kozalağındaki Sır "Nefsin Simyâsı"*, 17-18.

31 Yaşar, *Çam Kozalağındaki Sır "Nefsin Simyâsı"*, 20-21.

32 Yaşar, *Ölümden Gönüllü Hayat*, 40.

dece zikir ya da ibadete indirgemenen ilimle beslenen bir mânevî hastalıkların tedavisi metodu ve kemal yolu olarak ele almakta, ilimden yoksun bir tasavvuf anlayışının eksik kalacağına dikkat çekmektedir. Bu çerçevede onun tarikat hakkındaki düşüncelerinin detaylandırılması mühimdir.

2. Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye Göre Tarikat

Sahabe nesli her hususta Allah Resûlü'nü taklit etmeye, onun yüksek ahlâkına ulaşmaya ve hayatını aynen yaşamaya azamî gayret göstermiştir. Ancak bu kutlu nesilden sonra İslâm toplumunda zamanla ortaya çıkan ihtilaflar ve ilmî-meslekî ihtisaslaşmalar neticesinde müminleri yeniden Hz. Peygamber'in sünnetine, şahsiyetine ve ahlâkına bir bütün olarak yönlendirmek amacıyla bazı yöntem ve disiplinler geliştirilmiştir. Tasavvuf işte bu yöntemlerden biri olarak ferdin ahlâken Allah Resûlü'ne benzeme sürecini esas alan bir eğitim ve terbiye yoludur. Bu terbiyenin kurumsallaşmış şekli ise tarikat adıyla anılmıştır. Tarikat, bu mânâda Kur'ân-ı Kerim'deki "sırât-ı müstakim" şeklinde ifadesini bulan "dosdoğru yol"un bir başka adıdır.³³

Ahmet Yaşar Hocaefendi *Ölümden Gökümlü Hayat* adlı eserinde tarikatı kulun Allah'a yakınlaşmak üzere geçtiği mânevî ve ahlâkî eğitim süreci olarak tarif eder. Bu yol, nefsin tezkiyesi ve kalbin tahliyesiyle başlar ve takva ile kemâle ulaşır. Hocaefendi'ye göre tarikat İslâm'ın temel esaslarına bağlılık üzere kurulmuş ve saliki Allah'a adanmış bir kul hâline getirmeyi hedefleyen ciddi ve sistemli bir irşad disiplini.³⁴ Bu yolda yürüyen kimseye "mürîd" denir. Mürîd, bu seyirusülûk esnasında bir mürşidin rehberliğinde, çeşitli mânevî talim ve terbiyelere tâbi tutulur. Hedef, ruhun saflaşması, ahlâkın güzelleşmesi ve nihayetinde Allah'a yakınlık şuurunun kalpte daim kılınmasıdır. Tarikat, bu mânâda yalnızca teorik bir bilgi aktarıcısı değil aynı zamanda bireyi mânevî olgunluğa sevk eden disipline edilmiş bir yaşayış biçimidir.³⁵

2.1 Tarikatın Gayesi

Tarikatın nihai gayesi, insanı Allah Teâlâ'ya yaklaştırmak ve onu mânevî bir yolculuğa çıkararak kalbî, ahlâkî ve ruhî kemâle erdirmektir. Bu yolculuk, sadece şekil ve zahir ile sınırlı kalmayıp ferdin iç dünyasına yönelmesini, nefsinin arzularını tanımasını ve bu arzuları terbiye etmesini esas alır. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin ifadesiyle, tarikatın sunduğu eğitim süreci, kişinin dünyaya ve hevâsına olan bağlılığını zayıflatmakta, kalbinin yönünü bütünüyle

33 Yaşar, *Reyhane Der ki*, 18-19; Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 44-46.

34 Yaşar, *Ölümden Gökümlü Hayat*, 64, 256.

35 Yaşar, *Çam Kozalağındaki Sır "Nefsin Simyâsı"*, 15-16.

Allah'a çevirmesine imkân sağlamaktadır.³⁶ Bu süreçte mürid, nefsinde var olan kötü eğilimlerin farkına varır, hırs, kibir, haset, riya gibi ahlâkî zaafarla mücadele etmeyi öğrenir. Her geçen gün bu mânevî mücadelede bir merhale kateder, böylelikle ruhen ve kalben olgunlaşma istikametinde ilerler. Bu seyrüsülûkün tabii neticesi olarak mürid sadece ibadetlerde değil gündelik hayatta da Allah'ın emir ve nehiyelerine riayet etmeye, İslâm ahlâkını fiilen yaşamaya gayret gösterir.³⁷

Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye göre tarikat, insanı dünyadan koparmayı değil dünyada iken kalbiyle Allah'a bağlı kalabilen bir kul olmayı öğretmeyi hedefler. Bu yönüyle tarikat ne bir kaçış yoludur ne de bir münzevilik teklifidir. Bilakis, dünyayı terk etmeden, dünyaya kul olmadan Allah'a kul kalabilmenin eğitimidir.³⁸

2. 2 Tarikatta Mürşidin Rolü

Tarikatın mahiyetine bakıldığında ferdin yalnız başına yürüyeceği bir yol olmadığı, bilakis mürşid adı verilen bir rehberin himmet ve nezaretiyle katedilmesi gereken bir mânevî terbiye süreci olduğu anlaşılır. Zira insan, kendi nefsinin zaafılarını bizzat teşhis ve tedavi etmekte çoğu zaman kifayetsiz kalır. Bu sebeple tasavvuf yolunda mürşid, yani irşad ehli bir rehberin varlığı zarurî addedilmiştir.³⁹ Ahmet Yaşar Hocaefendi, mürşidi; mânevî kemâle erişmiş, nefsini ıslah etmiş, kalbi saflaşmış ve Hakk'a yakınlık derecesine ulaşmış bir rehber şahsiyet olarak tanımlar.⁴⁰ Bu kişi müride yalnızca nazarı bilgi vermez; ona yolculukta karşılaşılabilecek mânevî hastalıkları haber verir, tedavi usullerini öğretir ve müridin iç âleminde var olan karanlık noktaların aydınlanmasına vesile olur. Bu maksatla, mürşid tarafından müride zikrullah, murâkabe, muhâsebe, tefekkür ve sükût gibi birtakım riyâzetler ve sülûk adımları tavsiye edilir.⁴¹

Mürşidin temel gayesi, müridin gönlündeki mâsivâyâ ait bağları çözerek onu nefsinin baskılarından ve dünyevî tutkularından sıyırmak, bunların yerine Allah Teâlâ'ya karşı gerçek muhabbeti, haşyeti ve teslimiyeti yerleştirmektir.⁴² Mürşid, müridi kendi varlığından Hakk'ın varlığına yönlendiren bir ir-

36 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 27, 201, 255.

37 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 455.

38 Yaşar, *İlim Nuruyla Kemâle Ermek*, 243-244.

39 Yaşar, *Kuyudaki Yusuf (a.s.)*, 224-225.

40 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 47-49.

41 Yaşar, *Akaid Sohbetleri*, 187; Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 215.

42 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 123; Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 188.

şad kapısı, bir rahmet vesilesi ve çoğu zaman da salikin en karanlık anında yolunu aydınlatan bir hikmet kandilidir. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin eserlerinde mürşidin bu fonksiyonu öğretmenin yanı sıra yaşantısıyla örnek olan, yani hâliyle talim eden bir zat olarak ortaya konur.⁴³ Çünkü bu yol lafzın değil hâlin rehberliğinde katedilen bir kemâlât yoludur.

2.3 Tarikat Yolunda Nefis Terbiyesi ve Zikir

Tarikat yoluna sülûk eden bir kimsenin ilk ve en mühim vazifesi nefsin terbiyesi ile meşgul olmaktır. Zira nefis, insanın iç dünyasında yer alan en çetin düşmandır. Ahmet Yaşar Hocaefendi nefsi, sûfilerin genelinde hâkim olan görüşe uygun olarak hakikate perde olan, kişiyi hevâ ve hevesin peşinden sürükleyerek Allah'tan uzaklaştıran bir iç engel olarak görür.⁴⁴ Bu sebeple Allah'a yakınlığın kapısı, ancak nefsin hükmünün zayıflatılması ve arındırılmasıyla açılır.⁴⁵

Tarikat terbiyesinde nefisle mücadele yalnızca iradeyle değil aynı zamanda zikir, murâkabe, riyâzet ve muhâsebe gibi mânevî usullerle desteklenen bir süreçtir.⁴⁶ Bu süreçte mürid, kalbinde kök salmış olan kibir, hırs, öfke, haset, riya gibi kötü huyları tanır, bunları bertaraf etmeye çalışır ve yerlerine tevazu, kanaat, sabır, ihlâs gibi güzel hasletleri ikâme eder.⁴⁷ Bu hâl ahlâkî bir islahın yanında mânevî bir inşâdır.⁴⁸

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin vurguladığı üzere nefis terbiyesinde zikrullahın yeri pek büyüktür.⁴⁹ Zikir, Allah Teâlâ'nın isimlerinin, sıfatlarının ve celâlinin dille, kalple ve hâlle anılmasıdır. Bu anış dille tekrarın vesilesiyle kalpteki mânevî hayatın diriltilmesidir.⁵⁰ Zikir, kalbi gafletten korur⁵¹ ve Allah'a olan bağlılığı kuvvetlendirir. Hocaefendi'ye göre zikir bir ibadet olmanın ötesinde ruhun gıdası, kalbin nuru ve cilasısıdır.⁵² Zikirle birlikte kalpte esmâ-i hüsnâ'nın tecellileri zuhur eder. Böylece kul, Allah'ın cemâl ve celâl sıfatlarına mu-

43 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 101, 322-323.

44 Yaşar, *İlim Nûruyla Kemâle Ermek*, 249, 257-258.

45 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 452; Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 190-191.

46 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 117, 454.

47 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 129.

48 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 115-116.

49 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 265-266.

50 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 304.

51 Yaşar, *İlim Nûruyla Kemâle Ermek*, 109.

52 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 224.

hatap olabilecek bir istidat kazanır.⁵³ Bu tecelli, müridi Hakk'a yaklaştıran ve onun gönlünü saflaştıran bir nur hükmündedir. Böylece salık, ilâhî hakikate bir adım daha yaklaşmış olur.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin nefis terbiyesine dair yaklaşımı klasik tasavvuf geleneğiyle mutabık fakat çağın ihtiyaçlarına da hitap eden derinlikli bir yorumdur. Ona göre nefis yalnızca ahlâkî bir zafiyet değil hakikate perde olan bâtinî bir mâniadır. Bu sebeple tarikat yolculuğu, nefsi tanımakla ve onu ilâhî murâda uygun şekilde terbiye etmekle başlar. Bu terbiyenin metodu irade ve kararlılığın yanında zikir, murâkabe, riyâzet ve muhâsebe gibi kadim tasavvufi usullerdir. Bu yönüyle Hocaefendi, tarikatı mânevî bir disiplin, nefis terbiyesini ise ahlâkî bir inşâ süreci olarak tanımlar. Bu süreçte zikir hem bir ibadet hem de kalbi diriltiren mânevî gıda hükmündedir. Zikrin kalpte esmâ-i hüsnânın tecellisine vesile olması, Hocaefendi'nin kalp merkezli tasavvuf anlayışını yansıtır. Zira kalp, hakikatin mahalli; zikir ise o hakikatin kalpte tecelli etmesini sağlayan ilâhî bir nefestir. Netice itibarıyla nefis terbiyesi, Hocaefendi nezdinde eş zamanlı olarak kötülüklerden arınma ve Allah'a yaklaşma istidadının inşasıdır. Bu hem ontolojik bir yöneliş hem de ameli bir çabanın adıdır.

2.4 Allah'a Giden Bir Yol Olarak Tarikat

Ahmet Yaşar Hocaefendi, Kübreviyye tarikatının kurucusu Necmeddîn-i Kübrâ'nın (ö. 618/1221) tasavvufun on esasını izah ettiği *el-Usûlü'l-aşere* isimli risalesinin başlangıç cümlesi olan "Allah Teâlâ'ya giden yollar yaratılmışların nefesleri adedindedir"⁵⁴ ifadesiyle tasavvufi muhitlerde yaygınlaşmış olan meşhur sözden yola çıkarak tarikatların çeşitliliğini vurgulamakta ve bu çokluğun kolaylığı da beraberinde getireceğini söylemektedir.⁵⁵ Ancak bu çokluğun ve isimlendirme farklılıklarının esasta bir farklılık barındırmadığını, yolların her birinin İslâm'ın özüne, Kur'an'ın temel esaslarına, Sünnet-i Seniyye'nin rehberliğine ve sahabenin örneğine dayanmakta olduğunu ifade etmektedir.⁵⁶

Her tarikat tarih boyunca yaşamış büyük sûfilerin izinden yürüyerek şekillenmiş, onların mânevî mirasıyla teşekkül etmiş ve onlara nispetle isim almıştır. Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Halvetiyye gibi tarikatlar bu meşreplerin en bilinenlerindedir. Bu tarikatların her biri, kendi içerisinde belirli zikir usulleri,

53 Yaşar, *İlim Nûruyla Kemâle Ermek*, 57.

54 Necmeddin Kübrâ, *Tasavvufta On Esas -Usûlü'l-aşere ve Şerhleri-*, haz. Süleyman Gökbulut (İstanbul: İnsan Yayınları, 2010), 53.

55 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 231.

56 Yaşar, *Reyhan Der ki*, 25; Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 243.

terbiyeye dair yöntemler ve mânevî disiplinler ihtiva eder.⁵⁷ Lâkin bu çeşitlilik, hakikate ulaşma yolunda bir tezat değil, bir zenginliktir. Hocaefendi, bu farklılıkların esasta birliğe mâni olmadığını, bilakis her yolun kendi usulüyle saliklerini Allah'a kurbiyet makamına ulaştırmaya gayret ettiğini ifade eder.⁵⁸ Nihayetinde bütün bu yolların gayesi birdir: Allah Teâlâ'nın rızâsını kazanmak, O'na yakın olmak ve kulluğun kemâline ermek. Her meşrep bu yüksek maksada birer vesiledir ve her biri sırât-ı müstakîmin farklı bir menzili hükümündedir.⁵⁹

Eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin tarikatlara dair yaklaşımı, birlik içinde çokluk ilkesine dayalıdır. O, tarikat yollarının farklılık arz etmesini esasta bir ihtilaf olarak görmez, bilakis aynı hakikatin farklı veçhelerden tahakkuku olarak görür. Her tarikat, kendisine nispet edilen bir mürşid-i kâmilin tecrübe ve metodu etrafında teşekkül etmiş, zikir, riyâzet ve ahlâk terbiyesinde bazı usul farkları ortaya koymuştur. Ancak bu usullerin tümü, İslâm'ın temel esaslarıyla kayıtlı ve Kur'an-Sünnet ölçülerine tâbidir. Hocaefendi'nin bu tavrı, mezhepler arası içtihadî farklılıkları meşru gören usulî bir bakış açısına benzer. Bu görüşe göre tarikatlar birbirine rakip değil aynı maksada yönelmiş yollara ait menziller olarak görülür. Böylece Hocaefendi hem tarikat taassubunu reddeder hem de bâtnî birlik düşüncesini Kur'ânî/Nebevî zeminde temellendirir. Bu da tarihî tecrübeye ve hakikate sadakate uygun, dengeli bir yorumdur.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin *Varlık Dairesinin Kalbi* adlı eserinde beyan ettiği üç ana usul, Allah Teâlâ'ya vuslat maksadıyla takip edilen farklı güzergâhları temsil eder. Bu yolların bazıları kulun mizacına, ruhî istidadına ve mânevî ihtiyaçlarına göre şekillenmiş, zaman içinde salikleri terbiyeye matuf çeşitli usul ve erkânla zenginleşmiştir. Tarikat denilen ve belli tecrübelerle âdâb ve erkâna sahip olan bu yol kulun iç dünyasını arındırmak, nefsin tahakkümünden kurtarmak ve nihayetinde kalbin safiyetini temin etmek üzere farklı terbiye metotları sunar. Bu metotların farklılıkları sebebiyle farklı isimlerle anılarak çokluk arz eden tarikatların hepsinin nihai gayesi aynıdır: Allah Teâlâ'nın rızâsına erişmek ve Hakk'a vuslat.

Hocaefendi burada Necmeddîn-i Kübrâ'nın "tarîk-ı ahyâr, tarîk-ı ebrâr ve tarîk-ı şuttâr" şeklindeki meşhur tasnifinden farklı bir sınıflandırma yapar.⁶⁰ Kübrâ'nın tasnifindeki her usulün erbabı sülûk ehli iken Ahmet Yaşar Hoca-

57 Yaşar, *Kuyudaki Yusuf (a.s)*, 224-225.

58 Yaşar, *Ölümde Gömülü Hayat*, 251.

59 Yaşar, *Reyhan Der ki*, 20.

60 Karşılaştırmak için bk. Kübrâ, *Tasavvufta On Esas -Usülü'l-aşere ve Şerhleri-*, 53-54.

efendi'nin tasnifindekilerden sadece son sınıf sülûk ehlidir ve bunlar tarikat ehlidir.

2.4.1 Muamelat, Mücahede ve İbadet Yolu

Bu yol, İslâm'ın zahirî hükümlerini esas alan ve kulluk vazifesini farz ibadetler çerçevesinde idrak etmeyi önceleyen bir yoldur. Namaz, oruç, zekât ve hac gibi temel ibadetler bu meşrebin ana direkleridir. Bu yolda ilerleyenler zâhirden hayır ve hasenâta yönelir; câmi inşası, köprü yapımı, sadaka, infak, vakıf hizmetleri gibi toplum yararına faaliyetlerde bulunarak Allah rızasını celbetme gayreti taşırlar. Ne var ki, seyrusülûk ehli olmadıkları için bu yoldakilerin karşılaşılabileceği en mühim tehlikelerden biri zâhire takılı kalmak ve mânevî inceliğe nüfûz edememektir. Zira ibadetler ihlâs ile edâ edilmediğinde içine riya, ucûb, kibir ve kendini beğenme gibi mânevî afetler sirayet edebilir, kalbi nurlandırmak yerine karartabilir.⁶¹ Bu sebeple, bu yoldakilerin dikkat ve teyakuz hâlinde olmaları, amellerinin Allah Teâlâ'nın rızasına muvafık olması için sürekli bir kontrole muhtaç oldukları açıktır.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin bahsettiği bu yol her ne kadar Kübrâ'nın tarik-ı ah-yâr tanımına benziyorsa da Kübrâ'nın tanımında tasavvufa sülûk esas görülmüş ve tasnif müntesipler arasında yapılmıştır. Bu açıdan Hocaefendi'nin tasnifi daha genel görünmektedir. Mesela bu ilk sınıf, Müslümanların amel ve muamele temelli cephesini temsil eder. Müslümanların tamamını kapsayan bu usulde tasavvufa intisap etme ayrımı yoktur. Bu tavırdaki kulluğun esasları farz ibadetlerin ihyası, muamelâtın düzgün icrası ve hizmetle ömrünü değerlendirme üzerine bina edilir. Tasavvufî terbiyede merkezî rolü olan kalbin amellerine odaklanmamış olan bu yolun yolcularının belli tehlikelerle karşılaşacakları âşikârdır.

2.4.2 Terk-i Dünya Edenlerin Yolu

Bu yol, sülûk ehlinin dünyaya ait meşguliyetleri büyük ölçüde terk ederek, inziva ve uzlet içerisinde Hakk'a yönelme gayretini esas alan bir meşrebi temsil eder. Bu yolda yürüyenler, dünya nimetlerinden ve zâhirî mükellefiyetlerden uzak durarak, çile, sükût ve yalnızlık içinde ruhlarını arındırmaya çalışırlar. Maksat, fâni olanla irtibatı en aza indirerek kalbin yalnızca Cenâb-ı Hakk'a bağlanmasına zemin hazırlamaktır.⁶² Tarih boyunca, özellikle ilk dönem zâhit sûfiler arasında bu meşrebe mensup kimseler zuhur etmiştir. İbrahim b. Ethem (ö. 161/778 [?]) gibi isimler varlığı terk ederek elinde ve kalbinde hiçbir dünyevî bağ bırakmadan fakrı ve uzleti tercih etmişlerdir. Lâkin bu yol

61 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 13.

62 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 13-14.

her mümine teklif ve ümmete örnek olarak vaz' edilmemiştir. Zira Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi vesellem ümmetine ruhbanlığı tavsiye etmemiştir. "Her ümmetin bir ruhbanlığı vardır. Benim ümmetin ruhbanlığı Allah yolunda cihaddir."⁶³ beyanı bu hususu açıkça ortaya koyar. İslâm, dünyadan el etek çekmekten ziyade dünyayı Allah'ın rızâsı istikametinde kullanmayı esas alır.⁶⁴

Bu meşrep zahirde yüksek bir feragat ve teslimiyet ifadesi gibi görünse de sosyal hayattan kopukluk sebebiyle hem kendine hem de topluma karşı bazı sorumluluklardan mahrumiyet riskini taşır. Nitekim nebevî tavsiye de sürekli inziva yerine halk içinde Hak ile olma yolunun daha efdal olduğunu bildirmiştir. Bu hâlin hem şahsî terbiye hem de irşad açısından daha faydalı olduğu açıktır. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin bu meşrebe dair yaklaşımı, tasavvufun içe dönük ve çile merkezli yolunu ihtiyatla ama anlayışla ele alan bir duruşu yansıtır. Her ne kadar ilk tavra nazaran bu yolla vâsıl olanların sayısının daha fazla olduğunu söylese de Hocaefendi, kâmil bir müşşidin terbiyesi altında toplumdan kopmaksızın Hak'la beraber olmanın daha kuşatıcı ve sonuca götürücü olduğunu söyler,⁶⁵ sünnete muvafık bir sülûk olduğunu ima eder.

2.4.3 Âlim Bir Müşşidin Himayesinde İlerleyenlerin Yolu/Tarikat

Bu yol, tasavvufun temel esaslarından biri olan müşşid rehberliğine dayanır ve seyrusülûk mektebinin merkezî çizgisini teşkil eder. Bu meşrepte, müridin kendi başına hareket etmesi değil bir müşşid-i kâmile tâbi olması, onun rehberliğinde, teslimiyetle ilerlemesi esastır. Müşşid, salikin iç dünyasında hâsıl olan karanlıkları nurlandıran, onu nefsinin hilelerinden koruyan, mânevî terbiyeyi fiilen tatbik ettiren bir rehberdir. Müride düşen, bu terbiyeye rızâ ile boyun eğmek, kendisini "ölmeden evvel ölünüz"⁶⁶ hikmetine mazhar kılacak bir teslimiyetle Hakk'a yöneltmektir.⁶⁷

Bu yolun özelliği ve diğerlerinden farklılığı tasavvufta seyrusülûk olarak adlandırılan yolculuğu ihtiva etmesidir. Mürid bu süreçte nefsin mertebelerini aşar, kalbin latifelerini keşfeder, murâkabe, zikir, riyâzet ve sükût gibi eğitimlerle ruhunu arındırır. Bu sülûk, kuru bir disiplin değil, kalpten kalbe muhabbetle akan bir irfan terbiyesidir.⁶⁸

63 Ahmed b. Muhammed İbn Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaûd - Âdil Müşşid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 21/317.

64 Yaşar, *Reyhan Der ki*, 25.

65 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 13.

66 İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ* (Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1351), 2/291.

67 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 14.

68 Yaşar, *Varlık Dairesinin Kalbi*, 15.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin tarikat telakkisi, sadece tasavvufî geleneğin nakliyle yetinen bir yaklaşım olmayıp aynı zamanda bu geleneği yeniden tefekkür ve tahkik eden onu hem tarihî birikimiyle hem de çağdaş ihtiyaçlarla mezceden bir bakışın mahsulüdür. Tarikatı zâhiri bir mensubiyet yahut şekilci bir bağlılık olarak değil Allah'a vuslat niyetiyle çıkılan ciddi ve sistemli bir ahlâk ve hakikat yolculuğu olarak görmesi, onun bu yoldaki ciddiyetini ortaya koyar.

Sonuç

Tasavvuf, Hocaefendi'ye göre, İslâm'ın özünü ve ruhunu anlamak için bir anahtar niteliğindedir. Tasavvuf, insanın Allah'a olan derûnî muhabbetini artırma, ahlâkî ve mânevî açıdan kâmil bir hayat sürme çabasıdır. Hocaefendi, tasavvufun insanı Allah'a yaklaştıracak bir mânevî eğitim süreci sunduğunu, bunun da kişinin bâtinî huzuruna katkıda bulunduğunu belirtir. Tasavvufun, insanın iç dünyasında gerçekleştirdiği dönüşümü ve Allah'a olan yakınlığını artırma gayretini içerdüğünü ifade eder.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin tarikat telakkisi, klasik tasavvuf geleneği ile çağın mânevî ve ahlâkî buhranlarına cevap verme cehdi arasında sağlam bir köprü vazifesi görmektedir. O, tarikatı sadece geçmişin bir kalıntısı ya da nostaljik bir gelenek değil her çağda yeniden inşa edilmesi gereken bir irşad disiplini olarak anlamaktadır. Bu yaklaşım ne kuru bir gelenekselciliğe düşmekte ne de tasavvufu modern kalıplara indirgemekte olan güncel yorumlarla ittifak etmektedir. Bilakis Hocaefendi, tarikatı Sünnet-i Seniyye'nin rehberliğinde ve Kur'ân-ı Kerim'in temel esaslarına bağlılık zemininde nefis terbiyesi ve kalp inşasını esas alan bir eğitim yolu olarak tanımlamaktadır.

Onun eserlerindeki her bir bahis, tarikatın teorik çerçevesiyle yetinmeyip bu yola sülûk edecek olan salike bir irfan ve amel menzili de sunmaktadır. Mürşidin fonksiyonu, zikirlerin bâtinî boyutu, nefisle mücadelede takip edilmesi gereken usul ve merhaleler gibi hususlar Hocaefendi tarafından hem klasik kaynaklarla irtibatlı olarak hem de çağdaş muhatabın idrakine hitap eder mahiyette izah edilmiştir.

Üç temel yol tasnifiyle yaptığı açıklama Necmeddin-i Kübrâ gibi büyük sûfilerin metodolojilerine karşı bir alternatif değil onları aşan bir kuşatıcılıkla günümüz Müslüman'ının irfan arayışına kolaylık temin etmeyi murad eder gibidir. Özellikle birinci ve ikinci yolun sülûk dışı addedilmesi günümüz Müslümanlarının çoğunun bulunduğu noktayı nazar-ı itibara alan bir değerlendirme olarak okunabilir. Bu yönüyle Hocaefendi'nin tarikat anlayışı, tarihsel tasavvuf mirasına sadık ama bununla sınırlı olmayan, dinamik ve zamanın idrakine hitap eden bir diriltici bakışı yansıtmaktadır.

Netice itibariyle, Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin tasavvuf ve tarikat anlayışı bir yolculuğun haritasının yanında bu yolculuğu mümkün kılacak iç ahlâkın, dış edebî ve bâtinî iradenin terbiyesidir. O, bu yolu Sünnet'in hayatı kuşatan canlılığı içinde, cemiyetin ve ferdin ahlâkî tezkiyesine hizmet edecek bir disiplin olarak anlamakta ve anlatmaktadır. Tarikat, onun dilinde ve zihninde çağın şaşkın ferdine hem kendini tanıma hem de Rabbini bilme yolculuğunda hâlâ geçerli ve lüzumlu olan bir "sırât-ı müstakîm"dir.

Bu itibarla, Hocaefendi'nin ortaya koyduğu çerçeve gelenekle bağını muhafaza ederken bugünün idrakine de seslenen sağlam bir tasavvuf tecrübesi olarak dikkatle okunmalı, derinlemesine anlaşılmalı, çağın mânevî arayışlarına cevap verecek bir istikamet pusulası olarak kıymetlendirilmeli ve akademik çalışmalara konu edilerek her yönüyle incelenmelidir.

Kaynakça

- el-Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfu'l-hafâ*. Kâhire: Mektebetü'l-Kudsî, 1351.
- Afîfî, Ebû'l-Alâ. *Tasavvuf: İslâm'da Mânevî Devrim*. çev. Halil İbrahim Kaçar - Murat Sülün. İstanbul: Risâle, 2004.
- Bingöl, Abdulkuddüs. "İstidlâl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/323. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Bursevî, İsmâil Hakkı. *Rûhu'l-Beyân*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- el-Cevziyye, İbn Kayyım. *Medâricü's-sâlikîn fi Menâzili's-sâirîn*. thk. Ali b. Muhammed el-İmrân vd. Riyad: Dâru Atâeti'l-İlm, 1441.
- el-Herevî, Hâce Abdullah Ensârî. *Menâzili's-sâirîn*. çev. Abdurrezzak Tek. Bursa: Emin Yayınları, 2008.
- İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaûd - Âdil Mürşid. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*. thk. Mustafa es-Seyyid Muhammed vd. Cize-Mısır: Müessesetü Kurtuba, 1421.
- el-Kuşeyrî, Abdülkerim. *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*. thk. Abdülhalim Mahmud - Mahmud b. eş-Şerîf. Kâhire: Dâru'l-Maârif, ts.
- Kübrâ, Necmeddin. *Tasavvufta On Esas -Usûlü'l-aşere ve Şerhleri-*. haz. Süleyman Gökbulut. İstanbul: İnsan Yayınları, 2010.
- en-Nesefî, Necmuddin Ömer b. Muhammed. *et-Teyşîr fi't-tefsîr*. thk. Mâhir Edip Habbûş vd. İstanbul: Dâru'l-lübâb li'd-dirâsât ve tahkîki't-turâs, 1440.
- Yaşar, Ahmed. *Akaid Sohbetleri*. İstanbul: Kalem Yayınevi, 2015.
- Yaşar, Ahmed. *Çam Kozalağındaki Sır "Nefsin Simyası"*. İstanbul: Beşikçi Yayınevi, 2003.
- Yaşar, Ahmed. *İlim Nuruyla Kemâle Ermek*. İstanbul: Kalem Yayınevi, 2016.
- Yaşar, Ahmed. *Kuyudaki Yusuf (a.s)*. İstanbul: Kalem Yayınları, 2004.
- Yaşar, Ahmed. *Ölümden Gökümü Hayat*. İstanbul: Kalem Yayınevi, 2016.

Yaşar, Ahmed. *Reyhan Der ki*. İstanbul: Kalem Yayınevi, 2020.

Yaşar, Ahmed. *Varlık Dairesinin Kalbi*. İstanbul: Beşikçi Yayınevi, 2003.

<https://reyhandergisi.com/kendi-dilinden-ahmed-yasar-hocaefendinin-hayat-hikayesi/>.

“Kendi Dilinden Ahmed Yaşar Hocaefendi’nin Hayat Hikâyesi”. 29 Ekim 2024. <https://reyhandergisi.com/kendi-dilinden-ahmed-yasar-hocaefendinin-hayat-hikayesi/>

“Tarikat-ı Nakşibendiyye Meşayihından Hacı Abdurrahman Efendi’nin Hayatı”. *Vefatının 24. Yılında Nakşibendi Tarikatı Meşayihından Abdurrahman Beşikçi (k.s.)*. 7-10. Trabzon: Yavuz Selim Vakfı, 1996.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Fetva Âdâbı

Dr. Ahmet Aydın

İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi

Giriş

Yaklaşık bin dört yüz yıldır varlığını sürdüren İslâm medeniyetinde bir mezhebe bağlılık öteden beri genel bir ilke olarak kabul edilmiştir. Bu durum hem insanların amelî hayatlarının tutarlılığı hem de hukukta kanunların bilinir olması ilkesi açısından önemli görülmüştür. Nakşibendîlik yolunda da Hanefî mezhebine sıkı bir şekilde bağlılık esas kabul edilmiştir. Bu yolun en önemli temsilcilerinden biri olan İmâm-ı Rabbânî (ö. 1034/1624) *Mektûbat*'ın farklı yerlerinde bu hususa özellikle vurgu yapmış ve aksi yönde davranmamaları konusunda müridânını şiddetli bir şekilde ikaz etmiştir. 131. Mektup bu konudaki en çarpıcı örneklerden biridir. Müridânının bir mecliste toplanıp gece namazlarını cemaatle kıldıklarını duyan İmâm-ı Rabbânî onları ikaz etmek üzere bir mektup kaleme alır ve Hanefî mezhebine göre tahrîmen mekruh kabul edilen bu hususu¹ şiddetle eleştirir. Mektubunun girişinde Tarikat-i Nakşibendiyye'nin sünnet-i seniyyeye sınıksız bağlı, bidatlerden mümkün olduğunca uzak bir tarikat olduğunu ifade eden İmâm-ı Rabbânî, mânevî açıdan faydası varmış gibi gözükse de ruhsatlarla amel etmeyi tecviz etmeyen, yine sûreten amelî hayata zarar veriyormuş gibi gözükse de azimetle amel

1 Haskefi, Alâüddin Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Haskefi ed-Dımaşki, *ed-Dür-rü'l-muhtâr*, (Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbi el-Halebi ve Evlâdih, 2. Basım, 1386/1966), 2/48-49; İbn Âbidin, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseynî ed-Dımaşki, *Reddül-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, (Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbi el-Halebi ve Evlâdih, 2. Basım, 1386/1966), 2/48-49.

etmekten ayrılmayan bir tarikat müntesibi olduklarını vurguladıktan sonra şu ifadeleri kullanmaktadır:

Bu tarikatın müteahhirin mensuplarından bazıları birtakım bidatler ihdâs etmişler ve büyüklerin yolunun aslını bozmuşlardır. Bazı müridân da bu bidatlerle tarîkati kemâle erdirdiklerini iddia ederler. Hâşâ ve kellâ. Ağızlarından çıkan bu sözler ne büyük ve tehlikeli sözlerdir. Bilakis tarikatı ikmâl etmek bir yana, bu yolu tahrip etmekte ve bozmaktadırlar. Tarikat içerisinde ihdâs ettikleri, diğer silsilelerde asla olmayan bu tür bidatlerden dolayı onlara çok ama çok yazık. Teheccüd namazını cemaatle kılmaktalar. Etraflarındaki insanlar da toplanıp onlara iştirak etmekte ve cemaat hâlinde bu namazı edâ etmekte. Bu yaptıkları amel tahrîmen mekruhtur. Teheccüd namazının cemaatle edasının mekruh kabul edilmesi için birbirini çağırmayı şart koşan fukahâ bile, mekruh olmaması için bu namazın mescidin bir köşesinde kılınmasını şart koşmuş, şayet cemaat sayısı üçü geçerse kerâhetin yine tahakkuk edeceğini söylemiştir...İmâm-ı Rabbânî mektubunu şu sözlerle tamamlamaktadır:

Bu tür yanlış bilgi ve davranışların menşei sünnet-i Mustafaviyyeyi iyice öğrenmemektir. Bu tür bidatlerin âlim beldelerinde, müçtehit yurdunda revaç bulması da diğer hayreti mücib hususlardandır. Hâlbuki bizim gibi zavallılar İslâmî ilimleri onların bereketlerinden tefeyyüz etmektedirler.²

Nakşibendilik geleneğinin bir temsilcisi olan Ahmet Yaşar Hocaefendi de gerek kendi yaşantısında gerekse verdiği fetvalarda İmâm-ı Rabbânî'nin yukarıda naklettiğimiz ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalmış bir âlimdir. Bununla birlikte Hocaefendi'nin güncel meselelerle ilgili fetvalarında birtakım hususiyetler göze çarpmaktadır. Özellikle günümüzde, değişen hayat şartları ve birtakım zaruretler sebebiyle İslâm hukukçuları tarafından bir çözüm yöntemi olarak ileri sürülen “mezhep dışına çıkarak fetva verme/telfik” konusuna Hocaefendi'nin mesafeli yaklaştığı ve bu tür meselelerde bazı temel ilkelerden hareket ettiği anlaşılmaktadır.

Hocaefendinin fetvalarındaki bu ilkeleri, üç fikhî mesele üzerinden inceleyip değerlendirecek ve onun fetva usulünü belirlemek için küçük de olsa bir katkıda bulunmaya çalışacağız. Bu üç fetva, sohbetinde bulunmuş bir talebesi olarak bizzat kendisinden dinlediğim ve onu tanıyıp sohbetlerine iştirak eden muhibbânının çoğunun şahitlik edeceği fetvalardır.

2 İmâm-ı Rabbânî, Ebû'l-Berekât Ahmed b. Abdilehad b. Zeynilâbidin el-Fârûkî es-Sirhindî, *Mektûbât: ed-Dürerü'l-meknûnâtü'n-nefise*, çev. M. Murâd el-Kazânî, thk. Abdullâh Ahmed el-Hanefî el-Mısırî, (Kahire, ts.), 1/172-173 (131. Mektup).

1. Bir Meseleye Mezhep İçi Usul İşletilerek Çözüm Bulma İmkânı Varken Mezhep Dışına Çıkmaya İhtiyaç Yoktur.

Hanefî mezhebinde gusûl abdesti alırken ağzın yıkanması farz kabul edilmektedir. Diş dolgununun ortaya çıktığı dönemlerde bu dolguların gusûl abdestine mâni olup olmayacağı bir tartışma konusu olmuştur. Bazı âlimler, dolgunun altına su ulaşmayacağından bu şekilde alınan gusûl abdestinin geçerli olmayacağını söylemiş, dolayısıyla dolgu yaptırmaya cevaz vermemişlerdir. Bazı âlimler ise bu konuda ağzı yıkamayı farz olarak görmeyen Şâfiî ve Mâlikî mezheplerinin taklit edilmesi yönünde fetvalar vermişlerdir.³ Örneğin Abdülhakîm Arvâsî hazretleri bu şekilde fetva vermiş, Necip Fâzıl ve Hüseyin Hilmi Işık gibi talebeleri de onun fetvasından hareketle meseleyi bu yönde izah etmişlerdir.⁴ Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye göre ise bu konuda Şâfiî mezhebini taklit etmeye ihtiyaç yoktur. Zira diş dolgusu, yara üzerine sarılan sargıya kıyas edilebilir. O dolgu ağızda kaldığı sürece de altını yıkamaya ihtiyaç kalmaz. Sargıda olduğu gibi dolgunun üzerine suyun değmesi yeterlidir. Sargının abdestli olarak sarılması şart olmadığı gibi dolgunun da abdestli iken yaptırılması şart değildir. Dolayısıyla Hanefî usulünden hareketle meseleye çözüm bulmak mümkünken başka bir mezhebi taklit etmeye ihtiyaç yoktur.

Mezkûr fetvasından hareketle Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin şöyle bir ilkedden hareket ettiği anlaşılmaktadır: Zamanımızda zarurî görülen bazı güncel meselelerde mezhep dışına çıkmaktansa mezhep içerisindeki usul işletilerek meselelere çözüm bulmak mümkündür.

2. İhtiyaç Sebebiyle Bir Meseleye Çözüm Ararken Fıkıh Kitaplarında Doğrudan Geçmeyen Ancak Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet-i Seniyye'den Hareketle Belirlenen İslâm'ın Ana İlkelerini de Göz Önüne Almak Gerekir.

Hanefî mezhebine göre özür sahibi olan kimseler her namaz vakti için abdest almalıdır. Aldıkları bu abdestle -abdesti bozan başka bir hâl olmadıkça- vakit içinde diledikleri kadar farz ve nafil namaz kılabilirler. Özür sahibi kimsenin abdesti Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre namaz vakti çıkınca, Ebû Yûsuf'a göre hem vaktin girmesiyle hem de çıkmasıyla, İmam Züfer'e göre

3 Bu konudaki görüşler ve tartışmalar için bkz. Ekrem Buğra Ekinci, <https://www.ekrembugraekinci.com/question/?ID=3180> (Erişim 13 Temmuz 2012); Mehmet Şener, "Gusûl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/213-214.

4 Necip Fâzıl Kısakürek, *İman ve İslam Atlası*, (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 3. Basım, Ağustos 1991), 79-81; Hüseyin Hilmi Işık, *Tâm İlmihâl: Se'âdet-i Ebediyye*, (İstanbul: Hakikat Kitabevi, Aralık 2020), 71-72.

yalnızca namaz vaktinin girmesiyle bozular. Aralarındaki bu ihtilafın semeresi kuşluk vaktinde alınan abdestle ilgilidir. Kuşluk vaktinde alınan abdest ile Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre öğle namazı edâ edilebilir. Öğle namazının vakti çıkınca abdest bozular. Ebû Yûsuf ve İmam Züfer'e göre kuşluk vaktinde alınan bu abdestle öğle namazı kılınmaz. Çünkü yeni bir namaz vakti girmiştir. Ayrıca İmam Züfer'in görüşüne göre sabah namazı için alınan abdestle kuşluk vaktinde de namaz kılınabilir. Çünkü herhangi bir farz namaz vakti girmemiştir. İmam Şâfi'ye göre özür sahibi kimsenin her farz namaz için abdest alması gerekir. Aldığı bu abdestle dilediği kadar nafil namaz kılabilir. Ancak yeni bir farz namaz kılmak istediğinde yeniden abdest alması gerekir. Mâlikî mezhebine göre ise özür sahibi kimsenin abdesti, vaktin girmesiyle de çıkmasıyla da bozulmaz. Zira İmam Mâlik'e göre istihâze, sürekli idrar akıntısı ve benzeri daimî özürlü abdesti bozan hususlardan değildir.⁵ Memleketimizde özür sahibi kimselerin vakit girdikten sonra abdest alıp câmide edâ edilen vakit namazına yetişmeleri zor ve meşakkatli olduğundan günümüzdeki bazı fakihler Mâlikî mezhebinin bu konudaki görüşüyle amel edilmesi gerektiğini düşünmekte ve soranlara bu yönde fetva vermektedirler. Ahmet Yaşar Hocaefendi'ye göre bu meselede mezhep dışına çıkmak uygun değildir. Bu tür özür sahibi kimseler şayet özürlü sebebiyle câmideki cemaate yetişemeyeceklerse namazlarını evde kılarlar. Şayet sağlıklı zamanlarında câmiye ve cemaate devam etmişlerse -Allah'ın lütfuyla- cemaat sevabına nail olurlar. Câmiye gitme ve cemaate iştirak etme özelemlerini sabah namazı gibi farza rahat bir şekilde yetişme imkânının olduğu vakitlerde ve sair zamanlarda giderebilirler. Üstelik özrün bulunduğu bir yerde fetva kapısını zorlamak kişiyi sorumluluk altına sokar. Fetvaya uygun amel edilmediği takdirde bunun uhrevî bir cezasının olma ihtimali de mevcuttur.

Hocaefendi'nin bu bakış açısından hareketle şöyle bir ilkeden hareket ettiği anlaşılmaktadır: İslâm'ın ana ilkeleri ve insanoğlunun fıtrî yapısı dikkate alınmadan fetva vermek uygun değildir. Bu iki ana esas dikkate alınmadan bir meseleyle sadece mezhep dışında bir görüş var diye çözüm sunmak sağlıklı bir yaklaşım değildir. Hocaefendi bu konuda naslardan hareketle belirlenen bir ilkeye de dayanmaktadır. Bu ilkeye göre bir kimse normal şartlarda yapmış olduğu bir ibadeti veya ameli bir özür sebebiyle yapamazsa tıpkı o ibadeti yapmış gibi sevap alır. Ayrıca şartları zorlayarak alınan bir fetva kişiyi -belki altından kalkamayacağı- bir sorumluluğun altına da sürükler.

5 Ali el-Kârî, Ebû'l-Hasen Nürüddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *Fethu bâbi'l-inâye*, Thk. Abdulfettâh Ebû Ğudde, (Halep: Mektebû'l-Matbûati'l-İslâmiyye, 1387/1967), 1/59, 1/148-150. Mâlikî mezhebinin görüşü için ayrıca bkz. Ahmed b. Guneym b. Mühennâ en-Nefrâvî, *el-Fevâkihü'd-devvâni 'alâ Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995), 1/111.

3. Sünnetullâh Hakkıyla İdrak Edilmeden Meselelere Çözüm Bulmaya Çalışmak Bireyleri ve Toplumları Helâke Sürükler.

Ahmet Yaşar Hocaefendi hâl-i hayatında faiz konusuna çok hassas yaklaşmış ve faizli kredilere hiçbir surette cevaz vermemiştir. Ayrıca önünde “İslâmî” sıfatlar barındıran bazı finans kurumlarının vermiş olduğu kredileri de asla tecviz etmemiş ve bu tür kredilerin faizli banka kredilerinden bir farkı olmadığını açıkça ifade etmiştir. Bir Müslüman’ın bunları helâl görmesinin tehlikeli sonuçları olacağına dikkat çekmiştir. Çok büyük günah olmakla birlikte bu günahı haram olduğuna inanarak işleyen kimsenin din sınırları içinde kalacağını ama helâl görerek işleyen kimsenin din sınırları dışına çıkma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağına vurgu yapmıştır. Ayrıca mezkûr finans kuruluşlarının normal bankalardan fazla faiz almasının daha tehlikeli bir durum olduğunu, bu sebeple onlardan daha fazla uzak durulması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre bu tür kurumlar faizi dolaylı ve üstü kapalı bir şekilde meşurlaştırmakta ve faiz gibi tehlikeli bir günahın Müslümanların hayatına kolay bir şekilde girmesine sebebiyet vermektedirler.

Hocaefendi’nin bu tavrını sohbetlerinde sıkça vurguladığı ilkelerle birlikte değerlendirdiğimizde şöyle bir sonuç karşımıza çıkmaktadır: Haram olduğu naslarda açıkça ifade edilen iktisadî birtakım meselelerde –zaruretler bahane edilerek- haramı helâl kılmaktan şiddetle kaçınılmalıdır. Zira Allah Teâlâ’nın rızâsını kazanmak ancak meşru birtakım yol ve yöntemlerle olur. Gayr-ı meşru çarelere başvurarak kulluk imtihanında başarıya ulaşmak mümkün değildir. Yine bu tür yöntemlerle ümmetin büyüyüp güçleneceğini ümit etmek bir aldatmacadan ibarettir. Ümmetin vazifesi mutlak olarak büyümek ve güçlenmek değildir. Allah Teâlâ’nın yaşantımız için koyduğu kanunları hiçe sayarak ümmetin büyüyüp güçleneceğini sanmak ve şeytana/nefsimize karşı verdiğimiz mücadeleden zaferle ayrılacağımızı düşünmek büyük bir yanılıdır. Bu tür konularda Allah Teâlâ’nın hayatımız için koyduğu kurallar, fizik ve matematik kuralları gibi görülüp tatbik edilmedikçe ve maddî hayatın kuralları ile mânevî hayatın kuralları birleştirilip bu kurallar insanın zihin ve gönül dünyasına yerleşmedikçe iman kemâle eremez. Maddî hayatın kurallarını da mânevî hayatın kurallarını da koyan yegâne varlık Allah Teâlâ’dır. Bu konularda O’na sonsuz teslimiyet gereklidir. Sünnetullâh hakkıyla idrak edilmeden helâl olan şeylerin faydası, haram şeylerin de zararını bilmek ve takdir etmek mümkün değildir.

Kaynakça

- Ahmed b. Guneym b. Mühennâ en-Nefrâvî. *el-Fevâkihü'd-devvânî 'alâ Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995.
- Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nürüddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî. *Fethu bâbî'l-inâyê*, thk. Abdulfettâh Ebû Ğudde. Halep: Mektebû'l-Matbûati'l-İslâmiyye, 1387/1967.
- Ekrem Buğra Ekinci, <https://www.ekremlu.com/question/?ID=3180>. Erişim 13 Temmuz 2012.
- Haskefî, Alâüddîn Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Haskefî ed-Dımaşkı. *ed-Dürri'l-muhtâr*. Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdih, 2. Basım, 1386/1966.
- Hüseyin Hilmi Işık. *Tâm İlmihâl: Se'âdet-i Ebediyye*. İstanbul: Hakikat Kitabevi, Aralık 2020.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkı. *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdih, 2. Basım, 1386/1966.
- İmâm-ı Rabbânî, Ebü'l-Berekât Ahmed b. Abdilehad b. Zeynilâbidîn el-Fârûkî es-Sirhindî. *Mektûbât: ed-Dürerü'l-meknûnâtü'n-nefise*, çev. M. Murâd el-Kazânî, thk. Abdullah Ahmed el-Hanefî el-Mısırî. Kahire, ts.
- Mehmet Şener, "Gusül", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/213-214. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Necip Fâzıl Kısakürek, *İman ve İslam Atlası*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 3. Basım, Ağustos 1991.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Akîde Öğretimindeki Usulü: Hulâsatun Li'L-Âbidîn Örneği

Arş. Gör. Abdurrahman Beşikçi

İbn Haldun Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü

Kişinin yaratıcısına, sıfatlarına ve fiillerine dair inanması gereken esasları ifade eden akaid, kişinin dinle kurduğu ilişkide ilk noktayı temsil eder. Buna göre kişi söz konusu bilgilerle iman eder ve boyun eğerse “mümin” vasfını kazanır. Buna mukabil, bu bilgilerin bazısının inkârı kişiyi kâfir, bazısının inkârı ise bidat ehli kılacaktır. Bu çerçevede kaleme alınan kitaplara da akaid kitabı adı verilmektedir. Akaid söz konusu olduğunda, yeni ve farklı olan zemmedilir.

Bu bağlamda herkes kendisini sahabe-i güzîn efendilerimizin temiz ve pak akideleriyle ilişkilendirmeyi arzulamaktadır. Çalışmamıza konu olan Ahmed Yaşar Hocaefendi'nin İtikâd Dersleri'nde ise, bahsi geçen kitaplardaki anlatıyı da kapsayacak şekilde farklı ve tespit edebildiğimiz kadarıyla yeni bir usul takip edilmektedir. Burada yenilik ile kastedilen, az evvel ifade olunan “yeni ve farklı”dan başkadır. İlgili kelime bu bağlamda, muhatabın değişmesiyle birlikte akide öğretiminde yaşanan bir değişikliği ifade etmektedir. Öte yandan akidenin bizzat kendisinde meydana gelen bir farklılık ise Hocaefendi özelinde söz konusu değildir.

Akaid, yukarıda geçen tanımı itibariyle, marifetullahı konu edinmektedir. Öte yandan yaratılmış olan varlıkların yaratıcılarını tanımalarında pek çok engel söz konusudur. Bunlardan biri de sonsuz kemâlât sahibi Hak Teâlâ Hazretleri'ni tanımak için sahip olduğumuz sürenin sınırlılığdır. Akaid kitapları da bu doğrultuda marifetullahı, kısıtlı dünya hayatımız çerçevesinde akıl ve nakilden hareketle ele alır. Ahmed Yaşar Hocaefendi ise okuyucuya

dünya hayatından daha geniş bir perspektif sunmaktadır. Buna göre insanın marifetullahı elde edebileceği -biri dünya âlemi olmak üzere- altı farklı âlem söz konusudur ve bu âlemlerin üçünde Allah Teâlâ Hazretleri insana ilim öğretmektedir. Dolayısıyla Hocaefendi'ye göre marifetullah, bir diğer ifadeyle akaid, dünya hayatıyla kısıtlı değildir, aksine daha uzun ve sürmekte olan bir yolculuğun gayesidir.

Hocaefendi'ye göre insanın Rabbi ile arasında bir çeşit nispet kurabileceğimiz, keza insanın bir tür varlığından bahsedebileceğimiz ilk âlem, Allah Teâlâ'nın ilim âlemidir. Bu âlemde, yani ilm-i ezelîde, kâinatın ilk anından son anına kadar olacak olan her şeyin ilmiyle birlikte insana dair ilim mevcuttur. Hocaefendi, bu âlemde varlıkların, kendi varlıklarından haberdar olmadığını belirtir. Zira kul Allah Teâlâ'nın insanların kâinattaki varlıklarını murâd etmesiyle bir sonraki âleme intikal edecek; Rabbini çeşitli aşamalarda tanıyacaktır. Yaratılmayla beraber, kulun âlem-i lâhûta yaptığı ruhanî yolculuk da başlar.¹

İnsanın, Allah Teâlâ Hazretleri'ni tanıma yolunda var olduğu ikinci âleme ise âlem-i ceberût adı verilmektedir. Hocaefendi, bu âleme “âlem-i misâl” ve “âlem-i zerre” adlarının da verildiğini belirtir. İnsan bu âlemde bir müddet bulunur. Hocaefendi, insanın bu âlemdeki varlığına hadis-i şeriften delil getirir: “Ruhlar Allah tarafından var edilip bir âlemde toplanmıştır. Dünya âleminde insanlar nasıl ayrı ayrı cemaatler olup birbirlerini tanıyıp seviyorlarsa; ruhlar âleminde de ruhlar aynı şekilde birbirlerini tanıyıp severler.” Hocaefendi'ye göre, hadis-i şerifteki ruhlar ceberût âleminde toplanmıştır. Öte yandan, Hocaefendi mezkûr hadis-i şeriften hareketle, ruhlar âleminin gelecek âlemin bir aynası olduğunu da ifade eder.²

Hocaefendi'ye göre Allah Teâlâ bu âlemde bir ilim medresesi inşa etmiştir. Bu medresede, Allah Teâlâ kendisini mahlûkâta tanıtır ve A'râf 172'de de ifade edildiği üzere, kullarına “Ben sizin Rabbiniz, Hâlikiniz değil miyim?” diye buyurur. Ahd-i misâk olarak da bilinen bu hadisede, insanlar Allah Teâlâ'ya iman etme ve şirk ve isyandan sakınma sözü verir. Dolayısıyla insanlar, henüz dünya hayatına gönderilmezden önce, âlem-i ceberûtta Allah Teâlâ Hazretleri'ni tanımış, O'nun ilah oluşunu ikrar etmişlerdir. Hocaefendi, son olarak ise, bu medresenin mualliminin Allah Teâlâ olmasından hareketle, “Az kelimeler içerisinde yüz dört kitabın mânâsının ve bütün peygamberlerin insanlığa getirmiş olduğu teklif, emir ve yasakların” insanlara öğretildiğini ifade eder.³

Üçüncü âlem ise, aynı zamanda ikinci medrese de olan cennet âlemidir. Bu medresenin de yegâne muallimi Allah Teâlâ Hazretleri'dir. Hocaefendi, bu

1 Ahmed Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn* (İstanbul: Kalem Yayınevi, ts.), 13-14.

2 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 14.

3 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 15.

medresenin ilk talebesinin, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem (a.s) olduğunu ifade eder.⁴ Hz. Âdem (a.s), bu medresedeki üstün başarısı ve sahip olduğu ilimle birlikte meleklerin resulleri olan dört büyük meleğin üzerinde ilmî bir üstünlüğe sahip olmuştur. Hocaefendi'ye göre, Allah Teâlâ'nın meleklerle, Hz. Âdem'e (a.s) secde etmeleri şeklindeki emri de bu üstünlük sebebiyledir. Hocaefendi, tam da bu bağlamda, ilim mertebelerinin en üstünü olan yakın mertebesinin gerekliliğinden ve öneminden bahseder. Buna göre, Allah Teâlâ'dan öğrenilen bir şey, hakiki ilim mertebesine ulaştırmakla birlikte; yakın mertebesine yükselmek, bunun yanı sıra yaratılan varlıklar hakkında düşünme ve araştırma yapmakla mümkündür. Kul ancak bu durumda, taklidi imandan tahkiki imana varabilir.⁵

Hocaefendi'nin yakın vurgusu son derece önemlidir. Nitekim, kitabın ilerleyen kısımlarında da defaatle vurgulayacağı üzere, tahkiki iman ancak ve ancak akli ve nakli delillerin bir araya getirilmesiyle mümkündür. Hocaefendi'ye göre, akli ve nakli delillerin bir araya getirilmemesi durumunda iman, uçamayan tek kanatlı bir kuşa benzer. Aynı şekilde, ilmindeki bu noksanlık da insanın kemâlât mertebelerinde yükselmesine engel teşkil eder.⁶ Hocaefendi'ye göre, insanın cennetten çıkıp dünya âlemine gelmesi de yakini bilgiyi elde etme yolunda Allah Teâlâ'nın bir ihsanıdır. Buna göre, Allah Teâlâ cennet âleminde Hz. Âdem'e (a.s) Esmâ-i Hüsnâ'yı ve diğer bütün isimleri öğretmiştir. Hz. Âdem (a.s) cennet âleminde bu isimlerin bazılarını hem vahiy yoluyla hem de akli delillerle idrak ederken, kimi esmayı ise akli delillerle ispat için cennet âleminde yeterli imkân bulamamıştır. Bir diğer deyişle iman kuşu bu gibi esmâda tahkike varamamış, tek kanatlı kalmıştır.⁷

Dördüncü âlem ise, insanın cennet âleminde çıkıp gittiği gurbet âlemi, yani âlem-i meleküttür.⁸ Hocaefendi, insanın bu âlemden kulluk vazifesini hakkıyla yerine getiremeyeceğinden dolayı, ulvî âlemlerin en aşağısında bulunan melekût âleminde âlem-i mülke, yani dünya âlemine gönderildiğini belirtir. Nihayetinde, insanoğlu âlem-i nâsut denilen insanlık âlemine vâsil olmuştur.⁹ Bu âlem, insanın Allah Teâlâ Hazretleri'ni tanımak üzere vardığı beşinci âlem olup, sufi âlemlerin en üst tabakasıdır. Bu âlemin alt tabakalarında ise hem ruhen hem de bedenlen insandan daha aşağı varlıklar yer almaktadır ki, Hocaefendi bu varlıkların insanoğlu için yaratıldıklarını ifade eder.¹⁰

4 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 17.

5 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 20.

6 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 23.

7 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 27.

8 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 27.

9 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 27.

10 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 27.

Hocaefendi, dünya âlemini bir tevhid mektebi olarak tanımlar. Kul, bu âleme Allah Teâlâ Hazretleri'ni hakkıyla tanımak üzere gelmiştir.¹¹ Bu âlemde, bir ihsan yurdu olan cennette akıl yoluyla ulaşamayacağı pek çok bilgiye ulaşabilir. Hocaefendi'ye göre, kul cennet âleminde öğrendiklerini, dünyada gördükleriyle ispat etmeye başlar ve vahiy ile aklî delilleri bir arada elde etmeye gayret gösterir. Kul, başarılı olması hâlinde, bu noktada taklîdî imandan başlayan bu yolculuğunda tahkîkî imana ulaşır.¹²

Dünya âlemi, Allah Teâlâ'nın doksan dokuz esmâsıyla tecelli ettiği bir âlem olup; kulun, Rabbini bu doksan dokuz esmâsıyla tanıyabileceği bir âlemdir. Söz gelimi, cennet âleminde ölüm olmadığı için Hak Teâlâ'nın "Muhyî" ve "Mümît" isimlerinin ne anlama geldiğini idrak etmek mümkün değildir. Öte yandan, bu isimler dünya âleminde tecellisini sıklıkla gördüğümüz esmâlardır.

Kendisine, marifetullah yolculuğunda Rabbini en iyi şekilde tanıma vazifesi verilen kul, bu ve benzeri birçok esmâyı, lütuf ve ihsan esmâsının tecelligâhı olan cennet âleminde idrak edemeyeceğinden, dünya âlemine gönderilmiştir. Dolayısıyla, Hocaefendi'nin de ifade ettiği üzere, dünya âlemi; Allah Teâlâ'nın esmâ ve sıfatlarını tefekkür etmek suretiyle kemâlâta ulaşmak için Allah Teâlâ'nın bizlere tanzim buyurduğu ilâhî bir kitaptır.¹³

Hocaefendi, Hz. Âdem'in (a.s) dünya âlemine gelişiyle yeni bir ilim medresesinin temellerinin atıldığını belirtir. Bu yeni medresede, âlem-i ceberutta hususen anlaşılan dört temel madde, tafsilatıyla öğrenilecektir: i) İman etmek, ii) Şirk koşmamak, iii) İtaat etmek, iv) İsyân etmemek. Bu medresede eğitim görenleri de yine dört başlıkta incelemek mümkündür: i) Bu hakikatlerin mânâ ve mahiyetini anlayarak yaşamaya başlayanlar, ii) Anlayamadan taklit ederek yaşayanlar, iii) Anlayan ancak yaşamayanlar, iv) Ne anlamış ne de yaşamış olanlar.¹⁴

Hocaefendi, bu noktada, âlem-i nâsût olan dünya âleminde Allah Teâlâ'nın insana muhafaza etmeyi emrettiği beş temel unsuru zikreder: nefis, nesil, akıl, mal ve din. Bu maddelere müstakil başlıklar ayıran Hocaefendi, sağlıklı bir mânevî yolculuk için bu değerlerin hem maddî hem de mânevî olarak korunması gerektiğini vurgular. Zira kişinin nefsinin, neslinin, aklının, malının ve dininin bozulması onu marifetullahı elde etme yolunda olumsuz etkileyecektir.¹⁵

11 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 29.

12 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 29.

13 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 30.

14 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 39.

15 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 60.

Özellikle akıl üzerinde ziyadesiyle duran Hocaefendi, malın muhafazasından kastın da malı istiflemek olmadığını açıkça ifade eder. Hocaefendi'ye göre, malı muhafaza etmek dünya hayatına dair bir mesele değildir. Malı Allah'ın istemediği şekilde biriktirmek ve onu dünyada bırakıp gitmek, malın muhafazası olarak sayılmak bir yana, malı zayi anlamına gelir. Sahip olunan mal, ancak Allah'ın istediği şekilde kullanılırsa, fâni mülk olmaktan çıkar ve bâkî mülk hâline gelir.¹⁶

Hocaefendi, muhafaza edilmesini ifade ettiği hususlardan en önemlisinin din olduğunu açıkça vurgular. Ona göre, din muhafaza edilmezse, sayılan diğer unsurların hiçbiri muhafaza edilemez. Dolayısıyla, kişi evvela dinin ne olduğunu ve kendisine ne emrettiğini en iyi şekilde anlamakla mükelleftir.¹⁷

Hocaefendi, dini klasik kitaplarda da sıklıkla karşılaştığımız bir tanımla tanımlar: "Din, bir kanûn-i ilâhîdir ki; bu kanûn akıl sahiplerini hayırlı iradeleri ile zatında güzel olan şeylere sevk eder". Hocaefendi'ye göre, Allah Teâlâ'nın bir şeyi emretme sebebi, onun güzel olmasıdır. Yoksa o şey Allah Teâlâ emrettiği için güzel olmaz. Aynı şekilde, Allah Teâlâ bir şeyi çirkin ve zararlı olduğu için yasaklar. Yoksa o şey Allah Teâlâ yasakladığı için kötü olmaz. Öte yandan, insanların koyduğu kanunlarda durumun böyle değildir. Hocaefendi buradan hareketle, beşerî kanunların sürekli değişime uğradığını ve mutlak bir uzlaşa sağlanamadığını vurgular.¹⁸

Allah Teâlâ'nın kanunları iki türdür: maddî ve mânevî. Allah Teâlâ, mânevî ahkâmı öğretmek için Kur'an-ı Kerim'i göndermiştir. Maddî ahkâm için ise kâinat yaratılmıştır. Buna göre, kânun-i ilâhînin bir tarafı naklî deliller bir diğer tarafı ise aklî deliller için insanın önünde durmaktadır.

Hocaefendi'ye göre, insanın vazifesi; aklî deliller ile naklî delilleri bir araya getirmek ve böylelikle tahkîkî imana ulaşarak ulvî âlemlere yükselmektir. Dünya hayatında insanın eğitimi anne ve babasıyla başlar. Buna göre, anne-baba, yavrularının âlem-i nâsûta yükselebilmesi için Allah'ın koyduğu ölçülere riayet etmelidir. Bu, insanın suffî âlemdeki varlıklardan ayrışmasını sağlar. Böylece kul, âlem-i mülke yükselir.¹⁹

Kişi, emir ve nehiylere tâbî olduğu noktada, âlem-i mülkün sahibi olur. Kendi mülkünü/beden yurdunu muhafaza edebilirse, mülkünün meliki ve halifesi olur. Hocaefendi, kişinin mülkü Allah'ın kanunlarıyla idare etmesi hâlinde, ruhen âlem-i melekûta yükseleceğini; burada da emir ve nehiylere uyması ve

16 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 60.

17 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 63.

18 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 67.

19 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 79.

Allah'ın hoşnut olduklarından hoşnut, hoşlanmadıklarından tiksinişi hâlinde yükselmeye devam edeceğini ifade eder. İslâm'ın şartlarını, iman esaslarına uygun bir surette tatbik etmek, cennet âlemine yeniden yükselmenin ilkesidir. Ancak cennet âlemi, kulun yükselişinin sonu anlamına gelmez. Kul, Allah'ın koyduğu ölçülere riayetini karşılığı olarak, âlem-i lâhûta yükselir. Âlem-i lâhûtta da Cemâlullah âlemine yükselerek, Allah Zülcelâl'in kelâmına muhatap olur ve Allah Teâlâ'nın sonsuz selametine erip ebediyen yaşar.²⁰

Hocaefendi'nin bu anlatısından da anlaşıldığı üzere, insanın marifetullah yolculuğu Cemâlullah âleminde kemâle ulaşmaktadır. Bu mertebe, kulun ulaşabileceği nihai mertebedir. Hocaefendi, kulun dünya hayatına kadar olan merhaleleri zikrettikten sonra, yolculuğun ilerleyen kısımlarına da değinmiş ve insanın marifetullah yolculuğunu, ilm-i ezelden başlatıp ebede ulaşacak şekilde ele almıştır. Bütün bu anlatıya kıyasla, klasik akîde kitapları; marifetullah yolculuğunun yalnızca bir durağını, yani dünya âlemini incelemektedir. Hocaefendi'nin sunmuş olduğu hâliyle marifetullah ise ezelden ebede süren bir tekâmül sürecini ifade etmektedir.

Hocaefendi kitabında nefsin terakkisine yer verdiği gibi, tam aksi yönde kişinin nasıl bir düşünüş yaşayabileceğini de ele almaktadır. Buna göre, kişi kemâle ilerleyebileceği gibi şeytanlaşmaya giden bir yolun yolcusu da olabilir. Her ne kadar, kemâl mertebesi bakımından, diğer insanlarla eşit bir düzeyde dünyaya gelmiş olsa da kişi, anne-babasından aldığı eğitimin Allah Teâlâ'nın emir ve nehiyelerine uygun olmaması hâlinde kemâl mertebesinde düşüşe geçecektir. Böyle bir durumda kişi teyakkuza geçmezse önce bitki seviyesine, sonra ise kelbiyet mertebesine düşecektir. Bu mertebede kişi, insanları tahkir edip etrafına kötülükler aşılar.²¹ Kişinin şeytanlaşma yolundaki bir diğer durağı ise sebû'iyet mertebesidir ki bu noktada kişi etrafına sürekli zarar verir. Son aşama ise kişinin artık şeytanlaştığı şeytaniyet mertebesidir. Bu noktada kişi, şeytan gibi ve belki de ondan da kötü bir hâle evrilir.²²

Ahmed Yaşar Hocaefendi, kitabın ilerleyen kısmında ise imanın mukabilinde küfrü ele alır. İmanı iki kısma ayıran Hocaefendi, küfrü ise üç kısımda inceler: i) küfr-i inâdî, ii) küfr-i cehlî, iii) küfr-i istihyâî. İlk tür küfürde, yani inâdî küfürde, kişi kibrinden dolayı iman etmez. Buna mukabil, ikinci tür küfür ise cehalet sebebiyle meydana gelmektedir. Bir diğer deyişle, inâdî küfürde kişi iman etmesi gerektiğini bilir ancak kibri onu imandan alıkoymaktadır. "O kendilerine kitap verdiğimiz kimseler kendi oğullarını bildikleri gibi O'nu da bilirler." (Bakara/146) âyet-i kerimesinde işaret edilen kâfirler bu zümre-

20 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 79.

21 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 81.

22 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 82.

den kabul edilebilir. Cehli küfürde ise, kişi Hazret-i Peygamber'in (s.a.v.) peygamberliğinin doğru olduğunu düşünmez. İstihyâi küfre gelecek olursak kişi, iman etmesinin doğru olacağını bilir ancak insanların kendisini ayıplayacağı korkusuyla iman etmez.²³ Efendimizin (s.a.v.) amcasının, ölüm döşegindeyken Hazret-i Peygamber'in (s.a.v.) iman teklifine icabet etmemesi buna örnek gösterilebilir.

Ahmed Yaşar Hocaefendi'nin kitabında yer verdiği ve bizlerin dikkatini çeken bir diğer husus da peygamberlerin masumiyetine dair yaklaşımıdır. Hocaefendi'ye göre, kişinin Allah Teâlâ'yı bilmesinin alâmeti, O'nun emir ve yasaklarını gözetmesidir. Zira, Allah Teâlâ'yı tanıyan kimse, O'nun emirlerini yerine getiren ve yasaklarını terk eden kimsedir.²⁴ Bu noktada, Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını nasıl bileceğimiz meselesi gündeme gelecektir. Bu sorunun cevabı herkes için oldukça açıktır: Peygamberler. Peki, peygamberler insanlara tebliğ ettikleri hususlarda yalan konuşabilirler mi? Daha umumi bir soru olarak, peygamberler günah işleyebilirler mi? Bu noktada ise bütün peygamberleri ilgilendiren 'ismet' meselesi, yani peygamberlerin masumiyeti mevzuu gündeme gelecektir.

Peygamberlerin masumiyeti konusu, ulema arasında -nispeten- ihtilafı diyebileceğimiz meselelerden biridir. Hocaefendi bu konuda, peygamberlerin mutlak olarak masum olduğunu, hiçbir şekilde ne küçük ne de büyük günah işleyemeyeceklerini ifade eder. Bununla beraber Hocaefendi, zâhirî itibariyle günah olduğu düşünülebilecek hâdiselerde ise, peygamberlerin iradelerinin ellerinden alındığını söylemektedir. Nitekim insanlar, mutlak olarak peygamberlere tâbi olmakla mükelleftirler. Şayet peygamberler günah işlemiş olsalardı, bu durumda insanlar o günahlarda da peygamberlere tâbi olmakla mükellef olacaklardı.²⁵

Hocaefendi'nin bu yaklaşımı Ehl-i sünnet ulemanın hepsinin görüşünü temsil etmemektedir. Nitekim, *Şerhu'l-Akâid* şerhi *Nibrâs*'ta da ifade edildiği üzere, küçük günahların sehiv yoluyla meydana gelebileceği Ehl-i sünnet'in çoğunluğunun görüşüdür.²⁶ Bununla beraber Ferhânî, Ehl-i sünnet içerisinde farklı bir görüşün daha varlığından bahseder:

“Meşâyihten bazıları ise, küçük günahın sehiv yolu ile dahi olsa meydana gelebileceği görüşünü kabul etmediler. Dolayısıyla, *Şerhu'l-Akâid* sahibinin bu hususta ittifak olduğu şeklindeki görüşü tartışmaya açıktır. Kâdi İyâz bu konuda şöyle dedi: Fukâhâ ve Mütekellimlerin muhakkiklerinden bir kıs-

23 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 87.

24 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 32.

25 Yaşar, *İtikad Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*, 32.

26 Ferhânî, *Nibrâs Şerhi'l-Akâid* (İstanbul: Asitane, 2009), 601.

mi, küçük günahların durumunun da büyük günahlar gibi olduğunu kabul ettiler. Nitekim, küçük günahların ne oldukları hususunda ihtilaf vardır. Aynı şekilde, bu küçük günahları büyük günahlardan ayırmak da müşkül bir durumdur. Ayrıca selef-i salihinin, Hazreti Peygamber'den (s.a.v.) her ne sâdır olmuşsa ona uyduğu ve bunlarla delil getirdiği de bilinmektedir.”²⁷

Ferhâni ve Kâdi İyâz'ın gerek meşâyih gerek fukâhâ lafızlarıyla kastettikleri, Hanefî ve Mâtürîdî kelimcilerdir. Meşâyih'ten nakledilen söz konusu istidlâl, Hocaefendi'nin *İtikâd Dersleri* kitabındaki yaklaşımıyla oldukça uyumludur.

Sonuç

Bu çalışmamızda, Ahmed Yaşar Hocaefendi'nin *İtikâd Dersleri* kitabında nasıl bir akîde öğretim usulü takip ettiğini inceledik. Buna göre Hocaefendi, klasik akaid kitaplarında yer alan anlatıya da uygun ancak daha geniş bir perspektifte akîde anlatımı gerçekleştirmektedir. Hocaefendi, söz konusu eserde, insanın yaratıcısını tanımamasının altı farklı âlemde gerçekleştiğini ifade etmektedir. İlk olarak Allah Teâlâ'nın ezeli ilminde var olan insan, marifetullah yolculuğunu cennet âleminde, sonsuza dek sürecek bir şekilde devam ettirecektir. Böylelikle, sınırlı sürede sınırsız bir varlığı tanıma gibi bir problem de söz konusu olmayacaktır. Bunun yanı sıra Hocaefendi, insanoğlunun cennetten çıkması gibi bazı başka meselelere de bu perspektiften cevap vermektedir. Buna göre, insanoğlu cennetten Allah Teâlâ'yı hakkıyla tanıyabilmesi adına çıkmıştır. Nitekim insan, bir ihsan yurdu olan cennette Allah Teâlâ'nın celal ifade eden isimlerini aklen tanıyamayacak ve imanını taklitten tahkike çıkartamayacaktır.

Bununla beraber, Hocaefendi'nin eserinde yer alan insanın şeytanlaşma sürecinden, iman ve küfrün çeşitlerinden ve son olarak peygamberlerin masumiyetine dair görüşlerinden de bahsettik. Peygamberlerin günahtan mutlak olarak masum olduğunu ifade eden Hocaefendi, buna gerekçe olarak ise, insanın peygamberlere mutlak olarak ittiba etmekle emrolunmasını gerekçe göstermiştir. Nitekim bu durumda, insan bir peygamberi günahında da takip etmekle mükellef olacaktır. Hocaefendi, zâhirî itibariyle küçük günah olduğu düşünülebilecek hadiselerin ise, peygamberlerin iradelerinin kendilerinden alınması ile açıklanması gerektiğini belirtmektedir.

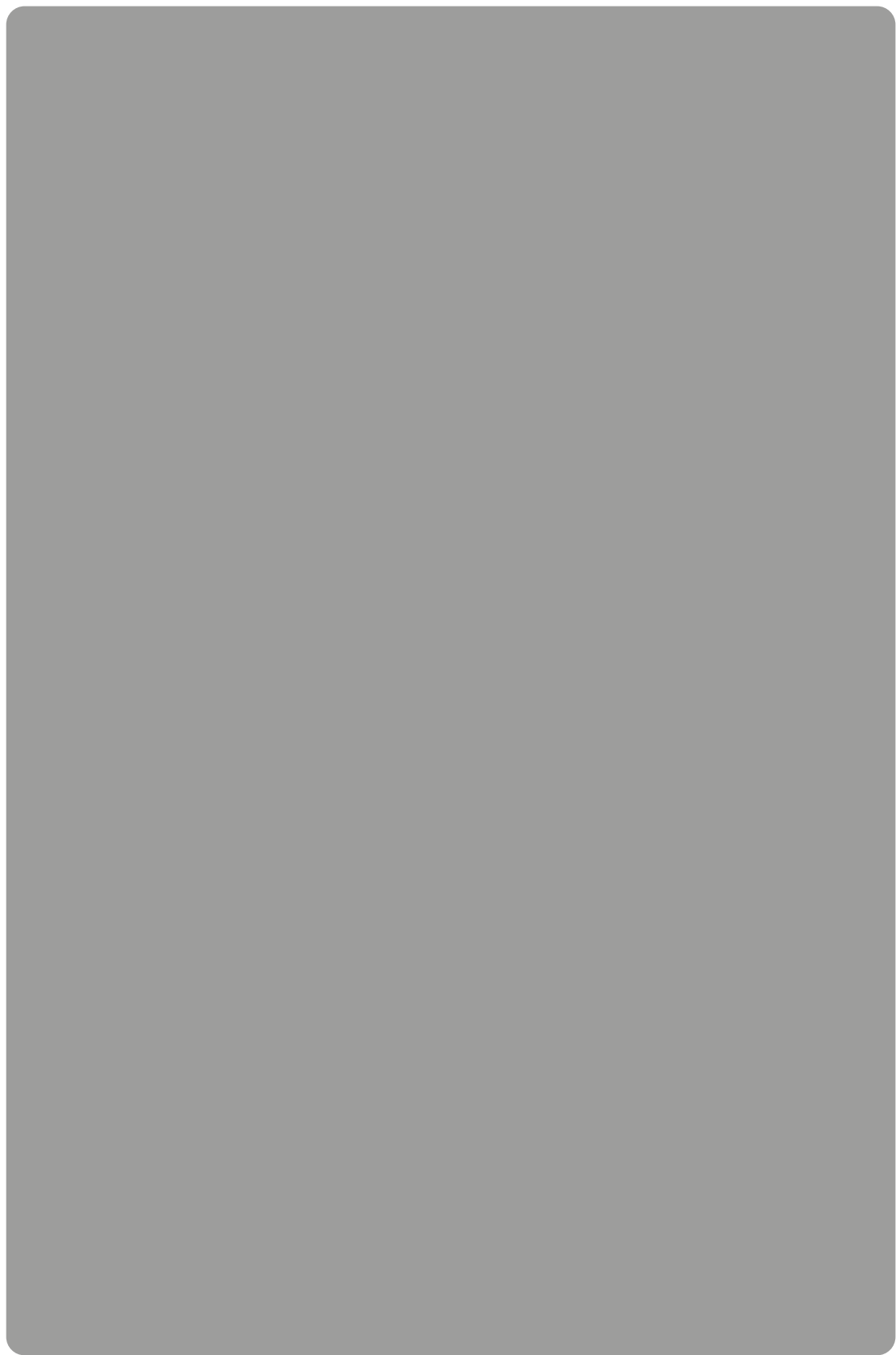
Kaynakça

Ferhâni. *Nibrâs Şerhu Şerhi'l-Akâid*. 1 Cilt. İstanbul: Asitane, 1. Basım, 2009.

Yaşar, Ahmed. *İtikâd Dersleri: Hulâsatun li'l-Âbidîn*. 1 Cilt. İstanbul: Kalem Yayınevi, 2. Basım, ts.

27 Ferhâni, *Nibrâs Şerhu Şerhi'l-Akâid*, 601-602.

AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SOSYAL HAYATA ETKİLERİ

Yavuz Selim Vakfı'nın Kuruluş Gayesi ve Hizmet Alanı

Ahmet Faruk Beşikçi

YSV Kurucu Mütevelli Heyeti Üyesi

Giriş

Bismillah, elhamdülillahi rabbil âlemin, vessalâtü vesselâmu ala rasûlina Muhammed ve alâ âlihi ve sahabihi ecmain.

Rabbimiz Allah Teâlâ, içerisinde bulunduğumuz kâinatı en güzel şekilde yaratmış ve biz insanların hizmetine amade kılmıştır. Bizleri taşıyan, görmemize, yürümemize, konuşmamıza vesaire fiillerimize vesile olan şu bedenimiz nasıl bizim hizmetimize amade kılınmış ise bedenlerimizi çepeçevre saran dünyamız da bizim hizmetimize verilmiştir.

İbrahim sûresinin otuz ikinci âyet-i kerimesi bu hakikati ifade ederek, göklerin ve yerin, bulutların, yağmurun, ortaya çıkan mahsullerin, denizlerin, akarsuların hep biz insanın istifadesine sunulduğunu haber vermekte ve bu istifadenin geçici olduğu da her fırsatta bizlere hatırlatmaktadır.

Bu geçicilik bize şunu da öğretmiştir ki, sahip olduğumuz hiçbir şey gerek bedenlerimiz gerekse malımız, mülkümüz, itibarımız aslında bizim mülkiyetimiz altında değildir. Bunların her biri bizlere sadece emanet edilmiş imkânlardır. Öyleyse dünya hayatında bizim aslı vazifemiz bu emaneti teslim etmemiz gereken kimseleri bulma arayışından ibarettir. Yavuz Selim Vakfı da bundan kırk beş sene önce bu arayışın bir neticesi olarak kurulmuştur.

Gümüşhânevi dergâhı meşâyihından Hacı Abdurrahman Efendi'nin¹ 1972 yılında vefatından sonra irşad faaliyetlerini yürütmek üzere Merhum Ahmet Yaşar Hocaefendi² vazifelendirilmiştir. Ahmet Yaşar Hocaefendi 1972 yılından 1977 yılının ocak ayına kadar bu vazifeyi her hafta Of'tan Trabzon'a gelerek yerine getirmiştir.

1977 yılında ise Trabzon Nurdoğdu Câmii'nde imamlık vazifesine başlayarak irşad faaliyetlerini daha geniş kitlelere ulaştırmanın gayretinde olmuştur. 1979 yılına gelindiğinde ise bu faaliyetleri daha da yaygınlaştırıp sistemli hâle getirmek üzere Yavuz Selim Vakfı'nın kurulması için istişareler yapılmış ve neticede resmî işlemler tamamlanarak vakıf kurulmuştur.

Yavuz Selim Vakfı Kenan Akıntürk, Kemal Akıntürk, Necmettin Akyol, Celal Malkoç, Mustafa Aydın Saltoğlu, Cevat Malkoç ve Faruk Beşikçi tarafından resmî işlemleri tamamlanarak faaliyete başlamıştır. Kurucu heyetten sadece Cevat Malkoç ve bu kardeşiniz hayatta olup diğer büyüklerimiz yerine yeni kardeşlerimiz vazifeleri devralmıştır.

Yavuz Selim Vakfı, Muhterem Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin rehberliğinde, sahip olduğumuz maddî imkânlarımızın emrine girmeyerek onları mânevî dünyamızın kontrolü altına alabilmek, maddeyi, insanın sahibi olduğu mânâyı taşıyabilecek bir vasıta hâline getirebilmek için meydana gelmiştir. Vakfın bu hizmetleri ise sadece Trabzon'la sınırlı olmayıp İstanbul ve Terme/Samsun şubeleri başta olmak üzere ona yakın şube vasıtasıyla devam etmektedir.

1. Yavuz Selim Vakfı'nın Faaliyet Alanları

Faaliyet alanları maddeler hâlinde şu şekilde zikredebiliriz:

- Dinî ilimler tahsili için imkânlar hazırlamak
- Talebe kardeşlerimizin eğitim ve ikametlerine yardımcı olmak
- Muhtaç insanlara maddî yardımda bulunmak
- Halkımızın bilgi birikimini geliştirecek imkânlar hazırlamak
- Bütün bu faaliyetleri için gerekli bina ve tesisleri yapmak

Vakfın bu faaliyetlerinin ana gayesi ise insanların mânevî eğitimine imkân sağlamaktır:

1 Hayatı hakkında bilgi için bakınız: Furkan Ustakurt, "Nakşibendi-Gümüşhânevi Şeyhi, Âlim: Abdurrahman Beşikçi", *Trabzon'un Kültürel Yüzü*, ed. Muhsin Kalkışım vd., (İstanbul: Buhara Yayınları, 2020), 9-17.

2 Hayatı hakkında bilgi için bakınız: Furkan Ustakurt, "Nakşibendi-Gümüşhânevi Şeyhi, Âlim: Ahmet Yaşar", *Trabzon'un Kültürel Yüzü*, ed. Muhsin Kalkışım vd., (İstanbul: Buhara Yayınları, 2020), 37-46.

Bu hususta Ahmet Yaşar Hocaefendi, hocalarından tevarüs ettiği maddî ve mânevî ilimlerin insanımıza en güzel bir şekilde ulaşmasını sağlamak vakfın her zaman en büyük hizmetleri arasında sayılmayı hak eder.

Ahmet Yaşar Hocaefendi tahmin edileceği olduğu üzere Cumhuriyet tarihinin en karanlık yıllarında ilim tahsiline başlamış ve uzun bir ilim tahsil yolculuğundan sonra hocaları tarafından ilim öğretmeye mezun edilmiştir.

Ahmet Yaşar Hocaefendi hocalarından aldığı bu mezuniyeti Gümüşhânevi Tekkesi şeyhlerinden Hacı Abdurrahman Efendi'den aldığı mânevî eğitim icazetiyle daha da sağlamlaştırmıştır.

Yavuz Selim Vakfı Hocaefendi'nin yüklediği bu emanetleri sahiplerine teslim etme yolundaki gayretlerine bir nebze destek verebildiyse inşallah üzerine düşen vazifelerin büyük bir kısmını yerine getirme bahtiyarlığına ermiş olacaktır. Zira bir insanı Allah ve Resûlü'nün yoluna ulaştırabilmek vakfımızın ilk ve ana hedefidir.

1.1 Eğitim Çalışmaları

Medrese eğitimiyle ilgili çalışmalar kapsamında bugün itibariyle yetmiş civarında hâfızlığını tamamlayan öğrenciyle İslâmî ilimler tahsil imkânı sağlanmakta olup inşallah yeni vakıf binamızın tamamlanmasıyla bu sayı iki katına ulaşacaktır. Bu eğitimin takibi Hocaefendi'nin halifesi ve vakfın baş hocası Saadettin Parlak riyasetinde yapılmaktadır

Üniversite talebelerine yönelik çalışmalar ise üniversite öğrencilerine yönelik haftalık sohbetlerin yanı sıra İlahiyat Fakültesi öğrencilerine medrese usulü eğitim verilerek hem öğrencilerin sahih dinî geleneğe Arapça metinler üzerinden ulaşma imkânı sunulmakta hem de fakültedeki derslerine yardımcı olunmaktadır.

İlköğretim ve lise seviyesindeki talebelere yönelik çalışmalar da vakıf binasında "İhya ve İnşâ Dersleri" başlığıyla İslâmî değerlere aşina olmaları gayesiyle örnek şahsiyetler tanıma, seçme beyitler ezberleme ve Osmanlı Türkçesi dersleriyle yaş grupları da göz önünde tutularak hazırlanan haftalık programlarla devam etmektedir.

Vakfın hanımefendilere yönelik sohbet programları da bulunmaktadır.

1.2 Neşriyat

Vakfın ilk neşri, yıllar öncesi mahalli bir yayın olarak neşredilen "Üniversitenin Sesi" dergisidir. Yine kandil gecelerinde ve muhtelif programlarda Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin yapmış olduğu sohbetlerin ses kayıtlarından yazıya dökülerek basılıp cemaate dağıtılması da neşir faaliyetleri arasında zikredilebilir.

Bugün ise bu faaliyet daha sistemli şekilde 2005 yılından itibaren neşredilen *Reyhan* dergisiyle devam etmektedir. Yirmi yıldır devam eden dergide ülkemin önemli Hocaefendileri ve muhtelif alanlarda çalışmalarını sürdüren akademisyenlerin yazıları bulunmaktadır.

1.3 Yardım Çalışmaları

Yavuz Selim Vakfı “Hayır Kapısı” başlığı altında muhtaç insanlara imkânları nispetinde yardımlarını sürdürmektedir.

Sonuç

Ahmet Yaşar Hocaefendi vakıfta yaptığı sohbetlerde Kur’ân-ı Kerim’de Hz. Musa’ya (a.s) “evlerinizi kible ediniz” şeklinde yapılan tavsiyeyi bizlere de uyanmamız ve uymamız için sürekli olarak hatırlatmaktaydı. Bundan dolayı bizlerden öncelikle evlerimize dönmemizi, çocuk çocuğumuzun ne hâlde olduğunu kontrol etmemizi, arkadaşları kimdir, nerelere gidiyor araştırmamızı, tehlikeli bir modern iletişim aleti olan internet üzerinde kimlerle görüştüğünü ve kimlerle dostlukları var öğrenmemizi tavsiye ederdi.

Evlatlarımız başta olmak üzere ümmetin tüm gençlerine karşı şefkatle yaklaşmayı, hatalı yolda iseler onları güzel bir lisanla ikaz etmeyi, hatta yalvarmayı tavsiye ederek gençleri asla aç kurtların içine düşen kuzular gibi yalnız bırakmamızı tavsiye ederdi.

Hocaefendi’nin vakıf aracılığıyla anlatma gayretinde olduğu önemli bir husus da üniversite okuyan gençlerle ilgilenmektir. Onlara, ilmin sadece diploma elde etmek için öğrenilmemesi gerektiğini, ilmin sadece dünyevi ihtiyaçları karşılamak için öğrenilmesinin doğru olmadığını hatırlatır ve ilmin Allah (c.c) rızâsını elde etmek ve insanlık âleminin hizmetine koşmak için öğrenilmesi gerektiğini anlatalım. Ancak o zaman ebedi âlemde mükâfat elde edebileceklerini tavsiye ederdi.

Yapılan bu işlerden sonra ise âdeta mührü vurmak amacıyla tebliğimize tesir halk etmesi için Rabbimizin huzuruna gidip fert veya toplum olarak samimi ve ihlâslı bir şekilde secdeye kapanıp gözlerimizden yaşlar akıtarak Rabbimize yalvarmayı tavsiye ederdi.

Ücretsiz Sağlık Hizmetleri Denemesi Olarak Derman Polikliniği

Dr. Şafak Sünbül

Sağlık Bakanlığı

Ahmet Yaşar Hocaefendi, yaşadığı dönemin toplumsal meselelerine kayıtsız kalmamış, toplumun ihtiyaçlarını fark ederek çözüm üretilmesi gerektiğini sürekli vurgulamıştır. Onun en çok önem verdiği alanlardan biri de sağlık hizmetleriydi. Zira Türkiye’de 1980’li ve 1990’lı yıllarda sağlık sistemine erişim, hem kurumsal hem de ekonomik engeller nedeniyle oldukça sorunluymuştu.

Bu dönemde sağlık sistemi parçalı bir yapı arz ediyordu. Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), Bağ-Kur ve Emekli Sandığı gibi farklı kurumların kendi hastaneleri bulunuyor, vatandaşlar yalnızca bağlı oldukları sigorta kurumuna ait sağlık kuruluşlarından hizmet alabiliyorlardı. Örneğin, bir SSK mensubu Sağlık Bakanlığı’na bağlı devlet hastanesine başvuramıyor, aynı şekilde bir memur da SSK hastanesinden yararlanamıyordu. Bu durum, vatandaşların sağlık hizmetlerini serbestçe seçmelerini engellediği gibi, bazı bölgelerde tek bir kurum hastanesinin bulunmaması nedeniyle ciddi mağduriyetlere yol açıyordu.

Sosyal güvencesi bulunmayan dar gelirli vatandaşlar için 1992 yılında uygulamaya konulan Yeşil Kart sistemi ise sınırlı bir çözüm sunmaktaydı. Yeşil Kart sahipleri yalnızca muayene ve hastanede yatış giderlerini ücretsiz karşıatabiliyor, ilaç bedellerini ise kendi imkânlarıyla ödemek zorunda kalıyordu. Bu durum, kronik hastalıkları olan veya düzenli ilaç kullanması gereken kişiler için ağır bir maddî külfet anlamına gelmekteydi. Öte yandan, mevcut hastanelerde yoğunluk, bürokrasi ve altyapı yetersizlikleri nedeniyle tedavi süreçleri oldukça yavaş ilerliyordu. Vatandaşların daha hızlı ve etkili bir sağlık hizmetine ulaşabilmek için özel muayenehanelere başvurması neredeyse kaçınılmaz hâle gelmişti. Ancak özel sağlık hizmetleri yüksek maliyetli oldu-

ğundan, düşük gelirli aileler bu imkândan faydalanamıyor ve tedavilerinde ciddi gecikmelerle karşılaşyordu.

İşte bu ortamda Ahmet Yaşar Hocaefendi, vakıf kültürünün tarihsel mirasından ilham alarak ücretsiz sağlık hizmetlerinin sunulması gerektiğini dile getirdi. Ona göre, toplumun en temel ihtiyaçlarından biri olan sağlık alanında vakıf anlayışıyla yürütülecek bir hizmet, hem ihtiyaç sahiplerine destek olacak hem de toplumsal dayanışmayı güçlendirecekti. Bu düşünceyle ilk uygulama gönüllülük esasına dayalı olarak başlatıldı. Çeşitli hekimler, hiçbir maddî karşılık beklemeden projeye destek verdiler. İlk etapta hafta sonlarıyla sınırlı poliklinik hizmetleri, Fatih Kur'an Kursu'nun bulunduğu mahallede bir dükkan katında yürütüldü. Fiziki imkânlar sınırlı olmasına rağmen ihtiyaç sahiplerine ücretsiz ve samimi bir ortamda sağlık hizmeti verilmesi, kısa sürede halkın teveccühünü kazandı.

Zamanla bu hizmetin toplumda büyük ilgi görmesi, daha geniş bir mekâna ve donanımlı imkânlara duyulan ihtiyacı ortaya çıkardı. Bu sebeple poliklinik, Trabzon'un merkezî bölgelerinden Meydan mevkiine taşındı ve "Derman Polikliniği" adıyla hizmet vermeye başladı. Yeni mekân ulaşım açısından çok daha elverişliydi ve artık haftanın her günü poliklinik hizmeti sunulabiliyordu. Böylece çok daha geniş bir kesim ücretsiz sağlık hizmetinden yararlanma imkânına kavuştu.

Hizmetlerin kapsamı da zamanla genişledi. Uzun Sokak'taki bir iş merkezine yapılan taşınmayla birlikte poliklinik, daha modern ve kapsamlı bir yapıya kavuştu. Artık yalnızca muayene değil, çeşitli laboratuvar tetkikleri de yapılabiliyor, küçük cerrahi işlemler gerçekleştirilebiliyordu. Ayrıca o dönemde sosyal güvenlik kapsamında bulunmayan sünnet işlemleri de ücretsiz şekilde sunulurken dar gelirli ailelerin temel ihtiyaçlarından biri daha karşılanmış oldu.

Zaman içerisinde hizmetler ilâç temini boyutuna da taşındı. Bağış yoluyla toplanan ilâçların düzenli bir ortamda saklanıp ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması için küçük çaplı bir eczane faaliyeti başlatıldı. Böylece sigortası olmayan veya maddî imkânı bulunmadığı için ilâçlarını temin edemeyen hastaların tedavilerinin yarım kalmasının önüne geçildi. Bu uygulama, dönemin sağlık sisteminde büyük bir boşluğu dolduran önemli bir hizmet oldu.

Hizmetlerin sürdürülebilirliği ise birçok gönüllü hekimin fedakârlıkları sayesinde mümkün oldu. Farklı branşlardan hekimler, uygun oldukları günlerde poliklinikte ücretsiz muayene ve tedavi hizmeti sundular. Bu sayede yıllar içerisinde binlerce hastaya ulaşılmış, toplumun geniş bir kesimi maddî külfet altına girmeden sağlık hizmeti alabilmiştir. Hizmetlerin büyümesi ve ihtiyacın artması, zamanla özel bir vakıf hastanesi kurulması fikrini gündeme getirdi. Hatta bunun için bir arsa dahi belirlenmişti. Ancak çeşitli nedenlerle bu

proje hayata geçirilemedi ve hastane düşüncesi tasarı aşamasında kaldı. Buna rağmen ulaşılan başarılar, ileride yapılacak çalışmalar için önemli bir zemin oluşturdu.

Ahmet Yaşar Hocaefendi, bu süreçte sadece fikir öncüsü olmakla kalmadı; hekimleri ve gönüllüleri mânevî yönden sürekli teşvik etti. Hastayla ilgilenmenin ve şifâ vesilesi olmanın sadece meslekî değil, aynı zamanda mânevî bir sorumluluk olduğunu sık sık vurguladı. Bu yaklaşım, gönüllü hekimlerin daha özverili, ilgili ve samimi bir hizmet sunmasına vesile oldu.

Sonraki yıllarda Türkiye’de sağlık sisteminde köklü reformlar gerçekleştirildi. Genel Sağlık Sigortası uygulamasının hayata geçirilmesiyle birlikte tüm vatandaşların ücretsiz sağlık hizmetine erişimi sağlandı. Böylece vakıf eliyle yürütülen gönüllü sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyaç azaldı ve poliklinik faaliyetleri zamanla sona erdi. Ancak bugün dahi, İslâmî esaslara uygun şekilde işletilecek bir vakıf hastanesine duyulan ihtiyaç canlılığını korumaktadır. Bu yönde atılacak adımların, hem toplumsal hem de mânevî açıdan büyük bir hizmet teşkil edeceği açıktır.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Etkisi ve İrşad Yöntemi

Dr. Köksal Hamzaoğlu
Sağlık Bakanlığı

Giriş

Bismillah, elhamdülillah, vessalâtu vesselâmu alâ Rasulillah.

Bu makalede Hocaefendi'nin üniversite öğrencileriyle etkileşimi ve irşadını tecrübelerim üzerinden hikâye edeceğimden dolayı kendi hayatıma dair bilgiler de vermem gerekecektir. Yine metot olarak belirlediğim başlıkları hatıralar üzerinden sunmaya gayret edeceğim.

Bendeniz 1987 yılında memleketim olan Sivas Şarkışla'dan KTÜ Tıp Fakültesi'ni kazanarak Trabzon'a geldim. KYK müracaatı yapmıştım ama yurt çıkmamıştı. Şarkışla'dan KTÜ'de başka bölümler kazanmış olan iki arkadaşım gelmiştik. Milli Gençlik Vakfı'nı (MGV) aramıştık. Elimizde Sivas MSP Milletvekili Ahmet ARIKAN merhumun Trabzon MGV Şube başkanına hitaben yazmış olduğu referans mektubu vardı. Arayışlarımız sırasında bizi başka taraflara çekiştirenler oldu. Çareyi Refah Partisi İl Başkanlığı'na sormakta bulduk. Bize Trabzon'da MGV olmadığı, Yavuz Selim Vakfı'nın (YSV) aynı vazifeyi yüklediği, öğrenci işlerinin ise *İslam Dergisi* irtibat bürosunda yürütüldüğü söylendi. *İslam Dergisi*'nde rahmetli Ali Soylu ağabeyimizle tanıştık ve evler için kaydımızı yaptırдық.

Değirmendere köprüsünü geçip Kalkınma Mahallesi'ne dönünce köşe başında beyaz bir ev vardı. O ev de aynı kattaki iki daire bize Vakıf tarafından öğrenci evi olarak kiralanmıştı. O zaman Tıp Fakültesi 5. Sınıf'ta olan Recep Yıldırım vardı başımızda. Bir dairede yedi kişiydik. Her gün birimiz mutfak

nöbetini yerine getirecekti. Yumurta dahi kırmamış olan ben yemek yapacaktım. Haliyle stres büyüktü.

Akşam namazı ve yemeği sonrasında çay ve sohbet vardı. Kitap okuyorduk genelde, mesela Said Havva merhumun *Allah Erinin Ahlak ve Kültürü* vardı okuduğumuz kitaplar arasında. Recep Abi bize hazırlanıp anlatmamız için belli konular dağıtmıştı. Bana düşen başlık “Cihad”dı. Evde Mehmed Zâhid Kotku’nun küçük küçük kitapları da vardı. Onlar içinde biri “Cihad” başlığını taşıyordu. Hemen ilk olarak onu okumaya başladım sonra da başka kitaplar.

1. Hâl ve Hareketlerinde Tasannu Olmayan Bir Âlim:

Ahmet Yaşar Hocaefendi

Bir gün akşam çayında bir misafirimiz vardı. Recep Abi bu amcaıy nereden getirmişti? Kalın şişe dibi gözlük camlarının arkasında kalsa da gözlerindeki sıcaklık ilk gurbetimde üşüyen kalbimi ısıtmaya yetmişti. Sıcak ve samimiydi. Gösterişten uzak, doğaldı.

Henüz şiveye alışık olmadığım için Of lu olan bu amcanın söylediklerinin bazısını anlayamadım. Konuşmasında özel bir gayret sezilmezdi. Hitabını beğendirmek için bir çabası olmazdı. Ama saf ve sadeliğiyle aklımıza kazınırdı söyledikleri. Kim olduğunu sorduğumuzda “Hocaefendi” demişlerdi, başka bir özel nitelime daha sonra da duymadım onun hakkında. Ne eksik ne fazla tam bir Hocaefendi idi o.

Her şey Hocaefendi denilen bu zatın etrafında şekillense, onun kurucusu olduğu vakfın evlerinde kalıyor olsak bile, hâl ve hareketleri o kadar samimi, gösterişten uzak ve doğaldı ki biz ne Hocaefendi’nin ne de vakfın farkında değildik. Zira bizden bir kuruma aidiyet beklenmiyor daha doğrusu bizden o kurum için bir şeyler istenmiyordu. Aksine bu kurumun dîn-i mübine hizmet için sadece bir vasıta olduğu hissettiriliyordu. Bu süreçte zihnimizde ve dilimizde Kur’an, Sünnet, Akaid, İmanın Şart ve Rükünleri, Tevhid, Cihad gibi hasletler kalıyordu. Yavuz Selim Vakfı’nda idik ama yakamızda varsa MGV rozeti vardı ya da hiçbir şey yoktu. Hocaefendi’nin mahviyet perdesi her şeyi örtüyordu.

2. Hadis Merkezli Sohbet Üslubu

Perşembe gününün akşamları, yani “Cuma akşamları” Yavuz Selim Vakfı’nın Fatih Mahallesi’ndeki binasında sohbet programları vardı. Pazar günleri ise öğleden sonra Vakfın kıraathanesinde çay eşliğinde soru cevap faslı olurdu. Bu fasıl sonrası Fatih mahallesindeki bu lokalden ikindi namazına vakfa geçilirdi. Daha önce alışık olmadığımız bir gelenek olarak ezan okunmasına rağmen önce “*Râmûzü’l-ehâdis*” okunur, ikindi namazı ise asr-ı sâni de kılınırdı.

Hocaefendi *Râmûz*'dan okuduğu hadîs-i şeriflerle Resûl-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) örneği zihinlerimize yerleştirmeye gayret ederdi.

3. İrşadın Gayesi Olarak Davetçi Gençler Yetiştirmek

Vakfın evinde kalan üniversite öğrencileri sohbetlere giderken sınıfımızdan arkadaşlarımızı da davet eder, beraberce giderdik. Bu sohbetlerin bereketi ile İslâm şuurunu daha disiplinli şekilde yaymak ve arkadaşlarımıza dinimizi sevdirmek için fakülte, bölüm ve sınıf temsilcilerimizi seçiyor, hatta gün geçtikçe bu uygulamanın yaygınlığı da artıyordu. Fakülte sohbetleri çok kalabalık olunca istifadeyi artırıp öğrenci arkadaşlarımızın Hocaefendi ile daha samimi sohbet meclislerinde bulunabilmesi için bölüm sohbetlerine, sonra da sınıf sohbetlerine başlamıştık. Bu sohbetlerin hepsi Hocaefendi tarafından yapılmıyordu elbette ama planlama tamamen onun etrafında şekilleniyordu.

Hatta evlerde bir müddet kalan bazı arkadaşlar Kredi Yurtlar Kurumu'na çıkmışlardı. KYK'da da blok temsilcilerimiz; "reislerimiz" vardı. Sonra kat ve koridor sorumlularımız oldu. Tabi reis ifadesi onlara bir ayrıcalık vermiyor aksine tebliğ yolunda görevler yükliyordu. Sabahları arkadaşlarımızı sabah namazına seslemek için organize olmuştuk. Yurtlar ranza usulü ile dört ve altı kişilik odalardan oluşuyordu. "Cuma akşamları" Yâsin-i şerif okumaya başladık. Hangi oda belirlenmişse kardeşlerimizi o odaya davet ediyorduk ve ranzaların üstüne beşer onar sıkışarak Yâsin-i şerif dinliyorduk.

Cuma akşamlarına ilaveten salı gününün akşamlarında da sohbet yapmaya başladık. İçimizde bazı kardeşlerimize dağıttığımız konu başlıklarını dinlemek için toplanıyorduk. Bu programların yaygınlaşması sonucu yurt idaresinden yurtlarda her blokta mescid açılması için talebimiz oldu ama kabul etmediler. Biz de sabah ve yatsı namazlarını koridorların ana boşluğunda cemaat olarak kılmaya başladık. Bu vakitlerde namazdaki kıraat cehri olduğundan, boşlukta sesimiz yankılandığından rahatsız olanlar idareye şikâyetle bulundular. İdare de mescid açma teklifimizi kabul etti ama "bütçemiz yok, mescidin halısı vs. ihtiyaçları için bir şey yapamayız dediler. Yavuz Selim Vakfı'ndan tanıdığımız esnaf abilerimizin desteği ile mescidlerimizi açtık.

Bu sayede bizler Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin bize göstermiş olduğu istikamet neticesinde üniversite çağlarında dinimizi tebliğ etme konusunda kendimizi geliştirmiş oluyorduk.

4. İrşad Vasıtası Olarak Dergi ve Bülten

Süreç içerisinde tebliğ faaliyetlerini farklı bir mecrada yürütebilir miyiz düşüncesi meydana geldi. Hocaefendi başta olmak üzere vakıftan büyüklerle istişarelerle evvela "Üniversitelinin Sesi" diye bir dergi çıkarmaya başladık.

Kendi arkadaşlarımızın yazıları, şiirleri, röportajları vardı içinde. Ancak bugün biliyoruz ki Hocaefendi, “Üniversitelinin Sesi” dergisinin her şeyini tasvip etmiyormuş. Buna rağmen o dönemde menfi bir tavır içinde olmak bir yana gösterdiğimiz çabaya anlayış gösterir ve bizi desteklerdi. Yeni sayımızı merakla sorardı ve belki sadece bizi kırmamaya özen göstererek bazı yanlış ve eksik gördüğü hususlara işaret ederdi (Ahmet Yaşar Hocaefendi’nin istediği dergi çizgisinin nasıl olduğunu ise biz daha sonra *Reyhan* dergisiyle görecektik).

“Üniversitelinin Sesi” dergisine ilaveten fakülte bültenlerimizi çıkarmaya başladık. Tıp Fakültesi’nde “Adrenalin”, Eğitim Fakültesi’nde “İkra” ve “Pedagog”, Orman Fakültesi’nde “Yaprak”, Mühendislik ve Mimarlık Fakültelerinde “Profil”, Fen-Edebiyat Fakültesi’nde “Yediveren” ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde “Banknot” bültenlerini çıkardık ve öğrenci arkadaşlarımıza ücretsiz dağıttık.

5. Tefrikaya Karşı Oluşu

Hocaefendi her ne kadar bir vakfın kurucusu ve bir cemaatin hocası olsa da sahip olduğu bu vasıflar kendi bulunduğu yeri üstün görme veya diğer kurumları küçümseyerek tefrikaya sebep olacak şeylere karşı tutumunu değiştirmezdi. Hocaefendi her zaman ümmetin “Müslüman” kimliği altında bir arada olmasında ısrarcıydı. Bu sebeple bize de tebliğ sürecinde arkadaşlarımızı sadece dinimizin emir ve yasaklarına uymaya ve güzel ahlâklı olmaya çağırın, asla Peygamber Efendimiz dışında bir kimsenin davetçisi olmayın diye uyarılarda bulunurdu.

O dönemlerde bazı marjinal gruplar türemeye başlamıştı. Mesela, bu devirde Cuma namazı kılınmaz diyerek kendileri kılmadığı gibi insanları da farklı şekilde itham edenler vardı. Hocaefendi o dönemde sohbetlerinde “Cuma’nın Sıhhat Şartlarının” Cuma’nın kılınmaması için gerekçe olmayacağını, sağlıklı olarak Cuma’nın kılınabilmesi için bu şartların koşulduğunu izah ederdi. “Resmî imamların arkasında değil kendi aramızdan seçilen Cuma imamlarının arkasında Cuma kılınır” diyenler için Cuma mescidi bile tayin ettirmişti.

Bir defasında yine tefrikaya düşülmemesi hassasiyetinden dolayı kendisini davet ettiğimiz Üniversite’ye gelirken ortamın ahengini bozmamak için her zamanki kisvesini değiştirmişti. Zira kendisi esas olanın kılık kıyafet değil kalbin hâlleri olduğunu zikreder ve teferruata takılarak esas konunun ikinci planda kalmamasına özen gösterirdi. Üniversite’ye geldiğinde ilk defa beyaz dantel takkeyle görmüştük Hocaefendi’yi. Cübbe yerine uzun bir ceket, içine beyaz hâkim yaka bir gömlek giymişti. Bizim içinde bulunduğumuz şartları bilir ve öncelikleri hesap ederek ona göre hareket ederdi.

Bir gün yine bir program yapmıştık. Programın sonunda dönemin meşhur ezgi sanatçıları Abdülbaki Kömür, Ömer Çelik ve Feridun Özdemir ezgi ve marşlarını söylemişlerdi. Program sonunda onları sohbet evimizde misafir edecektik. Eve gitmeden önce geç saatlere kadar dışarıda üniversite öğrencisi arkadaşlarımızla hasbihal ettik. Gecenin geç saatinde eve gelince dış kapıyı aralanmış gördüm, içeriden bir ışık geliyordu, kim kapıyı ve ışığı açık bırakmış diye düşünürken bir de baktım ki Ahmet Yaşar Hocaefendi misafirlerimizin yataklarını ve yastıklarını düzeltiyordu. Müziğe cevaz vermeyen Hocaefendi, o zamanki meşhur tabirle “yeşil pop” icra eden misafirlerimizin yataklarını yapıyordu.

Son söz niyetine şunu da ifade etmek gerekir ki; biz Hocaefendi'den çok şey öğrendik ama onun bir şey olduğunu öğrenmeden Trabzon'dan giden çok arkadaşımız oldu. Çok soranlar oldu; edebi ile soran da edepsizce soran da oldu “Siz şeyh misiniz?” diye ama o bir gün ben şeyhim, mürşidim demedi. Zira Hocaefendi deyince akla ilk gelen husus mahfiyetti. Yazımızı Hocaefendi'nin bir tavsiyesiyle bitirelim:

“İnsanları büyültmeyin, kendinizi de büyültmeyin, zira biz bu dünyaya kişileri yüceltmek için gelmedik.”

Bir İrşad Aracı Olarak Reyhan Dergisi

Ahmet Er

Reyhan Dergisi Editörü

Giriş

Her neşriyatın kendine mahsus bir gayesi ve hizmet sahası vardır. Bu itibarla dergiler de ilmî ve kültürel hayatın dinamiklerini şekillendiren, bilginin yayılmasında ve fikriyatın derinleşmesinde kritik rol oynayan vasıtalarından biri olabilir. Muayyen bir alana odaklanarak ihtisaslaşmış bilgi üretimine katkıda bulunurken, aynı zamanda muhtelif fikir cereyanlarının ve disiplinlerarası yaklaşımların inkişafına zemin hazırlayabilir. İctimâî meselelerin ele alınması, kültürel değerlerin muhafazası ve yeni nesillere intikali gibi hususlarda da dergilerin etkisi yadsınamaz. Bu bağlamda, Reyhan Dergisi de yayın hayatı boyunca üstlendiği misyon ve benimsediği esaslar ve “salih insan” idealiyle Türkiye’deki süreli yayıncılık geleneği içerisinde müstesna bir yer edinmiştir. Bu makale, Reyhan Dergisi’nin ortaya çıkışı, yayın politikası, hedefleri ve etkileri üzerine kapsamlı bir inceleme sunarak, derginin ilmî ve kültürel hayattaki konumunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Reyhan Dergisi’nin Yayın Hayatına Girişi ve Teknik Hususiyetleri

Ahmet Yaşar Hocaefendi, 2005 yılının Ağustos ayında talebelerinden bir kısmını çağırarak, bir dergi çıkarmak niyetinde olduğunu dile getirerek onlara bu sorumluluğu yüklemiştir. Bunun üzerine Murat Ustakurt, Saadettin Parlak ve Abdurrahman Kaya’nın liderliğindeki bir ekibin yoğun çabaları sonucunda, derginin ilk sayısı 2005 Aralık ayında neşrolunarak yayın hayatı başlamıştır.

Başlangıçta bin civarında olan baskı adedi, zamanla dergiye olan ilginin artmasıyla beş bine kadar yükselmiştir. Üç ayda bir çıkagelen *Reyhan* dergisi, istisna olarak 2017-18 yıllarında iki ayda bir olarak neşredilmeye devam etti. Ticarî kaygılardan uzak, bağımsız bir yayın çizgisi izleyen Reyhan, yayın ha-

yatı boyunca reklam almamayı kendisine prensip edinmiştir. Genelde abone sistemi üzerinden ilerleyerek 73. sayısına ulaşmıştır.

Bir Dergi Olarak Reyhan ve Misyonu

Derginin isminin *Reyhan* olmasını Ahmet Yaşar Hocaefendi ilk sayıya yazdığı yazıda reyhan çiçeğini temsil getirerek açıklıyor:

“Nasıl ki bir insan reyhan gibi bir bitki vasıtasıyla bile tefekkür etmek şartıyla kendisini yaratan Rabbini tanımaya yol bulabilir...”

Dergiyi eline alan kimse de içerdiği sözlerden daha çok, yapacağı tefekkürden istifade edebilecektir.

Hocaefendi'nin özellikle reyhan çiçeğini seçmesi onun rahiyasıyla, kokusuyla da tefekkür eden kimseler için aynı hizmeti görebilmesidir. Zira sağır olup bir şey duyamayanlar, kör olup Allah Teâlâ'nın ihsan ettiği sayısız nimetleri göremeyenler, duydukları kokuların peşinden gider veya birisinden kendisini o kokuların yanına götürmesini ister. Yani etrafa yayılan güzel rahiyalar kişiyi kendisine çeker. Yahut kişi etrafa yayılan kötü rahiyadan hızla uzaklaşmaya gayret eder. Dolayısıyla Hocaefendi'nin dergiye *Reyhan* ismini vermesindeki nüktelerden biri de kulak ve gözleri vasıtasıyla aklını Hakk'a yöneltmeyen insanların koku alma duyularına hitap etmek, rayiha alma kabiliyetlerini denemektir.

Bu minvalde Hocaefendi ilk sayıdan itibaren, “Reyhan der ki” ifadesiyle söze başlayarak reyhan çiçeğinin ağzından, okuyucularını, tefekkür deryasında bir gezintiye çıkarır:

“Ben ezel âleminde ilim bahçesinin bir gülü idim. Beni ve bendeki reyhayı bir varlıktan başka bilen de yoktu. Ben gizli bir âlemde idim. Bendeki reyhayı bilen O varlık, beni o gizli âlemden görünür âleme çıkarıp kendisini benimle tanıtmayı murâd edince, manam maddeye dönüş yaptı, varlığımın etrafındaki sır perdeleri kaldırdı...”

şeklinde başlayan bu hârikulâde seyir on sayı boyunca devam eder.

Reyhan, aslında ilk sayısındaki “Kurtuluş Projemiz Salih İnsan” şeklindeki kapak yazısıyla çıkış amacını da belli ediyordu:

“Kökleri asr-ı saâdetde bulunan şuurlu ve salih bir nesl-i âtinin yetişmesine, böylece İslâm medeniyetinin yeniden ihya ve inşasına hizmet edebilmek.”

Reyhan da bu ilk sayısında gayesine yönelik şu ifadeleri serdedir:

“Söyleyecek sözümüz olduğu için, yankının derdinde olmadan samimi niyetlerle huzurunuzda çıkıyoruz. İstikametsizliğin, köksüzlüğün yüceltil-

diği, bir fikrin adamı olmanın hor görüldüğü zamanlarda yeniden temel esaslarımıza sarılmanın, bir fikre istinad etmenin mecburiyetine iman ederek ilk adımımızı atıyoruz.”

Takip edeceği yolu ve istinad edeceği esasları ise şu cümlelerle açıklar:

“Büyük savrulmaların yaşandığı, hakkın bâtıla karıştığı bir çağda kuruluşumuzun köklerimize, geleneklerimize ve sağlam kaynaklara sarılmakla mümkün olabileceğini biliyoruz. Bu sebeple rüzgârın ne yönden estiğine bakmadan, karşımıza çıkması muhtemel engellere aldırmandan hedefimize doğru ilerliyoruz.”

2014 senesinin sonunda çıkan “Özel Sayı” aynı vurgular farklı ifadelerle tekrar edilir:

“*Reyhan*, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimizin ‘davet mektupları’na imtisalen, yeniden temel esaslarımıza sarılmamızın vazgeçilmez hayati önemini hatırlatmak üzere yayın hayatına başlamıştı...

Tekrar edelim ki davetimiz ancak Rabbimiz Allah Teâlâ’ya ve O’nun Resûlü’nün yoludur. Bu yol Kur’an ve Sünnet’e sahip çıkan ve Kur’an ve Sünnet’in sahip çıktığı kimselerin yoludur.”

Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ’ya davet eden ve O’na kavuşturacak muhabbet kokularının yayıldığı vahdet bahçesindeki “Tevhid Sancağı” misali *Reyhan*, yayın çizgisini de “Mutlak doğrudaki asla taviz verilemez.” ilkesine dayalı “bir arada yaşama” ve “müsamaha” kültürüyle ifade eder.

Bu gaye ve esaslar temelinde, ihtilaf, çekişme ve ayrılık tohumu bulunmayan, hakaret ve şahsiyete yöneltilmiş eleştiriden uzak, insanımızın “Allah’ın emir ve yasaklarını” hal edinmesini kendine vazife bilerek yayın hayatına yirmi yıldır devam ediyor.

Yazar Kadrosu ve Muhtevası

Reyhan’ın bu hedefe ulaşmasında en büyük destekçisi hiç şüphesiz yazar kadrosudur. *Reyhan* okulunu istisnai kılarda zaten yazarlarıdır.

Ülkemizin İslâmî kimliğini muhafaza etmesinde ve bu kimliğin yeni nesillere aktarılmasında çok büyük payları bulunan âdeta her biri birer okul olan ve hepsi Rahmet-i Rahmân’a kavuşan;

Ahmet Yaşar Hocaefendi, Enver Baytan Hocaefendi, M. Emin Saraç Hocaefendi, Lütfi Doğan Hocaefendi, Niyazi Kasapoğlu Hocaefendi, Kadir Mısıroğlu, Osman Öztürk, M. Şevket Eygi *Reyhan*’ı bir kurtuluş projesi hâline getirmişlerdir.

Onlarla birlikte ve sonrasında Ahmet Turan Arslan, Halil İbrahim Kutlay, Hamdi Arslan, Ahmet Efe, Süleyman Akyüz, Mustafa Aykul, Hikmet Arslan-türk, Süleyman Ramazanoğlu, İbrahim Cücük, Mahmut Toptaş ve daha birçok kıymetli isim bu projede yer almış ve almaya devam etmektedir.

Derginin her bir sayfasında hoş rayihalar bırakan ve bunun için dünyalık hiçbir karşılık istemeyen bu kıymetli hocaların ve diğer yazarların, uzun yıllar senede bir kere olmak üzere dergi toplantılarında bir araya gelerek oluşturdukları güzide meclisler müşahede edenler nezdinde müstesna addedilecek bir şahitliktir.

İlk sayısında “Kurtuluş Projemiz Salih İnsan” mottosuyla yayın hayatına giren *Reyhan*'ın daha sonraki sayılarında okurları karşılayan bazı kapak yazıları şöyledir:

“Vicdanlara Hapsedilen Din Tasavvuru İslâmsız Müslüman”,
“İzzetli Dinin İzzetli Temsilcisi Şahsiyetli Müslüman”,
“İnsanlık Zincirinin Ebediyet Halkası Nesl-i Âtî”,
“Geçmişten Geleceğe Hayattan Kalbe Tasavvuf”,
“Saadet Asrından Nebevî Müjde Kardeşlerimi Özledim”,
“Hakkın Yanında Bâtılın Karşısında Şuurlu Müslüman”,
“Ölçüsüzlüğün Son Noktası İnsan İsrâfı”

Her bir sayısında belirli bir dosya konusuna odaklanan *Reyhan*, o konuyu dair farklı disiplinler aracılığıyla ve muhtelif bakış açılarıyla ele alıp mesele- nin özüne dair kapsamlı bir çerçeve sunar. Muhtevanın belli bir zamandan, mekândan, şahıstan bağımsız olması dergiyi her zaman, her mekân ve her şahısla bağımlı hâle getirir. Bu yönüyle derginin, güncelliğini hiç yitirmeyeceği söylenebilir. Ayrıca, yukarıda isimleri zikrolunan hocaefendilerle yapılan mülakatlar dergiyi arşiv niteliğine taşımaktadır.

Osmanlıca Ekler ve Yeni Projeler

Dergiyi değerli kılan hususlardan bir tanesi de Osmanlıca ekleridir.

2013 yılından itibaren *Reyhan*, okurlarına, dergideki bazı yazıların da yer aldığı Osmanlıca ekler göndermeye başlamıştır. Bu, o dönem itibarıyla örneği olmayan bir yeniliktir. Bu durum karşısında Ahmet Yaşar Hocaefendi, M. Emin Saraç Hocaefendi, Enver Baytan Hocaefendi duygulanmışlar ve takdirlerini dile getirmişlerdir. İlerleyen süreçte bu ekler dergiden ayrı olarak bir alaka görmüş ve birçok okulda Osmanlıca ders materyali olarak kullanılmıştır.

Şu an derginin iki projesi üzerine çalışmalar devam etmektedir. Önümüzdeki aylarda geçmiş sayılardaki yazıların seslendirilerek çeşitli platformlarda istifadeye sunulması planlanmaktadır.

Bir diğerk çalışma ise, belli çerçevede bazı yazı ve mülakatları bir araya getirip kitaplaştırmaktır. Şimdiye kadar Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin yazıları ve mülakatları *Reyhan Der ki* ismiyle, M. Emin Saraç Hocaefendi'ye ait yazı ve mülakatlar ise *Ümmet İnsanı Olmak* serlevhasıyla kisve-i taba bürünmüştür.

Şu anda Osman Öztürk Hocamızın ve Ahmet Efe hocanın yazıları üzerinde çalışmalar sürdürölmektedir.

Ahmet Yaşar Hocaefendi ve Reyhan Dergisi

Ahmet Yaşar Hocaefendi, dar-ı bekaya irtihal edene kadar derginin bütün sayılarında, yani kırk beş sayı boyunca, güncel yazılarıyla başyazar olarak dergide yer almıştır. Bu dünyadan ayrıldıktan sonra yukarıda da ifade edildiği üzere yazıları ve mülakatları *Reyhan Der ki* ismiyle kitap hâline getirilerek geride bıraktığı birçok esere eklenmiştir.

Onun ardından çıkan sayılarda önce “Eyüp Sultan Sohbetleri”nin bir kısmı yazıya geçirilerek yayımlanmıştır. Bunların ardından, Hocaefendi'nin internet üzerinden yayımlanan ama şu an internet ortamında olmayan “İrşad Mektupları” serlevhalı yazıları okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Hocaefendi'nin vefatından sonra yayımlanan bu yazılarını da iki kapak arasında elimize alacağımız günler yakındır -inşallah-.

Hocaefendi, *Reyhan*'ı, “Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız.” âyet-i kerimesindeki methedilmiş zümreye tâbi olabilmek için bir vesile, dergiye yazanlar için zahmetsiz bir “emr bi'l-ma'ruf nehy ani'l-münker” kapısı olarak görmüştür. Bu minvalde, dergi vazifelilerinin de tebliğ yolunda bir hizmetçi şuuruyla çokça gayret sarf etmesini, bu hizmeti şahsî ve dünyevî menfaate alet etmemesini telkin etmiştir.

Sonuç

Reyhan dergisi, kuruluşundan bugüne değin yürüttüğü yayıncılık faaliyetleriyle, sadece bir süreli yayın olmanın ötesinde, belirli bir fikrî ve manevî misyonu üstlenmiş önemli bir platform olmuştur. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin ufku ve kurucu ekibin gayretleriyle başlayan bu serüven, derginin isminden içeriğine, yazar kadrosundan yayın politikasına kadar her aşamada derin bir anlam taşımaktadır. Reyhan kavramının simgelediği tefekkür, temizlik ve Allah'a ulaşma arayışı, derginin temel felsefesini oluşturmuştur.

Reklam almama ve abone sistemiyle ilerleme prensibi, derginin bağımsızlığını ve ticarî kaygılardan uzak duruşunu pekiştirmiştir.

Dergide yer alan yazıların güncelliğini yitirmeyen niteliği ve kıymetli yazar kadrosunun katkıları, Reyhan'ı akademik ve kültürel bir arşiv niteliğine taşımıştır. Özellikle Osmanlıca eklerin okullarda ders materyali olarak kullanılması, derginin eğitim alanındaki etkisini de göstermektedir. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin vefatından sonra dahi eserlerinin dergi aracılığıyla yaygınlaştırılması, onun mirasının yaşatılmasındaki önemli rolünü ortaya koymaktadır.

Reyhan dergisi, sadece bilgi aktarımı yapmakla kalmayıp, okuyucularını derin düşünmeye, köklerine sarılmaya ve salih bir nesil yetiştirme idealine teşvik etmiştir. Bu yönleriyle Reyhan, Türkiye'nin kültürel ve fikrî hayatında iz bırakmış bir yayın olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Derginin gelecekteki sesli yayın ve kitaplaştırma projeleri, Reyhan'ın etki alanını daha da genişleterek, mesajının daha geniş kitlelere ulaşmasına olanak sağlayacaktır.

Bu bereketli mirasın temelleri, henüz ilk adımda atılan o ihlaslı niyetle şekillenmiştir. Nitekim Ahmet Yaşar Hocaefendi, derginin ilk sayısında kaleme aldığı 'Âlemlerin Arasından Âlemlerin Rabbine' başlıklı makalesinde, okuru reyhan çiçeğinin ağzından dökülen şu hakikatlerle baş başa bırakmıştır:

“Ey gafil insanoğlu!

Artık aç gözünü bana bak. Her şeklimle seni tevhid bahçesine getirmek için dikilmiş bir tevhid sancağıyım.

Her hâlîmle 'Lâ Rabbe illa hu' inancını ilân ediyorum.

Bir anlık bunalım içinde dolaşırken; kulağınızın duyamadığı, gözünüzün göremediği hakikatleri, tıpkı aklıktan kıvranırken burnunuza gelen bir yiyeceğin rahiyasının peşine koştuğunuz veya bir bilenden reyhanın geldiği kaynağı sorup öğrendiğiniz gibi, elinizdeki *Reyhan* vasıtasıyla belki hissederek veya bir bilene ulaşmanın gayretinde olursunuz.

Bizler bazı hakikatleri bugüne kadar belki duymadık, belki görmedik ama inancımızla derin bir nefes alırken *Reyhan* vasıtasıyla belki de gerçek dostumuzun kokusunu almaya başlarız.

İnşallah, *Reyhan* bizi âlemlerin Rabb'ine kavuşturacak olan Kur'an ve Sünnet yolunu bulmamıza vesile olur.

İnşallah, *Reyhan*, cennetin insanı huzura kavuşturan rahiyalarının etrafa yayıldığı vahdet bahçesinde buluşmamıza vesile olur.

İnşallah, *Reyhan* Yûnus Emre gibi,

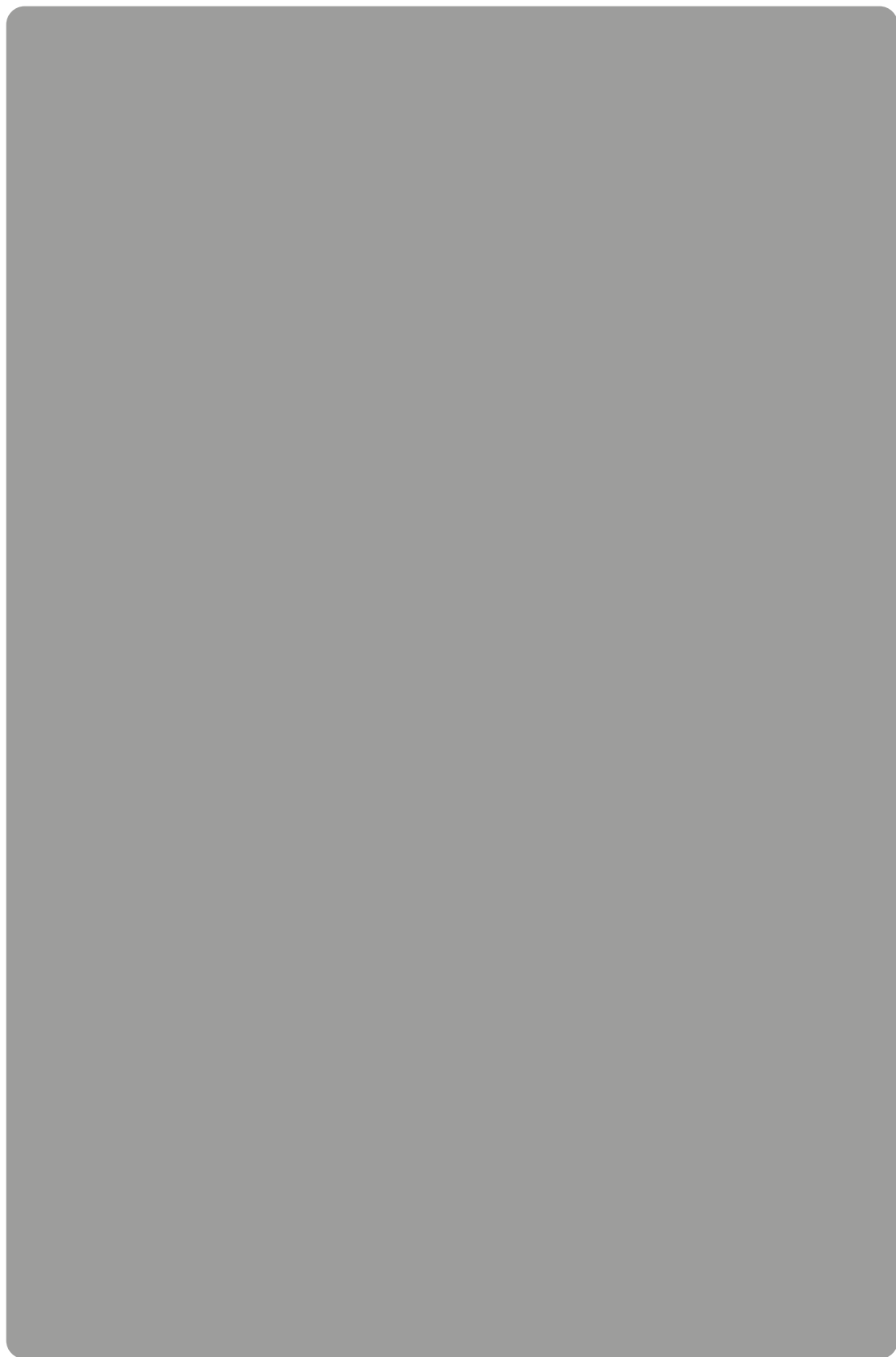
'Ben dost kokusunu almışem

Misk u hitamı neylerem' diyebilenlerden olmamıza vesile olur.

O vakit *Reyhan*'a da rahiyaya da ihtiyacımız kalmaz.

Reyhan der ki: "Ben defter-i Rabbi'l âlemînim; benimle dertleşmek isteyenle her zaman sohbeta hazırım."

Selâm, hidâyete tâbi olanların üzerine olsun.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin Vefat Haberleri Gazete Derlemesi

KARAR.

10 MART 2016 PERŞEMBE

www.karar.com

FİYATI: 75 KURUŞ

Ahmet Yaşar Hoca toprağa verildi

Tedavi gördüğü hastanede 80 yaşında vefat eden Trabzon'un ve Türkiye'nin manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi, büyük bir katılımın olduğu törenle sonsuzluğa uğurlandı.

Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin cenaze namazı yapılan İki Kamsık'ta büyük bir katılımın olduğu tören, sınırsız elleriyle izlendi.

1 Trabzon'da, tedavi gördüğü hastanede önceki gün vefat eden kentin manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi için cenaze töreni yapıldı.

Önceki gün hastaneye kaldırılan 80 yaşındaki Yaşar'ın cenazesi, tören için İki Kamsık'ta Cami'ne getirildi. Buradaki süreçte, Yaşar'ın ailesi ve yakınlarının yanı sıra Caltuna ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soysal, Saadet Partisi Genel Başkanı Mustafa

İki Kamsık'ta, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Trabzon Valisi Abdi Gül, Büyükşehir Belediye Başkanı Orhan Fevzi Gümrükçüoğlu, AK Parti Trabzon milletveilleri Şaban Güneş ve Muhtarınca Halil, Trabzon Belediye Başkanı Ahmet Metin Genç, Rize Belediye Başkanı Recep Karap, çeşitli siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile çok sayıda vatandaş katıldı. Ahmet Yaşar'ın cenaze namazı İki Kamsık'ta

yaşam namazı sonrası düzenlenen törenin ardından, Soysal, Malkoç ve vatandaşlarla bir süre sohbetlerde bulunup cenaze taziye aracıyla komatada Katalpağın camiine sokuldu ve çevresini dolaştıran namazıyla güçlüklerle araca sığmayan Yaşar'ın cenazesi, defnedilmek üzere Of ilçesine götürüldü. Ahmet Yaşar'ın cenazesi, buradaki aile mezarlığında, 3 gün önce vefat ettiği önceki gün toprağa verildi. Çok sayıda Yaşar'ın yanına defnedildi. -44

'PARALEL YAPIYLA MÜCADELE ETTİ'

Aşım AYKAN / AK Parti Trabzon Eski Milletvekili - Trabzon Eski Belediye Başkanı

Ahmet Yaşar Hocaefendi, mücadelemiz için İrneklerin denildi. Hükümetimizin sifasını kaybediyordu. Yılar önce paralel yapıya karşı cesur birer sığındı. Çok çabla hayata çağırması mücadele için bize beşeriyen büyük evrildi.

Yaşar son yolculuğuna uğurlandı

TRABZONDA, tedavi göndüğü hastanede dün vefat eden kerimın manevi önderlerinden Ahmet Yaşar için cenaze töreni yapıldı. Kentte 12 Şubat'tan beri tedavi göndüğü Trabzon Ali İsmet Eğitim ve Araştırma Hastanesi Komor Yağın Bakım Ünitesi'nde önceki gün hayatını kaybeden 80 yaşındaki Yaşar'ın cenazesi, İskenderpaşa Camii'ne getirildi. Burada Yaşar'ın ailesi ve yakınlarının yanı sıra Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, Saadet Partisi Genel Başkanı Mustafa

Kamalak, Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Şeref Malkoç, Vali Abdül Celil Öz, Büyükşehir Belediye Başkanı Orhan Fevzi Gümrükçüoğlu, AK Parti Trabzon milletvekilleri, Rize Belediye Başkanı, siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile çok sayıda vatandaş katıldı. Ahmet Yaşar'ın naaşı, öğle vakti kılınan cenaze namazı sonrası Of ilçesindeki Ballıca Mahallesi'nde aile mezarlığında, üç gün önce vefat eden eşi Hatice Yaşar'ın yanına defnedildi.

Türkiye

Ahmet Yaşar Hocaefendi uğurlandı

Bekir Koca TRABZON İHA

Trabzon'un manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi dün son yolculuğuna uğurlandı. Kalp rahatsızlığı sebebiyle hayatını kaybeden Nakşibendiyye Tarikatı'nın Gümtişhanevi kolunun önderlerinden olan 80 yaşındaki Ahmet Yaşar Hocaefendi için dün İskenderpaşa Camii'nde öğle namazının ardından cenaze namazı kılındı. Eski Di-

yanet İşleri Bakanı Lütfi Doğan'ın kıldırıldığı cenaze namazına Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, SP Genel Başkanı Mustafa Kamalak, Cumhurbaşkanı Başdanışmanlarından Şeref Malkoç, Trabzon Valisi Abdül Celil Öz, Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Orhan Fevzi Gümrükçüoğlu, AK Parti Trabzon Milletvekilleri Adnan Günnar, Salih Cora katıldı.

Ahmet Yaşar Hoca dualarla uğurlandı

Beşaklı'daki cenaze töreninde, gıyânetinde yer alan Ahmet Yaşar Hoca'nın cenazesi, Çarşamba'da bulunan Ahmet Yaşar Hoca'nın mezarına defnedildi. (Yeni Şafak)

Ahmet Yaşar Hoca'yı onbinler uğurladı

ÖZGÜR

Trabzon'un yetmiş üç yaşında ölen Ahmet Yaşar Hocaefendi, çarşamba seveninin katıldığı törenle toprağa verildi. Hacı, 41 gün önce vefat eden eşi Hafize Yaşar'ın yanına defnedildi.

12 Şubat'ta bu dünyaya gözlerini kapatan Ahmet Yaşar Hocaefendi, Çarşamba'da bulunan mezarına defnedildi. Hacı, 41 gün önce vefat eden eşi Hafize Yaşar'ın yanına defnedildi.

Ahmet Yaşar Hocaefendi
 Çarşamba'da bulunan mezarına defnedildi.

ÇARŞAMBA'YA TOPLAM KATILIM
 Trabzon, 10 Şubat'ta vefat eden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin, Çarşamba'da bulunan mezarına defnedildi. Hacı, 41 gün önce vefat eden eşi Hafize Yaşar'ın yanına defnedildi.

KURUMSAL DEĞERLENDİRME
 Hacı, 41 gün önce vefat eden eşi Hafize Yaşar'ın yanına defnedildi.

TRABZONLU VATANDAŞLAR AHMET YAŞAR'IN CENAZESİNE AKIN ETTİ

HOCAEFENDİ'Yİ on binler uğurladı

Trabzon'un manevi önderlerinden, büyük alim Ahmet Yaşar Hocaefendi, gözyaşları içinde son yolculuğuna uğurlandı

10 BİNLER UĞURLADI

Trabzon'da, İnanç göçüyle hastalanan İnançsızların İnançını kazandı. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin İskenderpaşa Camii'nde öğli menasipine toplanan cenaze töreni düzenlendi. Türkiye, Çarşamba ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süreyyan Süleyman, Trabzon'da Genel Başkan Mustafa Kemal, Çarşamba'da Başkan Mustafa Kemal, İnançsızların İnançını kazandı.

VATANDAŞLAR AVLUYA SİĞİNDİ

Konuların tamamı rahatsız olanlar için İnançsızların İnançını kazandı. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin İnançsızların İnançını kazandı. Türkiye, Çarşamba ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süreyyan Süleyman, Trabzon'da Genel Başkan Mustafa Kemal, Çarşamba'da Başkan Mustafa Kemal, İnançsızların İnançını kazandı.

CENAZEYE AKIN ETTİLER

Cenaze törenine, Yaşar'ın ailesi ve yakınlarının yanı sıra Çarşamba ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süreyyan Süleyman, Trabzon'da Genel Başkan Mustafa Kemal, Çarşamba'da Başkan Mustafa Kemal, İnançsızların İnançını kazandı. Türkiye, Çarşamba ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süreyyan Süleyman, Trabzon'da Genel Başkan Mustafa Kemal, Çarşamba'da Başkan Mustafa Kemal, İnançsızların İnançını kazandı.

AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'Yİ ON BİNLER UĞURLADI

Büyük alime son görev

Türkiye'nin büyük alimlerinden Trabzonlu Ahmet Yaşar Hocaefendi'yi mahşerî kalabalık İskenderpaşa Camii'nde son yolculuğuna uğurladı

Trabzon'da, İnanç göçüyle hastalanan İnançsızların İnançını kazandı. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin İskenderpaşa Camii'nde öğli menasipine toplanan cenaze töreni düzenlendi. Türkiye, Çarşamba ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süreyyan Süleyman, Trabzon'da Genel Başkan Mustafa Kemal, Çarşamba'da Başkan Mustafa Kemal, İnançsızların İnançını kazandı.

SOYLU'NUN HOCAEFENDİ PAYLAŞIMI

Trabzon, dün büyük değerlerinden biri olan, Nakşibendi mesajından, Yavuz Selim Vakfı'nın kurucusu Ahmet Yaşar Hocaefendi'yi son yolculuğuna uğurladı. On birlerce kişinin katıldığı cenaze törenine katılan Çalınma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, cenaze töreninin ardından sosyal medyada yaptığı paylaşım dikkat çekti. Soylu mesajında, "İnsan var isaret bırakır, takip edilebilir. İnsan var işaretleri takip eder. Merhum Ahmet Yaşar Hocaefendi 1. tarife. Bir bir 2. tarifeyiz..." ifadelerini kullandı.

Ahmet
KÜLEKÇİ

info@karadenizsonnokta.com.tr

AHMET HOCA'NIN
ARDINDAN!

Türkiye'nin önemli alimlerinden Nakşibendi- Gümüşhanevi mesajından Ahmet Yaşar Hoca, esmin vefatından bir gün sonra öceki gün 82 yaşında Hakk'a yürüdü.

Dün son yolculuğuna uğurlanan Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin başta eğitim olmak üzere yaşamın her alanında yaptığı hizmetleri ve dayanışmaya adanmış olması en büyük özelliği olsa gerek.

Allah mekânını ermet eylesin. Arkasında bıraktığı insanlar hocaefendi'yi bu yinyle hatırlayacak ve unutmayacak.

Trabzon'da öncelli sosyal faaliyetleri yürüten Nakşibendi şeyhi Ahmet Yaşar hoca 1959 yılından 1977 yılına kadar 18 yıl boyunca yüzlerce talebe okuttu.

1960 Yılında Gümüşhanevi Dergisi'ne mensup Nakşibendi Tarikatı şeyhlerinden Trabzonlu Haç Abdurrahman (Beşikçi) Efendi ile tanışarak Tarikatı Nakşibendi'ye intisap etmiş.

Haç Abdurrahman Efendi'nin 1972 yılında vefat etmesi üzerine aynı vazifeyi devam ettirmeye başlamış.

1979 yılında Yavuz Selim Vakfı'nın kurulmasına vesile oldu. Ahmet Yaşar 1977 yılından bu yana; başlattığı dersleri hastalanıncaya kadar devam ettirmiş.

Dinimiz İslam çok temiz ve saygın bir din.

Din ilimimizin de bu güzelliğe uygun yaşamalı ve örtülmesi şart.

Dini ticaret olarak kullanıp rant aracı olarak görenler şunu bilsinler ki İslam dinimize en büyük zararı onlar veriyorlar.

İste tam bu noktada tarikatlara, cematlere ve diğer kurumlara büyük görev düşmektedir.

Herkesin üzerine düşen sorumluluğu mutlak sadetle yerine getirmesi şart.

Dünya üzerinde İslam dinimize karşı zaten son süreçte aktı almaz bir karalama kampanyası var.

Basta Ortadoğu olmak üzere dünyanın bir çok ülkesinde ve yabancısındaki konsolosluklarında Müslümanlara yönelik rasul kıym ve zulüm yapıldığı hep beraber izliyoruz.

Ne acıdır ki İktidardaki Müslüman olarak tanımlayan ve İslam uğruna cihat yaptıklarını ilan eden eli kanlı terör örgütleri de bu kirlenmiş oyunun bir parçası konumunda.

Emperyalist güçlerin mayası olan ve vahşetten öte hiç bir şeyi hizmet etmeyen bu eli kanlı terör örgütleri son dönemde başımızın belası haline geldi.

Oyna İslam dini hoşgörüsü, barış ve kardeşliği emrediyor.

Oyna İslam dininde insana saygı var, insana karşı sevgi var. Sadece insan değil dünya üzerinde yaşayan her canlıya saygı hakkı var.

Allah'ın verdiği canı ancak Allah alır.

Ben kararsız ve umutsuz değilim.

Bilirim ki dünya üzerinde Ahmet Yaşar Hoca gibi çok değerli alimlerimiz ve dine gerçek inandıkları hizmet eden hocalarımız var.

Onların varlığı ve dualarıyla her kötülüğe karşı dimdik ayakta duracağız.

Yünlü gülen, kinci olmayan, fesata ve iftara kapılmayan, sadece cebennemi değil cenneti de anlatan hocalarımıza ve din adamlarına ihtiyacımız var.

Vefat ve cüdan arasında sıkışmayan, insanları iktidareyletmemeyi, hoşgörüyü kalben benimseyen hocalarımızın varlığı İslam ilmini her zaman diri tutacaktır.

Allah bize her zaman her konuda doğru ve gerçek manada imamlık insanlarla bir arada yaşamaya sevincini yaşatsın.

Şu zamanlarda buna çok ihtiyacımız var.

TRABZONLU ALİMİ BİNLER UĞURLADI

TRABZON'DA yaşamını yitiren kentin manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi toprağa verildi. Yaşar için düzenlenen cenaze törenine yakınlarının yanı sıra Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, SP lideri Mustafa Kamalak, Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Şeref Malkoç katıldı. **31 SİTE**

Trabzonlu alimi binler uğurladı

Trabzon'da yaşamını yitiren kentin manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi defnedildi. Yaşar için düzenlenen cenaze törenine yakınlarının yanı sıra Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, SP lideri Mustafa Kamalak, Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Şeref Malkoç katıldı.

Trabzon'da 12 Şubat'tan beri imdadı göndüğü Trabzon Ahi Ereni Göğün Kalp ve Dünas Çarşafı Eğitim ve Anıtımsa Hastanesi Komiser Yönetim Bakan Çarşafı'da hayatını kaybeden 60 yaşındaki Yaşarın cenazesi, tören için İskenderpaşa Camii'ne getirildi. Birtokleki tören, Yaşarın alimi ve yakınlarının yanı sıra Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, Sosyal Parti Genel Başkanı Mustafa Kamalak, Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanı Şeref Malkoç, Vali Abdül Celil Öz, Büyükşehir Belediye Başkanı Orhan Feriç Güneşoğlu, AK Parti Trabzon milletvekili İsmet Adnan Çarşaf ve Muhsinur Bala, AK Parti Kocaeli Milletvekili Sami Çakır, Trabzon Belediye Başkanı Ahmet Metin Genç, Bize Belediye Başkanı Rıfat Kanyo, çeşitli sivil sivil ve sivil toplama kuruluşlarının temsilcileri de çok sayıda vatandaş katıldı. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin cenazesi, öğle vakti kılı-

lan cenaze namazı okunur. Soylu, Malkoç ve vatandaşların bir sıra emzalarında taşıdığı, tozunu nakil amacıyla Of'a gönderildi. Cenazeye katılan Çarşafı'nın eşi Başdanışmanı Malkoç, Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanı Malkoç'un Ukrayna herhalinde ziyaretini nedeniyle cenazeye katılmadığını söyledi. Malkoç, "Ahmet Yaşar Hocaefendi yaparken çok sade çok tevazu içinde yaşadığı. Bugün burada mahşeret bir kalabalık oldu. Trabzonculara teşekkür ediyorum. Allah

nas olsun. Sayın Cumhurbaşkanımıza gelene şükretiyordum. Ancak Ukrayna devlet başkanı ile devletlerarası protokol görüşmeleri ve internete yansıması geleneği, Allahı sevdiğim herşey için Allah'ın emriyle, Of'un Balıca mahallesindeki aile mezarlığında önceki gün burada vefat eden eşi Hatice Yaşar'ın yanına defnedildi. Tören sonrası Soylu, Kamalak, Malkoç, Yaşar Hocaefendi'nin cenazesi evinde bekleyen yakınlarına taziyelerini iletti.

Cenazede izdiham

■ Trabzon'un münevvi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi(80) ünün mahşeri bir kalabalık ile son yolculuğuna uğurlandı. Kalp rahatsızlığı nedeniyle hayatını kaybeden Nakşibendiyye Tarikatı'nın Gülmüşhanevi konanın önderlerinden olan Ahmet Yaşar Hocaefendi için İskenderpaşa Camii'nde öğle namazının ardından cenaze namazı kılındı. Eski Diyanet İşleri Bakanı Lütfi Doğan'ın kaldırdığı cenaze namazına Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, SP Genel Başkanı Mustafa Kamalak, Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanları'ndan Şeref Malkoç, Vali Abdül Celil Öz, Büyükşehir Belediye Başkanı Orhan Fevzi Gümrükçüoğlu, Ortahisar Belediye Başkanı Ahmet Metin Genç, AK Parti Milletvekilleri Adnan Günsar, Salih Cora ve Muhammet Baltu ile binlerce kişi katıldı. Cenaze namazının ardından Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin beyaz örtüye sarıldı tabutu yüzlerce kişinin elleri üzerinde taşınarak Of ilçesi Balıca mahallesindeki aile kabristanlığında toprağa verildi.

Cenazede izdiham

Hocamızın kalbi, Nakşibendiyye Tarikatı'nın Gülmüşhanevi konanında vefat etti. Cenaze namazı öğle namazının ardından İskenderpaşa Camii'nde kılındı. Eski Diyanet İşleri Bakanı Lütfi Doğan'ın kaldırdığı cenaze namazına Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, SP Genel Başkanı Mustafa Kamalak, Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanları'ndan Şeref Malkoç, Vali Abdül Celil Öz, Büyükşehir Belediye Başkanı Orhan Fevzi Gümrükçüoğlu, Ortahisar Belediye Başkanı Ahmet Metin Genç, AK Parti Milletvekilleri Adnan Günsar, Salih Cora ve Muhammet Baltu ile binlerce kişi katıldı. Cenaze namazının ardından Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin beyaz örtüye sarıldı tabutu yüzlerce kişinin elleri üzerinde taşınarak Of ilçesi Balıca mahallesindeki aile kabristanlığında toprağa verildi.

Trabzon'daki en kalabalık cenaze töreni!

Trabzon'un Of ilçesi, müzabbahilerinden çok hocamız ile ilgili bir holdedir. Of'tan bu denli ünlü hocaların çıkması te-

Trabzon'da bir başka kalabalık cenaze töreni de yıllar önce yapılmıştı, AKP milletvekili ve TS eski Başkanı Fırat Özak'ın babası Haydar Özak'ın Ortahisar Camii'nde kılınan cenaze töreni de kalabalıktı.

Dinle cenaze töreninde eski belediye başkanının ölü ve çevresi de takım taktımdı... Hocamızın izdihamı, sevenleri, Trabzon'daki cami ve kurum kurslarında görevli binlerce namaz kıldırma ve kur'an öğretme mensuru ile AKP'li belediyelerin başkanlarından çalışanlarına, meclis üyelerine, siyasilere, bürokratlara kadar herkes orada idi... Cenazeye görünenek için de gidenler vardı!

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, AKP

sahif müdür yoksa bunun başka bir nedeni mi var, bilmiyoruz... Of'tu ünlü hocaları, şeyhleri, din adamlarını, imamları altı alta yazsak bu sayfaya sığmaz.

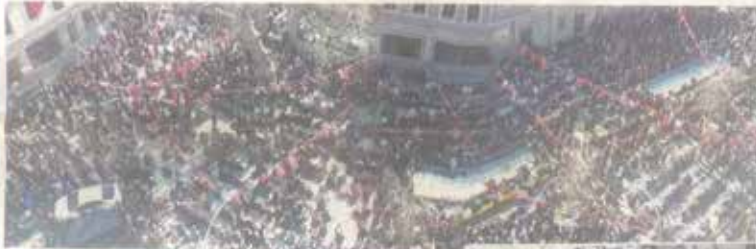
Dün Trabzon İskenderpaşa Camii'nde, ünlü bir Of'u boccamın, Ahmet Yaşar Hoca'nın cenaze töreni vardı. İskenderpaşa Camii'nde, bugüne kadar hatırladığımız kadanyla en kalabalık cenaze töreni Metro otobüslerinin Trabzon işletmecisi Hüseyin Çabır'ın, Dr. Kemal Durusu'nun ve bir de bir yebit cenazesi idi.

Trabzon, Giresun milletvekilleri, İstanbul ve Ankara'dan gelenler Ahmet Hoca'yı son yolculuğunda yalnız bırakmadılar.

Ahmet Yaşar Hoca'yı tanımayız, kaç kitap yazdı, kaç bilim ve ilim adamı, din adamı yetiştirdi bilmiyoruz. Cenazesi bu denli görkemli olduğuna göre seven ve sıyati ikidar tarafından da önemsenen biriydi. Hocamıza Allah'tan rahmet, sevenlerinize ve yakınlarınıza başsağlığı diliyoruz.

Trabzon'da onbinler son yarım asrın en büyük din alimini dualarla Hakk'a uğurtadı

BÖYLE OLUR ALİMİN VEDASI

SEYDİ SELİ ESİĞİNDE DUALARLA UĞURLANDI

TRABZONLUŞ seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN İSTEDİ ANA KATILIMINI

CUMHURBAŞKANI Erdoğan'ın Trabzon'da son yarım asrın en büyük din alimini selâm ile uğurlama isteği Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

Niabız

BOCAFENDİ'NİN LİNGEZE TEBLİĞİNE ERDOĞAN BAĞLADI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

İTİFAKÇI BİRLEŞİMİNİN KONGRESİ'NE AKADEMİK İÇİN NABİZ ÇAĞIRIYORDU

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

TRABZONLUŞ SEYYİDLİĞİNİN SON DEVRİNİN DİN ALİMİNDEN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SON FERAHINA İLAHİ SELÂM OLARAK BÜYÜK KALABALIKLA UĞURLANDI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

TRABZONLUŞ SEYYİDLİĞİNİN SON DEVRİNİN DİN ALİMİNDEN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SON FERAHINA İLAHİ SELÂM OLARAK BÜYÜK KALABALIKLA UĞURLANDI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

TRABZONLUŞ SEYYİDLİĞİNİN SON DEVRİNİN DİN ALİMİNDEN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SON FERAHINA İLAHİ SELÂM OLARAK BÜYÜK KALABALIKLA UĞURLANDI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

TRABZONLUŞ SEYYİDLİĞİNİN SON DEVRİNİN DİN ALİMİNDEN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SON FERAHINA İLAHİ SELÂM OLARAK BÜYÜK KALABALIKLA UĞURLANDI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

TRABZONLUŞ SEYYİDLİĞİNİN SON DEVRİNİN DİN ALİMİNDEN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SON FERAHINA İLAHİ SELÂM OLARAK BÜYÜK KALABALIKLA UĞURLANDI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

TRABZONLUŞ SEYYİDLİĞİNİN SON DEVRİNİN DİN ALİMİNDEN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SON FERAHINA İLAHİ SELÂM OLARAK BÜYÜK KALABALIKLA UĞURLANDI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

TRABZONLUŞ SEYYİDLİĞİNİN SON DEVRİNİN DİN ALİMİNDEN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SON FERAHINA İLAHİ SELÂM OLARAK BÜYÜK KALABALIKLA UĞURLANDI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

TRABZONLUŞ SEYYİDLİĞİNİN SON DEVRİNİN DİN ALİMİNDEN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SON FERAHINA İLAHİ SELÂM OLARAK BÜYÜK KALABALIKLA UĞURLANDI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

TRABZONLUŞ SEYYİDLİĞİNİN SON DEVRİNİN DİN ALİMİNDEN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN SON FERAHINA İLAHİ SELÂM OLARAK BÜYÜK KALABALIKLA UĞURLANDI

Trabzonlu seyyidliği son devrin din alimlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin son ferahına ilahî selâmı olarak büyük kalabalıkla uğurlandı. Çarşın meydanı Dönme Meydanı olan Köksun Laçın Döğün Kaldırımları, sonraya ilahî selâmı Çarşın'ın Sırtı Çarşısı'na Halkın Sıkışması Halkın Sıkışması Meydanı'na, ŞP Çarşısı'na Mustafa Köksun'da ise çarşın Çarşınbağları'na toplananlar bu Sırtı Çarşısı'nda toplandı.

Trabzon'da önceki gün vefat eden kentin manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi, toprağa verildi

Trabzon'un alimini onbinler uğurladı

Çeleme ve Sarsız Göknelik Bakıcı Süleyman Seydi, SP Genel Başkanı Mustafa Kocabakan'ın yanı sıra onbinlerce kişiün katıldığı cenaze namazına Eski Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan başkanlığı

Başkanıymın Mollaç, Cumhuriyetçi Recep Tayyip Erdoğan'ın da cenazeye katılmak istediği ancak Ukrayna Heyeti'nin ziyareti nedeniyle cenazeye katılmadığı şüpheli

TİBBİDEN önceki zamanlarda Trabzon'un manevi liderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin vefatı büyük üzüntüyle karşılandı. Hocaefendi'nin vefatı üzerine Trabzon'da büyük bir üzüntü yaşanıyor. Hocaefendi'nin vefatı üzerine Trabzon'da büyük bir üzüntü yaşanıyor. Hocaefendi'nin vefatı üzerine Trabzon'da büyük bir üzüntü yaşanıyor.

Trabzon'da önceki gün vefat eden kentin manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi, toprağa verildi

Trabzon'da önceki gün vefat eden kentin manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi, toprağa verildi

BASITLI
Aliminin vedası
 Aliminin vedası, aliminin vefatı üzerine yapılan cenaze namazıdır. Aliminin vefatı üzerine yapılan cenaze namazıdır.

Aliminin vefatı üzerine yapılan cenaze namazıdır. Aliminin vefatı üzerine yapılan cenaze namazıdır.

Ali Öztürk
 Ali Öztürk, Trabzon'da önceki gün vefat eden kentin manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi, toprağa verildi

www.gunebakis.com.tr

10 MART 2016 PERŞEMBE

www.takaonline.com

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

Fiyat: 75 KRŞ

TÜRKİYE'NİN DÖRT BİR YANINDAN AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ'NİN CENAZESİNE AKIN ETTİLER ADETA MAHŞER GÜNÜ!

MEHMETPŞA'DAN GÖRÜLÜMÜ

■ Trabzon'un önemli ilahîlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin vefatı geldiği Trabzon Ali Emvali Gıyâti Kalyân ve Demeç Cerrahîî Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde ilahî gün yaşamına layık oldu. Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin cenazesi dün Trabzon İskenderpaşa Camii'nde kılınan

BALICA YA DENEYİMİ

■ Cebeci ve Seydi Çiftlikli Balicâni Süleyman Seydi'nin de Ankara'daki gıyâti cenaze töreninde en büyük rolü oynayan Balicâni ailesi, Balicâni ailesi tarafından düzenlenen

>> Hakan SEVİN - Seydi YIL

T.C.

Ne mutlu
Türkün
diyene!

Karadeniz

10 MART 2016 PERŞEMBE

www.karadenizgazete.com.tr

FİYATI: 75 Kuruş

HOCAEFENDİ'Yİ ON BİNLER UĞURLADI

Trabzon'un manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi mahşeri bir kalabalık ile son yolculuğuna uğurlandı

TRABZON - Trabzon'un manevi önderlerinden olan ve kalp rahatsızlığı nedeniyle hayatını kaybeden Nakşibendîyye Tarikatı'nın Güneşlihanesi kolonisi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi için lakırdıyacağı Camii'nde öğle namazının ardından cenaze namazı kılındı.

DEVLET ERKANI AKIN ETTİ

Dünyaet İşleri eski Başkanı Lütfi Doğan'ın kıldırıldığı cenaze namazına Çarşamba ve Soğanlı Güneşlihanesi Başkanı Seyyid Soçulu, SP Genel Başkanı Mustafa Kemal, Cumhuriyetkanun Başbakanları'ndan Serif Malkoç, Trabzon Valisi Abdi Gül Ö. Trabzon milletvekili Bekirhan Kaşkarı, Çarşamba Güneşlihanesi, Ortahisar Belediyesi Başkanı Ahmet Mümin Genç, AK Parti Trabzon milletvekili Adnan Günay, Bahri Çura ve Muhsenler Bahçe ile binlerce kişi katıldı. Cenaze namazını ardından Ahmet Yaşar Hocaefendi'nin beyaz tenisiyle sarı tabureyle yüküne kılındı. İleri saatlerde toprak altına kılınarak toprağa verilmek üzere cenaze araca konuldu.

ERDOĞAN DA GELECEKTE

Cenaze kılınan Çarşamba Güneşlihanesi Başkanı Serif Malkoç, Çarşamba Güneşlihanesi Başkanı Erhan Çarşamba'nın Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde bulunan Çarşamba Güneşlihanesi'nde kılınarak toprağa verildi. Malkoç, "Ahmet Yaşar Hocaefendi yaparken, çok sade, çok zeki, çok terakki biçiminde yaşadı. Boyun Cumhuriyetkanununa gelene siveydiydi. Atatürk Üçüncü Devlet Başkanı ile devletimizin protokolleriyle görüşmeleri ve imzaları nezdinde gelirdi. Allahı sayarak kılınmıştı ilahî" dedi.

Trabzon Ahmet Hoca'yı uğurladı

Trabzon'un manevi önderlerinden Ahmet Yaşar Hocaefendi son yolculuğuna uğurlandı

Bir ailede doğan ve devlete Trabzon Ahi Erenleri Gölge Kulu ve Çarşamba Güneşlihanesi ve Arastırma Hastanesi'nde Kurumlar Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yapan Hocaefendi son yolculuğuna uğurlandı. Hocaefendi bir hafta önce kıldırıldığı cenaze namazının ardından Çarşamba Güneşlihanesi'nde kılınarak toprağa verildi. (10 MART 2016)

